

РОМАН ЗІНЕНКО

ВІЙНА, ЯКОЇ НЕ БУЛО

ХРОНІКА ІЛОВАЙСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ

Частина перша

7-24 серпня 2014 року

 FOLIO

ГЛА РЕДАКЦІЯ
Юрій Бутусов
«Земля»

Серія
«Своя війна»

ХРОНІКА

РОМАН ЗІНЕНКО

ВІЙНА, ЯКОЇ НЕ БУЛО

ХРОНІКА ІЛОВАЙСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ

Частина перша

7-24 серпня 2014 року

Харків
«ФОЛІО»
2019

УДК 355.422(477)
3-63

Серія «Хроніка»
заснована у 2018 році

За редакцією
Ю. Є. Бутусова

Вступна стаття
Ю. Є. Бутусова

Художник-оформлювач
Е. О. Балуга

У виданні збережено особливості мовлення
учасників бойових дій під Іловайськом, а також орфографія
та стилістика наведених документів

Видавництво «Фоліо» висловлює щиру подяку
ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»
та Благодійному фонду «Всеукраїнський фонд
зміцнення національної безпеки»
за сприяння у виданні цієї книжки

ISBN 978-966-03-8215-2 (Хроніка)
ISBN 978-966-03-8462-0
ISBN 978-966-03-8463-7 (ч.1)

© Р. А. Зіненко, 2019
© Ю. Є. Бутусов, вступна стаття, 2019
© Е. О. Балуга, художнє оформлення,
2019
© Видавництво «Фоліо»,
марка серії, 2018

Мине час.

Війна скінчиться і стане історією.
Щоб зберегти про неї правду в деталях,
літописцям доведеться вивчити
не тільки офіційні документи,
але і перевірити численні свідчення безпосередніх
учасників бойових дій.
Відокремити вигадки і маніпуляції
від дійсних фактів і свідчень.
Оцінки, враження і свідчення звичайних людей,
втягнутих у бурхливі історичні процеси,
не завжди співпадають з офіційно оприлюдненими...

Вони зупинили російський наступ

Ця надзвичайна книжка Романа Зіненка написана у дуже рідкому жанрі — історичний репортаж, хронологія та перебіг боїв очима солдат, опис, в якому відчуваєш нерв та емоції кожного бою, кожної краплі поту та крові. Це вражає, мабуть, тому, що це дослідження та цей твір зробив боєць, який безпосередньо воював в Іловайську та бачив все, що описано на власні очі. Книжка є обов'язковою для усіх, хто хоче відчувати, якою є війна в Україні, хоче мати в руках ретельно перевірений історичний матеріал, першоджерела інформації.

Іловайська операція — одна з ключових подій Війни за Незалежність, коли невеликі поспіхом створені загони добровольців та армійців нанесли болючий удар по донецькому угрупованню російських найманців і для порятунку ДНР регулярна армія Російської Федерації вторглася в Україну. Саме під Іловайськом вперше за час війни українські бійці взяли у полон 17 російських військовослужбовців, і вперше Україна продемонструвала всьому світу свідчення самих росіян, які спростували брехню Путіна про відсутність російської агресії. Україна показала світу, що здатна дати відсіч російській армії, що є жертвою збройного нападу, і це повністю змінило ставлення до російсько-української війни у всьому світі. Це дозволило укласти Мінські угоди, і вперше країни Заходу стали сторонами врегулювання війни в Україні.

Значення Іловайська стало важливим не тільки через тактику та стратегію — це був моральний вчинок, приклад опору українців в умовах значної переваги російських військ.

Причини Іловайської операції та її значення

4 серпня штаб Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей видав бойовий наказ військам сектору «Б» на оточення Донецьку.

Донецьк оточували з двох сторін. З півночі — з району Верхньорецького підрозділи зі складу 93-ї механізованої бригади мали перекрити основні шляхи сполучення між Донецьком та Горлівкою, вийти до Нижньої Кринки.

З півдня завдавався основний удар — від Старобешового на Іловайськ, а потім на Харцизьк та Зугрес. Зугрес та Нижня Кринка стоять поруч.

Таким чином, в районі Зугреса кільце оточення сектору «Б» навколо Донецька мало зімкнутися. Звичайно для повного оточення сил було замало, але задум операції полягав у перехопленні основних шляхів комунікацій.

Для виконання операції командування сектору «Б» отримало незначні за чисельністю підрозділи зі складу 17-ї, 93-ї та 51-ї бригад, оскільки для боїв у місті була необхідна мотивована піхота, сектор «Б» отримав від штабу АТО кілька добровольчих підрозділів МВС та НГУ.

Операцію розпочали підрозділи ЗСУ — 40-й батальйон «Кривбас» та 51-ша механізована бригада, які вступили в бій та понесли перші втрати 7 серпня.

10 серпня в бій пішли добровольчі підрозділи МВС.

14 серпня 2014 року начальник штабу АТО генерал-майор В. Назаров видав розпорядження № 1631, яким визначив завдання добровольчих підрозділів МВС та НГУ по зайняттю кількох населених пунктів — зокрема Іловайська.

Проте під час виконання операції АТО обстановка на фронті швидко змінювалась.

Починаючи з 9 серпня, за наявними даними, регулярні російські війська зайшли на територію України та почали займати ключові пункти фронту. На першому етапі росіяни взяли під контроль ключові вузли комунікацій, застосовували артилерійські обстріли, передавали техніку та проводили навчання найманців, виконували функцію оперативного резерву. Російське командування отримало можливість використовувати ударні загони найманців виключно для атакуючих дій. Таким чином введення російських військ призвело до різкої активізації противника.

12 серпня російські війська вступили в бій за Степанівку на кордоні з РФ у секторі «Д», щоб пробити «коридор» до Сніжного та відновити пряму трасу сполучення з Ростовом-на-Дону.

20 серпня в бою під Георгіївкою українські війська захопили одразу дві бойові машини БМД-2 зі складу з документами та

картами 76-ї повітряно-десантної дивізії. Стало очевидно, що російські війська не тільки зайняли ділянки кордону, але й виконують значно більші оперативні завдання і будуть просуватися на територію України, поки не зустрінуть значний опір.

Саме місто не було зайнято великим гарнізоном, але противник дуже швидко почав зосереджувати в Іловайську додаткові загони з Донецька.

На 7 серпня Іловайськ займав загін терориста Гіві, який пізніше став називатися батальйоном «Сомалі». Українська розвідка дала інформацію, що на початковому етапі в Іловайську було майже 70—80 найманців. Але при розрахунку сил треба було враховувати, що поблизу Іловайська знаходився Донецьк та Шахтарськ, тому противник мав змогу швидко перекидати резерви. До міста почали прибувати підрозділи бригади «Кальміус», загони «Б-2», «Казачьего союза войска Донского», бригади «Беркут», згодом батальйон «Оплот», у складі якого була танкова рота та батальйон «Спарта».

Таким чином, українські війська навіть після посилення добровольчими батальйонами НГУ та МВС не отримали кількісну перевагу. Загальна чисельність сил противника, які вели бойові дії в районі Іловайська, була порівняна з чисельністю бойових українських підрозділів.

Противник на цьому напрямі на протязі серпня застосовував сили у складі кількох загонів найманців чисельністю до 2 тисяч бойовиків (не одночасно, на протязі усієї операції), які брали участь у боях у самому місті, у селищі Моспине, у Донецьку, Харцизьку, Шахтарську, а також для атак на українські позиції в районі Іловайська та Грабського.

Чисельна перевага у техніці на боці українців не могла бути реалізована на практиці через низьку технічну готовність та нестачу запчастин для більшої частини бойових машин.

Попри зосередження значних резервів, переломити хід боїв на свою користь силами загонів найманців противник не зміг. Іловайськ перетворився на битву на виснаження, і в цій битві стримати постійний тиск українських військ сектору «Б» бойовики не могли.

Згідно за даними Головного управління розвідки МО України, російська армія застосувала для оточення Іловайська чотири батальйонних тактичних групи, до 4 тисяч військовослужбовців.

У 2018 році група «Інформспротив» оприлюднила унікальний документ: «Безвозвратные потери личного состава ВС РФ по

состоянию на 6.00 «7» сентября 2014 г.», де вказаний поіменний перелік втрат армії РФ під час боїв липня-серпня 2014-го в Україні. У списку дані 103 загиблих та 384 поранених військовослужбовців ЗС РФ, список повністю відповідає тим численним повідомленням про загиблих, які були раніше оприлюднені в інтернеті.

Ідентифіковані, ймовірно, зведені БТГР зі складу таких з'єднань, в яких були втрати:

- 331-го парашютно-десантного полку 98-ї повітряно-десантної дивізії;
- 137-го парашютно-десантного полку 106-ї повітряно-десантної дивізії;
- 247-го десантно-штурмового полку 7-ї десантно-штурмової дивізії;
- 31-ї десантно-штурмової бригади;
- 8-ї мотострілецької бригади;
- 21-ї мотострілецької бригади;
- 7-ї військової бази (назва російської бригади в Абхазії);
- 6-ї танкової бригади;
- 346-ї бригади спецназу;
- 16-ї бригади спецназу;
- 22-ї бригади спецназу;
- 1065-го артилерійського полку 98-ї повітряно-десантної дивізії.

Судячи з аналізу відео- та фотоматеріалів та даних по втра-тах, можна припустити, що скоріше за все сили противника скла-далися до 6 батальйонно-тактичних груп, які були сформовані зі складу великих з'єднань — 98-ї, 106-ї, 7-ї дивізій, 31-ї, 8-ї та 21-ї бригад.

Таким чином, росіяни мали:

1. Кількісну перевагу у людях — у 3,5—4 рази.
2. Кількісну перевагу у бойовій техніці — у 5—6 разів.
3. Бойову техніку, яка знаходилась переважно в гарному технічному стані, в той час як українська бойова техніка була переважно в незадовільному стані, потребувала постійних ремонтів, не мала нормального технічного обслуговування.
4. Раптовість та неочікуваність вторгнення для українського командування.
5. Війська, що застосовувались зосереджено, в компактних бойових порядках, тоді як українські війська були розтягнені на великому фронті.

Але бойові зіткнення навколо Іловайська з російськими підрозділами 24—28 серпня — до моменту прориву по «коридору», показали, що українські війська можуть цілком ефективно протистояти російській армії в умовах локальної обмеженої війни там, де зберігається управління військами.

Оточені в Іловайську українські командири на чолі з генералом Русланом Хомчаком вирішили не відступати та продовжувати діяти за наказом. Якщо під Луганськом російський наступ призвів до хаотичного відступу та паніки у деяких українських підрозділах, то в Іловайську з початку і до кінця зберігалось тверде управління військами та організація.

24 серпня українці захопили цілий підрозділ з десяти російських десантників зі складу БТГР 331-го полку 98-ї дивізії. А 25 серпня українці захопили сучасний російський танк Т-72Б3 6-ї танкової бригади зі складу БТГР 31-ї десантно-штурмової бригади. 26 серпня були захоплені два десантники РФ зі складу 31-ї десантно-штурмової бригади. Розбита російська колона зі складу 8-ї мотострілецької бригади, знищено три машини МТ-ЛБ.

Трагедія та великі втрати трапились під час прориву, в якому оточені українські війська були поставлені в заздалегідь програшне становище. Керівництво держави віддало наказ виходити «коридором», погодженим з російським військовим керівництвом, тобто противник мав змогу завчасно облаштувати укріплені позиції та підготуватись до бою. Президент Порошенко домовився з президентом Путіним про так званий «зелений коридор» для виходу українських військ.

Втрати росіян під Іловайськом становили, за даними МО України 2018 року, до 200 військовослужбовців. У 2014-му президент України П. Порошенко заявив, що під Іловайськом було знищено «сотні російських військовослужбовців».

На жаль, ці заяви поки що не підтверджуються фактами. Згідно з довідкою про російські втрати від «Інформспротиву», російські війська втратили під час боїв під Іловайськом 34 військовослужбовця загиблими. Також під час боїв українські війська захопили 17 російських військовослужбовців у полон (були звільнені у рамках обміну полоненими).

Також за відкритими даними, які викладені у мережі, можна ідентифікувати до 100 загиблих під Іловайськом та у його околицях бойовиків різних загонів противника в період з 7 по 30 серпня. Думаю, буде реалістично оцінити загальні втрати противника

під час Іловайської операції цифрою понад 200 загиблих, з урахуванням того, що облік найманців майже не проводили і значна частина загиблих у втрати не зарахована.

До моменту прориву з Іловайська 29 серпня втрати російських та українських підрозділів були співставні.

Також встановлено частину втрат у бойовій техніці. Попри швидку евакуацію знищеної техніки, частина втрат росіян зафіксована на фото та відео. Втрати російської армії під час Іловайської операції становили як мінімум 6 танків Т-72 модифікацій БЗ та БА, 6 бойових машин десанту БМД-2, 4 машини МТ-ЛБ, 1 гаубиця Д-30, значна кількість автомобільної техніки. Також було захоплено танк Т-72БЗ (противнику вдалося його повернути після прориву).

Українські воїни могли здатися — скласти зброю та спустити прапор. І вони б залишилися у живих. Але вони не драпанули та не здалися — вони пішли в бій заради держави, армія якої створювалась саме у пеклі таких битв. Іловайськ — це трагедія, подвиг та вічна слава і честь України.

Переконаний, що книжка Романа Зіненка має зайняти своє місце у кожній бібліотеці, це жива історія нашої країни, один із ключів для розуміння війни 2014 року.

Юрій Бутусов

ПЕРЕДМОВА

Свою першу книжку «Іловайський щоденник» я написав і присвятив своєму другу і командирі лейтенанту міліції Денису Томіловичу, який загинув, виводячи нас з оточення по «кривавому коридорі», 29 серпня 2014 року під селищем Новокатеринівка Донецької області. Після виходу в світ моєї книжки, до мене надійшло багато відгуків від читачів і безпосередніх учасників тих трагічних подій. Спілкуючись з бійцями різних підрозділів, родичами загиблих і зниклих безвісти бійців, я дійшов висновку, що моя перша спроба на літературно-хронологічному поприщі, незважаючи на загальне схвалення, виявилася, як перша чарка — колóm. Як автор, я досить критично ставлюся до свого твору, в якому я, в дуже стислій формі, спромігся описати лише дуже незначний відсоток того, що відбувалося в серпні 2014 року в Іловайську і навколо цього міста. Це викликало внутрішній поштовх до того, щоб продовжити працювати над Іловайською історією і спромогтися на підставі свідочств і спогадів бойових побратимів з мого й інших підрозділів більш повною мірою зберегти й оприлюднити правдиву картину тих трагічних подій в історії нашої Держави.

Книжка «Іловайський щоденник», яка побачила світ завдяки творчому колективу Харківського видавництва «Фоліо», стала наріжним каменем для створення більш широкого оповідання, висвітлюючого події в Іловайську в серпні 2014 року. Книжка являє собою живі спогади і свідочства тих, хто пройшов Іловайським шляхом і кому пощастило вийти звідти живим. Як вірно зауважив офіцер батальйону «Кривбас» Юрій Брехаря, дуже важко сповістити безупереджено про всі події, які тоді відбувалися. Іловайські події — це не тільки сповнені героїчними вчинками приклади для майбутніх захисників України. На превеликий

жаль, якщо висвітлити всі події без прикрас, то перед читачами виникне зовсім інша історія, доповнена багатьма трагічними ситуаціями. Боець батальйону «Донбас» Вадим Савон виказав цю думку більш конкретно: «Почнеш роз'яснювати, на яких китах лежить результат тих чи інших операцій в ті часи — і з'ясується, що крім особистої пришелепкуватої жаги до самопожертви, на світ божий вилазять загальні дезорганізація та неспроможність. А це вже зовсім інша історія».

Метою написання цієї книжки було якомога ширше розглянути, систематизувати в хронологічному порядку і зберегти для майбутніх поколінь спогади учасників Іловайської операції в тому вигляді, в якому вони залишилися в пам'яті бійців. Зберегти факти, дії і враження бійців і офіцерів для майбутнього аналізу. Покласти край деяким міфам, вигадкам і відвертій брехні. Цілком зрозуміло, що усі спогади і враження бійців і офіцерів, які викладені на сторінках цієї книжки, є лише їх суб'єктивним власним поглядом на те, чому вони були свідками і співучасниками.

Як автор книжки, яку ви тримаєте в руках, хочу підкреслити, що вона не є історією бійця батальйону «Дніпро-1». Автор лише один із багатьох учасників Іловайської операції. Мені випала доля і честь бути свідком героїзму багатьох справжніх героїв і патріотів України, які мають увійти в історію нашої Держави. На превеликий жаль, багато хто з них загинув. Саме заради них і написана ця книжка. Саме цим бійцям належить честь, повага і пошана. Другорядною метою написання цієї книжки є зберігання живих свідчень тих, хто вижив під час цієї операції. Останнім часом завдяки деяким журналістам, військовим історикам і засобам масової дезінформації тиражуються вигадані і спотворені версії Іловайських подій, які ґрунтуються не на реальних фактах, а на вигадках, міфах і маніпулюванні фактами. З'являються шахраї і «псевдогерої», які намагаються спекулювати на темі Іловайська і вигадують свої «бойові шляхи», серед яких згадують і Іловайськ. Саме тому, на мою думку, важливо зберегти живі свідчення і перевірені спогади тих, хто безпосередньо приймав участь в тих подіях. Жодне реальне ім'я не має бути забутим. Я намагався вигукнути ім'я кожного, кого торкнувся Іловайськ і до кого мені пощастило достукатись на весь цілий світ. Наскільки мені це вдалося — нехай судять бойові побратими і читачі.

Відразу хочу вибачитись за те, що не зміг згадати на сторінках цієї книжки усіх, хто там був. За те, що не зміг дізнатися і описати усе, що відбувалося. За те, що в чомусь, можливо, помилився або щось пропустив. Я зробив те, на що був здатен, на що вистачило моїх здібностей і сил, і що Бог поклав на душу. Якщо у когось вийде краще і більш детально розповісти про Іловайські події, я з вдячністю потисну йому руку.

Хочу подякувати бійцям батальйонів «Дніпро-1», «Миротворець», «Херсон», «Донбас», «Кривбас», «Шахтарськ», «Азов», 42-го батальйону територіальної оборони й усіх інших бійців багатьох підрозділів, які приймали участь в Іловайській операції, за допомогу в створенні цієї книжки, а також усім тим, хто допоміг у редагуванні і публікації.

Бійцям і офіцерам батальйону «Донбас»

Полковнику В'ячеславу Петровичу Власенку

Тарасу Костанчуку	Михайлу Ніколову (Лермонтову)
-------------------	-------------------------------

Ігорю Гевку	Юрію Михальському
-------------	-------------------

Дмитру Кулішу	Олександру Дейнезі
---------------	--------------------

Віктору Дегтярьову	Леоніду Корнійчуку
--------------------	--------------------

Сергію Міщенко	Володимирі Бабенку
----------------	--------------------

Анні Ілющенковій	Андрію Полякову
------------------	-----------------

Богдану Кириченку	Олександру Кравченку
-------------------	----------------------

Сергію Тіунову	
----------------	--

Бійцям і офіцерам батальйону «Дніпро-1»:

Миколі Криворотьку	Олександру Крюкову
--------------------	--------------------

Володимирі Тугаю	Віталію Саприкіну
------------------	-------------------

Володимирі Мазуру	В'ячеславу Фокіну
-------------------	-------------------

Олександру Мінаєву	Дмитру Бойку
--------------------	--------------

Олексію Рубцю	Вадиму Куприкову
---------------	------------------

Сергію Алещенку	Максиму Луніву
-----------------	----------------

Олександру Гостіщеву	Дмитру Булашенку
----------------------	------------------

Андрію Добровольському	
------------------------	--

Бійцям і офіцерам батальйону «Кривбас»

Юрію Стасовському	Юрію Брехарі
Денису Зикуну	Денису Золотарьову
Віталію Бунчикову	Андрію Новохатьку
Сергію Павленку	Ігорю Павлову
Сергію Бондаренку	Сергію Колеснику

Бійцям і офіцерам батальйону «Миротворець»

Командиру батальйону Андрію Тетеруку	
Всеволоду Стеблюку	Дмитру Сіроштану
Сергію Цуркану	Юрію Бурляю
Володимиру Волошину	Ігорю Дебелому
Миколі Омельченку	Олександру Ковальчуку
Дмитру Богущу	

Бійцю 42-го мотопіхотного батальйону

Івану Погорелому

Бійцям і офіцерам 1-ї РТГр 92-ї окремої механізованої бригади

Олександру Шишкіну	Андрію Мудраку
Андрію Микитенку	Роману Бойку

Бійцям 93-ї окремої механізованої бригади

Геннадію Єфремову	Володимиру Скрабунову
Ярославу Проскурі	Володимиру Кривульському
Денису Закусілову	

Бійцям і офіцерам 51-ї окремої механізованої бригади

Андрію Постернаку	Миколі Кравчуку
Валентину Кіян	Володимиру Зинчуку
Костянтину Ковалю	Михайлу Роговенку
Юрію Білозіру	Віктору Мироненку

Бійцям і офіцерам роти «Світязь»

Роману Коротицькому

Володимирі Юхимюку

Андрію Квачу

Бійцям і офіцерам батальйону «Азов»

Юрію Єременку

Юрію Анучіну

Ігорю Княжанському

А також багатьом іншим бійцям і офіцерам 51-ї, 93-ї і 17-ї бригад ЗСУ, 39-го БТрО, офіцерам 73-го Центру спеціальних операцій і оперативного командування «Південь», бійцям Добровольчого Українського корпусу «Правий сектор», батальйону «Шахтарськ», які не побажали бути оприлюдненими, але доклали своїх зусиль і допомогли своїми спогадами створити найбільш повну реальну історію Іловайських подій на сьогоднішній день.

Окрема подяка представникам Міжнародної асоціації дослідників фортифікації і місії «Евакуація 200», які восени 2014 року доклали значних зусиль по пошуку і документуванню тіл загиблих українських бійців. В архіві пошуковиків зберігаються унікальні свідчення і експонати, які згодом будуть предметом ретельних досліджень тих, хто візьме за мету з'ясувати, що ж насправді сталося в серпні 2014 року навколо Іловайська і під час виходу українських колон по «кривавому коридору».

Хочу подякувати журналістам і фотографам, які доклали значних зусиль і також працювали над оприлюдненням і збереженням окремих фактів і подій, які автор використав під час роботи над цією книжкою:

редактору сайту Цензор.нет Юрію Бутусову;

одеському журналісту Геннадію Кулікову (творчій псевдонім Олександр Сибірцев);

Михайлу Жирохову;

фотографам Максиму Левіну, Маркіяну Лисейку, Максиму Дондюку, Юрію Величку, Вікторії Ясинській, Максиму Войтенку, Павлу Нетьосову, Юрію Брехарі і багатьом іншим, фотографії яких були використані в цій книжці.

Хочу зазначити, що робота над цією книжкою була б неможлива без допомоги мого друга дитинства Сергія Володимировича Нікітюка, який підтримував мене і мою родину під час довготривалої роботи над створенням цього твору.

На превеликий жаль, багато хто з моїх побратимів і колишніх командирів, незважаючи на численні мої спроби долучити їх до цієї роботи, з різних причин не виявили палкого бажання і не знайшли часу допомогти у висвітленні окремих подій, щоб залишити свої свідчення і спогади для історії. Тож залишимо оповідання без згадки про них. Можливо, вихід книжки і поширення інформації про ці події спонукають їх прийняти більш активну участь в збереженні спогадів і свідчень про Іловайськ, які, можливо, будуть додані до наступних редакцій цієї роботи або описані іншими учасниками в майбутніх книжках.

ХРОНІКА ІЛОВАЙСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ

7-24 серпня 2014 року

Кожен солдат, боєць, командир, група, підрозділ мають право на свій подвиг і на пам'ять про себе. Цього заслуговують усі від добровольця і рядового до генерала. І про це варто залишати спогади на згадку як гідні приклади для майбутніх захисників України.

*Заступник керівника артилерії сектору «Б»
полковник Сергій Мусієнко (Редут)*

Минуло два роки з моменту проведення Іловайської операції, а усі ті події стоять перед очима, нібито це було учора. За два роки зібралось достатньо багаті інформації про Іловайську операцію зі спогадів учасників тих подій. Кожен надає суб'єктивний опис, виходячи з особистої посади, ситуації, в якій опинився, місцезнаходження і психологічного сприйняття.

Я бажав би розглянути Іловайські події з психологічної точки зору. Вона не менш важлива. Тому що тільки так можна об'єктивно сприймати події серпня 2014 року. Тому що Іловайська операція це не спортивний турнір по волейболу і не телевізійна гра. Це критична і трагічна ситуація, в якій опинилися наші люди, що раніше не воювали, а більшість навіть ніколи не служили в армії. Так, це були високо мотивовані і патріотично налаштовані люди, більша частина з яких дійсно переслідувала на меті захист незалежності і цілісності України.

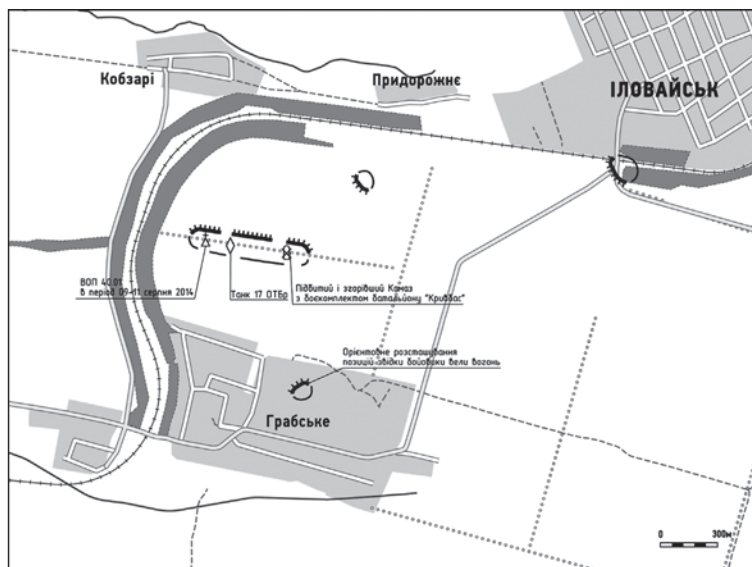
*Виконуючий обов'язки
командира батальйону «Донбас»
доброволець В'ячеслав Власенко (Філін)*

Окремі підрозділи Збройних сил України почали виконувати бойові завдання в районі Іловайська ще задовго до сумнозвісного Іловайського «котла». Опорні пункти і базовий табір 39-го батальйону територіальної оборони були облаштовані поблизу Іловайська ще в липні місяці, але початком подій, безпосередньо пов'язаних з операцією по звільненню міста Іловайськ, можна вважати висування в напрямку цього міста підрозділів 51-ї окремої механізованої бригади, 93-ї окремої механізованої бригади, 17-ї окремої танкової бригади, 40-го батальйону територіальної оборони й окремих груп сил спеціального призна-

чення, які спільно виконували завдання по блокуванню міста Іловайськ із перших чисел серпня 2014 року. Загальний план передбачав, окрім блокування Іловайська, підсилення ділянки державного кордону силами 3-ї БТр 51-ї окремої механізованої бригади. З невизначених причин, саме ця група не спромоглася вчасно висунутись повним складом для виконання завдання по блокуванню важливої траси Шахтарськ—Харцизьк—Донецьк і залишилась на базі 40-го БТрО під Старобешевим. Лише окремі підрозділи з цієї групи виконали наказ і закріпилися на позиціях навколо міста Іловайськ.

Олексій Коновал — керівник штабу механізованого батальйону 93-ї механізованої бригади. Селище Грабське. Початок серпня 2014 року. (З інтерв'ю, оприлюдненому на інформаційному ресурсі Цензор.нет):

«У перших числах серпня 2014 року ми прибули в базовий табір 51-ї окремої механізованої бригади. Там ми переночували і вирушили в напрямку Іловайська. Рухались разом з бійцями-розвідниками 40-го батальйону територіальної оборони. Наш загін поділили на дві окремі групи. Я вирушив з відділенням

Розташування перших позицій українських бійців поблизу Іловайська

піхотинців, танком, однією бойовою машиною піхоти, одним БРДМом і сьома бійцями 40-го батальйону «Кривбас». Нашим завданням було закріпитися за селищем Грабське — це майже на околиці Іловайська. Інші відділення стали в інших селищах навколо цього міста. Загальною метою було блокування міста Іловайськ з різних боків. 40-й батальйон територіальної оборони окопувався поблизу дороги, а ми, щоб не привертати до себе особливої уваги, розташувалися в лісосузі і гідно усе облаштували і замаскували.

У перший же день по нашим бійцям, які щойно почали окопуватись, почав працювати снайпер. Ми з гармати БМП вдарили в напрямку стрільця і він замовк. На другий день взагалі було тихо. Єдиною пригодою стало затримання на шляху двох бойовиків. Вони рухалися по шляху і були зупинені нашими бійцями. Спочатку бойовики голосили, що свої, але коли в них виявилися документи так званої ДНР, то відразу були затримані і передані розвідникам. А на третій день на шляху з'явилися три мікроавтобуси з «сепарами». Коли з бусів повилазила піхота і почала розосереджуватися, я наказав наводчику БМП відпрацювати по ним. Навідник їх підпалив і все вгамувалося.

Батальйон «Кривбас». Сергій Колесник:

«Отже 5 серпня 2014 року командування 40-го БТрО отримало наказ про вхід силами нашого підрозділу у місто Іловайськ, зачистки його від НБФ та блокування і взяття під контроль доріг близ міста. Але для такої штурмової наступальної операції треба було задіяти значну кількість особового складу та важкої техніки, тому що було відомо про присутність у місті бойовиків близько 400 чоловік та 8 танків (один з яких не робочий), мінометних розрахунків не менше 10 штук.

Командир батальйону Мотрій О. В. віддав наказ про зняття вже встановлених блокпостів № 17, 20, 21. Переніс та послабив блокпост № 22 та зібрав особовий склад у базовому таборі смт Старобешеве, пояснивши нам, що ця змушена міра заподіяна задля виконання наказу штабу сектору.

Було проведено розвідку неподалік міста Іловайськ, у результаті якої було виявлено один опорний пункт незаконних збройних формувань з бетонних споруд по центральній дорозі Кутейникове—Іловайськ за мостом, де було вилучено пластид. Було також виявлено засідку на мосту і ще один опорний пункт

з бетонних споруд східніше міста Іловайськ поблизу селища Покровка.

Старшим групи розвідки того дня був боєць ДУК «Правий сектор» (ПС) Ткаченко А. А. (Сич). Ним було вирішено обстріляти мінометом опорний пункт бойовиків біля Покровки. Скоректувавши залпи мінометів ЗСУ по опорному пункту терористів, ми виявили неподалік цього посту замаскований у лісосмузі табір бойовиків, які почали стріляти, куди заманеться. Телефонем було запрошено провести ще декілька залпів по нових координатах. Але нам відмовили, повідомивши — ліміт на сьогодні закінчено. Хто це нам відмовив та з яких причин — мені невідомо».

7 СЕРПНЯ 2014 РОКУ

Саме цього дня, після наради, командир батальйону «Азов» Андрій Білецький повідомив керівному складу батальйону про те, що силами добровольчих підрозділів планується операція у місті Іловайськ, що знаходиться південно-східніше Донецька і розташовано в секторі «Б», яким керує генерал-лейтенант Руслан Хомчак. У нього достатньо різноманітної техніки, але дуже бракує піхоти. Саме тому на високому рівні було прийняте рішення про те, що батальйон «Азов» разом з іншими підрозділами долучається до спільної операції в секторі «Б» і буде виконувати роль тієї самої піхоти.

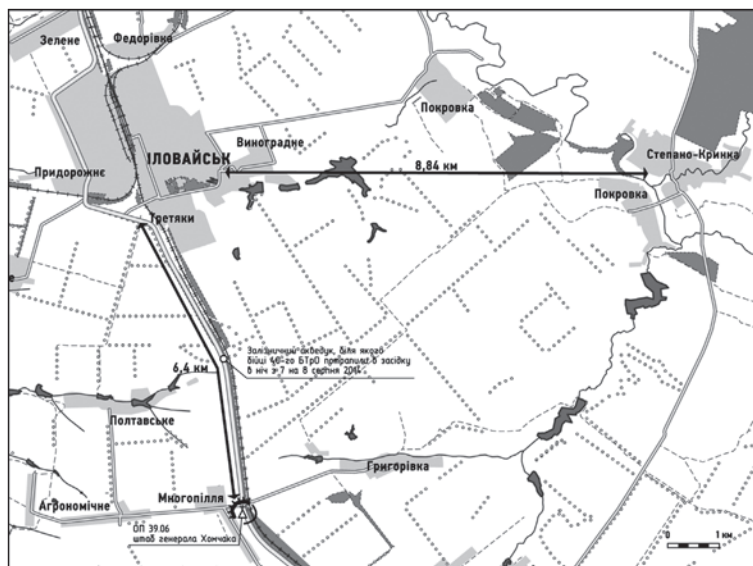
■ Перший бій Іловайської операції за Степано-Кринку

До участі в операції також готувались і інші добровольчі батальйони. Окрема розвідувальна група 40-го батальйону територіальної оборони отримала завдання проведення розвідки і зачистки деяких населених пунктів навколо міста Іловайськ. На той час у складі батальйону «Кривбас» були декілька окремих розвідувальних груп, які проводили розвідку і першими оглядали місцевість, на якій планувалось виконувати завдання батальйону.

Одним із перших бойових зіткнень навколо Іловайська був бій 7 серпня 2014 року під селищем Степано-Кринка. Селище розташоване в десяти кілометрах південно-східніше міста Іловайськ. У тому бою приймали участь бійці батальйону «Кривбас»; ДУК «Правий сектор» (загін Сича); відділення третього полку спецназу у складі десяти бійців на вантажному «Уралі»; група з восьми бійців 74-го окремого розвідувального батальйону на бронетранспортері БТР-80 «Дракон»; два танки і бойова машина піхоти зі складу 51-ї окремої механізованої бригади.

Рано-вранці зведена група вирушила до селища Степано-Кринка. До початку операції були отримані дані розвідки про те, що в полі поблизу селища Степано-Кринка бойовиками був обладнаний укріплений район. Спочатку за координатами розташування укріплень терористів відпрацювали українські реактивні установки БМ-21 «Град», але цей обстріл виявився не прицільним і майже не заподіяв ніякої шкоди бойовикам.

Поки по позиціям поблизу селища працювала артилерія, спільні сили вищезазначених підрозділів накопичувалися на опорному пункті 39-го батальйону територіальної оборони поблизу зерносховища на околиці селища міського типу Кутейникове. Вихід групи трохи затримався, оскільки довелося чекати танки, які з деяких технічних причин трохи затримувалися. Дочекавшись техніки, зведений загін загальною колоною вирушив у бік Степано-Кринки по ґрунтовим шляхам серед полів. Під час руху в деяких лісосмугах був помічений підозрілий рух і тому танки і БМП, які рухалися в голові колони, відпрацьовували підозрілі ділянки маршруту. Трохи позаду техніки рухалися бійці на УАЗах із декількома автоматичними станковими гранатоме-

Схематичне пояснення на якій відстані від Іловайська знаходилося селище Степано-Кринка

тами, а позаду них рухалися усі інші бійці на різноманітному транспорті.

В одній з лісосмуг був виявлений ворожий дозор, який вів спостереження за нашою колоною. З замаскованої позиції бойовики здійснили декілька пострілів у нашому напрямку. У відповідь, не жалюючи боєкомплекту, відпрацювали наші танки. Після відпрацювання танками територію ретельно зачищали бійці спецназу і нашої розвідки. Під час зачистки цієї ділянки були знайдені матраци, на яких «сепари» вартували в секреті і спостерігали за шляхом до Степано-Кринки. Відпрацьовуючи таким чином усі лісосмуги, колона рухалася в напрямку вищезгаданого селища.

Нарешті колона дісталася до відкритої ділянки поблизу Степано-Кринки з великою оранкою. Рухаючись по культивованому полю, бійці раптово натрапили на позиції бойовиків і зав'язався бій. Спочатку бій виглядав як не дуже щільна стрілянина з боку бойовиків і міцна відповідь з танків. Самими першими в атаку вирушили бійці «Правого сектору». Вони відірвались вперед на значну відстань і доповідали по радіостанції, що ведуть бій і потрібна підтримка. Бронетранспортер із спецназом вирушили вперед. За ними пішли танки, бойова машина піхоти і БРДМ з окремою групою розвідників батальйону «Кривбас» під керівництвом майора Кордабньова. Інші бійці «Кривбасу» залишилися з легковим транспортом і вантажним «Уралом» спецназу прямо посеред поля поблизу невеличкого пагорба. Схоже, це були залишки старовинного кургану. Раптово противник почав вести вогонь із замаскованої позиції по групі прикриття під курганом.

Батальйон «Кривбас», Сергій Колесник:

«З особового складу 40-го БТрО було сформовано штурмову групу. У складі розвідки 10 чоловік з 40-го БТрО, 10 — з розвідки «Правого сектору», 60 — із новосформованої групи 40-го БТрО.

Після отримання наказу та постановки завдання на двох БРДМ, двох легкових автомобілях та грузовому автомобілі — видвинулись праворуч м. Іловайськ між с. Покровка до місця з якого велась остання коректировка вогню 06.08.2014 року.

До місця початку штурму підрозділ не дійшов, потрапивши в знову добре організовану засідку НБФ. Наслідки засідки: один вбитий військовослужбовець ЗСУ та виведені зі строю один

БРДМ та один легковик. Штурмова група вимушена була відійти, тому що майже для всіх це був перший бойовий досвід, перша засідка, в яку вони потрапили, перший вбитий та поранені. Виявилось, що підрозділ, який готувався на оборону, як штурмовий, психологічно не готовий».

Номер розрахунку АГС-17 батальйону «Кривбас» Сергій Бондаренко згадує про той бій:

«Нас з АГСами притиснули за пагорбом. Ми намагалися прикривати з автоматичних гранатометів передову групу, яка вирушила вперед, але, як на зло, ніхто з передової групи не був у змозі дотепно скорегувати вогонь. Ми вагалися міцно насипати, тому що боялися влучити по своїх бійцях, які вирушили вперед і не зрозуміло де знаходилися в той час. У цей момент ліворуч від нас почав працювати «сепарський» автоматичний гранатомет, але гранати розривались відносно далеко від нас поблизу лісосмуги. Пагорб заважав ворогу вести по нас прицільний обстріл, оскільки для цього потрібно було працювати по навісній траєкторії».

У той день було дуже спекотно, а бійці не запаслися достатнім запасом води, оскільки не розраховували на довге протистояння і сподівалися знайти воду в селищі. Раптом небо затягло хмарами і пішов літній дощ, який трохи вгамував спеку, але спека була не самим небезпечним у той день. Майже безперервно, то затухаючи, то поновлюючись з новою силою, тривав бій.

З кузова вантажного «Уралу» достатньо результативно працював снайпер 40-го батальйону Батя. Накрившись бронезиловим, Батя вираховував і вразив трьох ворожих стрільців. Робота Баті не пройшла непомітно і по «Уралу» почали достатньо прицільно летіти кулі. Батя залишив машину і зайняв нову позицію за пагорбом. У відповідь ворог достатньо міцно вів вогонь зі стрілецької зброї і гранатометів. Були моменти, коли майже неможливо було висунути голову із-за пагорба. Завдяки пагорбу позиція бійців «Кривбасу» була достатньо захищеною, але навколо простягалося розоране поле. Будь-куди переміститися або виконати якийсь маневр було неможливо. Щоб вести результативний вогонь, потрібно було розташувати автоматичні гранатомети на зручній позиції, а рухатися по відкритому полю було рівнозначно самогубству. Боєм тоді керував заступник командира 40-го батальйону полковник Юрій Синьковський».

Саме тоді бійці батальйону «Кривбас» вперше відчули на собі обстріл з важкого міномету. Ворог зрозумів, що українських бійців неможливо дістати звичайною зброєю і запросили підтримку мінометів. Це вже складало неабияку небезпеку, оскільки міномет працює по навісній траєкторії, і важкі міни цілком здатні знищити усіх, хто знаходився за пагорбом. Звісно, що обладнати достатньо міцні укріплення ніхто не встиг. Транспорт і бійці розташовувалися просто неба на землі. На щастя, мінометний обстріл був зовсім не прицільним. Міни лягали на відстані чотирьох сотень метрів, але це не полегшувало ситуації, будь-якого моменту ворог міг підкорегувати вогонь.

**Старший групи 74-го окремого розвідувального батальйону
капітан ЗСУ Дракон:**

«У той час, коли бійці «Правого сектору» пішли через поле по лівому флангу, нас притиснули до центральної лісосмуги. Я наказав БМП створити прохід у лісосмузі і відпрацювати по поміченим вогневим точкам противника з лівого флангу. Бойова машина вирушила виконувати завдання, а слідом за нею вирушив і наш бронетранспортер. Разом з БМП вони достатньо міцно насипали по ворожим позиціям. Хочу окремо виділити нашого кулеметника на БТРі солдата Дмитра Скорика.

Раптом із лівого флангу почав працювати ворожий крупнокаліберний 12,7-мм кулемет. Наша БМП і бронетранспортер відпрацьовували по позиції ворожого кулеметника, але, схоже, значної шкоди йому не заподіяли. По броні бронетранспортера почали влучати крупнокаліберні кулі. Першою відійшла бойова машина піхоти, а за нею відійшов і наш БТР.

З виходом на пагорб бійці 40-го батальйону пішли вперед метрів на 50—100. БРДМ також залишився зверху. Противник почав щільно атакувати нашу техніку, внаслідок чого по одному з двох наших танків влучили з ручного протитанкового гранатомету. Завдяки тому, що ворожий гранатометник стріляв зі значної відстані — близько трьохсот метрів, снаряд, що влучив у динамічний захист танка. Декілька хвилин набій ще палав, але потім один із членів екіпажу підійшов і власноруч витягнув залишки ракети з динамічного захисту танку і відкинув його на поле. Це виглядало доволі сміливо, оскільки саме тоді повсюди свистіли кулі.

У той час мій кулеметник РПК Федоренко займав позицію трохи подалі від створеного технікою проходу, з правого боку

лісосмуги. Він вів вогонь з зайнятої позиції, але був помічений ворогом і по ньому відкрили вогонь і влучили. Спочатку я нічого не зрозумів. Він щось мичить в мій бік, а я, знаходячись на відстані декілька метрів від нього, нічого не можу почути. Я ще вигукнув йому: «Чого мичиш? Відходь сюди!» А сам вже починаю розуміти, що відбувається якась халепка. Дивлюся і бачу, що мій боєць біліє. Тут вже ліворуч від мене метрах в п'яти був Славко Кухтін, який вигукнув: «Федора поранено!» Славко з одним із бійців спецназу підбігли до Федора і почали його роздягати. Побачили невеличку дірку в грудині. Я наказав негайно евакуювати пораненого до бронетранспортера. Бійці швидко потягли його подальше від зони ураження. Тоді вже на Федорі не було ані каски, ані бронежилета. Бійця дотягли і завантажили в бронетранспортер, і я помічаю, що він увесь білий. Я говорю: «Негайно зробіть йому укол!» — але в той момент усі трохи розгубились. Тоді я особисто вколов йому знеболювальне вище коліна і наказав водієві бронетранспортера Данилу негайно вивозити Федоренка до лікарів. О тій годині ми знову потрапили під обстріл зі стрілецької зброї, але водій «Уралу» Руслан з 3-го полку спецназу вирушив до нас автівкою і прикрив евакуацію. До нашого бронетранспортера також завантажили і пораненого бійця-спецназівця, в якого було кульове поранення ноги в районі паху».

У цей час почали надходити повідомлення від передової групи про те, що бойовики намагаються декількома групами обійти бійців у полі поза лісосмугами. Також доповідали про влучну роботу наших танків по бліндажам і укріпленням бойовиків поблизу селища. Раптово, невідомо звідки на полі з'явився боєць-розвідник «Кривбасу» Михайло Железняк і, зупинившись на відкритому місці, навколо якого свистіли кулі, повідомив, щоб ми були обережні з вогнем зі своїх автоматичних гранатометів, оскільки попереду знаходяться наші. Потім він швидко побіг до одного з УАЗів, щоб дістатися до передової групи, яка вела бій. Було потрібно терміново вивезти пораненого в стегно бійця «Правого сектору» Богдана Радецького. Тоді бійці за пагорбом були вражені сміливістю Михайла. Батько пораненого, який також був бійцем «Правого сектору» з позивним Іспанець, вивіз сина в безпечне місце до базового табору нашого батальйону. Після того Іспанець повернувся до нас і привів на допомогу ще

Микола Колесник, Дмитро Корчинський і бійці батальйону «Кривбас» Олексій Куц (волонтер), Іван Рубаняк, Іван Щербак, Сергій Коліберда, Максим Зима, Олексій Беліков.

Автор фото Андрій Михайченко

одну групу «Правого сектору», з якою ми бачилися поблизу селища міського типу Кутейникове.

По рації надійшло повідомлення від нашої передової групи про те, що нашими бійцями був втрачений БРДМ. У БРДМі виявилось пошкоджене рульове керування і заклинило кулемет. Окрім того, усі колеса броньовика були прострілені. Бійці зверталися до механіка-водія з пропозицією вивезти усіх на броні через поле, яке прострілювалося, але механік доповів, що нічого не вийде, і броньовик більше не здатний рухатись. Щоб не залишати техніку ворогу, Андрій Шиян вирішив пошкодити броньовик і кинув у люк водія дві гранати Ф-1. Протягом бою у танків і бойової машини піхоти майже повністю скінчився боекомплект. У телефонному режимі командир батальйону полковник Олександр Володимирович Мотрій надав наказ на відхід, оскільки підрозділ зав'яз на незручній позиції і не мав можливості поповнити боекомплект. Бійці не змогли увійти в селище і були змушені відійти з позиції, щоб уникнути зайвих втрат.

З лісосмути, яка знаходилася ліворуч від пагорба, виїхав один із наших танків, який повернувся з бою. Схоже, в танк поцілили з гранатомету, оскільки надгусеничні коробки по

правому борту палали вогнем. Після зупинки машини танкіст вискочив з танка і за допомогою пляшки з водою намагався пригасити полум'я. В останній момент перед відходом бійці «Правого сектору» запросили підтримку вогнем по високовольному стовбуру, за яким по їх спостереженням знаходилося близько трьох десятків бойовиків на облаштованих позиціях. Сергій Бондаренко стягнув із пагорба свій АГС-17 і кинув декілька гранат в зазначеному напрямку. Після того, як надійшло підтвердження про прицільне влучання, борець відпрацював по позиції бойовиків увесь «равлик» з набоями. За свідченням спостерігачів, противник поніс значні втрати».

Саме під час того бою поблизу Степано-Кринки загинув майор Кордабнєв Володимир Олександрович, який був найдосвідченішим офіцером в інженерно-саперній справі в підрозділі «Кривбас». Для майора Кордабнєва це вже була третя війна в його житті. Раніше він приймав участь в бойових діях в Афганістані і на Кавказі. Ворожа куля влучила в шию, від чого Володимир загинув. Скоріш за все, працював снайпер. Також під час цього бою було двоє поранених бійців батальйону «Кривбас», один борець третього полку спецназу, борець 74-го ОРБ Федоренко і борець «Правого сектору» Богдан Радецький.

Після цього усі групи почали організований відхід. Бійці зайняли свої місця в транспорті і вирушили в напрямку Кутейникового. Сергію Бондаренку довелося сісти у вантажний «Урал» бійців 3-го полку спецпризначення, оскільки його УАЗ поїхав з пораненими і загиблим майором Кордабнєвим. Також і бійці, які залишили нерухомих БРДМ, були змушені замість своєї машини сісти на броню одного з танків 51-ї бригади. Укріплений район поблизу Степано-Кринки виявився достатньо якісно облаштованим бойовиками. Зайняти його зненацька не вдалося, але все ж таки операція дозволила зібрати багато корисної розвідувальної інформації по розташуванню ворога на цій ділянці і нанести значних втрат ворогу.

Під час повернення до базового табору не обійшлося без курйозів. Борець у кузові вантажівки помітив, що один із них почав хрипіти і задихатися. Декілька бійців ненавмисно навалилися на його автомат і бійцю ременем здавило горло. Знадобилось терміново надавати бійцю допомогу прямо в кузові вантажівки. Стояла звична серпнева спека і після бою в горлі було сухо, як

у пустелі. На щастя, у врятованого бійця за спиною був резервуар з водою. Це допомогло трохи вгамувати спрагу. На зворотному шляху бійці побачили покинутий на шляху УАЗ батальйону «Кривбас». Виявилось, що від сильної спеки закипів двигун. УАЗ віз поранених і загиблого майора, яких терміново перевантажили в іншу машину, а сам УАЗ покинули, щоб не втрачати дорогоцінний час для рятування бійців. Полковник Юрій Синьковський вирішив не кидати машину на призволяще і тому наказав зачепити УАЗ мотузкою до бронетранспортера бійців 74-го ОРБ «Дракон» і дотягнути автівку до базового табору батальйону «Кривбас» під Старобешевим.

Батальйон «Кривбас», Сергій Колесник:

«Для 40-го БТрО це був день початку Іловайської операції. Для багатьох це перший бойовий досвід. Це констатація для одних і розуміння для інших першої бойової втрати. Втрати людини, яку просто бачив і не знав близько. Загинув Кордабнов Володимир Олександрович. На мою думку, на початку цього дня ще не було розуміння того, що йде війна. Не було як для офіцерів, так і для солдат. Повне усвідомлення того, що відбувається, прийде трохи згодом...

Не дуже багато людей знають про те, що підготовка до цієї операції була ще 6 серпня, а диверсійно-розвідувальні заходи в бік Іловайська почалися ще в червні. У червні більш-менш все було вдало: збір інформації, інформаторів, віджатий пластид, а саме головне — не було втрат. Інформація доповідалась командирам, командири доповідали на самий верх. Мене цікавить питання: а хто їх слухав на самому верху?

Якось вийшла в мене відверта розмова з комбатом. Думок багато... Від інформації, від втрат, від кількості і стану техніки, від підготовки особового складу та розуміння стану речей. Мотрій сказав тоді мені так: «Я все розумію, але я тут такий самий солдат, як і ти. І я так само виконую накази...» Від себе впевнено додаю, що ми виконали усі накази. Особовий склад 40-го БТрО «Кривбас» виконав всі накази, які отримав. Ціною власного життя».

Боєць батальйону «Кривбас» Денис Золотарьов:

«Я на той час перебував у базовому таборі, який розташовувався поблизу Старобешевих. Наш табір був дуже вдало роз-

Міністерство оборони України

Категорія таємності

Прим. № 1

ВХІДНА КОДОГРАМА № 002/АТО

з ПК «Вісник» Поступила у пост КЗ 0 10 05 1.06.10-10

КЕРІСНИК СЕКТОРА 5. 3

06. 10.13

ТАЄМНО

КОРОБЕ РОЗПОРЯДЖЕННЯ ІТАСУ АТО В ДОНЕЦЬКІЙ ТА ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ

КОМАНДІРОВА 107990. КАРТА 1950 000 ШКАЛИ 1000 РОКМ

1. КЕРІСНИКУ СЕКТОРА 3 СПЛАНУВАТИ ТА ДО 16.00 05.00 ПЕРЕДАТИ 40 СТРО В ОПЕРАТИВНЕ

ЩОПОВІДУВАННЯ КЕРІСНИКУ СЕКТОРА 5. В РАЙОНІ СТАРОСЕНЕСЬ.

2. КЕРІСНИК СЕКТОРА 1-5 С ОРГАНІЗУВАТИ ВЗАЄМОДІЮ З МЕТОЮ СВОЄЧАСНОЇ

ПЕРЕДАЧІ 40 СТРО.

НАЧАЛЬНИК ІТАСУ АТО В ДОНЕЦЬКІЙ ТА ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ

ГЕНЕРАЛ-МАЙОР В.М. НАЗАРОВ 04.05.14

ПЕРЕДАЄТЬСЯ РЕЗОЛЮЦІЯ КЕРІСНИКА СЕКТОРУ "5"

КОМАНДІР 40 СТРО 1- ОРГАНІЗУВАТИ ТА ЗАБЕЗПЕЧИТИ ВІСНОВАННЯ

ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЕНАНТ А.В. ХОНЧАК 04.05.14

503 039

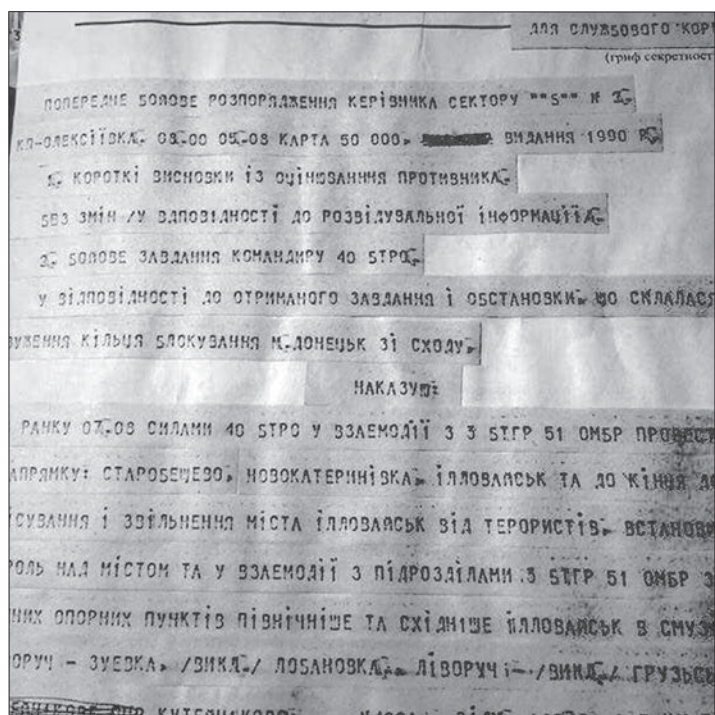
Наказ 40-му БТрО блокувати місто Іловайськ

ташований на висоті поблизу річки. Декілька разів на табір були здійснені спроби нападу, але усі вони були відбиті завдяки вдалому розташуванню і зайнятим позиціям. Ми отримали повідомлення про те, що одна з наших груп потрапила в засідку. Як згодом виявилося, це було повідомлення про бій, який група нашого батальйону разом з іншими підрозділами вели поблизу Степано-Кринки.

Терміново була зібрана група для висування на допомогу. До місця події вирушило декілька автівок з бійцями нашого батальйону.

йону. Попереду вирушала автівка з бійцями, які знали шлях до місця бою, а за ними рухалися усі інші. Під час руху отримали повідомлення про те, що нам буде надана допомога від 51-ї ОМБр, а саме два танка. Автівка, яка показувала дорогу, вирушила вперед з двома танками до місця засідки. А наші машини залишилися на місці і дуже довго чекали їх повернення. За кілька годин танки повернулися, і ми дуже повільно вирушили загальною колоною. Швидкість була дуже повільною, тому що танки не могли швидко пересуватися. Нарешті ми зустріли наших бійців, які вийшли з бою під Степано-Кринкою. Ця зустріч відбулася поблизу якогось селища. В тому селищі ми усі зупинилися і закріпилися на позиціях. Очікували, що бойовики будуть атакувати, але цього не сталося.

Після ми отримали наказ повернутися до базового табору. Вже в таборі ми дізналися про те, що на комбата Мотрія почали

Шифрограми з наказом батальйону «Кривбас» вирушити під Ілловайськ

тиснути і навіть погрожували трибуналом за невиконання наказу про наступ на Іловайськ. Незважаючи на те, що комбат був не дуже досвідченою людиною в бойових діях (раніше він служив у збройних силах в артилерії), він розумів, що рухатися в місто без попередньої розвідки дуже небезпечно і тому наполягав на отриманні письмового наказу від вищого керівництва. Такий наказ довго не надавали, і тому деякий час виникали суперечки поміж керівниками операції і комбатом. Увечорі того ж дня, як стверджують бійці батальйону, комбат під загрозою трибуналу за невиконання наказу змушений був віддати наказ вирушити окремішній групі батальйону в напрямок Іловайська по шляху Многопілля—Іловайськ.

Письмовий наказ нарешті було отримано — увійти в Іловайськ. Загальний план був таким — ми вночі вирушаємо по шляху Кутейникове—Іловайськ у напрямку міста. Після того, як буде помічений блокпост бойовиків за якимось поворотом дороги (як нам повідомили), головуючий БРДМ мав розвернутися і відпрацювати по ворожому опорному пункту з кулемета. Інші автомобілі, які рухалися позаду БРДМа, мали по черзі підтягу-

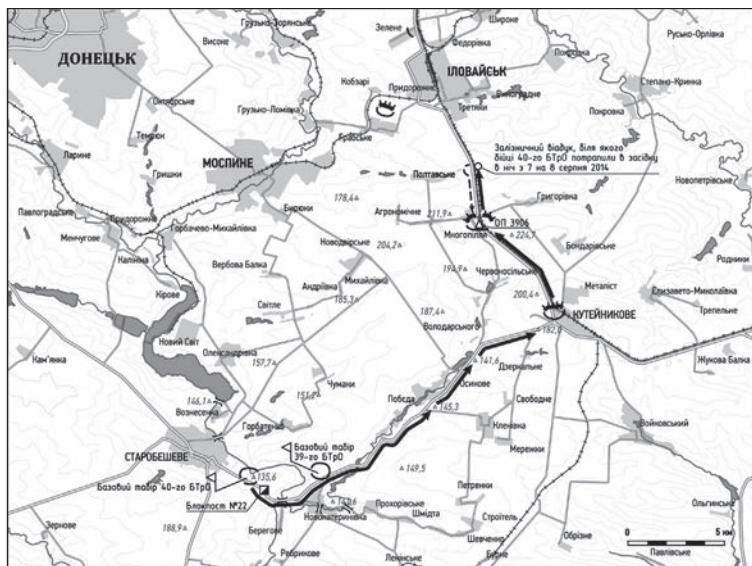

Схема руху колони батальйону «Кривбас» до Іловайська вночі 7 серпня 2014 року

ватися до нього, а бійці — здійснити обстріл опорника з ручних гранатометів. І так кожна машина в колоні. Після відпрацювання автівка з бійцями відходить назад, а її міняє наступна машина з бійцями з РПГ-18. План виглядає досить дивно, але на той момент ніяких інших ідей не було. Можливо, я помиляюся, але особисто я саме так зрозумів поставлену задачу. Далі ніякого плану не було і розраховувалося діяти по обставинах. Якщо ворог біжить — переслідувати і займати опорний пункт. Якщо ні — продовжувати обстріл. Як колишній сержант, я розумів, що подібні операції здійснюються після розвідувальних заходів і отримання інформації про маршрут руху і ворожі позиції.

Під час руху в повній темряві я чогось був повністю впевнений в тому, що нас зараз має зустріти якась наша військова розвідка, яка попередить про наближення до ворожих позицій, а також надасть інформацію про загальний план і доведе хоч якусь інформацію про те, куди ми рухаємось, і пояснить план подальших спільних дій. Згодом виявилось, що нічого подібного не проводилося. В усякому випадку, ми подібною інформацією не володіли.

В операції прийняли участь майже усі бійці, які на той час перебували в базовому таборі разом з бійцями, які щойно повернулися від Степано-Кринки. По дорозі на одному з наших блокпостів до загальної групи приєднався вантажний КамАЗ з особистими речами бійців і польовими наметами. Усім бійцям роздали ручні протитанкові гранатомети «мухи». Потрібно зазначити, що на той момент було дуже мало тих, хто вмів ними користуватися. Саме тому вже по темряві прямо на дорозі була здійснена спроба проводити інструктаж по користуванню РПГ-18 і РПГ-22. Все відбувалося майже в темряві і тому мало що кому було видно і зрозуміло. Часу обмаль, і тому комбат прийняв рішення звести в бойовий стан наявні РПГ-18 і тримати їх під час руху колони в бойовій готовності. Пам'ятаю, що було дуже неприємно рухатися в машині, яку час від часу трясло і підкидало на шляху, а попід ногами були складені ті самі зведені ручні гранатомети.

Колона вирушила вже майже по темному і рухалася звичайним похідним чином. Я перебував у вантажному «Уралі», який рухався в загальній колоні другим після головуючого БРДМа. На броні БРДМа знаходився наш командир полковник Олександр Володимирович Мотрій. Хто б що не казав про комбата, але він заслуговує на повагу за те, що в тій дуже авантюрній ситуації рухався попереду усіх. Колона, майже в повній темряві,

Боєць батальйону «Кривбас»
Максим Кочура

встигла дістатися від опорного пункту 39-06 до віадука неподалік від селища Полтавське Амвросіївського району Донецької області. До Іловайська залишалося усього декілька кілометрів.

Бій розпочався, як це завжди буває при подібних обставинах, зненацька. Не доїжджаючи близько двохсот метрів до нависаючого над дорогою залізничного віадука поблизу селища Полтавське, колона потрапила в засідку і була обстріляна. Важке поранення отримав Максим Кочура. Його не встигли доставити до лікарні, і від отриманого поранення Максим загинув. Деякі джерела повідомляють, що Максим загинув, ймовірно, від пострілу снайпера, але ця інформація, скоріш за все, не відповідає дійсності. Будь хто з військових добре розуміє, що під час бою в нічній темряві снайперу працювати практично неможливо. Для цього потрібне дуже точне і складне обладнання, яким на той час не володіли ані ми, ані наші вороги. Тому, швидше за все, осколок або випадкова куля потрапила в район шиї і пошкодила шийний хребець бійця. Під час евакуації до лікарні він помер від поранення. На момент загибелі бійцю виповнилося лише дев'ятнадцять років.

На висоті попереду нас, схоже, знаходився також ворожий АГС-17, який раніше був пристріляний по світлому на дорогу. Можна лише припустити, що в лісосмугах з обох боків від дороги, які до речі ніхто не перевіряв, був секрет бойовиків, який попередив про рух нашої колони в напрямку Іловайська. Автоматичний гранатомет майже відразу влучив поблизу головуючого БРДМа і поранив декілька бійців на броні. Також поранення отримав і комбат Олександр Володимирович Мотрій. Колона зупинилася і почала розвертатися в зворотному напрямку. Темрява заважала орієнтуватися на місцевості.

Бойова машина з пораненим командиром почала задом від'їжджати з сектору ураження, але це їй вдалося не відразу. Першою миті було не зрозуміло звідки ведуть вогонь. Бійці, які встигли зістрибнути з броні на землю, почали прикриватися за бронєю від обстрілу. В кузові нашого «Уралу», який рухався за БРДМом, бійці почали поверх кабіни вести вогонь в напрямок спалахів від ворожих пострілів. Ніч була дуже темною

і нікого взагалі видно не було. Лише шквальна скажена стрілянина невідомо звідки, вибухи і спалахи вистрілів з боку ворога і розривів поблизу нас. Наша колона було достатньо великою. Зрозуміло, що рухались ми в темряві без будь-яких освітлювальних приладів і габаритів, щоб не привертати увагу до колони. Декілька машин взагалі під час руху ще до стрілянини загубились в темряві і вирушили кудись праворуч від головної дороги.

Стало очевидно, що ми потрапили в засідку. Комбат поранений. Загальний рух вперед неможливий, оскільки не зрозуміло куди рухатися далі і що взагалі робити. Коли розпочалась шалена стрілянина, хтось віддав наказ: «До бою! Зачистити лісосмугу навколо!» На щастя, ми зорієнтувалися дуже швидко і, як не дивно, дуже влучно і вчасно відкрили вогонь у відповідь. АГС встиг відправити по нас не більше половини одного «равлика» набоїв. Бійці, вискочивши з автомобілів, які стояли всередині і хвості колони, розпочали щільний обстріл з усього, що тільки було. Загальною метою були навколишні кущі, які рясно росли вздовж шляху. Я помітив місце розрахунку ворожого АГС-17 на висоті попереду над дорогою і, вискочивши з автомобіля до правого узбіччя дороги, почав стріляти в його напрямку з підствольного гранатомета стрибаючими гранатами ВОГ-25П. Ліворуч від мене, рухаючись

Спалений під час першої спроби увійти до Іловайська 7 серпня 2014 року
КамАЗ батальйону «Кривбас»

задом, відходив наш БРДМ. Відстрілявши близько десятка гранат, у мене заклинив підствольний гранатомет. Далі, відстрілюючись короткими чергами з автомата, ми прикривали відхід з лінії вогню нашої бойової машини. Поміж мною і БРДМом троє бійців потягнули когось з наших поранених. Не можу впевнено сказати хто це був, тому що в темряві було дуже погано видно, але добре запам'ятав кривавий вологий слід, який залишався за ними на асфальті.

Після нашої щільної стрілянини і пострілів з гранатометів ворожий АГС припинив обстріл. Можливо, скінчилися набої. Можливо, хтось злякався і втік. А можливо, ми все ж таки знищили той розрахунок. Наша колона знаходилась в дуже небезпечному становищі і була дуже зручною мішенню, але ворог припинив обстріл. З декількох позицій бойовики ще намагалися вести вогонь з автоматичної зброї, але завдяки темряві він був не прицілним.

В умовах поганого орієнтування на місцевості в нічній темряві та вогню бойовиків з декількох напрямків було прийняте рішення про повернення колони до опорного пункту 39-06 поблизу Многопілля. Бійці відходили в зворотному напрямку, затримуючи переслідуючих бойовиків вогнем зі стрілецької зброї. Деякі автівки у хвості колони почали розвертатися в зворотному напрямку. Можна тільки приблизно уявити собі, як це відбувалося. Купа машин на вузькому шляху без освітлення і габаритів намагається в повній темряві розвернутися. При цьому бійці позаймали позиції на узбіччі і в лісосмугах з обох боків дороги і не розуміють, що відбувається в голові колони. Більш того, ніхто не бачить перед собою далі, ніж декілька метрів. Лише чують стрілянину і вибухи десь попереду в десятках метрів.

Оскільки більшість машин вже розвернулися в напрямку Кутейникового, то було прийняте рішення про повернення колони в напрямку опорного пункту 39-06. Наш «Урал» вдало розвернувся. Відходячи назад, ми побачили застряглий в кущах на узбіччі наш вантажний КамАЗ з наметами й особистими речами. Водій вантажівки доповів, що, схоже, щось влучило в задній міст і машина не може виїхати на дорогу. Наші спроби витягти його на дорогу також були безуспішні. Тоді було прийняте рішення про його знищення. Навіщо залишати ворогу намети й особисті речі бійців, більшість з яких вже відійшли назад? Один з бійців жбурнув у кузов вантажівки гранату. Після вибуху речі в кузові і машина запалали.

Ми останніми відходили в слід нашій колоні і ще довго спостегали, як горів наш КамАЗ. Під час відходу бійці займали місця не завжди в тих самих машинах, в яких рухалися з самого початку і тому деякий час не було зрозуміло, чи усі вийшли, чи ні. Згодом з'ясувалося, що декого все ж десь загубили. На місці засідки з незрозумілих причин залишився командир відділення сержант Сергій Олексійович Ганічев. Сержант невідомо чому не відійшов разом з усіма. Тіло героя знайшли лише через два тижні після того бою. Бійці 39-го БТрО згодом розповідали нам, що після нашого відходу ще деякий час з боку дороги були чутні постріли. Було враження, що хтось ще відстрілюється. Можливо, це і був командир відділення сержант-кулеметник Сергій Ганічев з позивним Лунтік. Наразі невідомо, яким саме чином боєць залишився на місці зіткнення».

Батальйон «Кривбас», Сергій Колесник:

«Після утрішньої спроби провести операцію під Степано-Кринкою ми прибули до базового табору. Заспокоївшись, поповнили боекомплект і зібрались з думками. З метою виконання наказу штабу сектору, ми виступили на штурм ввечері трьома групами. Перша група під керівництвом командира батальйону полковника Олександра Мотрія обрала в'їзд у місто Іловайськ центральною дорогою від смт Кутейниково. Друга та третя групи роз'їхались на перехресті доріг близ селища Агрономічне з метою заходження у місто Іловайськ із флангів.

Про виявлену розвідкою засідку на мосту та місцезнаходження бетонних блоків на шляху за мостом комбат та особовий склад був проінформований.

Перша група полковника Мотрія потрапила у засідку незаконних збройних формувань раніше, ніж ми підійшли з лівого флангу через селище Грабське. Після бойового зіткнення першої групи біля віадука по зв'язку ми отримали команду командира батальйону відійти другій і третій групам до базового табору смт Старобешеве.

Наслідки цього нічного бою: один боєць зниклий безвісти, троє тяжкопоранені. Вони доставлені до лікарні у смт Старобешеве та взяті під охорону силами розвідки 40-БТрО. Такі запобіжні заходи були заподіяні тому, що контроль над дорогами, які вели з міста Донецьк до смт Старобешеве, було втрачено й існувала загроза входження розвідувально-диверсійних груп незаконних збройних формувань в смт Старобешеве та захвату лікарні».

8 СЕРПНЯ 2014 РОКУ

Рано-вранці від опорного пункту 39-06 в напрямку місця нічного бою, в який вступили бійці батальйону «Кривбас», вирушила група розвідки. Розвідники оглянули місце події і зробили фото багатьох загиблих, яких виявили в лісосмузі.

Боець батальйону «Кривбас» Денис Золотарьов:

«Усього, якщо не зраджує пам'ять, було знайдено десять-п'ятнадцять тіл. Усі були скривлені смертельним оскалом, і впізнати їх було майже неможливо. Та і якість світлин залишала бажати кращого. Розвідники знімали дуже рано-вранці камерами без спалахів. У всякому випадку серед них я не впізнав жодного нашого бійця. Єдиний, кого згодом упізнали, був Сергій Ганічев. Його упізнали серед інших завдяки білому натільному пластиковому хресту, які трохи раніше кожному бійцю батальйону подарували волонтери перед тим, як батальйон вирушав у зону бойових дій. Звичайна нитка з білими пластиковими бусинами і пластиковим хрестиком».

Того ж дня — 8 серпня 2014 року — перша розвідувально-диверсійна група батальйону «Азов» під керівництвом Сергія Коротких (Боцмана) вирушила з бази в селищі Урзуф Донецької області під Іловайськ для збору первинних розвідувальних даних і підготовки для висування загального складу батальйону в той район.

8 серпня 2014 року на 22-му блокпосту, розташованому поміж Старобешевим і Новокатеринівкою, своїми звичайними справами займалися бійці 40-го батальйону територіальної оборони. Блокпост мало чим відрізнявся від багатьох інших, які тоді можна було зустріти на основних шляхах майже по усій До-

нецькій області. Перекрита шлагбаумом дорога, мішки з піском і бетонні блоки на дорозі, які застосовувались для повільного пересування транспорту повз блокпост.

На узбіччі розташовувались декілька укріплень, побудованих з мішків, наповнених піском. Бійці чергували на блокпосту, контролюючи рух транспорту і перевіряючи підозрілі автівки і документи подорожуючих. Особливих пригод під час несення служби на посту не траплялося. Лише одного разу бійці досить близько відчували, що війна поруч. Для декого це був їх перший ворожий «Град». 26 липня російські «Гради» намагалися накрити базовий табір 40-го БТрО, який розташовувався з боку селищ Новий Світ і Моспине, але не влучили. Удар прийняла на себе гора Зортав-Тобе. На горі також були розташовані українські бійці, але, на щастя, тоді з бійців «Кривбасу» ніхто не загинув.

Боець на псевдо Охотник разом зі своїми товаришами чергує на посту з сьомої до одинадцятої години ранку. Раптом надходить команда: «Блокпост знімається. Передислоковуємось в інше місце». Поки наряд чергує, вільні від служби бійці починають складати намети, речі, харчі, зброю і боекомплект в автівки. Збори відбуваються доволі швидко і це трохи інтригує сумуючих на посту бійців Юрія Стасовського й Олександра Шиманського. Керівництво поки що не поспішає довести, куди саме їдемо. Щойно, нібито, обжилися і трохи звикли до місця, а тепер час вирушати в інше. Бійці на посту намагаються здогадатись про нове місце розташування і вільно спілкуються, спостерігаючи, як інші бійці завантажують речі в машини.

— Як вважаєш, Шаман, пересуваємось поближче до цивілізації? Можливо, додому збираємось?

— Та не схоже. Наші рухаються по усьому фронту, оточуючи Луганськ і Донецьк. Вважаю, без нас не обійдеться.

— Тож хоч би на новому місті поруч був магазин який.

Поки Юрій з Олександром перемовляються на посту, автівки вже майже завантажені. Повернувшись з наряду, Юрій і Олександр допомагають завантажити боекомплект. Коли усі речі вже зібрані, звучить команда: «По машинах! Вирушаємо!»

Колона рухається з місця і вирушає в напрямку селища міського типу Кутейникове. Юрій заскочив у кузов навантаженого «Урала» і зайняв місце поруч із заднім бортом. Увесь час подорожі Юрій, за старою звичкою, повсякчас спостерігав за дорогою і помічав для себе особливі орієнтири. Навіщо? І сам сказати тоді

22-й блокпост батальйону «Кривбас» між Старобешевим і Новокатеринівкою.
Автор фото: Юрій Брехаря

не міг. Мисливська звичка. Гойдаючись у вантажівці, він і сам собі не міг пояснити для чого дивиться на шлях і вглядається в поля, пагорби і лісосмуги. «Зайнятися все одно нічим. Тож буду роздивлятися місцеві краєвиди». Тоді він навіть не уявляв, як стара звичка стане йому в нагоді. Відкладений в пам'яті шлях, менш ніж за три тижні знову пригадається, і це врятує бійцю життя.

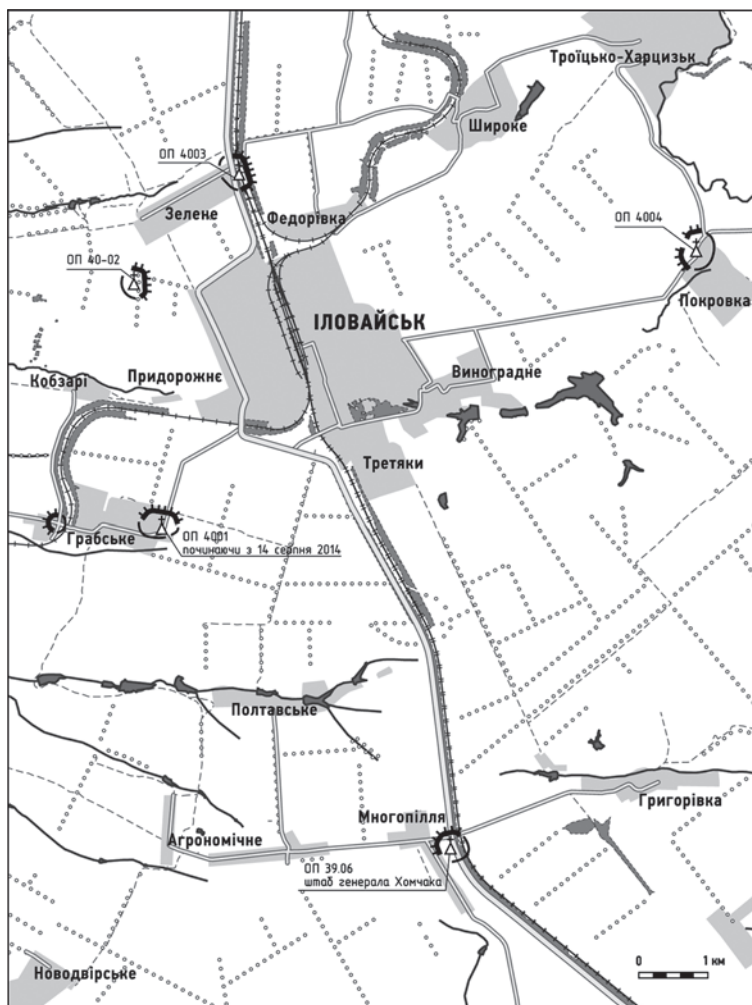
Нарешті колона зупинилася поблизу селища міського типу Кутейникове, і бійці отримали команду залишити машини. Остаточний пункт призначення ще не визначено, і командири, очікуючи наказу, дозволили бійцям полежати в затінку і трохи відпочити. Декому вдалося навіть трохи покусати. Юрій з товаришами, лежачі в траві, продовжили обговорювати зміну дислокації.

— Нібито рухаємося в напрямку кордону.

Більш інформовані бійці діляться своїми думками. Андрій Шиян і Роман Кандиба пошепки розповідають про те, що учора була спроба розвідувальної групи зайти в місто Іловайськ, яке розташоване тут неподалік.

— Кажуть, що там була жесьь. Повноцінний укріплений район. Під час операції втратили інженера-афганця (майора Володимира Олександровича Кордабнєва. — *Авт.*) і молодого

хлопчину Максима Кочуру з Дніпродзержинська. Зайти в місто не змогли. Також при спробі увійти в міст, кудись зник Лунтік (сержант Сергій Ганічев. — *Авт.*). Загиблим не бачили, але де він наразі невідомо. Відійшли з втратами. Такі от новини.

Загальна схема розташування опорних пунктів ЗСУ навколо міста Іловайськ в середині серпня 2014 року

Саме в цей момент Юрій, перекидаючись поглядами зі своїми товаришами, починає відчувати серйозність майбутнього заходу. В поглядах побратимів також відчувається напруга.

— Раз проводили розвідку, то це означає, що нам туди. Як, кажеш, називається місто?

— Іловайськ.

Через деякий час до місця розташування колони прибув командир 40-го БТрО полковник Олександр Мотрій і наказує усім вишикуватися біля дороги.

Нарешті полковник збирається з думками й оголошує: «Нам поставлене бойове завдання. Ми маємо влаштувати декілька опорних пунктів навколо міста Іловайськ з метою його блокування. Місто достатньо укріплене бойовиками, і тому ми маємо здійснити деякі заходи, щоб інші підрозділи мали змогу його зачистити. Наше завдання — не дати нікому з бойовиків залишити місто і запобігти проникненню в місто озброєних людей. Бійці, ми маємо вирушити туди, де дійсно небезпечно. Можливо, буде дуже спекотно. Якщо хто відчуває, що не готовий, він має вийти із строю».

Дехто з бійців, потоптавшись на місці і схилив голови, виходять із строю. Комбат, оглянувши тих, хто залишив стрій, наказує відказникам здати набої, магазини до автоматів, підствольні гранатомети і гранати до них. Здати усе, окрім особистої зброї без набоїв. Коли бійці виконали наказ, командир наказав їм йти до біса в «Урал» і чекати відправки додому.

Решта завантажуються в кузови автівок і формується колона, яка повільно вирушає в напрямку Іловайська. Під час проходження поблизу Многопілля колона зупиняється. З боку Іловайська розпочався мінометний обстріл. Бійці тимчасово залишають автівки.

Вистрибнувши з «Уралу», Юра Стасовський заліг на узбіччі й упіймав себе на думці, що відбувається якась гра. Перший мінометний обстріл в його житті, яких буде ще дуже багато. Самий перший. Посвист мін і вибухи десь недалеко. На диво, страху зовсім немає. Дехто з бійців навіть не лягає на землю, намагаючись роздивитись, куди ж то прилетіла чергова міна. Усі в якійсь ейфорії і на адреналіні. Здається, усі дивляться один на одного і чекають, коли хтось перший злякається і буде нагода пожартувати з товариша. Усі вдають з себе хоробрих і не дуже реагують на вибухи. Ще не навчилися боятися мінометного обстрілу. Нові

незвичні почуття, але страху зовсім немає. Немає загиблих чи поранених. Усі живі, здорові і в доброму гуморі.

Обстріл скінчився також несподівано, як і розпочався. Раптом на дорозі з'являється самий справжній генерал. Розмахує руками і виголошує якісь команди і накази. Хтось поруч з Юрієм аж присвиснув.

— Нічого собі! Це ж генерал Хомчак.

Юра, звертаючись до когось з товаришів, ділиться спогадами про свою колишню службу в армії:

— Я свого часу генералів лише по телевізору бачив. А щоб отак... прямо на передовій. Ще й без купи штабних офіцерів і охоронців... Диво тай годі!

Дійсно, якось дивно і незвично виглядав генерал на місті, де щойно припинився мінометний обстріл. Інші бійці й офіцери батальйону «Кривбас» теж були дуже здивовані. Справжній генерал півтори сотні бійців заводить на опорні пункти! Це ж не генеральський рівень! І тим не менш, що є, то є. Почуття здивування змінюється бадьорістю і впевненістю. Генерал на передо-

Боець батальйону «Кривбас» Юрій Стасовський (Охотнік)

вій — це неабищо. Присутність офіцера такого рівня посилює впевненість, надію і діє заспокійливо на особовий склад. Генерали, зазвичай, в дуже небезпечних місцях не перебувають. І тим більш не бігають по дорозі під мінометним обстрілом.

Заступник керівника артилерії сектору «Б» полковник Сергій Мусієнко (Редут):

«Обстріли Многопілля були переважно саме мінометними. З боку Агрономічного заходила НОНА і, відстрілявшись, відходила. Згодом, коли я вирушив до опорного пункту 39-05 для з'ясування того, яким чином і звідки взялася та НОНА з їхнього боку, я спілкувався зі своїм рідним братом, який перебував на опорному пункті 39-05. Він розповідав, що вони також чули ту НОНУ, але після того, як одного разу вони здійснили спробу вразити НОНУ за допомогою ЗУ-23 і «Рапіри», то НОНА розвернулася і вдарила по ним. Куди саме вела обстріл НОНА бійцям з 39-05 було невідомо, але вони вважали не потрібним її турбувати і викликати її вогонь на себе».

Керівник сектору «Б» генерал Руслан Хомчак ще раз уточнює завдання для батальйону: влаштувати опорні пункти

БМП-336 «Катюшка» на опорному пункті 40-02. Гранатометник 17-ї танкової бригади Богдан Забудський з бійцями батальйону «Кривбас» Сергієм Петришаком і Олексієм Шолем

для контролю шляхів, які йдуть в Іловайськ. Для цього потрібно поділити батальйон на чотири групи. Перша вирушає в напрямку селища Покровка на схід від Іловайська. Там для підсилення будуть перебувати ще деякі окремі підрозділи Збройних сил з бронетехнікою. Друга займає позицію поблизу селища Грабське. Туди також буде надана підтримка з технікою і солдатами. Третя має взяти під контроль в'їзд у селище Зелене північніше Іловайська і четверта має перекрити шлях Іловайськ—Харцизьк. Частина колони залишається поблизу штабу Хомчака, очікуючи бронетехніку для супроводу до селища Покровка, де буде облаштований опорний пункт 40-04.

Серед бійців, яким доведеться тримати позиції на самому віддаленому опорному пункті від основних сил 40-04, були Костянтин Совенко, Віталій Бунчиков, Дмитро Саєнко, Олексій Масловський, Тимошенко Роман і багато інших бійців батальйону «Кривбас» і 51-ї бригади. Більша частина колони знову рушає з місця в напрямку селища Грабське, обходячи місто Іловайськ із західної сторони. Для більш безпечного проходу навколо міста задіяна артилерія з димовими набоями, які рясно задимили місто. Згодом бойовики в деяких своїх засобах масової інформації голосили про те, що українська армія застосовує отруйний газ проти цивільного населення.

Під час проходження опорного пункту 39-06 в супровід колони додаються два танки і дві бойові машини піхоти зі складу 17-ї танкової бригади. Якщо спочатку бійці батальйону «Кривбас» відчували деяку тривогу, то з таким супроводом вони починають відчувати себе значно впевненіше. Маршрут пролягає вздовж широких полів по ґрунтових шляхах. На деяких ділянках по колоні з лісосмуг ведеться не дуже щільний вогонь зі стрілецької зброї. У відповідь працюють, повертаючи баштами, танки і бойові машини піхоти, прочісуючи підозрілі пагорби і лісосмуги. Невеличка частина колони залишається в одній з лісосмуг поміж селищами Придорожнє і Грабське. Разом з бійцями «Кривбасу» вирушають невеликі групи інших підрозділів. Зокрема, невелика група бійців «Правого сектору» і бронетранспортер підтримки 74-го Окремого розвідувального батальйону. Там тимчасово облаштовується опорний пункт 40-01. На ньому вже другу добу знаходяться бійці Збройних сил, яких підсилюють групою бійців «Кривбасу». Наблизившись до селища Зелене з південно-східної сторони, залишок колони зупинився і влаштовується невеличкий

привал. Командир приймає рішення не заходити в село, поки не розвідуємо, що в ньому відбувається і чи є в селищі ворог. Починає сутеніти, і розвідку відкладаємо на ранок. На ніч облаштувались в кілометрі від Зеленого. Згодом тут буде влаштований опорний пункт 40-02.

Починаючи готувати місце для нічного відпочинку, бійці 40-го батальйону з неприємним здивуванням побачили, що серед залишившихся автівок немає «Газелі», на якій були завантажені їх особисті речі і харчі. В ній же залишилися спальні мішки, кармати, їжа і вода. Непоганий початок облаштування. Танкісти, дивлячись на бійців «Кривбасу», пропонують пригоститися сухими пайками, які були у них у запасі. Їх не багато, але це все ж краще, ніж зовсім нічого. Виходить один сухий пайок на п'ятнадцять бійців. Юркові Стасовському і його відділенню з п'яти бійців пощастило. З одного добового харчового солдатського набору Юрію і його чотирьом товаришам дістався обід. Самий смачний і ситний. Після вечері організовується і розподіляється охорона, а вільні бійці по черзі лягають спати. Правда, виспатися через холод вдається не всім. До самого ранку клацаючи зубами від собачого холоду, бійці чекають сходу сонця, щоб відігрітися. Зрозуміло, що розводити багаття не можна, щоб не демаскувати позицію.

9 СЕРПНЯ 2014 РОКУ

З бази в селищі Урзуф у напрямку Іловайська вирушила друга частина батальйону «Азов», яка складалася з першого і другого взводів третьої сотні, другого взводу другої сотні, оперативного офіцера управління при центрі бойового управління батальйону Єременко Юрія Миколайовича і медиків. Головним групи був призначений командир третьої сотні Палій. Перед відправкою командир повідомив, що командир розвідувальної групи Сергій Коротких (Боцман) вже на місці і доповість загальну ситуацію навколо міста проведення операції. Саме він буде керувати загальним складом батальйону під час цієї операції. Це відрядження планувалося як недовготривале і тому запасів харчування і боєкомплекту для особового складу завантажували з розрахунку на одну добу.

Офіцер батальйону «Азов» Єременко Юрій Миколайович:

«У Многопілля колона прибула приблизно о шостій вечора. Зупинившись навколо опорного пункту 39-06, командири добровольчих батальйонів «Донбас», «Азов», «Шахтарськ» і військове керівництво сектору «Б» зібралося на нараду, де був ще раз обговорений план дій по заходу в місто Іловайськ. Дуже кумедно виглядало, коли уся диспозиція, розклад сил і завдання підрозділам розглядались на «Атласі автомобільних шляхів Донецької області». Це трохи дає уявлення про те, яким чином здійснювалася підготовка штурмових операцій під Іловайськом. Згодом знайшли достатньо детальні мапи місцевості, але з самого початку був саме «Атлас автомобільних шляхів». Почало сутеніти й усім підрозділам було наказано вирушити на відпочинок, а зранку приступити до виконання загального плану. Бійці батальйону «Азов» вирушили в бік Старобешового, де дислокувалася частина 40-го батальйону територіальної оборони «Кривбас». Ночували на узбіччі дороги під прикриттям блокпоста».

Командир відділення батальйону «Донбас» Олександр Дейнега:

«9 серпня 2014 року моє відділення у складі штурмової групи батальйону «Донбас» вирушило в бік Іловайська. В складі мого відділення були стрільці: Вадим Антонов (Самольот), Крук, кулеметник ПКМ — Валерій Лаврьонов і стрілець-санітар — Сергій Міщенко. До мого відділення прикомандирували також БТР-60 з екіпажем, на якому ми і висунулись. Під час маршу бронетранспортер повсякчас перегрівався і зупинявся на марші, щоб охолонути. Це трохи дратувало, тому що потрібно було виконувати завдання, а ми, замість цього, втрачали час на зупинки. Врешті-решт у бронетранспортера відмовив один з двох двигунів. На одному працюючому двигуні ми ледве дісталися до зернохосвища в Кутейниковому, постійно перегріваючись і зупиняючись на дорозі».

Старший лейтенант батальйону «Кривбас» Юрій Брехаря:

«Перед самим відрядженням до Іловайська я перебував у відпустці і повернувся до підрозділу лише 9 серпня, коли мій взвод вже висунувся до опорного пункту 39-06 в Многопілля. 10 серпня я їх наздоганяв на двох машинах з різним батальйонним майном, завантаженим на 22-му блокпосту, і бійцями, які також, як і я, повернулися з відпустки. Так от... хлопців запхнули на необлаштований опорний пункт 40-03 на околиці селища Зелене, який півдня крили мінометами. Необстріляні бійці, які вперше зазнали мінометного обстрілу, були просто шоковані від такого щастя. І коли побіг наш капітан Паша-начвеш, який з якогось переляку там керував, 80 % особового складу побігли за ним і лише 20 % залишилися. Перебуваючи на опорному пункті 40-02, я не міг до них дістатися, оскільки там точився бій. І тут мої бійці відкачуються в грязюці і милі до опорного пункту 40-02. Наш замкомбата полковник Юрій Олександрович Синьковський спитав мене: «Ти сам впораєшся?» Я чесно відповів: «Якщо немає нікого більш досвідченого в допомогу, то спробую впоратись самостійно».

Синьковський намагався пояснити генералу Руслану Хомчаку, що в нього в підпорядкуванні легкоозброєний батальйон територіальної оборони, а не рейнджери, але отримав відмову. І тоді полковник Юрій Синьковський прийняв рішення особисто повести бійців на облаштування опорного пункту 40-03, який мав перекрити шлях від Іловайська до Харцизька. З ним пішли — я, керівник речово-харчової бази забезпечення капітан Павло Федосенко, бійці мого взводу, які відступали, прибулі відпускники,

група, яка вважалася розвідкою, і добровольці з опорного пункту 40-02. Ось ця група і висунулась на місце, де мав бути створений опорний пункт 40-03 на шляху Іловайськ—Харцизьк. Спочатку Синьковський планував побути декілька днів на опорному пункті і повернутися на базу, але потім залишився, оскільки побачив, що починається дупа. А зі штабу її ніхто не міг побачити».

Після сходу сонця керівництвом було прийняте рішення про влаштування силами половини групи опорного пункту 40-02 на східній околиці селища Зелене. Друга група має висунутись скрізь селище до західної околиці й облаштувати опорний пункт на шляху між Іловайськом і Харцизьком.

Юрій Брехаря, Юрій Стасовський разом з Денисом Зикунівим, Павлом Воронічем, Романом Кандибою, Олександром Палієм і декількома іншими бійцями опинилися саме в останній групі. Попереду групи в селище вирушила розвідка з «Правого сектору».

Селище виявилося зовсім невеличким. Усього дві вулиці, які простягаються паралельно одна одній до залізничного полотна і дороги між Іловайськом і Харцизьком. Витрачати час на зачистку не стали. Потрібно було якомога швидше пройти селище і перекрити єдину дорогу з Іловайська до інших населених пунктів. Бійці пройшлися скрізь напівпусте селище і, діставшись протилежної околиці селища, швидко перекрили дорогу. Знову звична робота по контролю за рухом на шляху, як і раніше на блокпосту поміж Старобешевим і Новокатеринівкою.

Раптом виявляється, що нове місце розташування має свої нюанси й особливості. Дорогу перекрили дуже своєчасно, оскільки за кілька хвилин прямо на бійців вилітає машина з боку Іловайська. Бійці зупиняють сірий ВАЗ-2110 і стикаються віч-на-віч з двома бойовиками в камуфляжній формі і колорадськими стрічками. Побачивши себе в пастці, бойовики намагалися чинити збройний опір і бійці були змушені відкрити вогонь на ураження. В результаті у бойовиків два «двохсотих». Бійці перевіряють документи і з'ясовують, що один терорист місцевий, а другий з російським військовим квитком. Мешканець міста Грозний слов'янської зовнішності. Військова спеціальність — снайпер. Бойовика росіянина поховали і згодом, коли після виходу по «зеленому коридору» декілька бійців батальйону «Кривбас» опинилися в полоні, полковник Юрій Олександрович Синьковський, за координати місця поховання цього бойовика, виміняв декілька полонених бійців.

10 СЕРПНЯ 2014 РОКУ

■ Перший бій батальйону «Кривбас» на околиці селища Зелене

Не марнуючи дарма часу, бійці щільніше перекривають шлях і починають облаштовувати блокпост. Поки одні бійці займаються блокпостом, Юра Стасовський висувається за сотню метрів по дорозі в бік Іловайська і спостерігає за дорогою. Невдовзі він помічає з боку Іловайська дві легкові автівки. Машини рухалися зі скаженою швидкістю не менш ніж 100 км/год. Стасовський висувається на дорогу і наказує махом руки головній машині зупинитися. Водій першої машини ігнорує Юрія і пролітає, не знижуючи швидкості. Він лише гучно сигналить, нібито вітає, і летить далі. Юрій відразу зрозумів, що в авто бойовики, тому що встиг помітити військову камуфльовану форму на водієві, а також під лобовим склом російський трикологр. Але стріляти по першій машині вже запізно. На лінії вогню знаходяться хлопці на блокпосту. Якби Юра тільки міг знати, що станеться за кілька секунд, то стріляв би по цьому авто без жодних вагань. На жаль, тоді він цього не знав. Інше рішення прийшло миттєво. За сто метрів від Юрія стоять його побратими, які бачать, як водій першої автівки ігнорує наказ Охотника. Вони почали працювати по машині-порушнику. Намагаючись зупинити авто, стріляли по колесах. Врешті-решт, машина повертає на одну з двох вулиць селища і проїжджає ще близько двохсот метрів. Бойовики зупинили автівку на узбіччі і зайняли позиції до бою.

Боець «Правого сектору» Віталій Пашук:

«Ми стояли під Зеленим. Тоді ми були окремою групою «Правого сектору» з загону Сича, яка постійно перебувала разом з підрозділом 40-го батальйону. Наша група складалася

лише з трьох бійців, до якої належали я, Анатолій Федчишин і Олег Тарасюк.

10 серпня протягом години на центральній вулиці селища Зелене загинули четверо наших бійців. Олег Тарасюк, Анатолій Федчишин, Олександр Палій і Сергій Бонцевич. Сталося так, що секретри на перехресті не спрацювали, як слід, оскільки на той час було багато недосвідчених молодих бійців, які просто пропустили машину. Схоже, «сепари» двома машинами навмисно їхали з Іловайська саме в селище Зелене. Перша машина пролетіла і повернула на головну вулицю села і проїхала декількасот метрів. Саме там і зав'язався бій. Першим туди вирушили Сашко Палій і Сергій Бонцевич на автомобілі ВАЗ. Ми — я, Ілля Кудін, Олег Тарасюк і Жора зі складу 40-го батальйону відразу посіли в білий пікап з автоматичним гранатометом і виїхали навздогін за ними. Під час руху в машину Палія влучило кілька куль. Одна з них рикошетом поранила в руку Сергія Бонцевича. Коли ми прибули на підтримку до зупинених машин, бойовики вже розсипалися по позиціях і вели вогонь. Їх машина стояла посеред вулиці порожня і з усіма відчиненими дверима. З видимих пошкоджень я помітив розстріляне заднє скло. Згодом виявили також ознаки невеличкого вибуху. Схоже, від влучання в плазмовий монітор у салоні.

Першим загинув Сашко Палій. Другий — Толок Федчишин. Потім Олег Тарасюк і останнім — Сергій Бонцевич. Якщо не помиляюсь, Сашко Палій першим отримав два кульових поранення. Перше поранення було десь в районі шиї. Він впав і почав гучно закликати про допомогу. Ми усі були на одному невеличкому клаптику біля машини і намагалися дістатися до пораненого Сашка, але по нас відкривали вогонь, і ми відповзали назад. Так було декілька разів. Близько п'яти хвилин ми радились, що кому робити, оскільки лежали настільки тісно один до одного, що заважали один одному стріляти. Нарешті вирішили розсередитись і зайняти окремі позиції, щоб мати можливість прикрити евакуацію Палія. До нього висунувся Олег Тарасюк, але майже відразу отримав кулю. При цьому друге поранення отримав ще і Палій.

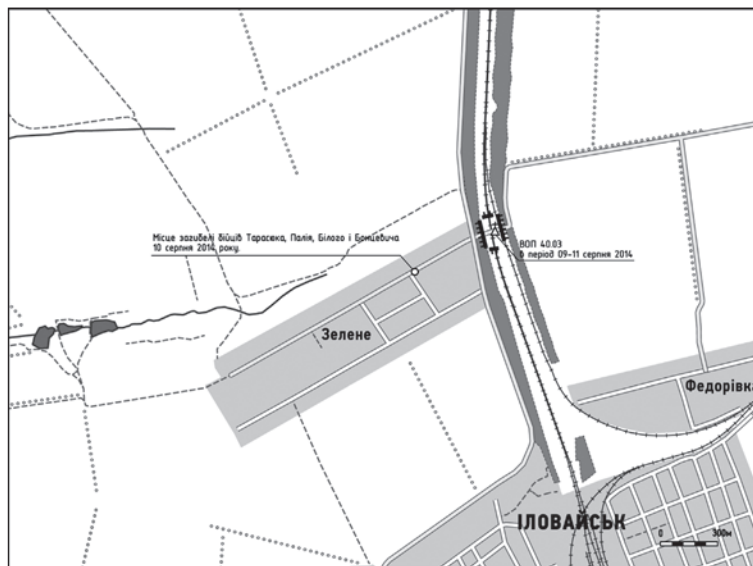
Третім загинув Анатолій Федчишин. Сергій Бонцевич займав позицію біля дуба на узбіччі поблизу одного з подвір'їв. Приватний двір від дороги відділяв паркан, за яким був невеличкий двір і город. Я вийшов до городу приватного будинку, щоб контролю-

вати той сектор. При цьому Федчишин лежав біля мене в траві під парканом і контролював двір. Там був такий нібито цегляний фундамент для чогось і саме за цими цеглами він і займав позицію. Не знаю як саме це сталося, але, здається, Федчишин висунув голову і теж отримав кулю. Після того вже все нібито вщухло, і я почав виходити з двору. Тоді отримав своє смертельне поранення і Сергій Бонцевич.

Сергій займав позицію під великим дубом. Під цим деревом був великий корінь, і боєць займав позицію саме за ним. Усі кулі летіли в той корінь. Коли стрілянина вщухла, Бонцевич підвів голову, щоб оглянутись навколо, і у той момент куля влучила йому прямо в голову. Куля влетіла в череп і вилетіла через шию. Поранення було несумісне з життям, і Сергій миттєво загинув.

У білий пікап завантажили тіла Анатолія Федчишина, Олександра Палія і Олега Тарасюка і вирушили з села в бік Старобешового. Разом з ними в пікап також завантажили і тіло одного з ліквідованих бойовиків.

Я вийшов з двору на головну вулицю і покрокував до другого ліквідованого бойовика, якого Ілля з Жорою знищили, щоб

Місце загибелі бійців у селищі Зелене 10 серпня 2014 року

оглянути його документи, телефон тощо. На той час будь-яка інформація від бойовиків могла бути в нагоді. Я підхожу до нього і бачу лежачого неподалік Бонцевича. Я звоню до пацанів і питаю: «А ви усіх забрали?» Вони відповідають, що своїх усіх забрали. Я кажу: «Як усіх, коли от Бонцевич лежить?» Я тоді взяв медичний УАЗ з одним бійцем «Кривбасу» і разом з ним ми повернулися до тіла Сергія Бонцевича. Той боєць відмовився вантажити тіло, оскільки казав: «Я його грузити не буду, бо я боюся». І кудись пішов. Потім нам доповіли, що невдовзі повз нас буде їхати капітан Павло Федосенко з розвідкою. Розвідники прибули і прочесали усі дахи і подвір'я. Вже тоді ми поклали тіло Бонцевича на броню якоїсь техніки і привезли його в Старобешеве».

Інші бійці на блокпосту, під час прориву двох машин в селище з боку Іловайська, спочатку не зрозуміли, що саме сталося. Увагу відволікла друга автівка, по якій відкрив вогонь Юрій Стасовський.

Після прориву першої машини, Юрій Стасовський і Олександр Шиманський почали без зайвих попереджень відпрацьовувати другу машину. Автівка починає рухатися юзом, і з неї випадає водій з криками на російській мові: «Не стреляйте! Я свій!» Куля Юрія влучила цьому бойовику в голову по дотичній, від чого у бойовика очі деякий час не могли сфокусуватися. Нокдаун. Затриманого вклали на землю обличчям вниз і ретельно обшукали. Він безупинно кричить: «Я свій!» На його крики ніхто особливо не зважав, тому що вигляд у цього «свого» був занадто колоритний. Одяг у «свого» був увесь в нашивках ДНР і погони майора. Оглянувши машину, бійці побачили на передньому пасажирському сидінні молодого хлопця років вісімнадцяти в шоковому стані. На задньому сидінні лежав автомат АК-47 і тактичний рюкзак з набоями до автомата. Юра визначився: «Наш клієнт». На звуки пострілів до позиції Стасовського прибіг Денис Зикунов і побачив лежачого «сепара» зі скривавленою головою. Затриманий постійно кричав, що він співробітник Служби безпеки України, і благав, щоб зателефонували якомусь генералу. Він має підтвердити, що він дійсно свій. Один із бійців, який щойно повернувся з місця загибелі Палія, підвів бойовика на ноги і намагався допитати «майора» по гарчому: «Явки, паскуда?! Паролі?! Телефон генерала?!» Майор

мовчки слухав і нічого не відповідав. Можливо, тому, що був у шоці, можливо тому, що не пам'ятав номера телефону генерала, а можливо тому, що просто не знав, що відповісти, бо брехав, щоб тільки залишитися в живих. Один з бійців під впливом емоцій від новини про загибель товаришів хотів розстріляти «майора», але Стасовський не дав.

— Облиш, друже. Не бери гріха на душу. Сашка вже не повернеш, а за цю гадюку можна виміняти наших полонених.

— Юра, але ж ти розумієш, що ці тварюки щойно вбили Сашка?! Ті падлюки, які його вбили, втекли, а ця паскуда попалася! Нехай відповідь за Сашка!

Боець зняв свій автомат АКСУ з запобіжника і смикнув затвор...

Юра, завдяки багатому життєвому досвіду, розумів, що не варто піддаватися впливу емоцій і саме зараз необхідно заспокоїти товариша.

— Так. Ворога потрібно знищувати, але коли він озброєний. Заспокойся. Залишивши життя цьому покидьку, ми, можливо, врятуємо когось з наших полонених. Він вже отримав своє. І отримає ще на допиті. Прошу, заспокойся. Мені також шкода Сашка, але цей виродок має жити, щоб врятувати життя інших наших. — Про себе Юра додав: «Оце ще мені тільки не вистачає в цій твердій, як каменюка землі, копати могилу для цього “сепара”».

Юрій майже переконав свого товариша не робити лиха і залишити життя бойовику. Боець майже заспокоївся і опустил автомат.

— Що ж, хай живе, — промовив боець і вистрелив у ногу бойовику.

Пролунав гучний постріл і легка куля калібру 5,45 вилетіла майже впритул і прострелила наскрізь обидві ноги «майора». Від цього «майор» втратив свідомість і впав на землю. Невдовзі до пораненого прийшов медик зі складу 17-ї танкової бригади Ігор Мельников. Ігор перев'язав йому рани і зробив декілька знеболювальних уколів. Юра допоміг лікарю перенести затриманого подалі від дороги, а інші хлопці відігнали машину «майора» до блокпоста на перехрестя. Затриманого непритомного юнака з машини також віднесли подалі від дороги, і медик надав йому необхідну допомогу. Згодом заступник командира 40-го батальйону по речовому забезпеченню

капітан Павло Федосенко забрав затриманих до штабу 40-го батальйону в Старобешеве.

Щойно бійці звільнили від затриманих і автівки дорогу, почалося справжнє «весілля». Можливо, бойовики, які втекли з першої автівки, повідомили в Іловайськ про те, що траса на Харцизьк перекрита. Це означало, що місто оточене. Розпочався мінометний обстріл позицій бійців «Кривбасу» на дорозі з Іловайська. Одночасно з цим, з боку соняшників, приблизно п'ятдесят-сімдесят бойовиків здійснили спробу напасти на щойно влаштований блокпост. Соняшники затріщали гучною стріляниною з декількох десятків стволів стрілецької зброї. З локомотивного депо Іловайська запрацював ворожий автоматичний гранатомет АГС-17, випускаючи один за одним «равлики» з гранатами. На зайнятій щойно позиції ніяких укріплень ще не обладнали, і тому бійці позаймали позиції в лісосмузі. Високі дерева захищали бійців від падаючих мін і гранат, які розривалися високо в кронах дерев над їхніми головами. Усі міни і гранати вибухають зверху

Офіцер батальйону «Кривбас» Юрій Брехаря на опорному пункті 40-03. Позиція «Рейки».
Автор фото Юрій Брехаря

і розкидаються гарячими осколками в різні боки над головами бійців. Вниз майже не долітають. Осколки гарячого металу просто падають на голови, іноді опікуючи українських бійців, що переховуються у лісозмусі. Молодий полонений бойовик здригається, як припадочний, від кожного вибуху. Видно, що він дуже переляканий. Другий бойовик з простреленими ногами все ще без свідомості.

Нарешті український танк, який займав позицію позаду блокпоста, починає вертити баштою і вести вогонь в напрямку соняшників. Невдовзі до нього приєднується і бойова машина піхоти, яка відпрацьовує лісозмусу з тридцятиміліметрової гармати. Завдяки цьому атаку було відбито, і бойовики тимчасово відступили. На блокпост прибіг полковник Юрій Олександрович Синьковський (Санич). Переконавшись, що усі його підлеглі цілі і неушкоджені, полковник з гучними підбадьорюючими матюками і надихаючими підсрачниками змушує бійців окопуватися і облаштовувати вогневі позиції. Усі воїни дружно і завзято таскають шпали, каміння і риють шанці. За цією корисною справою день непомітно швидко минає і починає вечоріти. Від самої темряви і до самого ранку бійці по черзі несуть спостереження на посту. Першим заступає Шаман — Шиманський Олександр. Потім його міняє Андрій Микитчак. Третім заступає Юра Стасовський, якому вже важко занадто пізно лягати відпочивати, і він сам призначає собі чергування з четвертої до дев'ятої ранку.

Тож 10 серпня 2014 року на шляху, з'єднуючому Іловайськ з Харцизьком, на околиці села Зелене був облаштований опорний пункт 40-03. Особовий склад опорного пункту складався з бійців 40-го батальйону територіальної оборони «Кривбас» і 17-ї окремої танкової бригади. Керівництво здійснювали: полковник Синьковський Юрій Олександрович (Санич) від 40-го БТрО і підполковник Василь Коваль (Кінжал) від оперативного командування «Південь».

Далі декілька наступних днів були більш-менш спокійні. Бійці на блокпосту почали облаштовувати побут. У крайній покинутій хаті Станіслав Полюхович обладнав кухню. Запустили генератор, що надало можливість заряджати телефони і радіостанції. Навіть влаштували літній душ. Красота та й годі! Але це все швидко і раптово змінюється.

■ Другий бій батальйону «Кривбас» у селищі Зелене

З причини стратегічного значення опорного пункту 40-03 на занятому напрямку, сепаратисти ні вдень, ні вночі не припиняли спроб вибити цей опорний пункт і розблокувати дорогу з Іловайська в напрямку Харцизька. Постійні обстріли мінометами супроводжувались також обстрілами з автоматичного гранатомета АГС-17 і на джихад-машинах (гранатомет встановлювався в кузові пікапа типу «Газель» або в колісці мотоцикла).

З боку села заходять бойовики і штурмують позицію бійців батальйону «Кривбас». Звичайне українське село, аж раптово чути вигуки: «Аллах Акбар, укроп здавайся!» При цьому полковнику Синьковському куля прилітає в розгрузку і вщент розбиває автоматний магазин в одній з кишень на розвантажувальному жилеті. Отже ж бісові діти! Починається бій. Поза бетонним парканом, зайняв зручну позицію, одиночними пострілами веде вогонь Юрій Брехаря.

Усе озброєне, що намагається рухатись по дорозі, потрапляє в його приціл. До нього підбігає Роман Кандиба і заїкаючись кричить: «Ст-тарлей, н-не б-бзди!» і дає довгу чергу з свого АКСУ. З боку бойовиків прилітає заряд з ручного протитанкового гранатомета і влучає в бетонний паркан, здіймаючи велику хмару пиляки. Юрію Брехарі при цьому осколками посікло камуфляж і щоку. Після вибуху потроху приходить до тями Кандиба і трусить, як цап, головою. Охотник зайняв позицію за купою складених шпал і відпрацьовує через вулицю підозрілі місця: ось куска шиферу немає — туди подвійний постріл. Ось куток вікна без скла — туди довгий ВОГ з підствольного гранатомета.

Постріл виявився трохи невлучним. Граната перелетіла через хату і вибухнула десь далеко на городі. Наступна граната влучила куди слід. З протилежного боку автоматична стрілянина в декілька стволів не вгамовується. Раптом ліворуч від Юрка в двадцяти сантиметрах від обличчя в шпалу прилітає куля, і одна з відскочивших дерев'яних щеп впирається бійцю в щоку. Боець витер кров і подивився в пробоїну. Так... зрозуміло, звідки прилетіло. Навпроти сарай з плоским дахом метрах у двохстах, прикритий гілками горіха. Поміж сараєм і бійцем молоденьке дерево. Видно, воно його і врятувало. Куля гілочку зачепила і відхилилася. Охотник зарядив підствольний гранатомет і влучно вистрелив у підозрілий сарай. Після вибуху додав туди ж майже

увесь магазин патронів. Бойовик зник і більше не стріляє. Юрій повернув голову і побачив, як позаду нього Сашко Маняхін з недобудованої бані без зупинки стріляє по кукурудзяному полю. Боець влучив у бойовика, і той голосно кричить. Інші бойовики намагаються йому допомогти і витягнути з кукурудзи. У відповідь також лунають черги, але стріляють навмання і до Сашка не прилітає. Поки Сашко стріляє — лежать. Щойно починає перезаряджатися — знову намагаються волаючого підранка витягти. Стасовський підтягується до свого товариша, і от вони вже вдвох по черзі відпрацьовують поле. Згодом бойовики відходять.

Минає ще деякий час, і усе вгамовується. Потроху бойовики залишають селище, і бій припиняється. Здається, все минулося дуже швидко, але, подивившись на годинник, один з бійців дуже здивувався. Бій тривав майже дві години. Минає ще деякий час,

Опорний пункт 40-03. Батальйон «Кривбас». Сергій Орищенко, Олександр Городинський, Олександр Гниненко. Лінія оборони «Вагони». Автор фото Юрій Брехаря

і полковник Синьковський надсилає групу бійців оглянути вулицю і зачистити село. Сам також вирушає разом з групою:

— Слухаємо уважно. Йдемо по дворах вздовж вулиці і прикриваємо один одного. Ліворуч підю я, Ігор Кабан і Олександр Дейнега. Праворуч — Стас Полюхович, Денис Зікунов і Роман Кандиба. Інші спостерігають за полем і нами. Буде потреба — прийдете на допомогу. Зрозуміло?

— Так, Саніч. Зрозуміло.

— Вперед.

Обидві групи зайняли позиції і одночасно вирушили кожна по своєму боці вулиці скрізь двори. Поміж двома групами по вулиці вирушила бойова машини піхоти № 124 «Вікторія», яка мала надати підтримку у випадку можливого зіткнення. Ліворуч Ігор Кабан з Олександром Дейнегою кидали гранати в усі покинуті і зруйновані хати і будівлі. Після чого уважно усе оглядали і проходили далі. Одна з гранат влучила в сховище «сепарсько-го» боекомплекту і пролунав дуже потужний вибух. Одночасно з цим по іншому боку вулиці рухалася група Полюховича. Стас йшов першим, а позаду нього на відстані двадцяти метрів шли Денис і Роман, прикриваючи побратима. Усі будинки на їхньому боці були цілі і майже не ушкоджені. Доводилося дуже обережно оглядати кожну хату. До певного моменту нічого підозрілого не спостерігали, аж раптом Стас почав подавати енергійні сигнали «Увага!» Кандиба з Зікуновим підтягнулися до Полюховича і побачили величезну калюжу крові і звичайні чоловічі штани. Кричавий слід тягнувся від калюжі у двір приватного будинку. Бійці запідозрили, що то може бути поранений бійовик, і вирішили залишити Стаса зовні на прикритті, а Денис Зікунов з Романом Кандибою зачистять двір і будівлю. Працювали злагоджено, як слід бойовою двійкою. Граната Ф-1 у погріб — і довга автоматна черга. Друга Ф-1 у сарай — і після вибуху довга автоматна черга. Граната Ф-1 у гараж — і по магазину патронів додатково. Таким чином дісталися добротного цегляного будинку. Дякувати Богові, у Дениса скінчилися гранати Ф-1 і залишилися лише РГД-5.

Ногою відчинив двері і кинув останню гранату в коридор. Після чого обидва бійця забігли в будинок і відпрацювали по черзі усі кімнати. В одній з дальніх кімнат побачили на полу місцевого мешканця з пораненням у стегно. Викликали полковника і Дока — Сергія Бондаренка, який і надав пораненому необхідну медичну допомогу. Тут потрібно зазначити, що за дивним збігом

Заступник командира 40-го БТРО «Кривбас» полковник Юрій Олександрович Синьковський

обставин, у батальйоні «Кривбас» було два Сергія Бондаренка, які, до того ж, ще були і колишніми однокласниками. Один служив медиком у Зеленому і мав позивний Док, а другий в сусідньому селищі Грабське з позивним Руся. Поки медик Сергій Бондаренко надавав допомогу пораненому, Денис разом з Романом побачили через дорогу своїх товаришів — Кабана, Олександра Дейнегу і Боговика. Бійці знайшли труп бойовика зі спущеними штанами до колін. «Сепар» був одягнений в новий германський камуфляж, і при ньому валявся кулемет РПК з повним магазином набоїв. Поруч з ним також валялися використані одноразові п'ятикубові шприці. Видно, певний час бойовику надавали медичну допомогу і кололи знеболювальне. Виглядав він так, нібито вже давно лежить. Тіло було усе синє, і на обличчі залишилася жахлива гримаса. В напіввідкритому роті повзали мухи. Чорна густа шевелюра і така ж смоляна борода видавали в загиблому кавказця. Роман Кандиба стволом автомата відтягнув труси і побачив, що загиблий обрізаний. Діти гір. Сиділи б вдома — залишилися б живі. Денис і Роман повернулися до медика з полковником, після чого продовжили зачищати вулицю зі свого боку.

Місцеві мешканці позносили бійцям ще вісім трупів бойовиків, яких знайшли у себе на подвір'ях. Під час зачистки був знайдений ще один кулемет. Згодом полковник Юрій Синьковський

віддав тіла бойовиків через місцевого голову сільради і залишив через нього бойовикам свій номер телефону. Потім по гучному зв'язку, щоб усі бійці чули, командир спілкувався з командиром «сепарів». За те, що Синьковський віддав тіла ліквідованих бойовиків, ватажок загону бойовиків пообіцяв, що цілу добу не будуть здійснюватися обстріли позиції опорного пункту 40-03. «Сепар» слова дотримався. Денис Зікунов добре запам'ятав, як голова сільради говорив полковнику, Змію і Шияну про те, що нам усім кінець буде і щоб ми усі тікали, поки є час і можливість. Мабуть, паскуда, близько спілкувався з бойовиками і знав, що щось готується з боку росіян.

У результаті цього бою у бойовиків мінус дев'ять. Наші бійці переконалися, що в українських степах кадірівці виявилися безпорадними. У бійців «Кривбасу», дякувати Богові, усі цілі.

Після цього бою полковник Юрій Олександрович Синьковський уважно переглянув навколишню місцевість і прийняв рішення про пересування опорного пункту від дороги трохи далі на залізничні колії поблизу станції Іловайськ-сортувальна. Там бійці і починають обладнувати новий опорний пункт. Так от і з'явився 40-03. Юрій Брехаря розподіляє оборону на залізничних рейках. Сашко Кривий (Хімік) на вагонах.

Під залізничними мостами розташовувалась наша техніка, генератор, кухня, боекомплект і укриття. Під мостом, який виходив у бік села Зелене, став танк. Зверху в насип вкопалася лінія оборони, яку ми назвали «Рейки». Як втиснутися поміж шпал? Худнїть. У нас із цим ніяких проблем не було. А взагалі то, якщо захочеш жити — і не в таке влізеш. Бійці намагалися для зручності позиції розсунути шпали, але кількість земляних робіт, яких потребувало вивішування шпали, а потім закопування виниклої ями — за межами розумного. А ґрунт на насипу — це дещо! Слої щебню і пульпи — копати важко. Стінки осипаються. Після артилерійського обстрілу нашого опорного пункту поміж коліями виникла достатньо велика воронка, глибиною по пояс. Олексій, до цього наполегливо відкидавший щебїнь для свого окопу, був трохи засипаний, і вигукнув:

— Можливо, я піду, а вони артою мені шанець викопають? Воронка з одного снаряду глибше, ніж три години моїх надмірних зусиль!

З-під мосту була відведена траншея, підведена бетонними блоками, перекрита шпалами і замаскована сіткою. У цьому дзоті

стояв кулемет, який згодом відіграє значну роль в цьому бою. Кулемет нам привіз Микола Колесник з останньою колоною, яка прорвалася до нас скрізь оточення.

З позивними іноді виникали веселі казуси. Щойно ввечері закінчили будувати дзот і бійці заселилися, Стас Полухович повідомив свій позивний. Усі його відразу ж забули і в подальшому радіообміні був привід для кумедних жартів. Саніч:

— Барсук, що бачиш? Барсук, чому не відповідаєш?

— Я не Барсук. Я Бурундук. Спостерігаю залп «Градів» з боку Харцизька.

Під час наступного сеансу зв'язку:

— Барсук, Барсучок, тьфу, Бобер! Стас, як твій позивний?

— Я Бурундук! БУ-РУН-ДУК! БУ! РУН! ДУК!

На коліях стояло декілька вагонів, завантажених вугіллям. Під ними розташувалась лінія оборони «Вагони». Після перших артилерійських обстрілів хлопці відкрили люки і відсипали брукствери вугіллям. В порівнянні з «Рейками», тут була можливість відпочивати навіть при обстрілі, розтягнувшись в повний зріст, а не в позі ембріона, скрутившись в шанці. З лютих мінусів — це всепроникаюча вугільна пилюка при загальній неможливості помитися. Але ми на це не зважали.

На зарядку телефонів від генератора вишикувалася черга. Ті, хто поставили свої апарати, залишають когось наглядати, щоб інші розумники не відімкнули і не поставили свої.

До двадцятого серпня майже нічого серйозного не відбувається. Опорний пункт 40-02 контролював в'їзд у селище Зелене з одного боку, а 40-03 — з іншого. В самому селищі постійних позицій не було. Бойовики з'являлися в ньому лише час від часу. До двадцятого серпня лише окремі групи бойовиків ночами намагалися проскочити через село і поля в Іловайськ до своїх братів по розуму. А вдень скрізь село навіть використовувалися комунікація і транспортне сполучення поміж двома українськими опорними пунктами. Кожного разу перетинати селище було дещо небезпечно, тому що не було впевненості в тому, що бойовики вночі не увійшли в село і не влаштували засідку. Тому під час будь-яких пересувань по селу використовувався або танк, або бойова машина піхоти. Таким чином бійці постійно вирушали в селище для того, щоб поповнити запаси води. Бойовики усвідомлювали важливість і небезпеку розташування опорного пункту на залізниці, який блокував місто з північної сторони

і тому декілька разів намагалися його вибити. Іноді опорний пункт 40-03 обстрілювали з автоматичного гранатомета АГС-17 і 82-мм міномета. Іноді себе проявляли ворожі снайпери. До 20 серпня 2014 року атаки на пост силами окремих груп стрільців мали хаотичний і лише напружувальний характер. Лише одного разу був привід бійцям серйозно понервувати, коли прямо через опорний пункт по залізничній колії пронеслися п'ять вантажних вагонів з Харцизька в напрямку Іловайська.

Як стало відомо значно пізніше, запустивши вагони по залізничній колії, бойовики намагалися знищити опорний пункт 40-03, який заважав сполученню бойовиків між Іловайськом і Харцизьком. Вантажні вагони були заміновані і мали вибухнути над опорним пунктом. Але, на щастя, вагони не вибухнули, а пролетіли скрізь опорник і згодом перекинулися вже в самому місті. Якимось дивом вони не вибухнули після падіння і залишилися лежати до відходу українських військових з Іловайська. Згодом сапери бойовиків, розчищаючи місто від залишених небезпечних мін і набоїв, якими раніше рясно закидували місто, розмінували вагони, в яких виявилися протитанкові міни і детонуючі заряди, які мали вибухнути над опорним пунктом 40-03.

Саме тому було прийняте рішення про підриз залізничних колій на двох ділянках, щоб запобігти подібним спробам знищувати українські позиції, але про це трохи нижче.

Приблизно в цей самий час колона батальйону «Донбас» рухалася в напрямку Іловайська дорогою від Многопілля, оглядаючи по шляху прилеглі лісосмуги й оминаючи повалене на шляху гілля і осколки від мін. Колона рухалася дуже повільно, щоб надати можливість щільніше оглянути прилеглу територію піхоті.

■ Перший бій батальйону «Донбас» в Іловайській операції

Виконуючий обов'язки командира батальйону «Донбас» полковник В'ячеслав Власенко:

«Приїхав Семен Семенченко і сказав, що серед особового складу потрібно знайти танкіста. Семенченко повідомив, що нам надають танк, і є одна «незначна справа на одну добу». Потрібно було заїхати в Іловайськ, зачистити його від «купки “сепарів”» і встановити прапор на мерію. Я був проти цієї операції, тому що не вважав її цілесообразною, про що і повідомив Семенченка. Але, незважаючи на мої протести, була сформована перша

зведена група, яка 10 серпня 2014 року невдало, в лоба атакувала Іловайськ. Тоді загинули четверо наших бійців, включаючи заступника командира батальйону полковника Литвинського — Монгола. І лише тільки 18 серпня 2014 року була повторно сформована група з 203 бійців батальйону, яка висунулася в бік Іловайська».

Рано-вранці 10 серпня 2014 року на дорозі навколо опорного пункту 39-06 вишикувалась велика колона автомобілів. У ній перебували бійці батальйону «Донбас», а також невелика група «Правого сектору» з командиром Марленом Місіратовим на псевдо Татарин. Батальйону була поставлене завдання — увійти в місто Іловайськ по дорозі з боку селища Многопілля і зачистити місто від бойовиків. У якості підтримки батальйону було надано один перефарбований бронетранспортер БТР-60, який мав бортовий номер 705, і БМП-2 зі складу 51-ї окремої механізованої бригади. БМП рухалося в голові колони, прикриваючи бронею бійців, що рухалися позаду, а БТР замикав колону, прикриваючи її з тилу. В якості десанту на бронетранспортері перебували бійці з відділення Олександра Дейнеги. Разом з бійцями батальйону «Донбас» в цей день були і бійці групи «Купол», до якої, в переважній більшості, входили ветерани морської піхоти. Бійці «Купола», з самого початку створення батальйону «Донбас», окремим загінном входили до цього підрозділу, але офіційно до нього не належали і, під час створення батальйону, не були належним чином до нього оформлені. Це пояснювалось внутрішньою політикою і непорозуміннями поміж командирами «Купола» і загальноновизнаним на той час політичним лідером батальйону «Донбас» Семеном Семенченком.

Доброволець батальйону «Донбас» Ігор Гевко:

«Серед офіцерів і командирів, які були на нараді перед першою спробою увійти в Іловайськ, майже не було нікого, хто мав бойовий досвід і міг би повести штурмову групу, було лише кілька командирів, які цілком відповідали цим вимогам, і один із них — це майор Віктор Дегтярьов з позивним Сенсей. Наскільки мені відомо, саме Сенсей мав керувати штурмовою операцією нашого батальйону 10 серпня 2014 року, але чомусь Семенченко в останній момент щось переграв і призначив командиром вести штурмовиків батальйону в бій — Тараса Костанчука. Тоді

Семен Семенченко був політичним лідером нашого підрозділу і мав беззаперечне лідерство в батальйоні. Останнє слово майже завжди було саме за ним. Можу помилятись, але це могло бути викликано тим, що Сенсей тоді майже ніхто не знав, окрім його розвідників морпехів із його окремого підрозділу «Купол», і, на думку Семена, Сенсей, як командир операції, на жаль, не мав необхідної злагожденості з іншими командирами та бійцями батальйону. Костанчук, як командир штурмової групи, в той день виконав свою задачу, провівши розвідку, штурмом ворожих опорних пунктів у межах тактичних можливостей підрозділу».

Бійці підрозділу «Купол» того дня займали позиції попереду і позаду загальної колони батальйону «Донбас». Окрім того, окрема група розвідників «Купола» проводила попереднє обстеження поблизу маршруту колони. Попереду знаходилася група з крупнокаліберним кулеметом «Утьос», а ближче до замикаючих рухався автобус ПАЗ з другою частиною групи «Купол», до якої входили Олег Павлюк, Вадим Войлоков, Олександр Гребенюк, Юрій Грінько, полковник Юрій Бойко і декілька інших бійців. Разом з бійцями в колоні були репортери, які мали зберегти на фото і відео деталі операції. Одним із них був фотограф Максим Дондюк, завдяки якому залишилися багато фото і відеоматеріалів з того самого дня. Одночасно з цим, інша велика група бійців зведеного загону батальйонів «Азов» і «Шахтарськ» мали почати атаку з правого флангу за залізничними коліями для удару, що відвертав увагу.

Колона «Донбасу» вирушила від опорного пункту 39-06 в напрямку Іловайська, і невдовзі бойова машина піхоти порівнялася з нависаючим над дорогою залізничним віадуком у районі селища Полтавське. Коли колона «Донбасу» наблизилася до віадука, по рухомій бойовій машині піхоти відкрили вогонь з лісосмути праворуч від дороги. Спочатку з лісосмути вилетів заряд з РПГ і влучив у бойову машину, не завдавши їй значної шкоди, але цей вибух приглушив командира машини і деяких бійців, які рухалися поруч з БМП. Разом з пострілом з гранатомета з лісосмути почалася стрілянина зі стрілецької зброї і автоматичного гранатомета АГС-17. Колона зупинилася, і бійці почали займати позиції для ведення вогню з дороги по лісосмузі.

Боець Володимир Філатов, знаходячись за кулеметом «Утьос», почав щільно прочісувати небезпечну лісосмугу. Стрі-

Евакуація вчаділого пороховими газами навідника БМП Дмитра Сури бійцями батальйону «Донбас» Тенгізом Тетруашвілі і бійцем з позивним Денікін. Автор фото Максим Дондюк

лець-оператор БМП Дмитро Сура також навіс ствол на лісосму-гу і почав прочісувати «зеленку», намагаючись згасити вогневі точки супротивника. Під прикриттям штурмової роти бійці Сергій Малишев, Олександр Ломейко, Микола Нікітін і Абдула викотили попереду БМП свою зенітну установку ЗУ-23, і за її допомогою також добряче прошерстили лісосмугу. БМП випу-стило по «зеленці» майже увесь боекомплект. Стрілець так давив на гашетку, що врешті-решт відключився від отруєння поро-ховими газами. Під час вогневого контакту біля залізничного віадука командир групи «Купол» Віктор Детярьов, якого біль-ше знали як Сенсей, піднявся на віадук і побачив, що поблизу нього розташовані шанці бойовиків. Закидавши їх гранатами, бійці «Купола» зайняли висоту. Почувши бій вгорі над дорогою, по висоті відкрили вогонь бійці «Донбасу», які зайняли позиції попід дорогою. Бійці «Купола» ледве не опинилися під вогнем від своїх. Завдяки своєчасному втручання Тенгіза Тетруашвілі, який надав команду по радіо припинити вогонь і доповів, що Сенсей взяв висоту, стрілянина припинилася.

У результаті зіткнення під залізничним мостом декілька бо-йовиків було ліквідовано. Інші почали відходити по залізниці і лісосмузі в напрямку залізничного накопичувача на околиці

Іловайська. При цьому Віктор Дегтярьов помітив поблизу залізничних колій праворуч від дороги відступаючу групу бойовиків і повідомив по рації, що разом зі своїми розвідниками починає переслідувати диверсійну групу кількістю до двадцяти п'яти осіб. Вони рухаються в напрямку міста на відстані приблизно триста метрів. Дмитро Куліш декілька разів пропонував Віктору підтримку, але колишні морські піхотинці відмовилися і відповіли, що впораються самостійно. Взагалі-то за планом «Купол» не повинен був переслідувати бойовиків, тому що на сусідній ділянці мали працювати суміжники з батальйонів «Азов» і «Шахтарськ», але почувши запах ворога, Сенсей вже не міг зупинитися. Розрахунок був на те, що в разі чого, поруч на дорозі рухаються свої, а десь поруч мають бути суміжники. На жаль, зв'язок між підрозділами був, м'яко кажучи, погано налагоджений і тому необхідної і точної інформації про дислокацію, маршрут руху і дії сусідніх підрозділів загальному складу батальйону «Донбас» відомо не було.

На шляху під віадуком стояла бойова машина піхоти, з ствола якої тягнувся тоненький струмок диму, а звідкільсь знизу потужно лилася солярка. З бойової машини виліз приголомшений механік-водій Максим Майстренко і вигукнув, що стрільцю Дмитру Сурі стало зле і він втратив свідомість. Йому потрібна термінова допомога. Бійці Абдула, Сергій Малишев, Денікін і Тенгіз Тетруашвілі допомогли витягти з БМП стрільця Дмитра Суру і, відтягнувши його на узбіччя, почали надавати йому першу медичну допомогу. Видимих поранень на Дмитрові не було.

Механік-водій Максим Майстренко, незважаючи на те, що був добряче приголомшений, спромігся розвернути бойову машину і повернутися на опорний пункт 39-06. Разом з ним евакуювали і вчаділого стрільця БМП Дмитра Суру, якого помістили зверху на броні, щоб віддихався свіжим повітрям. Також до опорного пункту відправили і командира бойової машини Василя Байду, який скаржився на контузію після влучання снаряду в БМП. Медики відразу почали приводити Суру до тями, вколовши йому якийсь препарат, і вставили в рота трубку для вентиляції легенів, одночасно з цим проводячи зовнішній масаж серця. Невдовзі боець відкашлявся і прийшов до тями. Медики констатували у нього отруєння пороховими газами. Вентиляція в БМП, м'яко кажучи, не дуже добра, а Дмитро занадто активно приклався до гашетки. Дмитро Куліш при-

1-ше відділення 1-го взводу 1-ї штурмової роти батальйону «Донбас»: Вадим Антонов, Олександр Дейнега, Валентин Линьов, Валерій Лаврьонов, Сергій Міщенко.
Автор фото Сергій Міщенко

гадує, що такий самий випадок трапився і пізніше, 24 серпня, коли за підтримки БМП добровольці штурмували укріплений район за містом. Тоді також одному з членів екіпажу бойової машини піхоти (командиру бойової машини Сергію Черкашину. — *Авт.*) стало зле від порохових газів, але, на щастя, в обох випадках усе скінчилося добре.

Для подальшого прикриття бронєю бійців, що рухалися по дорозі, в голову колони був висунутий камуфльований БТР-60, який до цього моменту прикривав колону з тилу.

Також Дмитро Куліш пригадував, що після припинення вогню і огляду навколишньої території Тарас Костанчук чітко ви-

значив, що вперед має вирушити штурмова група. Позаду з дистанції триста метрів групу мають прикривати снайпери. Усі інші бійці «Правого сектору» і «Донбасу» повинні були залишатися поблизу мосту в резерві. Також було наказано в жодному разі не відкривати вогонь праворуч у напрямку залізничних колій, оскільки з того напрямку мають рухатись «суміжні» дружні підрозділи. Але все сталося не так, як було сплановано. За штурмовою групою поступово вирушили і всі інші підрозділи колони, залишивши без нагляду залізничний мост.

Під час руху колони бійцям відразу наказали, що праворуч від дороги і залізничних колій стріляти не слід, тому що там мають діяти батальйони «Азов» і «Шахтарськ». Тоді керівник групи «Купол» майор Віктор Дегтярьов взяв з собою старшину Володимира Савченка і пішов перевіряти, що там відбувається праворуч від колій. Заради цього Дегтярьов і Володимир Савченко спустилися згори до залізничних колій, і, рухаючись вздовж них по лісосмузі, продовжили переслідувати противника. Бійці пішли не навпростець через поле, а безпосередньо вздовж залізничних колій, уважно перевіряючи прилеглу територію. Саме тому вони згодом і затрималися на зустріч з відділенням Олександра Дейнеги, яке було висунуто їм на підтримку.

Тим часом бійці, що залишилися на дорозі, оглянули місцевість навколо залізничного моста і перевірили «зеленку», з якої по ним вели вогонь бойовики. В лісосмузі знайшли три автівки і ліквідованого бойовика, який встиг влучити з автоматичного гранатомета по БМП. Також був знайдений і сам автоматичний гранатомет АГС-17, який дістався в якості трофея бійцям «Донбасу».

Коли бійці під час огляду території залазили на той віадук, то на деяких деревах вони бачили яскраві позначки. Боець «Купола» Олег Павлюк згадував: «На одному висіла яскрава ручка з бензопили на висоті приблизно три метри. Як вона там могла опинитися? Що, вітром задуло? За півкілометра звідти знову так само, але вже червоного кольору. Знову вітром задуло? Від останньої підозрілої позначки до блоків на дорозі було десь сто п'ятдесят — двісті метрів».

Досвідченим бійцям позначки були цілком зрозумілі — було дуже схоже на те, що територія пристріляна артилерією. Ліворуч лісосмуга була така рясна, що пройти скрізь неї можна було лише

з мачете. Праворуч теж лише випалювати. Єдине, де можливо рухатися — прямо по дорозі, а вздовж дороги на різній відстані позначки для спостерігача і корегувальника...

Група рушила далі по асфальтованому шляху, оглядаючи рясну лісосмугу ліворуч і праворуч. На шляху праворуч біля дороги було помічено дві автівки. Обидві були заміновані. Перший броньований мікроавтобус розмінував Дмитро Куліш. Хоч це здавалося необережним і небезпечним, Тенгіз Тетруашвілі разом з бійцем Гузем вирушив далеко вперед по напрямку руху колони і розмінував другу автівку на правому узбіччі. Трохи далі ліворуч від дороги стояв автомобіль ВАЗ-2101 без акумулятора.

Одночасно з цим праворуч від дороги рухалася група розвідників «Купола» під керівництвом Віктора Дегтярьова, яка оглядала територію поблизу залізничних колій і переслідувала помічену раніше групу бойовиків. Сенсей, розуміючи, що він переслідує групу в декілька разів перевищуючу за складом його групу, викликав на підтримку двійку розвідників «Купола». В задачу розвідників входило забезпечити прикриття колони з правого флангу і, при необхідності, підтримати групу Сенсея. Загальна колона на той момент вже висунулася набагато вперед по шляху в напрямку Іловайська, ніж група Дегтярьова на залізничних коліях. І тому замикаючий колону «Донбасу» автобус ПАЗ з окремою групою бійців «Купола» знаходився значно попереду своїх товаришів, які вирушили на чолі з Сенсеєм. «Куполівці» Юрій Грінько і Вадим Войлоков, виконуючи наказ Дегтярьова, вирушили вздовж залізничних колій по лісосмузі в орієнтовному напрямку групи Сенсея.

Раптом Грінько помітив групу озброєних людей в військовому однострої кількістю близько п'ятнадцяти осіб, які знаходилися поміж загальною колоною і бійцями «Купола». При цьому підозрілі особи рухалися приблизно в напрямку групи Дегтярьова. Розвідники по радіо негайно доповіли про це Сенсею. У відповідь Віктор наказав розвідникам лише уважно спостерігати, але в бій не вступати і до окремої команди себе не виявляти. Схоже, що помічена група невідомих військових також помітила переслідуючих їх розвідників і терміново зникла з поля зору, вдаючи вигляд нібито відступає. Невдовзі поруч з розвідниками Грінько і Войлоковим почали прилітати і вибухати 82-мм міни. Бійці встигли лише повідомити про те, що по ним ведуть вогонь

і вони змушені відійти. Це було їхнє останнє повідомлення, після чого зв'язок з ними перервався.

Незважаючи на те, що спочатку Віктор не вважав за потрібне запрошувати допомогу, Бішут надіслав на всяк випадок в підкріплення «Купола» відділення Олександра Дейнеги, в яке входили Сергій Міщенко, Валерій Лаврьонов, Ліньов, Ковальчук, Вадим Антонов, Андрійчук і ще один боєць. Окрім того, додатково невеличка група снайперів під керівництвом Дмитра Куліша вирушила в бік залізничних колій і намагалася оглянути і підготувати позиції для підтримки і прикриття «куполівців» з двоповерхового будинку залізничної митниці, який був розташований майже біля самих залізничних рейок. Снайпери зачистили будівлю, але визначилися, що для снайперської позиції в будівлі місця немає.

Навпроти будівлі митниці простягався довгий бетонний паркан, який поділяв окремі ділянки залізничних колій одне від одного. Бійці почали обирати зручні позиції біля вікон другого поверху митниці, але з деяких вікон було дуже погано видно сектор для ведення вогню. Заважали рясні крони дерев. Обрати й облаштувати позиції в будівлі митниці бійцям не вдалося. Занадто відкритий і небезпечний у плані можливості втриматися на черепичному схилі, дах будинку не дозволяв облаштувати на ньому вогневу позицію для снайпера.

Дмитро Куліш, оглядаючи місцевість з будівлі, помітив бійців відділення Олександра Дейнеги, що рухались на допомогу Сенсею, і помахав їм рукою. Дмитру здавалося, що Чуб з бійцями рухається по занадто відкритій місцевості і це складає небезпеку для них. Праворуч від бійців тягнувся паркан, за яким нічого не можна було роздивитися. В разі, якщо бійців атакують із-за нього, їм буде дуже важко відійти до безпечного міста. Але Дейнега зі свого боку був переконаний, що їм нічого не загрожує з правого флангу, оскільки, за попередньою інформацією, за парканом мають працювати суміжники з батальйонів «Азов» і «Шахтарськ». Взагалі бійцям радили не стріляти праворуч від залізничних колій і не зволікати на будь-що з боку паркану. Саме тому відділення на чолі з Олександром Дейнегою впевнено рухалися вздовж паркану по залізничним коліям.

Тим часом бійці, які оглядали двоповерхову будівлю, залишилися в будівлі, щоб контролювати з неї залізничні колії і прилеглу територію.

■ **Бій зведеної групи батальйонів «Азов» і «Шахтарськ» на південно-східній околиці Іловайська поблизу селища Третьяки**

Перший заступник командира батальйону «Шахтарськ» з бойової підготовки Руслан Оніщенко:

«Першим нашим завданням було спільно з батальйоном «Азов» атакувати укріплений район з правого флангу відносно залізничних колій. Нам відводилася роль удару, що відвертав увагу, і було наказано атакувати укріплення бойовиків масованим обстрілом зі стрілецької зброї протягом тридцяти п'яти хвилин. Після чого ми мали відійти. Ми атакували сорок п'ять хвилин. Це був наш перший бій під Іловайськом. Група бійців «Азову» рухалася попереду. Керував «Азовом» в той час Сергій Коротких. Для виконання цього завдання ми просили надати нам прикриття бронетехнікою, але ж нам її не надали. Точніше, надали, але та безпорадна БМП, яку нам виділили, не могла стріляти в силу деяких технічних причин. Щойно розпочався бій, вона майже з перших хвилин залишила місце бою і, здається, взагалі не стріляла.

Під час руху ми опинилися під перехресним вогнем противника. Сергій Коротких надав наказ вивести на передню позицію «Пряник». Це була обварена захисним металом вантажівка з крупнокаліберним кулеметом у кузові. Судячи з характеру поранень бійців, нас обстрілювали зброєю калібру 12,7. І це були снайпери, оскільки характер поранень бійців свідчив саме про роботу снайперів. Окрім крупного калібру, ворожі снайпери працювали і звичайним 7,62. Деякі кулі по дотичній траєкторії попадали в каски бійцям. Снайпери супротивника також атакували і «Пряник». У результаті чого спочатку був поранений водій КамАЗа боець Валерій Турчин з позивним Злий, а потім кулі вразили і Миколу Березового».

Микола Березовий загинув при спробі звільнення міста Іловайськ 10 серпня 2014 року. Ось як свідчив боець, який в той момент діяв під керівництвом Березового — командира взводу:

«Наш взвод рухався під прикриттям броні БМП і потрапив під снайперський обстріл з обох боків. Спочатку був поранений боець «Азову» Андрій Дрьомін з Тернополя — позивний Світлячок. Микола Березовий кинувся на допомогу до Світлячка і та-

кож отримав поранення в ногу. Поки ми їх прикривали, Сокіл намагався допомогти Миколі і також отримав кулю в живіт».

За словами учасника того бою, бойова машина піхоти, яка супроводжувала взвод, постійно глохнула і не мала достатнього запасу боекомплекту. За іншими свідченнями, БМП взагалі не вела вогонь.

Офіцер батальйону «Азов» Єременко Юрій Миколайович:

«О четвертій годині ранку 10 серпня 2014 року колона батальйону «Азов» вирушила до Многопілля. Приблизно о шостій ранку бійці вишукувались у дві колони на опорному пункті 39-06. Одна колона складалась з бійців батальйону «Донбас» і розташовувалась ліворуч від залізничних колій на шляху, а друга, яка складалась з бійців «Азову» і «Шахтарська», вишукувалась за переїздом для руху по правий бік від залізничних колій. Перед вишукуванням була нарада командирів, на якій я особисто не був присутнім. Наша колона в напрямку переїзду була вишикувана на чолі з БМП-2. Головний машини — старший лейтенант Макс. За нею другий взвод третьої сотні в складі трьох легкових автомобілів — «Ауді-4», пікап «Отосан» і «Шевроле Авео» Тетяни Чорновол. За нами рухалася колона батальйону «Шахтарськ» на чолі з Русланом Оніщенком у позашляховику «Тойота Лендкрузер». Також наш загін підсилили вантажним ЗІЛом з саперами і глушником радіокерованих фугасів.

Таким складом ми вирушили вздовж залізниці в напрямку Іловайська. Командир взводу Береза (Микола Березовий) повідомив, що на нараді йому наказали рухатися за БМП-2 і штурмувати Іловайськ. Більше ніяких вказівок або ввідних йому не повідомляли. Даними військової розвідки ми тоді не володіли, і була лише та інформація, яку нам раніше повідомили розвідники нашого батальйону. Радіозв'язок також був лише зі своїми взводами. Зв'язку з іншими підрозділами не було взагалі.

Ми лише знали про те, що батальйон «Донбас» пішов прямо по шляху паралельно нам і за 15 хвилин ми почули, як він вступив у перший бій. Тоді ми ще трохи призупинилися, щоб зорієнтуватися, в якому напрямку ведеться бій. Далі ми проїхали по шляху від залізниці трохи вперед і перед селищем Григорівка повернули ліворуч. Після того пішли прямо по дорозі в напрямку селища Третьяки. Група намагалася рухатись якомога тихіше, наскільки це було можливо.

На своєму шляху ми помітили й атакували ворожий блокпост, після чого продовжили просуватися вперед. Пройшли по полю і не дійшли майже триста метрів до наступного блокпоста бойовиків. Початок нашого першого бою є на відео в мережі інтернет під назвою «Останній бій Берези», присвячений Миколі Березовому. На той час загальна картина на нашій ділянці відповідальності виглядала таким чином — авангард загону складався по фронту з трьох колон. Перша по шляху на чолі з автомобілем «Ауді». Друга, праворуч від неї — БМП-2 з Максом. За цими машинами рухалися бійці другого взводу третьої сотні. А третя колона рухалася праворуч прямо по полю. Там був броньований КамАЗ «Пряник» з кулеметом «Утьос» і за ним перший взвод третьої сотні на чолі з командиром Палієм. Я був у першій групі за автомобілями «Ауді», «Отосан» і «Шевроле». В цей час БМП здійснила маневр і, просунувшись по діагоналі, перекрила сектор обстрілу «Пряника». Саме в цей момент по нас почали вести вогонь.

Із лісосууги вискочив ворожий гранатометник і здійснив по нас постріл з ручного гранатомета. Гранатометника ліквідували, а постріл пройшов над колоною і самоліквідувався над нашими головами. Раптово вийшла з ладу і заглохла наша головуюча бойова машина піхоти. Нерухома бойова машина стала звичайною мішенню посеред поля. Потім почав стріляти ворожий снайпер.

Боець батальйону «Шахтарськ» Віктор Петрушин. Серпень 2014. Шлях Кутейникове—Іловайськ

Першим загинув Андрій Дрьомін з позивним Світлячок. Боець отримав п'ять кулевих поранень в шию і голову. Його відтягнули з зони ураження і поклали в бойову машину піхоти. Коли витягали Світлячка, снайпер підстрелив у стегно Миколу Березового і його також необхідно було рятувати. По полю на скаженій швидкості прилетів джип «черокі» другої сотні. За кермом був Микола Троїцький (загинув згодом у Широкиному).

Коли джип нісся по полю соняшників, картина була епічною! В машині перебували четверо поранених з медиком Айболітом. Під час евакуації снайпер прострелив горловину паливного баку джипа і поранив Айболіта, але, незважаючи на вогонь, Березового евакуювали з поля бою. Тим часом снайпер прострелив наш кулемет «Утьос» і збив його зі станку, на якому той кріпився. Після чого противник почав прострілювати наш «Пряник» крупним калібром. Було схоже на протитанкову рушницю ПТРД. Водій «Пряника» Валерій Турчин отримав осколкові поранення обличчя. Перший взвод третьої сотні заляг в полі соняшників, а «Пряник» відійшов.

Перші втрати внесли в наші ряди деякий розлад. Я запросив під своє керівництво у Руслана Оніщенко снайперів з батальйону «Шахтарськ». Разом з ними ми почали вишукувати ворожого снайпера, який вів по нас вогонь. Незабаром по рації повідомили, що у нас ще один поранений боець Сокурєнко Роман позивний Сокіл. Наступ застопорився, оскільки не було зрозуміло звідкіля по нас ведуть вогонь. Противник намагався контратакувати і відсікти перший взвод третьої сотні на чолі з Палієм, взявши її в мішок.

Бій точився приблизно до одинадцятої—дванадцятої години. Після чого, використавши майже увесь запас набоїв, батальйон «Шахтарськ» відступив. Боець з позивним Тілець посів за кермо «Пряника» і вивіз з-під вогню перший взвод третьої сотні. Хлопці нависли на кабіні і таким чином виїхали. Після того, як відступив «Шахтарськ» і був евакуйований першим взводом, ми залишилися останніми і також почали відходити під вогнем. Ніякої підтримки артилерії в той день не було. Той бій ми вели виключно своїми силами».

Один із бійців батальйону «Азов», який приймав участь в тому бою, згодом згадував:

«Березовий, Сокурєнко і Дрьомін рухались за бойовою машиною піхоти і потрапили під снайперський обстріл. В Андрія

Бійці батальйону «Азов» Микола Березовий, Андрій Дрьомін і Роман Сокурєнко

Дрьоміна згодом нарахували п'ять куль — одна в шиї, а інші — в каску і магазин на бронежилеті. Микола Березовий кинувся допомагати Андрію, але його поранення було несумісним з життям. Я бачив, як в нього за декілька хвилин побіліло обличчя. Іншими пострілами не так добивали Світляка, як намагались поцілитися в нас, коли ми почали його витягувати. Я кинув Миколі Березовому індивідуальну аптечку, і він, лежачи на боку за Дрьоміним, намагався затулити Андрію поранення десь в районі шиї. Коли саме поранили Миколу — я не бачив, тому що в той момент прикривав лівий фланг. А коли перезаряджався, то почув, як він сказав у радіостанцію, що «Бере́за «трюхсотий»! Поранення в ногу». Хтось з бійців свідчив про те, що Бере́за хотів витягти Дрьоміна, але сам отримав кулю в пахову артерію. І тоді ж я бачив, як він, лежачи за Дрьоміним, намагається сам собі закрутити пов'язку на стегні. Тоді все виглядало, наче поранення там у нього не значне, бо він ще якось наче відмахнувся, щоб хлопці не підходили. Але з рештою виявилось, що в нього було наскрізне поранення стегна в районі паху, пробоем внутрішньої яремної вени, кулею калібром не менше 7,62-мм. Він фактично ще на місці бою стік кров'ю, але, коли ми тягнули спочатку Дрьоміна, а потім Березового під шаленим вогнем, то не звернули увагу ні на стан Бере́зи, ні на його поранення. Ми не оцінили ступінь небезпеки його поранення. Обстріл був такий, що коли ми тягнули Дрьоміна, то куля влучила в магазин на його розгрізці, і декілька набоїв у тому магазині вистрілили біля наших рук. Схоже, що ворожий снайпер поцілював саме по тим, хто тягнув пораненого.

У каску Вуйку влучила дотична куля, але боець не зрозумів, що то було і подумав, що то хтось його випадково вдарив ногою.

Інші кулі від снайпера прийняв на себе Дрьомін, чим врятував бійців, що тягнули його. До речі, Дрьоміна підстрілили, бо він був гранатометником і ніс з собою РПГ. А Микола Березовий взагалі не мав знаходитися поруч з нами, а, як взводний, мав керувати боєм з боку. Та коли він побачив, що частина взводу (в тому числі і його заступник) не наважилась піти у відкрите поле за БМП, яке постійно ламалося, то пішов сам за нами по соняшниковому полю. Але він не повинен був цього робити.

Ми затягнули спочатку Дрьоміна, а потім Березу. Роман Сокуренько вискочив для того, щоб допомогти нам аж на лінію вогню. Щойно Береза був евакуйований за БМП, як Сокуренько прозвітував по радіостанції, що «Береза поранений, не може керувати боєм». По радіостанції запитали: «Хто буде керувати?» Сокуренько взяв секундну паузу, а потім відповів: «Я!» Його перепитали позивний, і він позначився як Сокіл. Тоді йому дали наказ зібрати зброю і відходити назад. До цього ми тримали бій, як могли, під шаленим вогнем ворога, що навіть доводилось залазити в БМП, щоб не відстріляли ноги всім, а нас було восьмеро «автоботів», як тоді називали взвод Березового, і два бійця батальйону «Шахтарськ», один з яких теж отримав поранення, але його подальшу долю я не знаю.

Отримавши наказ, я схилився і, майже не відриваючись від землі, потягнувся за гранатометом Дрьоміна. В цей час лівий фланг не прикривався з нашого боку, і я чув, як у мене над головою пройшло декілька автоматних черг ворога. А Роман Сокуренько ліворуч від мене (до БМП і головної лінії фронту ми були з ним спинами), будучи надзвичайно відважним і шустрим, майже привстав і кинувся на декілька кроків назад за БМП, на відкрите місце, щоб ще щось підібрати, і в цей момент його скосила куля. Оскільки Роман Сокуренько впав назад, я чогось подумав тоді, що він отримав кулю в спину, яка прилетіла праворуч від БМП (якщо дивитися на лінію фронту). І ми думали, що це був теж снайпер, як у випадку Дрьоміна і Березового. Проте, відвідуючи згодом Романа в Київському шпиталі, я дізнався від його мами, що куля зайшла йому з переду, і її калібр 5,45. Більше того, одна така ж куля потрапила йому в грудну частину бронежилета. Тобто, скоріше всього, це була одна з тих черг, яка пройшла в мене над головою, коли я майже по пластунські витягував РПГ Дрьоміна. І це був або АК, або РПК калібру 5,45, а не снайпер. Роман боровся за життя ще сорок чотири дні і помер у шпиталі Бундесвера.

Коли Роман Сокурєнко впав, до нас під шаленим обстрілом прилетіли на неброньованому цивільному джипі два розвідники з санітаром. Таким чином вони прикрили своїм автомобілем наш правий фланг і допомогли вантажити поранених. Найбільш героїчно себе поводить розвідник Карась, який не лише під вогнем допомагав нам завантажувати Сокурєнка і надав йому першу допомогу, але й залишився практично в чистому полі з кулеметом, щоб прикрити наш відхід. Відходили ми ще під щільнішим вогнем, бо на той час терористи вже знищили наш крупнокаліберний кулемет НСВТ, який прикривав нас з броньованого КамАЗа, якого в «Азові» називають «Пряник». Вже коли вийшли з бою, я дізнався про те, що Береза «двохсотий», і то не міг в це повірити, поки не побачив його тіло...

«Нам довелося вантажити поранених під шквальним вогнем снайперів і тільки дивом вдалося запобігти більших втрат. При цьому снайпер ще раз підстрелив Світлячка, чим остаточно його добив. Усього він отримав п'ять куль, дві з яких витримав шолом, оскільки кулі пройшли дотично. Поки ми виходили з-під обстрілу з пораненими, і поки приїхала медична допомога — Микола Березовий помер. Крупним калібром йому розірвало артерію на нозі в районі паху, і навіть джгут не зміг припинити кровотечу», — згадував ще один з учасників того бою.

Боець батальйону «Азов» Олег Проскурєв:

«Ми з Карасем поклали Сокіла на позашляховик «Міцубіші L-200» з ящиками патронів. Карась почав перев'язувати пораненого Романа, але я казав, що цього не варто робити, бо кровотечі не було, оскільки поранення було не скрізним. У Романа була внутрішня кровотеча. Був лише маленький вхідний отвір від кулі, яка влучила біля бронеплити. Кевларова тканина лише трохи уповільнила кулю, але не могла захистити Романа».

Офіцер батальйону «Азов» Єременко Юрій Миколайович:

«Під час відходу підібрали пораненого бійця з «Шахтарська». Спочатку думали, що боець «косить». Крові не було. Але під час більш ретельного огляду виявилось, що у бійця поранення в печінку. Вийшовши з бою, попрямували до опорного пункту 39-06 поблизу Многопілля. Проїхавши залізничний переїзд, побачили танк Т-64, БМП-2 і батарею з п'яти гармат «Рапіра». Тоді кожного з нас охопила злість. За наявністю техніки, віддавати

Броньований КамАЗ батальйону «Азов», більш відомий, як «Пряник».
Автор фото Максим Назарук

накази на штурм легковушками і вантажівками опорні пункти, інакше як дурістю не назвеш. Вже коли остаточно вийшли, ми дізналися про те, що Березовий загинув. Не змогли зупинити кров зі стегнової артерії. Також ми забрали з бойової машини піхоти нашого загиблого бійця Світлячка. Хлопців поклали під намет з одного боку дороги, а ми усі розташувались на протилежному боці. Злі і мокрі від поту ми намагалися поїсти, але їжа не лізла в горло.

У цей час до опорного пункту 39-06 приїхав Юра Луценко і намагався поспілкуватися з бійцями. Не дуже вдало було обрано момент для піару, і тому виникла деяка перепалка з одним бійцем Миколою, який раніше був в УНСО. Він почав звинувачувати Луценка в якійсь зраді. Юрій зрозумів, що тут йому не раді, і він поїхав до Хомчака. Після цього голосом Дзинзі закричала рація: «Азов, Азов, генерал назвав нас сцикунами!» Невідомо звідки взялися сили, але усі підхопилися, похватали зброю і, як були, кинулися до Хомчака. Оточивши генерала, трошки постріляли в повітря. Палій викликав Хомчака на дуель, але генерал відмовився прийняти виклик. У той момент Юрій Луценко дуже перелякався. Я б навіть сказав, що дуже сильно перелякався. Трохи згодом бійців попустило, і, заспокоївшись, усі пішли до своїх авті-

вок. Після цього інциденту Хомчак надав нам зі свого резерву три автоматичних станкових гранатомета АГС-17. Березу і Світлячка поклали в бус «Шахтарська» і повезли в Маріуполь. Ми відійшли в Старобешеве й оселились в автопарку батальйону «Кривбас».

Бійці «Кривбасу» згадували про те, що зустрічалися з побратими з батальйону «Азов» приблизно 10 серпня. Особливо запам'ятався один з керівників «Азову» Сергій Коротких з позивним Боцман. Він дуже відрізнявся від інших бійців поліцейським капелюхом. Також бійці «Кривбасу» там вперше побачили і відомий азовський КамАЗ «Пряник», який став дуже відомий після подій, пов'язаних з визволення Маріуполя в червні 2014 року. Відео, де з кулемета «Утьос», розташованого в кузові «Пряника», була розстріляна барикада бойовиків під час зачистки Маріуполя, бачила уся країна і далеко за її межами.

■ Бій на залізничному накопичувачі бійців батальйону «Донбас»

Одночасно з цим, на шляху між Кутейниковим і Іловайськом продовжував діяти батальйон «Донбас». У складі відділення Олександра Дейнеги були стрільці: Вадим Антонов, Крук, кулеметник ПКМ — Валерій Лаврьонов і стрілець-санітар Сергій Міщенко. Відділення було замикаючо-прикриваючим у колоні, яка в той день вирушила на Іловайськ 10 серпня 2014 року від опорного пункту 39-06.

Особовий склад відділення Дейнеги виїхав рано зранку й отримав завдання забрати бронетранспортер з екіпажем біля селища Кутейникове, який вони залишили там за день до цього через відмову одного з двигунів і перегрів другого. Механік-водій БТР відремонтував машину біля кутейниковського зерносховища, але бронетранспортер все одно рухався лише на одному двигуні. Забравши його, бійці «Донбасу» приєдналися до загальної колони, яка вишукувалась на дорозі біля опорного пункту 39-06 в напрямку Іловайська. Завданням відділення було прикривати тил колони. Потім вже, після пошкодження БМП під виадуком, від Тараса Костанчука надійшов наказ висунути БТР в голову колони, залишивши десант для прикриття тилу колони. Таким чином відділення залишилось в резерві і пересіло в пустий автобус «Богдан». В ньому на той момент залишався лише водій-грузин з позивним Шах.

Знаходячись в тилу ударної групи, бійці чули й спостерігали, як попереду працює перша штурмова рота, ЗУшники, АГС, БМП й інші. Повз них повезли перших поранених... Хлопці рвались в бій, але Олександр Дейнега стримував їх, пояснюючи, що прикриття тилу батальйонної групи — це важливе завдання й навіть по тактиці на це завдання обирають досвідчених. Тоді він так переконував бійців, хоч і розумів, що так просто співпало. Цих пояснень надовго не вистачило і в розмові, як тільки Вадим Антонов сказав: «Командир, ми так з тобою хер повоюємо», Тарас Костанчук по рації викликав Дейнегу і надав наказ висуватись до Віктора Дегтярьова і його групи. Чуб вже давно візуалізував події біля групи Сенсея, адже знаходячись в замикаючому автобусі, постійно слухав ефір і приблизно уявляв, що і де відбувається. Він відразу зрозумів, що бійцям його відділення доведеться прикривати нашу групу з 4—8 чоловік від 30—60 бойовиків.

Відділення висунулось скрізь лісосмуту в бік залізничних колій. До відділення також приєднався боець Тритон, а також ще двоє бійців. Останні рухалися в автомобілі «Баггі» і були серед тих, хто також замикав колону позаду. Вони мали при собі снайперську гвинтівку СВД і вирішили також підсилити відділення

Бійці батальйону «Донбас» оглядають місце знищеної ворожої засідки.
Скрін з відео: Максим Дондюк

Олександра Дейнеги. Отже група прикриття, на чолі з Олександром Дейнегою, складалася з дев'яťох чоловік.

Прочісуючи лісосмугу вздовж залізничних колій і підтримуючи зв'язок з Дегтярьовим, бійці Дейнеги рухались в бік бійців «Купола». В прочісуюваному секторі, між дорогою, де перебував батальйон, і залізничною колією, вони побачили двоповерхову будівлю залізничної митниці з мансардою, котра стояла фасадом до колій, а тилом до дороги, по якій рухалася загальна колона батальйону «Донбас». На той момент вони не знали, чи була перевірена будівля нашими бійцями, чи ні. Тому Олександр, зв'язавшись зі штурмовою групою батальйону, запросив, щоб цю будівлю перевірили. Олександрові здалося, що там було дуже зручне місце для снайперів і краще, якщо в будівлі будуть саме свої снайпери, ніж ворожі. Через деякий час з ним на зв'язок вийшов командир снайперського взводу Дмитро Куліш і повідомив, що будівля «чиста». Трохи згодом Чуб побачив біля тієї будівлі і самого Куліша. Навіть помахав йому рукою, щоб показати, що це саме вони рухаються позаду. По рації Олександр попросив залишити там пару снайперів на даху, хоча це й було небезпечно, бо дах був наполовину відкритий, а інша частина була крита шифером. Після цього, зв'язавшись з Дегтярьовим і, уточнивши його місцерозташування, група вирушила далі. За вищевказаною будівлею на залізничних коліях вже стояли вантажні вагони, майже на кожній колії. А цих колій було до біса — не менше десятка. Отже бійці, орієнтуючись на бетонний паркан, який поділяв залізничний вузол від посадки вздовж полотна, мали перетнути ці колії й вийти на протилежний бік, де і мала бути група Віктора Дегтярьова. Відділення пересувалося, витримуючи дистанцію один між одним, і Чуб поставив задачу, щоб особовий склад зайняв позиції на відстані однієї колії один від одного, таким чином вони б змогли пересуватись вздовж колій між товарними вагонами чуючи і спостерігаючи один одного...

Відділення Дейнеги підійшло дуже вчасно і, дочекавшись бійців «Купола», вирушили разом з ними вздовж залізничних колій і чисельних вагонів на них. Бійці «Донбасу» рухались вздовж бетонного паркану, а Сенсей піднявся на дах одного з вагонів і рухався поруч з групою, оглядаючи прилеглу територію зверху. Саме зверху він побачив майже перед собою за парканом скупчення бойовиків. Вони почули, як він по рації

запрошував підкріплення, і з цього моменту розпочався жорсткий близький бій.

Щоб краще уявити собі місце бою, потрібно побачити ділянку між скупченням залізничних вагонів на коліях, які майже впритул знаходяться біля бетонного паркану, який відокремлює залізницю від рясної лісосмуги. В бетонному паркані на місці сутички був проламаний лаз для зручного доступу до залізниці. Ще до початку бою бійці «Донбасу» помітили заготовлені льожки на рейках поблизу того місця. Відчувалося, що ворог десь поруч, але помітив його саме Сенсей. Сили бойовиків у декілька разів перевищували сили бійців «Купола» і бійців «Донбасу», що підтянулися до них. Протистояння відбувалося на такій близькій дистанції, що обидві сторони жбурляли один в одного ручні гранати. Саме під час цього жорстокого бою загинув боець відділення Олександра Дейнеги Вадим Антонов.

Майже відразу після першого поранення Сенсей повідомив Чубу:

— Чуб, один з твоїх «трьохсотий».

— Хто саме? Яр? Самольот?

Невдовзі Сенсей уточнив:

— Самольот «двісті...»

Стрілець-санітар батальйону «Донбас» Сергій Міщенко:

«Самольота зняв перший постріл. Ми залишилися на одинці. Наше відділення плюс Володимир Ковальчук і снайпер Том. Ми з Томом були ближче усіх до Самольота. Потім до нас прилетіла граната. Вона вибухнула поміж мною і Томом. До мене від неї було близько метра, а до нього близько п'яти. Тоді Тома знатно обсипало осколками. Я спитав Тома, чи може він самотійно рухатись? Він відповів, що так. Мене врятувала колесна пара від вагонів. Граната вибухнула за колесом, і це мене врятувало. Лише дрібні осколки увійшли в ногу. Як би в нас чи «сепарів» у той момент були гранати Ф-1, то все скінчилося б дуже швидко. Ось так ми і перекидувалися наступальними гранатами, поки не надійшов наказ відходити до будівлі митниці. Коли ми вже вийшли з-під обстрілу, я оглянув поранення Тома, але, окрім контузії, критичної крововтрати не було. Пощастило Тому, як і мені».

Під час відходу Тома і Яра їх прикривав Володимир Ковальчук, який тоді був більш відомий як друже Тритон.

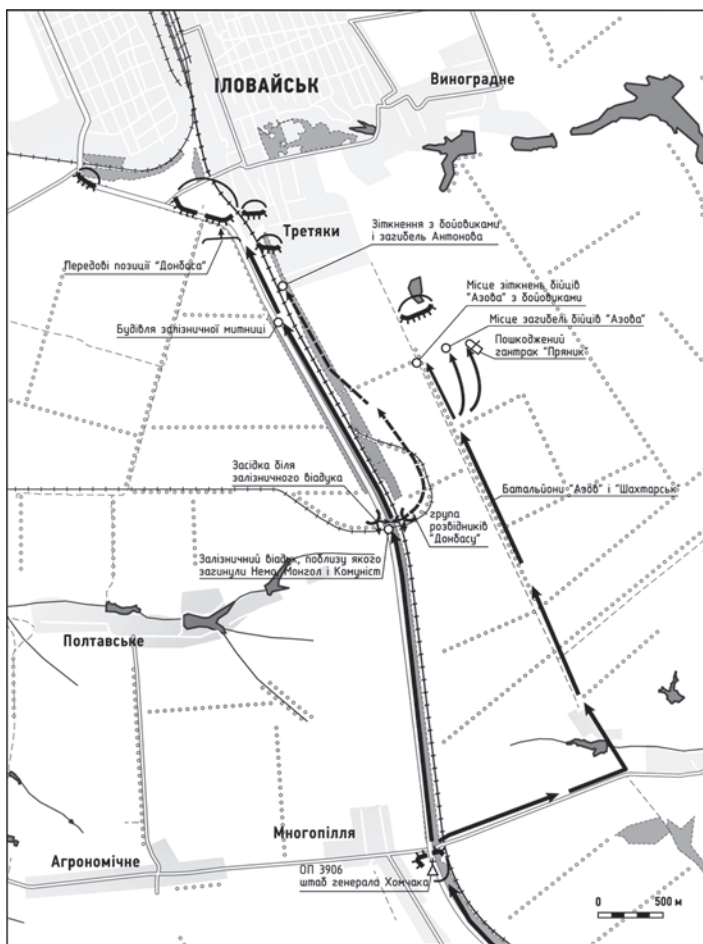
Бійці батальйону «Донбас» атакують опорний пункт бойовиків на в'їзді в місто Іловайськ

Тим часом колона бійців «Донбасу», рухаючись по шляху, дісталася бетонних блоків, які перекривали дорогу. Деяка частина колони обійшла блоки і висунулася ще на кілька сотень метрів вперед до повороту дороги ліворуч. Саме там, за кількясот метрів від повороту, був розташований передовий блокпост бойовиків.

Доброволець у складі батальйону «Донбас» Сергій Тіунов:

«10 серпня 2014 року була здійснена спроба взяти Іловайськ силами батальйону «Донбас». Батальйон пішов у лоб і біля недобудованого віадук (дорога Кутейникове—Іловайськ, за перехрестям на Многопілля) потрапив під вогонь ворожого автоматичного гранатомета. БМП-2 51-ї бригади, яка рухалась в голові колони, була накрита щільним вогнем. З'явилися перші поранені. АГС задавили вогнем ЗУ-23 і пішли далі. Ось тут була допущена перша помилка. Віадук — величезний насип перпендикулярно дорозі з перекинутою через нього бетонною плитою. Пануюча висота, яку потрібно було зачистити і залишити на ній, як мінімум, кулеметний розрахунок для прикриття. Але людей не вистачало, а попереду ціле місто, тому пішли далі, не залишивши захист позаду себе. За залізничним накопичувачем, який був огорожений парканом з бетонних плит, простягалася широка

і рясна лісосмуга. На прочісування пішла група Сенсея. У складі групи був снайпер Том. Він хороший зброяр і відмінний стрілець, але без бойового досвіду. Не діло снайпера брати участь в зачистці. Йому б лягти десь на висотці, і тоді з його навороченої гвинтівки можна було багато шкоди «сепарам» принести, але обставини склалися інакше. Група невелика, а територія величезна. Тома запросили піти, і він не зміг відмовитися, щоб не уславитися боягузом.

Загальна схема подій батальйонів «Донбас», «Азов» і «Шахтарськ» 10 серпня 2014 року

Не минуло і півгодини, як групу виявили, накрили щільним вогнем і закидали гранатами. При цьому був тяжкопоранений і загинув Вадим Антонов, який рухався попереду групи. Під час бою Том став об'єктом № 1 для нападу, адже його снайперська рушниця «Ремінгтон» дуже сильно виділялася на тлі звичайної зброї інших бійців групи. Дві ворожі кулі потрапили в гвинтівку і її вибило з рук бійця. Потім осколками посікло все тіло.

Незважаючи на біль і кров, Том знайшов сили заповзти під вагон і сховатися за колісною парою. І тут над бетонною плитою з'явилася голова ворога. Том сам потім казав, що не поцілював, а просто випустив всю обойму в ту сторону зі свого не зовсім законного пістолета ТТ. Але тренована рука спортсмена-стрільця спрацювала на автоматі. Одна з куль потрапила ворогові в щелепу...»

Своїм життям, певною мірою, Том зобов'язаний мужній підтримці побратимів Сергія Міщенка і Володимира Ковальчука, які закидали «сепарів» ручними гранатами і прикрили пораненого товариша вогнем. Бійці спромоглися витягнути Тома з-під вагона і відтягли його в безпечне місце.

Керівник групи «Купол» майор Віктор Дегтярьов:

«Я прийняв бій зі своєю групою з правого флангу по ходу наступу. Зі мною були одинадцять бійців. Ми вступили в бій з двома групами супротивника, які, поєднавшись, атакували нас першими. В результаті цього бою Вадим Антонов (Самольот) загинув, а я був поранений. Група зіткнулася з засідкою, але з боєм відійшла без втрат! Тіло Антонова, на жаль, тоді забрати не вдалося.

Хочу поставити крапку з приводу смерті Вадима Антонова 10 серпня 2014 року під Іловайськом. Він загинув на моїх очах, коли нас атакували дві групи «сепарів»: у кожній двадцять-двадцять п'ять чоловік. Бойовики навмисно пропустили нашу розвідку — двійку Войлокова Вадима з Юрієм Грінько і вичекали, коли наша загальна група підійде ближче. До нас на посилення прибув Олександр Дейнега зі своїм відділенням, але вони не змогли достатньо міцно підтримати нас вогнем. Сили були непорівнянні. Врешті-решт, вступивши в бій, на моїх очах у метрі від мене кулеметною чергою був вражений Вадим. При цьому мені кулею влучило в біцепс правої руки і збило капелюха з голови. Каски і бронежилета на мені тоді не було. Свідок цього всього —

Боець батальйону «Донбас» Вадим Антонов (Самольот)

мій старшина Савченко Володимир. Вадим загинув миттєво. Він був нашіптований свинцем так... Я не хочу далі говорити про це... Ці спогади для мене занадто важкі...»

Незважаючи на значні втрати, бойовики наполегливо намагалися знищити бійців «Купола» і «Донбасу». Чисельна перевага була не на користь останніх і, зважаючи на те, що в групі вже був один загинувший і кілька поранених, група змушена була відійти. Бойовики атакували з лісосмути і з позицій за бетонним парканом. Відділення Олександра Дейнеги прикривало відходячу групу бійців «Купола», серед яких був їх поранений командир Віктор Дегтярьов. Усім пощастило відійти без втрат завдяки грамотним тактичним маневрам під час відходу. Група відходила з відкритого з усіх боків простору на залізничних коліях у бік двоповерхової будівлі митниці і лісосмути біля дороги, по черзі прикриваючи один одного і не припиняючи вести вогонь. Під час відходу лише командир відділення Олександр Дейнега підвернув ногу і пошкодив зв'язки на нозі.

Щойно бійці відійшли від вагонів і покинули рейки, настав час відходити і бійцям з будівлі. Коли вони отримали наказ відійти, то спустилися з другого поверху на перший і спробували вийти центральним виходом з будівлі. Саме в цей час з боку

бетонного паркану по будівлі почали прилітати гранати з АГС-17. Під щільним вогнем бійцям вдалося покинути будівлю і відійти до дороги. Після того, як бійці «Купола» допомогли відійти пораненому Віктору Дегтярьову, відділення Олександра Дейнеги також відійшло до двоповерхової будівлі залізничної митниці, яку нещодавно зачищали й оглядали снайпери. Пораненого Віктора Дегтярьова майже відразу евакуювали до опорного пункту 39-06. Біля вагонів залишилося тіло Вадима, і бійці хотіли повернутися за бойовим побратимом. Для цього пропонувалося використати взвод бійців, але Тарас Костанчук заборонив цю операцію.

Більшість бійців повернулися до дороги й автівок на неї, а відділення Дейнеги, попри наказ, залишилося біля будівлі митниці і за півгодини все ж вирішили повернутися до колій, на яких залишилося тіло загиблого побратима, і забрати його з поля бою. Бійці вже були готові до того, що там на них чекає достатньо велика група бойовиків. З даху однієї з будівель Олександр Дейнега прикривав групу кулеметним вогнем. Це надало можливість відкинути «сепарів» і вийти на місце, де загинув Антонов. На жаль, тіла Вадима на місці загибелі вже не було. Схоже, бойовики підхопили його і перенесли за бетонний паркан на свій бік. На тому ж самому місці знову зав'язався недовготривалий бій, під час якого Дейнега кулеметним вогнем прикрив відхід своєї групи. Бійці змушені були знову повернутися до загальної колони батальйону на шляху Кутейникове—Іловайськ.

У цей самий час колона, яка рухалася по дорозі, зупинилася. З останнього повороту дороги до міста були помічені укріплення бойовиків, з яких почалася стрілянина зі стрілецької зброї. Для подальшого руху потрібно було зачистити лісосмуги, які знаходилися на підході до ворожих укріплень. Задля цього до голови колони підтягнули зенітну установку ЗУ-23 і за її допомогою прочесали лісосмуги з обох боків від дороги. Потім вперед висунувся бронетранспортер, який почав відпрацьовувати по укріпленням бойовиків. Під час вогню з БТР, бійці-гранатометники підбігали до бронетранспортера і вели вогонь під прикриттям броні з ручних протитанкових гранатометів по ворожих бетонних укріпленнях, а стрільці відпрацьовували лісосмуги з підствольних гранатометів, насипаючи ВОГи в напрямку ворожих укріплень в «зеленці».

У відповідь почалася стрілянина зі стрілецької зброї, а згодом запрацював міномет у напрямку опорного пункту 39-06. Під

час стрілецького обстрілу з боку бойовиків були пошкоджені колеса бронетранспортера. Бійці батальйону «Донбас» змогли вірно скорегувати нашу артилерію і з розташованої на опорному пункті 39-06 «Рапіри» і важких мінометів був завданий вогонь у відповідь. В результаті чого було влучання, яке викликало потужний вибух, і над містом здійнявся величезний стовп чорного диму. Після чого мінометний обстріл наших позицій на деякий час припинився.

■ Бій бійців «Купола» поблизу залізничного віадук поблизу селища Полтавське

Щоб поповнити боекомплект, було вирішено повернутися однією автівкою до опорного пункту 39-06. Окрім того, було прийняте рішення силами бійців «Купола» вирушити на пошуки двох зниклих розвідників Войлокова і Грінько, з якими був втрачений зв'язок. За боеприпасами вирушив автобус з бійцями «Купола» і декількома бійцями батальйону «Донбас». Навздогін автобусу вирушив і наздогнав його також один позашляховик-пікап з кулеметом «Утьос», на якому був Крайнов Анатолій Анатолійович.

Другорядним завданням групи було ще раз оглянути позиції бойовиків, яких знищили поблизу віадук над дорогою і позбирати трофейний боекомплект і зброю.

Коли обидві машини доїхали до віадук, то бійці спішилися і оглянули місцевість біля дороги. З одного боку непролазні кущі, а з іншого щойно знищені ворожі позиції, поруч з якими все також нерухомо стоїть пасажирська «Газель» і лежить тіло знищеного бойовика. Огляд виявив ознаки недавнього перебування на цьому місці якихось осіб. Бійці пішли по їх слідах і вийшли на поле. Головуючий подав знак усім зупинитися, а сам візуально оглянув повністю відкриту місцевість без будь-яких ознак живої душі. Бійці розвернулися на сто вісімдесят градусів і продовжили огляд території попід самим залізничним віадуком. Олег Павлюк, який замикав групу, тепер став її головуючим. Молодший сержант Володимир Савченко наказав рядовому Павлюку висунутися до автобуса і спостерігати за автомобільним шляхом і автівками у дороги. Олег вийшов до дороги і заліг перед ПАЗом, а усі інші бійці групи вирушили на інший бік віадук, щоб оглянути місцевість за ним. Як це завж-

ди відбувається під час потрапляння в пастку, напад бойовиків почався раптово і несподівано.

Взагалі-то засідку біля віадука, зі слів бійців «Купола», бойовики зробили дуже якісно. Коли вже група поверталася після огляду місцевості навколо віадука до ПАЗа, бійці піднялися на пагорб до залізничних рейок і виявили ворожу «льожку». Спочатку здавалося, що це звичайна земля, як і усюди, але потім раптово виявилися вимощені сходинки по схилу. В «льожці» бійці побачили пляшку з водою. Бійці вирішили не дуже там топтатися, тому що, можливо, підходи до позиції можуть бути заміновані.

Бійці обережно вирушили від тієї «льожки» в напрямку дороги, аж раптом за декілька метрів праворуч від ложки відкривається зовсім невеличка галявинка, яку під час попередніх оглядів не було помічено. Метрів десять на двадцять усього. А на галявинці стоїть намет. Коли старшина Олександр Бандура вирішив зазирнути в той намет, то побачив там бойовика в жовтих окулярах і з обладнаною оптичним приладом зброєю. Бойовик сидів з висунутою перед собою зброєю і вистрелив навіть не поцілюючись... Майже в упор... Поранення виявилось важким, але не смертельним. Коли ворог відкрив перший вогонь, боєць батальйону «Донбас» Ілля Оголюк стояв поруч з полковником Литвинським під насипом віадука. Полковник Бойко з іншими бійцями знаходився трохи праворуч і попереду метрах в двадцяти від Іллі і Юрія. Відразу після першого пострілу пролунало ще кілька одиночних хлопків. Як з'ясувалося згодом, це прийняли свої смертельні поранення старший солдат резерву Роман Мотичак, полковник Юрій Литвинський і полковник Юрій Бойко. Бійці зрозуміли, що це пастка, і почалася шалена стрілянина. В лісосмузі виявилось декілька ворожих вогневих позицій. Під вогонь потрапила не тільки група в рясній лісосмузі, а й автівки на шляху біля віадука. Автобус підпав під шквальний вогонь і був пошкоджений. Бійці «Купола» відкрили відповідний вогонь на звук пострілів.

Боєць батальйону «Донбас» Андрій Владимиров (Маестро):

«Після команди припинити штурм до нас підійшов Анатолій Крайнов та запропонував мені, оскільки я був з окремого взводу снайперів, вирушити у складі зведеної групи деблокувати наших розвідників, з якими було втрачено зв'язок. Їхали ми на тачанці, а потім вже нас наздогнав автобус ПАЗ з іншими бій-

цями. На передньому сидінні пікапа-тачанки сидів Юрій Литвинський, за кермом був Анатолій Крайнов, а ми з Олександром Бандурою по обидві сторони пікапа «висіли» на дверях і підніжках. Анатолій сказав, що ми повертаємось до віадука і там будемо входити в «зеленку», бо саме туди зайшли і зникли наші розвідники Вадим Войлоков з Юрієм Грінько.

Зупинившись біля віадука, ми увійшли в «зеленку» та, пройшовши метрів 15—20, підійшли до паркану із бетонних секцій. Цей паркан відокремлював лісосмугу від залізничної колії. В тому місці в паркані була відсутня одна секція, а тому було вирішено не шукати іншого місця для проходу. Щойно ми почали рух у бік залізничної колії, як надійшла загальна команда на відхід... Начебто, надійшла інформація про те, що група наших розвідників вийшла десь сама.

Почали відходити, і тут я побачив вирубані в землі сходинки, які вели на пагорб, та вирішив подивитись, куди вони ведуть і що робиться на тому пагорбі. Попросивши когось з наших бійців прикрити мене, я піднявся на пагорб. Там я побачив виритий окоп, який був накритий гілками і якимось матрацом. Поруч були розкидані пакети мобільного оператора лайф. При цьому в мене виникло чітке відчуття небезпеки. Я висовувався із «зеленки», а мене як хтось зтягував назад і так декілька разів. Потім я спустився з пагорба і ми з Дедом рушили до машини, яка залишилась на шляху. На опорі моста, яка стояла з іншого боку дороги, кимось з наших бійців були помічені дві жили товстого дроту. Дед нібито тоді запитав, чи були ті дроти тут зранку? Я сказав, що коли йшли зранку на Іловайськ, цього дроту тут точно не було. Дед тоді перепитав, чи я в тому впевнений? Але

Полковники Юрій Бойко та Юрій Литвинський і солдат Роман Мотичак

я підтвердив свою впевненість. Саме тоді виникла підозра про можливе мінування віадуків.

Нами було також помічено, що з боку дороги, на пагорбі також були ще одні сходинки і я сказав, що хочу піднятися вгору та подивитись, що відбувається в «зеленці» з іншого боку дороги. Крайнов мене тоді зупинив та дав команду іншому бійцю піднятися вгору. Ми з Дедом почали підходити до машини, яку ми залишили поперек дороги передом до нас, як у цей момент по нас був відкритий вогонь з лісосмути. Стрілянина з кожною секундою ставала сильнішою і сильнішою. Хлопці відразу розвернулися обличчям до «зеленки», з якої вівся вогонь і залягли на узбіччі дороги. Вони відразу відкрили вогонь у відповідь.

Я з правого боку машини біля передніх дверей, а Дед з іншого також відкрили вогонь. Через деякий час я відчув потужний удар у коліно. Усвідомлюючи, що перебуваю на лінії вогню, я спробував змінити позицію, але нога в стегні була вщент перебита, і я чітко відчував дві половини своєї розтрощеної ноги. Взявши однією рукою за штани з боку пораненої ноги, я почав відповзати з лінії вогню в більш безпечне місце. Дед кинувся мені на допомогу, але в цей час по ньому почав працювати ворожий снайпер. Оскільки снайпер бив з позиції нижче нашої, то я залишався для нього в зоні недосяжності, а Дед чітко попадав в зону ураження. Саме тому я тоді вигукнув йому, щоб він залишався на місці.

При наших зустрічах він кожного разу просить в мене прощення за те, що начебто не допоміг мені. Я ж, у свою чергу, відповідаю йому, що зовсім не було б краще, якби снайпер тоді поклав нас обох. Я постійно переконаю Деда в тому, що йому нічого вибачатись переді мною, а мені нема чого йому вибачати.

Потім підскочили хлопці на банківському броньованому мікроавтобусі «Івеко» та закрили нас від вогню. (За кермом броньованого «Івеко» перебував борець батальйону «Донбас» дружє Полтава — Ярослав Володимирович Тендітнік. — *Авт.*) Мене почали вкладати на носі, а я від болю почав втрачати свідомість, але не надовго. Свідомість знову поверталась від того ж самого болю. Далі мене завантажили в «Івеко», а в ноги сів Олександр Бандура. Я бачив його поранену руку, але тоді мені здавалось, що він був поранений в обидві руки. Потім хлопці не могли вирішити, куди нас везти, та я закричав, що везіть вже бодай куди-небудь, де можна отримати медичну допомогу, бо зараз встану та всім дам люлей.

Потім їхали, але під час руху здавалося, що по машині ще цокотіли кулі. Не можу пригадати, хто саме тоді був біля мене, але коли я відчув, що зараз вкотре втрачу свідомість, то жестами попросив його дати мені лямпасів по обличчю. Друже мене почув і за його допомогою свідомість я більше не втрачав.

Коли приїхали до лікарні в Старобешеве, мене почали витягати з автівки. Хлопця, який мене витягав, попередили про те, що я поранений в ліву ногу, а тому він потягнув мене з машини за праву. В цей час моя ліва нога залишилась за моєю спиною, оскільки кістки були перебиті і вона трималась лише на м'язах. Тоді я сам взяв свою ліву ногу руками та поклав її до правої. Я досі пам'ятаю очі цього хлопця в цей момент. Здавалось, що вони вилізуть у нього назовні. Згодом ми зустрілись з цим хлопцем в шпиталі МВС м. Дніпра, де він мене перший впізнав».

Боєць групи «Купол» рядовий Олег Павлюк:

«Там перед ПАЗіком, коли я відкрив стрілянину, між пацанами і мною утворилась діра. Спочатку я вів вогонь одиночними з кулемета РПК Віталія Власенка. Коли Власа поранило, він мені його дав, а собі лишив пістолет ТТ Сенсея. Саме тоді по мені почало у відповідь душевно прилітати... Саме тоді я дуже реально відчув, як по моїй потилиці пройшов ніби чийсь такий крижаний подих. Тоді я думав це вже кінець. Ми миттєво розгорнулись в лінію. Тоді діру закрити Вова Савчук, чим визвав ще більший вогонь в наш бік. От тоді ми вже не в змозі були навіть голови підняти. Сава тоді мене врятував. Він штовхнув мене щосили в бік, і, завдяки цьому, я трохи відкотився, а на те місце, де я щойно був, згоріла ворожа автоматна черга. Ворог бив десь з моста чи з-під моста. Я тоді цього не бачив, але це бачив друже Бур — Ілля Оголюк. Саме тоді до нас підтягнувся Валік Гонтар і, зайнявши позицію в двох метрах за Савою, з коліна покритив двох солдат в «зеленці». Своїм вчинком Валік Гонтар тоді врятував нас з Савою. Зі слів Валіка, тоді з них аж бризки полетіли. Він встиг помітити, що противник був у панамах. Пізніше Валік мені зізнався про те, що він в той момент подумав, що в Очакова з Фурую шмальнував. Як виявилось, на щастя, то були не вони. Коли Валік закрити діру, він дав мені команду, щоб я обійшов наш ПАЗік і зайняв позицію за автобусом для того, щоб «сепари» нас не обійшли.

Перебігаючи, я дістався приблизно середини автобуса, і в мене на якусь мить «вимкнувся» звук і зображення. Це в ав-

тобус поруч зі мною залетіла граната. В той момент у середині автобуса знаходився друже Маестро — Володя Філатов. Від вибуху гранати йому добряче насипало осколків у руку. «Зображення» швидко повернулося, а от зі «звуком» було гірше. Я саме перезаряджався, коли з автобуса вилітає Філатов, а я бачу, як прямо в нього за спиною кущі ворухаються. Дякувати Богові, що я тоді патрон у патронник не встиг загнати. Дивний випадок, оскільки зі мною ніколи раніше такого не ставалося. На щастя, я тоді не вистрелив у ті кущі, аж тут з них, як кабан з «зеленки», вилітає друже Буря — Сашко Гребенюк. Який же я тоді був щасливий, що не встиг пересмикнути затвор. Треба було в той момент бачити і його очі...

І тут я зрозумів, що час якось уповільнився. Я бачив, як кулі ріжуть повітря, і як у Сашка рот відкривається і він щось каже, але я його не чую. Повертаюсь і бачу, як Валік Гонтар повільно завалюється на бік. Тоді знову повертаюсь до реальності і відтягую з червоної зони Валентина за ногу за ПАЗік, де вже старшина Савчук нас прикриває. Обертаюсь і бачу, що Володя Філатов теж кровоточить. Почав я тоді і його мотати.

Знову обертаюсь і бачу, як друже Омега — Валера Білоусов з друже Бенею — Толіком Кривоносом притягли Монгола. Я до

Автобус ПАЗ бійців групи «Купол»

нього, а він вже льодяний і без пульсу. Тут слідом за ними з'явився і друже Канкур — Олександр Бандура. Він був цілком закритавлений і без бронезилета. Рука ліва, від плеча, майже на одній шкірі тримається. Біцепс розірваний на шмаття... Десь 5 сантиметрів кістки бракує. Права долоня також прострелена на виліт.

Тут звідкілясь взявся інкасаторській мікроавтобус і зупинився біля ПАЗа. Віталій Власенко разом з Вовою Філатовим і з кимось ще, заносять бійця батальйону «Донбас» Андрія Владимиrowa. В нього куля увійшла в коліно і, вивернувши його навиворіт, зупинилася в тазу. Також, здається, ще була одна куля в печінці. Він щось кричить, але я ще нічого не чую. Тільки бачу, як Сава показує мені знаками: ПОМОЖИ! Я рухаюсь до мікроавтобуса і не можу зрозуміти, що мене стримує і не пускає увійти в двері. До мене вертається звук і тут я чую, як Влас чи Сава матюкається: «Та зніми ти його нах...!!!» Тут я догнав, що за спиною в мене кулемет РПК і це саме він не влізав в двері. Я його зняв і приставив до ПАЗіка. Власенко з Філатовим беруть пораненого Андрія за ноги, а я під руки. Зтягуємо його до броньованого буса через бічні двері і тут водій (здається, хтось з бійців «Донбасу») ні з того ні з сього тисне по газам і я по інерції котермельцем залетів в самий зад того буса і вдарився об щось головою. Від удару знову тимчасово пропало зовнішнє зображення... Раптово повертається звук і я чую, як матюкається Влас: «ПОМОЖИ!!!» А матюкається від того, що він намагається тримати посувні бічні двері буса, а ззовні хтось вилетів з машини і теж намагається підвестися на ноги і посісти в машину. Я кричу: «Стій!» В когось не виходить і ззовні теж якісь крики... Врешті-решт, в машині зібралися семеро бійців — водій з «Донбасу», Валентин Гонтар, Олександр Бандура, Володимир Філатов, Андрій Владимиров з батальйону «Донбас», Віталій Власенко і я. Ми якось зрушили з місця і поїхали по дорозі в напрямку арти. (Опорний пункт 39-06. Коли бійці з загиблими і пораненими товаришами дісталися до опорного пункту 39-06, то зустріли там і двох своїх розвідників Юрія Грінько і Войлокова Вадима, які за відсутністю зв'язку, самостійно вийшли до українських позицій. Трох загинувших біля моста бійців поклали в пікап «Купола» і також доставили до опорного пункту 39-06. — Авт.)

Зупинка біля арти. Я знайшов медика, і Олександр Бандурі вкололи вже четвертий укол. Терміново завантажують поранених на транспорт і відправляють до лікарні в Старобешеве, де

нас зустрічають два о...уївших солдатика-ЗСУшника. Очі у бійців схожі на 50 копійок. Не можуть зрозуміти звідки це ми такі розірвані взялися... Згодом, один із них зв'язався з кимось по телефону і передає мені трубку: «З вами хочуть поспілкуватись». На зв'язку виявився якийсь командуючий. Можливо, тоді я трохи погарячкував, але я тому «командуючому» під впливом емоцій трохи нагнув матюків. Той мені відповідає: «Без паніки». — «Яка, нах..., паніка? — кажу йому: — Давай, нах..., виводь всіх від моста. Якщо «сепари» взірвуть міст, то усім буде звіздець». Минуло приблизно сорок хвилин (можу помилятись), і весь батальйон «Донбас» був перед лікарнею в Старобешевому.

Пригадую, що тоді на другому поверсі лікарні було два «сепари», які потрапили туди ще за кілька днів до того, як туди привезли Сенсея і Канкура. Вони там були під наглядом лікарів після проведеної їм операції».

11 СЕРПНЯ 2014 РОКУ

■ Бій і розмінування залізничного віадук поблизу селища Полтавське

Згідно з отриманою напередодні інформацією, на шляху між Кутейниковим і Іловайськом бойовиками і проросійськими найманцями були вжиті деякі заходи, які складали небезпеку для наступаючих сил добровольчих батальйонів і підрозділів Збройних сил України. Одним із них був підготовлений до підриву залізничний віадук поблизу селища Полтавське. Зведена група бійців «Купола» і батальйону «Донбас», яка потрапила в засідку поблизу віадук, виявила ознаки мінування опор мосту, але, на жаль, не змогла ліквідувати цю загрозу. 11 серпня 2014 року було прийняте рішення відрядити до віадук зведену групу, яка складалася з бійців «Правого сектору», розвідників з 74-го ОРБ і саперів 91-го окремого полку оперативного забезпечення, з метою остаточно зачистити територію навколо мосту й усунути небезпеку підриву віадук. Після потужного артилерійського обстрілу території навколо віадук, туди вирушила вищезазначена група бійців.

Бій був недовготривалим. Розвідники разом з бійцями «Правого сектору» зачистили територію навколо віадук. За допомогою бронетранспортера були відпрацьовані підозрілі ділянки, після чого бійці повністю зачистили територію. Окремі ділянки, які викликали підозру, були обстріляні з ручного протитанкового гранатомета. На віадук в засідці було затримано контуженого бойовика. Осколок від РПГ дотична зачепив терориста по голові, від чого він був достатньо міцно приголомшений. Спочатку бойовик навіть не розумів, що відбулося і хто його затримав. Він був одягнений в цивільний одяг, але назвався майором МНС. Поруч з майором були виявлені тіла ще п'яти чи семи бойовиків.

Бійці-сапери оглянули віадук і виявили на одній опорі віадук 36, а на другій 12 кілограмів пластикової вибухівки.

Також було виявлено чотири фугаси, які лежали на шахтарських підіривниках. Поблизу спорудженого бойовиками спостережного посту в одному з окопів вилучили декілька батарейок «Крона» з десантними підіривними машинками. Виявлені фугаси були знешкоджені накладними зарядами. Затриманого контуже-

Затриманому під віадуком так званому майору МНС фахівцю-вибухотехніку надають медичну допомогу. Автор фото Сергій Мусянко

ного бойовика було передано в штаб сектору «Б», де при ньому було виявлено посвідчення МНС фахівця-вибухотехніка. На допитах затриманий мовчав. Рентген виявив у голові затриманого чотири металеві уламки. На третій день майора було передано до СБУ, і згодом він був обміняний на українських полонених.

■ Перший бій на опорному пункті 40-01 у селищі Грабське і залишення цього населеного пункту

Боєць батальйону «Кривбас» Сергій Полісько. Північна околиця селища Грабське. Спостережна позиція бійців поблизу опорного пункту 40-01:

«На захід від нас метрах у восьмистах проходив шлях на Іловайськ, щось на кшталт траси. Поблизу неї був залізничний переїзд. Ми перебували на другорядному шляху, який вів через Грабське до Іловайська. 11 серпня 2014 року приблизно о 8:30 ранку в бік Іловайська поїхали двоє місцевих хлопців на мотоциклі. За день до цього десь поблизу Іловайська працювала артилерія, і тому я пояснював цим хлопцям: «Не пропускати вас я не маю права. Ви місцеві, але думайте головою. Зараз пересування в цьому районі може бути дуже небезпечним». Хлопці все одно мене не послухались і поїхали в Іловайськ. Хвилин за сорок вони повертаються назад і зупиняються на шляху біля нас. Погукавши мене, один з хлопців спитав:

— Бачиш дах будівлі? Це залізничний переїзд. Там зараз близько п'ятнадцяти озброєних людей, схожих на «денеєрівців».

Від нас було видно лише край даху будки на переїзді. Там проходила траса, яка тягнулася на Іловайськ, а від неї вже відходила дорога до Грабського. Також хлопець звернув мою увагу на рядок високих тополь, які також простягалися в небо неподалік від переїзду. Він розповів, що за кожним деревом також розосереджені озброєні бойовики: «За вами ведуть спостереження і до чогось готуються». Ми подякували цьому хлопчині і довели цю інформацію нашому командирі роти майору Валерію Капінусу. Командир надав наказ зайняти позиції в окопах і спостерігати.

Я займав викопану в полі позицію праворуч від дороги. Двоє інших наших бійців викопали щось на кшталт бліндажа майже поруч з дорогою біля невеличкого пагорба, який трохи заважав їм вести спостереження. Першим ми помітили легковий авто-

мобіль, схожий на ВАЗ-2109. Було чітко видно стволи автоматів з вікон машини. Я вийшов до дороги біля якогось рясного куща і, підпустивши їх трохи ближче, дав кілька автоматних черг. Машина відразу з'їхала на узбіччя і з неї вистрибунули, здається, двоє озброєних людей і залягли в полі. Я повернувся до свого окопу. Невдовзі з боку залізничного переїзду почали рухатись машини з озброєними людьми. Першим було вражено з одноразового протитанкового гранатомета автомобіль «Жигулі». Слідом за ним рухався якийсь незграбний китайський мікроавтобус. Він також був уражений, але я не можу сказати звідки само. Можливо, хтось з наших позицій у лісосмузі. Мікроавтобус швидко запалав, і звідти почали вистрибувати бородаті озброєні люди з окриками «Аллах Акбар!» Це були перші три знищені машини з бойовиками.

Минуло зовсім небагато часу, і з боку Іловайська помітили дві машини, що швидко рухались. Одна була чи бронетранспортер, чи бойова машина піхоти, а друга — напіввантажний «мерседес» з будкою. Мій телефон на той момент був розряджений, і тому я в голос кричав хлопцям про те, що спостерігаю, а вони телефоном доповідали ротному. Не встиг я вигукнути про цю броньовану техніку, яка насувалась з боку Іловайська, як вона вибухнула і миттєво розлетілась на шматки. Схоже, її вразили з танка. Майже відразу танк здійснив постріл і в напрямку того «мерседеса» з будкою. По машині снаряд не влучив, але вибухнуло зовсім поруч. Машина, здається, залишилася цілою, але вже не рухалася. Далі продовжився бій з тими бойовиками, які вижили після враження транспорту і відстрілювалися з узбіччя. Декілька бойовиків вели вогонь, переховуючись в полі. Противник намагався обійти нас праворуч через не дуже рясну лісосмугу. Звідти по нас почали прилітати ВОГи з підствольних гранатометів. Нас почали затискати з трьох боків. Ми вели відповідний вогонь. Такий бій тривав близько двох годин. Потім за нами приїхала бойова машина піхоти і з другої спроби забрала нас звідти. З першого разу до БМП заскочив лише один боець з нашої позиції, бо ми не встигли вчасно дістатися до броні. Потім бойова машина піхоти повернулася і забрала з дороги нас із Сашком Богатирьовим. Таким чином, ми повернулися до наших хлопців, які перебували в лісосмузі. Згодом — години за три-чотири, ми зустрілися з Денисом Золотарьовим і підкріпленням, яке прибуло нам на допомогу».

Один із керівних офіцерів батальйону «Азов» Ігор Княжанський (Душман)

Офіцер батальйону «Азов» Єременко Юрій Миколайович:

«У цей день до нас з бази прибуло підкріплення — ще два взводи першої сотні. Ці два взводи на чолі з Сергієм Коротких (Боцманом) і Ігорем Княжанським (Душманом) поїхали «потренуватися на «Рапірах». Генерал Хомчак обіцяв надати їм пару гармат МТ-12 «Рапіра» для підтримки, щоб під час розвідки боєм ми могли знищувати виявлені вогневі позиції супротивника. Але не все сталося так, як мріялося. Раптово на селище Грабське і ферму поблизу нього здійснюють напад бойовики батальйону «Восток». Під вогнем опинилися поранені бійці 40-го батальйону. Їх потрібно було терміново рятувати.

Щоб відбити напад бойовиків, прикрити евакуацію і контратакувати ворога, були відряджені бійці батальйону «Азов». У цьому бою було тяжко поранено в ногу командира другого

чоти першої сотні друже Вертольота. Тим боєм з боку «Азова» керував Ігор Княжанський. В розпалі бою виникла неприємна ситуація. Схоже на те, що з перевантаженістю радіоефіру невір-но зрозуміли повідомлення. По радії у Душмана запросили, де він, і одночасно намагалися з'ясувати, де противник. Душман відповів, що він поблизу танка, і в тому напрямку була здійснена черга з автоматичного гранатомета. В результаті чого Душмана було поранено в руку.

У тому бою розлад у ворожі сили вніс наш танковий крупно-каліберний кулемет. Коли він відкрив вогонь, то ворог подумав, що там здійснює наступ бронетранспортер. Один з підрозділів 40-го батальйону потрапив під вогонь противника, і бійці подумали, що це по ним веде вогонь «Азов». Нагадаю ще раз, що зв'язку поміж дружніми підрозділами на той час просто не існувало. До мене підбіг командир розвідувального взводу «Кривбасу» і повідомив, що, здається, по ним веде вогонь «Азов», а зв'язатись з «Азовом» немає жодної можливості.

Я знав про завдання, які виконували Душман і Боцман, і знав, де вони мають перебувати. Взявши джип 2-ї сотні, водій Микола Троїцький і п'ятеро бійців помчали на Многопілля, щоб знайти Боцмана і скоординувати дії з іншими підрозділами. Виїхали на те саме поле, де воювали 10 серпня, а там дзвінка тиша. Зв'язалися по радіо і дізналися, що наші зовсім з іншого боку. Карти у нас на той час не було. Після того ми терміново повернулися до Многопілля. Проїхавши блокпост 39-06, ми поїхали в бік ферми в селищі Грабське. Коли проїхали перший блокпост, десь за спиною у нас почався бій. Близько трьох десятків бойовиків вийшли й атакували наші позиції. Їх розсіяли і взяли, здається, двох полонених. Приїхавши на другий блокпост, від бійців дізналися, що, за даними розвідки, попереду знаходиться «сепарський» танк, який, здається, збирається їх атакувати. Другий блокпост на той момент був поси-лений розрахунком протитанкової гармати «Рапіра». Боекомплект на блокпосту складався з двох снарядів до «Рапіри» і ручного про-титанкового гранатомета з декількома гранатами. Окрім цього ще було декілька одиниць звичайної стрілецької зброї. Прориватися через танк на джипі порахували дурістю і тому зайняли оборо-ну. Згодом виявилося, що це частина нашого «Азова» пробилася до 40-го тербату і вони разом відходять, забравши пораних.

У цьому бою безвісти зник Моджахед, він їхав на БМП-2 № 317 за пораними і бойову машину підбили. Після цього

знайшли зв'язківців з Дніпровської бригади зв'язку, які забезпечували зв'язок. Узгодили з ними взаємодію, і наступного дня поруч з ними наші зв'язківці встановили ретранслятор «Азова», а другий ретранслятор поставили на зерносховище в Кутейниковому. Взаємодія і зв'язок нашого підрозділу з усіма іншими підрозділами в секторі нарешті були налагоджені».

Олексій Коновал. Керівник штабу механізованого батальйону 93-ї бригади. (З інтерв'ю, оприлюдненому на інформаційному ресурсі Цензор.нет):

«У цей день, 11 серпня, до нас прибув КамАЗ 40-го батальйону і привіз набої, протитанкові засоби і багато чого іншого. Селище Грабське було фактично за нами, але раптово, майже, метрів за триста від наших позицій з боку ферми, по нас відкрили вогонь зі стрілецької зброї. Після чого терористи влучили з ручного протитанкового гранатомета по КамАЗу і машина почала палати. А окрім того, що обстрілювали з тилу, по нас почали ще стріляти з іншої сторони. Пам'ятаю, що тоді ще почалася сильна злива, а ми лежимо під нею в грязюці, викликаємо підтримку, а з усіх боків щільний вогонь противника. Нарешті підтримка надійшла — п'ятеро бійців «Правого сектору», і трохи згодом підтягнулися бійці з «Азова». Вони прикрили наш відхід. Запам'яталася шалена стрілянина з усіх боків і палаючий КамАЗ, в якому вибухали набої. Коли намагалися забрати наших поранених, нашу БМП-2 № 317 підбили. Механіка було поранено, а навідник Сергій Голдиш зник безвісти. Тоді нам довелося відступити. Ми відійшли до опорного пункту 39-06 під Многопіллям. Там тоді стояв 39-й батальйон територіальної оборони».

Боєць батальйону «Кривбас» Денис Золотарьов:

«Рано-вранці 11 серпня 2014 року мене і командира відділення Олександра Рябовола розбудив начальник автослужби нашого батальйону Андрій Асмолов і повідомив нам про те, що ми маємо висунутись у супровід вантажного бортового КамАЗу, який виїжджає в одне з місць розташування бійців «Правого сектору». Цим бійцям потрібно було перевезти деякі особисті речі до нашого табору. Ми висунулись до бійців «Правого сектору», які перебували в якомусь невеличкому селищі десь поблизу міста Старобешеве. Це була група, яку очолював доброволець з позивним Кот. На місці ми побачили побиту осколками машину.

Здається, це був якийсь позашляховик на титанових дисках. Гарна була машина, і хлопці ще казали, що її можна відновити, але зараз потрібно тимчасово змінити місце дислокації, а транспорту не вистачає. Добровольці перевантажили свої речі до нашого КамАЗу і ми виїхали в напрямку нашого табору.

Під час повернення нашої групи до табору мені раптово зателефонували і повідомили, що ми маємо виконати нове завдання. Воно полягало в тому, що нам потрібно дістатися опорного пункту 39-06 і там отримати певний наказ. На вищезазначеному опорному пункті нас зустрів командир нашого батальйону полковник Олександр Володимирович Мотрій. Комбат повідомив, що бійці нашого батальйону на опорному пункті 40-01 вступили в бій і їх достатньо міцно затиснули. Їм потрібно доставити боекомплект і, у разі необхідності, підтримати. Мотрій повідомив, що це завдання цілком добровільне. Письмових наказів, звісно, ніяких немає і тому участь в підсиленні цілком добровільна. погодилися висунутися на підтримку я і Сашко Рябовол разом з десятком бійців «Правого сектору», речі яких ми мали перевезти до нашого табору під Старобешеве. Бійці-«правосекі», які в той час були разом з нами, були в переважній більшості дуже молоді і недосвідчені. Майже за кілька днів перед цим я пояснював їм, як потрібно користуватись ручним кулеметом Калашникова і як його потрібно заряджати. В одного з цих бійців був цей кулемет, але хлопчина навіть не знав, як потрібно його заряджати і приєднувати магазин до кулемета. Тобто хлопці, які виявили бажання висунутися разом з нами, були ще зовсім молодими і «зеленими». Що ще казати, коли вони приїхали воювати буквально в шортах?

Перед тим, як виїхати на підтримку до Грабського, нам було наказано чекати прибуття і приготування танка, який мав здійснювати наше прикриття. Нарешті ми дочекалися танк, який виявився трофеєм бійців «Правого сектору». Хтось тоді навіть сфотографував мене в той момент, коли ми чекали, поки дружє Іспанець заряджав боекомплект в той танк.

Нарешті ми висунулись в бік Грабського у складі невеличкої колони, яка складалася з танка Іспанця, сріблястого автомобіля ВАЗ-2115, в якому перебували два розвідники нашого батальйону — кулеметник Максим Зима з Михайлом Железняком. Разом з нашими розвідниками в машині також були два бійця «Правого сектору». Замикав нашу невеличку колону наш

Боець батальйону «Кривбас» Денис Золотар'ов на танку бійців «Правого сектору». Многопілля. Опорний пункт 39-06

вантажний бортовий КамАЗ, в який завантажили боекомплект і наш особовий склад.

Врешті-решт ми прибули до ферми в селищі Грабське. Танк Іспанця з легковим авто розвідників звернув з дороги ліворуч і заїхав на територію ферми, а нам наказали рухатись далі вздовж лісосмуги до позицій наших бійців, яким було потрібно доставити боекомплект. У цей момент ми почули, що з того боку, куди поїхав наш танк і розвідники, почалася стрілянина».

Саме в той день, 11 серпня 2014 року, в селищі Грабське відбувся бій, опис якого мав би увійти в історію Іловайська, але на жаль, автору книжки так і не вдалося достатньо детально з'ясувати подробиці цього бойового зіткнення, в якому приймав участь український танк Т-64БВ. На день написання книжки не цілком зрозуміло, кому він належав. На цей танк посіли добровольці ДУК ПС і офіцер батальйону «Кривбас», які мали лише початкові навички управління танком.

Про бій за участю того танка відомо лише те, що під час бою в Грабському екіпаж бойової машини складався з двох бійців

Танк з добровольцями ДУК ПС і капітаном Павлом Федосенком вирушає в свій останній бій в Грабське 11 серпня 2014 року

«Правого сектору» Іспанця і Тьозки, а також капітана Павла Федосенка з 40-го батальйону територіальної оборони «Кривбас». Прикриття танка здійснювали розвідники батальйону «Кривбас» і бійці «Правого сектору». Коли танк заїхав у селище Грабське на територію господарської птахоферми, бійці-розвідники закріпилися за одним з металевих ангарів, а танк, з невизначених причин, самостійно висунувся від ферми в бік центру села і там його було атаковано групою бойовиків. Під час недовготривалого бою танк було підбито. Капітан Федосенко разом з Тьозкою потрапили в полон. Іспанцю вдалося переховатися неподалік і самостійно вийти до своїх. Згодом полонених бійців було поміняно на полонених бойовиків.

На жаль, це все, що відомо на сьогоднішній день про той бій. Сподіваюсь, згодом дослідники та історики зможуть більш детально з'ясувати, що то був за танк, за яких обставин він потрапив до сміливих добровольців і за яких обставин він був підбитий.

Керівник бронетанкової служби військово-оперативного командування «Південь» полковник Євгеній Сидоренко:

«Свого часу ми намагалися з'ясувати належність цього танку, і навіть, здається, по номеру визначили, що танк дійсно

колись належав, можу помилятися, але, здається, 51-й ОМБр. Взагалі-то в той час подібні випадки втрати бойової техніки і потім знову відбиття її у бойовиків траплялися доволі часто і тому визначити остаточно приналежність бойової техніки буває доволі складно. Скоріш за все, цей танк був одним із багатьох подібних випадків. Він був покинутий екіпажем. Здається, вони просто дезертирували. 11 серпня 2014 року на опорному пункті 39-06 до мене підійшов якийсь чоловік і повідомив, що він боець «Правого сектору» і в нього є танк. Його навчили трохи ним керувати, але як з нього стріляти, боець не знав.

Це було саме перед другим штурмом, коли задимлювали Іловайськ. За пару годин я показав бійцям усе, що міг і чому міг навчити за такий короткий термін. Майже без будь-якого уявлення про зброю, яка опинилася у них у руках, вони відчайдушно рвонули в бій разом з групою 17-ї танкової бригади».

Старший групи 74-го окремого розвідувального батальйону капітан ЗСУ Дракон:

«Наша група доволі часто приймала участь в різноманітних операціях навколо міста Іловайськ в якості групи розвідки і вогневого підсилення. Іноді доводилося виконувати й інші функції, які були пов'язані з терміновою підтримкою і допомогою в евакуації потрапивших у халепу бійців. Моя група була дуже замалою — усього вісім бійців і один бронетранспортер. Нечисленність була однією з багатьох причин, з яких ми ніколи не позиціювали себе як 74-й окремий розвідувальний батальйон. Нас доволі часто плутали з бійцями 3-го полку спецназу або з морпіхами 73-го центру спецоперацій, які також доволі часто виконували завдання разом з нами.

Перший раз ми приїхали в Грабське на допомогу посту бійців 40-го батальйону територіальної оборони, який розташовувався на виїзді з селища в напрямку Іловайська. Тоді там відбувався односторонній бій з «сепарами». З боку супротивника вівся мінометний обстріл, а наші бійці не розуміли, звідки ведуть вогонь і як цьому протидіяти. Ми допомогли бійцям під час відходу з селища.

Через декілька днів ми знову приймали участь в спробі увійти і закріпитися в Грабському. За нашою участю таких спроб було, здається, дві. Під час другої спроби ми бачили на одній з вулиць підбитий танк Т-64. Напроти того танка, з лівого боку по ходу

машини як стоїть башта танку, є двоповерхова будівля. Поблизу неї ще знаходилася якась розібрана господарська техніка. Здається, якийсь комбайн. Саме з того боку, зайнявши зручні позиції, і вели вогонь з ручного гранатомета «сепари».

Того разу нам було наказано підтримати і допомогти відійти бійцям третього полку спецназу, яких бойовики притиснули вогнем біля того підбитого танка. Коли ми дісталися до тих бійців, то по нашому бронетранспортеру ледве не влучив заряд від ворожого гранатомета. Ракета пролетіла майже в півметра від нас, проскочивши між тильною стороною бронетранспортера і вже підбитим танком».

Селище Грабське. Олексій Коновал, керівник штабу механізованого батальйону 93-ї окремої механізованої бригади, під час інтерв'ю інформаційному агентству Цензор.нет зазначав:

«Минув якийсь час і я помітив, що позаду нас знову немає ніякого підкріплення. Я вийшов на зв'язок по радіостанції на старшого і доповів, що залишився один. Мені наказали без поспіху відходити назад до опорного пункту 39-06.

Втретє ми вирушили на штурм Грабського, поділившись на дві групи. Я з одного боку заходив так само, як і завжди на БМП і з танком. Окрім нас були бійці з 73-го центру спеціальних операцій з Очакова на БТРі і бійці з 40-го батальйону. Тоді ми відпрацювали доволі вдало і результативно. Вийшли на край Грабського в напрямку Грузько-Ломівки. Спецназ став з одного боку, танк поруч з дорогою, а мені потрібно було виїхати через поле на інший бік і зайняти позицію там. Щойно ми переїхали, як двічі в наш бік прилетіло. Шестеро моїх піхотинців було поранено. Мені пощастило, що я був у БМП. Поранених відразу евакуювали. Ми все ж таки зачистили селище і закріпилися в ньому. Поповнили боекомплект і паливо. Встановити контроль за селищем Грабське було вкрай важливо, оскільки скрізь нього ми провозили набої і харчування на опорні пункти навколо Іловайська».

Боець батальйону «Кривбас» Денис Золотарьов:

«Після того, як танк і розвідники пішли в бік ферми, наш КамАЗ просунувся ще трохи далі і дістався лісосмути, яка простягалася в п'ятистах метрах північніше селища Грабське. Тут по нашій машині і почало прилітати з боку ферми. Поміж місцем

нашої зупинки і фермою було поле, яке відділяло нашу лісосмугу від Грабського. Коли по вантажівці почали вести вогонь, то, одночасно з цим, ми чули, що в селищі за фермою також чутна стрілянина і вибухи. На протилежному боці ферми був залізний ангар, до якого через ферму, після зіткнення з ворогом, дісталися наші розвідники на ВА3-2115. Саме біля того ангара їх і притиснули щільним вогнем, який бойовики вели звідкілясь з боку споруд ферми. Звідти ж вели вогонь і по нас.

КамАЗ зупинився саме поблизу позицій наших бійців на обрії поля. Лівий бік машини був цілком відкритим для ворога, а по правому борту була рясна лісосмуга. Коли по лівому борту почали цокотіти кулі, з КамАЗа вискочили усі бійці, окрім мене. Я розумів, що ми привезли боекомплект і його потрібно вивантажити. Хтось має залишатися в кузові і подавати ящики з гранатами і патронами.

Тоді мені було цілком зрозуміло, що, залишивши кузов, потім буде дуже небезпечно знову на нього залазити під щільним вогнем. Лежачі в кузові, мені вдалося скинути з кузова два цинкових ящики з гранатами до підствольного гранатомета, дві цинки з підсиленими автоматними патронами, ще один ящик з патронами і декілька одноразових ручних протитанкових гранатометів.

З позиції опорного пункту 40-01 до нас дістався майор Валерій Капінус, який схопив один з ящиків з набоями і знову побіг до бійців, які вже потребували негайного поповнення боекомплекту. Повертаючись назад до своїх бійців з ящиком набоїв, Валерій ледве не потрапив під гусениці танку 17-ї бригади, який рухався по прокладеній ним засікі в тій лісосмузі.

З кожною миттю по вантажівці все щільніше і щільніше прилітало зі стрілецької зброї. Врешті-решт, стало неможливо пересуватися по кузову, оскільки, лежачи на спині, я спостерігав, як від лівого борту неспинно летять щепки від влучання куль. Стало зрозуміло, що час залишати машину, оскільки знаходитись в кузові стало дуже небезпечно. Вибравши зручний момент, я перекинувся через правий борт і випав з кузова майже на хлопців, які тоді переховувалися від обстрілу за цією вантажівкою. Ми разом відійшли від машини трохи далі в хащі лісосмуги і вже тут побачили бійців нашого батальйону, які тримали тут позицію і очікували нашого підкріплення.

Я побачив бійця 17-ї танкової бригади Сергія Карайвана, в якого на голові було абияк намотане щось на кшталт пов'язки.

У нього було дотичне осколкове поранення в голову. Я розмотав ту мотузку, яка була накручена в нього на голові, і, промивши його голову дихлоргексидином, наклав більш якісну пов'язку. Перед цим ще повитягав з його голови дрібну металеву стружку від осколків».

Сергій Карайван, боєць десанту БМП-2 № 317:

«Під Іловайськ на позицію першого розташування опорного пункту 40-01 поблизу селища Грабське ми заїхали ще 6 серпня 2014 року. Тоді ми зайняли замасковану оборону і тримали під контролем західний виїзд з Іловайська. Спочатку все було добре, але на 3—4 день нас, схоже, здали сепаратистам місцеві мешканці Грабського, бо в селищі з'явилися окремі групи бойовиків. От тоді нас почали обстрілювати з боку села і з самого міста Іловайськ. Під час одного з обстрілів я отримав осколкове поранення в голову. Відразу ж мені надали першу медичну допомогу і поклали в десантний відсік однієї з бойових машин піхоти за номером 317. Потім підбили КамАЗ з боєкомплектom, який прибув з бійцями 40-го батальйону, а потім ми з 40-м батальйоном, бійцями-розвідниками і бійцями «Правого сектору» почали відходити з околиць в саме село Грабське. Там всі зайняли кругову оборону, а мене, як пораненого, не долучили до участі в обороні».

Боєць батальйону «Кривбас» Денис Золотарьов:

«Найщільніший вогонь вівся по нас з боку ферми. Переважна більшість бійців відійшла в лісосмугу, а на прикритті залишився командир бійців «Правого сектору» Кот. Потрібно детальніше зупинитися на цьому добровольці, щоб мати уявлення, що він з себе являв. Кот — здоровенний мужик під 130 кілограмів ваги. Наскільки я пам'ятаю, він завжди воював без бронежилета, бо на нього нічого не налазило. Величезної статури був боєць. В той момент він залишився на одній з позицій і вів вогонь в напрямку ворога, прикриваючи відхід наших бійців.

Наша лісосмуга знаходилась між двома полями. Наші позиції розподілились на дві ділянки вздовж лісосмуги. Одну ділянку займала частина нашого взводу і бійці «Правого сектору», які приїхали з нами на КамАЗі. Трохи західніше від нас знаходився танк 17-ї танкової бригади, який протоптав собі засіку в цій лісосмузі і рухався всередині рясних хашів, час від часу змінюючи

позицію. Зв'язку з танкістами у нас не було і тому вони діяли за якимось своїм планом, а ми намагалися синхронізувати наші дії, щоб техніка не подавила нас у тій лісосмузі. Ще західніше танка в тій самій лісосмузі знаходилися залишки бійців нашого батальйону, які з самого початку утримували опорний пункт 40-01. За одним полем попереду нас — північна околиця селища Грабське і ферма, а за другим полем — така ж рясна лісосмуга, як і у нас. До тієї лісосмуги було приблизно метрів п'ятсот-шістсот.

Невдовзі до обстрілу зі стрілецької зброї долучився ще і воєнний міномет, але він працював не дуже жваво і прицільно. З достатньо великими паузами інколи в нашому напрямку прилітали міни.

Нам стало відомо, що ще до початку цього бою в напрямку ферм і селища Грабське вирушили троє наших бійців. Не можу сказати що вони там мали робити, але хтось розповідав, що вони помітили зручну позицію біля якоїсь водонапірної вежі і хотіли зайняти її для спостереження. Потім вже, коли розпочався бій, ці бійці намагалися відійти від ферми і залягли десь посеред поля. Навіть не було зрозуміло, чи на цьому вони полі, чи якомусь іншому, оскільки візуально ми їх не спостерігали. Де саме вони знаходилися, напевно відомо не було, але повстало питання про їх пошук і евакуацію. Звертаючи увагу на те, що вони знаходилися на відкритій ділянці десь між нами і противником, ідея з пошуком була схожа на дуже небезпечну і ризиковану операцію.

Також допомоги потребували і наші бійці-розвідники, які спочатку заїхали на ферму на ВАЗ-2115 і також потрапили під обстріл. Розвідникам вдалося заїхати за металевий ангар, який знаходився на околиці ферми неподалік від поля, на якому десь переховувалися наші бійці. Ми зі своєї позиції бачили за полем і той ангар, і наших розвідників, які загнали в безпечне місце свою машину. Розвідники також вступили у вогневий контакт з ворогом. Їм вдалося до когось додзвонитися і вони доповідали, що ворог підступився вже настільки близько, що вони застосовують ручні гранати для відбиття нападу. В групі бійців на нашій позиції, ні в кого, окрім мене і Олександра Рябовола, не було підствольних гранатометів. Щоб надати бодай якусь підтримку нашим хлопцям біля ангара, ми вдвох почали через поле закидувати на ферму за ангар гранати зі своїх підствольних гранатометів. Відстань була доволі значною, але накидали ми тоді багато. Я тоді використав майже третину цинки з ВОГами.

Ми помітили, що поблизу наших розвідників почала горіти трава і було прийняте рішення витягати їх звідти. І тут я дізнаюся, що десь поруч з нами знаходиться одна наша бойова машина піхоти. Знайшовши ту БМП, я дізнався від екіпажу, що в них недостатньо боекомплекту. Я пояснив ситуацію, що хлопці знаходяться на самому краю ферми. Попереду них у селищі ворог, а позаду відкрите поле, яке щільно прострілюється. Потрібно якось витягати наших бійців. Можна спробувати хоча б під прикриттям броні дістатися до них і забрати їх звідти. На полі в той момент загорілася стерня і це створювало зручні умови для прихованого висунання броні до наших хлопців, яких ми візуально спостерігали біля того металевого ангара. Врешті-решт та БМП поїхала. В десантному відсіку розташувалися Олександр Рябовол, один з бійців «Правого сектору» і я. З лівого боку по борту ми відчинили бійниці для ведення вогню, якщо бойову машину піхоти будуть атакувати. Поки ми рухались до наших розвідників, по нас вогонь не вели. Схоже, ворог помітив висунання на поле техніки і припинив вогонь зі стрілецької зброї. У будь-якому випадку, я не пригадую, щоб по нас щось прилітало. В якийсь момент я висунув автомат в одну з бійниць і тут помічаю, що серед палаючого на полі бур'яну, хтось здійснює в гору долоню. Ми зупиняємо бойову машину і вистрибуємо з десантного відсіку. Швидко дісталися до пораненого бійця і затягаємо його в броню. Цим бійцем виявився хлопчина з нашого батальйону Віктор Хуторний. В нього було поранення десь в районі ступні. Зараз я навіть не можу знайти будь-якого пояснення тому, що тоді ми його помітили і забрали. Якась випадковість на межі вірогідності. Здійнята над задимленою і палаючою стернею вгору долоня, яку ми незрозуміло яким чином помітили.

Разом з пораненим Віктором ми дісталися до наших розвідників і поки ми їх прикривали, вони завантажились в цю бойову машину піхоти. Кулеметник Максим Зима в цей час прикривав евакуацію, насилаючи в бік ворожих позицій зі свого ПКМ. За кермо ВАЗ-2115, на якому приїхали розвідники, застрибнув Михайло Железняк. Слідом за ним у машину заскочив і я. Бойова машина піхоти розвернулася і вирушила знову до нашої позиції в лісосмузі, а ми помчали слідом за ними по стерні на цьому ВАЗ-2115. Під час руху по нашій машині відкрили вогонь зі стрілецької зброї. При чому влучали доволі кученько. Були чутні влучання по металу. Щойно ми подолали поле, відразу залишили

ту машину на обрії поля і заскочили в лісосмугу, оскільки по машині почали дуже щільно прилітати кулі.

БМП також повернулася до нашої лісосмуги і, висадивши наших розвідників і пораненого Віктора, вирушила до своєї передньої позиції східніше від нас. Раптом ми помічаємо, що по нас починають вести вогонь з тилу. Було схоже на роботу снайпера і невеличкої групи його підтримки в декілька стволів. Наша позиція почала прострілюватись з двох боків. Ми намагалися визначити звідки по нас ведуть вогонь. Цілком відкрита місцевість і чисте поле. Я виповз до краю лісосмуги, і бійці «Правого сектору» показали на невеличку ділянку з кущами посеред поля. Ці кущі розташовувались приблизно в чотирьохстах метрах від нас на північний схід. Іншого міста, де можна було переховуватись і вести вогонь, просто не було. Ми припустили, що саме звідти може вестись вогонь по нашій лісосмузі. Ми відпрацювали ті кущі з підствольних гранатометів, і стрілянина з тилу вщухнула. На всяк випадок ми ще здійснили туди постріл з одноразового протитанкового гранатомета і залишили кілька бійців спостерігати за тим напрямком. На підсилення також залишили з ними й одного з бійців «Правого сектору» з ручним кулеметом. Розподіливши між ними сектора відповідальності, ми їм поставили завдання — потроху вести вогонь поодинокими пострілами в напрямку кущів на полі і поза ним, щоб не надавати можливість там комусь голови підвести. А то виходило дуже незручно, коли вогонь ведеться не тільки з боку селища і ферми по фронту від нас, а ще і з тилу.

Михайло Железняк і Кот зайняли позиції біля нашого КамАЗу, який на той час ще був відносно цілим і за ним можна було безпечно переховуватись від куль. В той момент ворог почав здійснювати обстріл нашої лісосмуги з підствольних гранатометів. Гранати вибухали десь у верхівках дерев. Поруч з КамАЗом і навколо лісосмуги почали займатися стерня і суха трава. Одного з наших бійців, здається, тоді зачепило осколками. Також прилетіло декілька осколків у незахищену бронежилетом спину Коту. Михайло тоді відразу вколов пораненому ін'єкцію буторфанолу, після чого ми з Сашком Рябоволом почали відтягувати Кота з зони ураження. Потрібно ще раз зазначити, що це був величезної статури боець, тягнути якого було не просто важко, а ДУЖЕ важко. Ми насилу спромоглися перетягнути його скрізь лісосмугу і залишили під наглядом його підлеглих хлопців «правосеків».

Повернувшись до позиції поблизу КамАЗу, я побачив, що противник почав щільніше вести вогонь по нашому КамАЗу, а саме були помітні влучання безпосередньо по паливному баку. З чисельних кульових отворів у баку почало виливатися паливо. Невдовзі наша вантажівка запалала. Не можу точно сказати від чого саме спалахнула машина, але, здається, в кузов прилетіла граната з підствольного гранатомета. Дехто згодом згадував, що нібито КамАЗ підбили з ручного протитанкового гранатомета, то я можу стовідсотково стверджувати, що тоді по нас з РПГ вогонь не вели. Я безпосередньо був у п'яти метрах від вантажівки, коли вона почала палати, але пострілів і вибухів, схожих на РПГ я тоді не чув.

Того дня під час бою дійсно був дощ, від чого ми усі були мокрі і сильно забруднені, оскільки під час вогневих контактів доводилося і бігати, і повзати, і перекачуватися по грязюці.

В якийсь момент бою з опорного пункту 39-06 на мене через мобільний зв'язок вийшов Ігор Майстренко і я пояснив йому поточну ситуацію. Триває бій. Вантажівка з боекомплектom горить. Катастрофічно не вистачає боекомплекту. Ігор повідомив, що до нас на підтримку має підійти група бійців батальйону «Азов». Вони висуваяться з Многопілля і мають зайти з боку ферми. Також Ігор просив, щоб ми якимось чином позначили своє місцезнаходження, щоб «Азов» розумів де свої, а де чужі. Я відповів, що у нас немає чим себе позначити. Ані сигнальних ракет, ані будь-яких димів у нас тоді не було. Чим позначати? Хіба що з «мухи» у повітря вистрелити? Ви що жартуєте?

Згодом з'ясувалося, що «Азов» рухався до нас вздовж ферми, прикриваючись лісосмугами. Було схоже на те, що в той момент ворог помітив рух «азовців» і відкрив вогонь в їхній бік з боку ферми. Наш Михайло Железняк помітив ворожі вогневі позиції і також почав насипати їм у відповідь. Тут потрібно зазначити, що тоді знову відіграла свою негативну роль повна відсутність будь-якого зв'язку і взаємодії між суміжними підрозділами. Хочеться ще раз підкреслити, що, на той час, у нас не було зв'язку не тільки з суміжними підрозділами, а навіть поміж собою. Група під керівництвом майора Валерія Капінуса, як і екіпаж танка, в якому був наш офіцер Павло Федосенко, не мали зв'язку не тільки поміж собою, а навіть і з нами. Тобто зв'язку, окрім мобільного, не було зовсім ніякого.

Схоже, «Азов» сприйняв нашу відповідь по ворожим позиціям як атаку бойовиків і відкрив вогонь вздовж нашої лі-

сосмуги. Ми знали про те, що до нас рухається «Азов», але у нас не було жодної можливості попередити «азовців» про те, що це ми перебуваємо поруч і вони ведуть вогонь в наш бік. Залишалося лише в голос вигукувати: «Азов! Азов! Припиніть вогонь! Тут свої!» На щастя, дружній вогонь припинився і бійці «Азова» дісталися до нас. Загальна група цього підрозділу залишилася на східній околиці Грабського поблизу ферми, а ця окрема група на чолі з офіцером з позивним Боцман (Сергієм Коротких. — *Авт.*) дісталася до нас. У супроводі цих бійців був і бронетранспортер бійців 74-го окремого розвідувального батальйону «Дракон». Зустріч і недовготривала спільна нарада відбулася поблизу тієї самої бойової машини піхоти, з якою ми висувалися через поле за нашими розвідниками (БМП № 317. — *Авт.*). Тоді ми ще порадили новоприбулій групі і їх транспорту не скупчуватися, а розосередитися навколо, тому що, якщо раз відкриють вогонь по БМП, то увесь транспорт і люди можуть постраждати.

На той час, як я вже зазначав вище, вже було декілька поранених. Було вирішено знайти транспорт для термінової їх евакуації. Михайло Железняк разом з бійцями «Азова» десь знайшли автомобіль ВАЗ «Калина», в який було завантажено і вивезено пораненого командира групи «Правого сектору» Кота. Разом з тим було прийняте рішення про загальний відхід скрізь лісосмуги в напрямку східних околиць селища Грабське, де для прикриття залишалася загальна група батальйону «Азов».

В цей час почав вибухати наш палаючий КамАЗ з боєприпасами. Серед іншого в кузові вантажівки ще залишалося кілька «Фаготів» без станків, одноразові протитанкові гранатомети, ВОГи для підствольного гранатомета, кілька ящиків з патронами і таке інше. Під час одного з вибухів у кузові КамАЗу одного з наших бійців дотично зачепило осколками.

Боєць батальйону «Кривбас» Сергій Полісько:

«Я був у лісосмузі в окопі поміж деревами і чомусь озирнувся назад саме в той момент, коли чітко в кузов вантажного КамАЗу прилетів ВОГ з підствольного гранатомета. Після вибуху КамАЗ зайнявся полум'ям. Навколо вантажівки усе почало вибухати і розлітатися на усі боки. Поки поруч відбувалася лише стрілянина зі стрілецької зброї, то ми ще перебували на позиції, а коли навколо почало все вибухати і лісосмугу накри-

вали осколки, то ми отримали команду і посіли на БРДМ нашого третього взводу, на якому відійшли по лісосмузі трохи ближче до птахоферми».

Боєць батальйону «Кривбас» Денис Золотарьов:

«Вже під час загального відходу повстало питання з нестачею транспорту. Бійці «Правого сектору» розподілились в транспорт «Азова», а наші бійці в переважній більшості завантажились в єдину БРДМ, яка відходила з позиції майора Валерія Капінуса.

Після початку нашого відходу слідом за нами вирушили бойова машина піхоти і танк 17-ї ОТБр.

Після того, як ми відійшли до східної околиці селища, здається, було надано команду закріпитися біля крайніх споруд ферми і тримати там оборону, а далі буде видно, що робити. Тоді я підійшов до керівника групи «Азова» Боцмана і повідомив йому про те, що десь в полі залишилися ще двоє наших бійців. Де саме вони знаходяться, невідомо, але вони точно десь там. Одного з трьох цілком випадково знайшли, а ще двоє зникли. Боцман приймає рішення шукати бійців, і для цього в ймовірному напрямку пошуків висунулася бойова машина піхоти. Невдовзі вона повернулася разом з одним з наших зниклих бійців — Гаетауером.

Приблизно в цей момент, нас почали атакувати з північного напрямку з лісосмуги. Ми тоді залягли вздовж дороги і було чути, як на протилежному боці дороги розмовляли «сепари». Розпочався бій вже поблизу місця загального збору. В наш бік лунали постріли з автоматичної стрілецької зброї, а ми у відповідь так само вели вогонь по лісосмузі і закидали її гранатами. Хочу зазначити, що тоді добре відпрацював танк 17-ї бригади, достатньо ефективно застосовувавши кулемет ДШК. Танкісти добряче відпрацьовували по поміченим ворожим позиціям. Танк здійснив два постріли по лісосмузі фугасними набоями, після чого з боку лісосмуги більше ніхто не стріляв у наш бік.

На той момент у нас залишалось питання з нашим зниклим бійцем Романом Березою. Він декілька раз виходив на зв'язок мобільним телефоном і говорив, що його поранило в спину і він не має змоги навіть поворушитися. Схоже, пошкоджено спинний хребець. Де саме він знаходиться, Роман повідомити не міг, оскільки лежав і нічого не бачив навколо себе, що могло бути хоча б будь-яким орієнтиром. На його пошуки знову відправилась бойова машина піхоти. Наскільки мені відомо, ця спроба

пошуків закінчилася тим, що БМП підбили, а нашого бійця Романа Березу знайти так і не вдалося».

(Згідно з даними, оприлюдненими в «Книзі пам'яті загиблих», тіло Романа Берези було знайдено пошуковцями місії «Евакуація-200» («Чорний тюльпан») у безіменній могилі у селі Грабське (Амвросіївський район, Донецька область) 28 вересня 2014 року, на території птахоферми, неподалік від Іловайська, разом з тілом міліціонера батальйону патрульної служби міліції особливого призначення «Азов» Івана Романова. Впізнаний за експертизою ДНК. — *Авт.*)

Боєць десанту БМП-2 № 317 Сергій Карайван:

«Я на той час був поранений в голову і хлопці сказали щоб я сидів у БМП. Саме там я почув, як якийсь офіцер з батальйону «Азов» підійшов до БМП і сказав, що необхідно терміново з'їздити за якимось пораненими бійцями.

Разом з механіком-водієм Володимиром Чопом, навідником Сергієм Голдишем і супроводжуючим нас бійцем батальйону «Азов» Іваном Романовим ми вирушили до будівель якоїсь ферми. Дві будівлі ми проїхали, а поміж другою і третьою нас і підбили. З чого саме? Сказати не можу, тому що знаходився всередині бойової машини і не бачив.

Ззовні тривалий час щось вибухало навколо БМП і було чути скажену стрілянину і чийсь крики. На деякий час я, навіть, здається, «вимкнувся». Коли опритомнів, то спробував роздивитися в триплекси, що відбувається навколо БМП. В башні БМП на той час вже нікого не було, а було дуже багато диму. В башті щось сильно диміло і була загроза вчадіти. Потрібно вибиратися назовні, але в триплексах я побачив «сепарів» і взявся за двері десанту, щоб завадити відчинити двері ззовні. Одною рукою я тримав двері, а другою гранату. Хотів підірвати себе, щоб не потрапити в полон. Раптом у машині відгукнувся механік-водій Володимир Чоп. Він намагався витягнути свій автомат, але зброя опинилася притиснута моторним відсіком, який посунуло від вибуху. Володимир також був сильно приголомшений і запитав, що будемо робити? Я відповів, щоб він спробував запустити двигун і рухатись задом, на що Чоп відповів, що машина виведена з ладу і не заводиться. Тоді я йому сказав, щоб він ліз до мене в десант і що поруч з машиною лаять «сепари». Я сказав Володі, щоб він

робив те саме, що і я. В нього також виявилось дві ручні гранати. Раптом я відчув, що хтось смикнув за ручку десанту, і двері трохи відчинились. При цьому я їх притримав і знову зачинив. Рішення прийшло миттєво — я трохи попустив праві дверці десантного відсіку і, кинувши назовні гранату, знову швидко захлопнув дверці. Після того, як зовні грохнув вибух, ми з мехводом Володимиром Чопом швидко відчинили двері десантного відсіку і помчали бігом до своїх».

Навідник-оператор БМП-2 № 317 Сергій Голдиш:

«У той день мене пересадили з моєї бойової машини на другу БМП замість другого екіпажу. Мене посадили до тієї БМП-2 № 317 тому що, як я зрозумів, у них в екіпажі не було навідника-оператора. А у моїй бойовій машині піхоти № 124 постійно закипав двигун. Їй свого часу чи то у форсунку, чи то кудись там ще, влучила граната чи ще щось таке, і вона після цього постійно закипала. Саме з цієї причини вона постійно відставала на маршах і затримувала загальний рух. У мене Вітя Соляник був командиром моєї БМП. А от на тій машині, на якій ми вирушили за пораненими, вийшов з ладу навідник. От так співпало, що мене призначили навідником до цієї бойової машини піхоти. Номера цієї машини я, на жаль, тоді не запам'ятав, але дізнався значно пізніше. Тоді я не встиг, як слід, оглянути її ззовні.

Бойова машина піхоти № 317 «Балу», підбита в селищі Грабське 11 серпня 2014 року

Як я зрозумів пізніше, ця БМП не була боєздатна. До того ж вона погано запускалася, оскільки в неї були дуже погані акумулятори. Взагалі то усе, що я знав про ту машину, поки не посів на неї, що вона була з якогось резерву і була досить «убита». Вона відрізнялася від інших БМП незвичайним зеленим кольором і надписом «Балу».

Окрім мене того дня в складі екіпажу були механік-водій Володимир Чоп, наш поранений боєць Сергій Карайван, а також боєць батальйону «Азов» Іван Романов позивний Моджахед, який приєднався до екіпажу в якості провідника. Він мав показати нам дорогу до місця, де знаходяться поранені, яких ми мали евакуювати. До самого моменту евакуації з машини він сидів поруч зі мною на командирському місці і спостерігав за дорогою в люк.

Я йому особисто сказав, щоб він з броні без наказу не вилазив. Він постійно висовував голову з люка, бо інакше роздивитися дорогу було просто не реально, а йому необхідно було бачити, де ми їдемо, щоб підказувати мехводу куди направляти бойову машину. Коли ми майже дісталися до точки й оглянулися, то поранених там вже не було. Де вони ділися і що з ними сталося, ми так і не знаємо досі.

Після того, як ми вже збиралися виконати розворот і повертатися назад, нас раптом почали жорстко обстрілювати. Пострілів було багато, але міцно влучили лише двічі. Перше влучання було по «ребристому» капотові бойової машини. Від вибуху його перебило, і він частково задерся вгору. Моторний відсік також вийшов з ладу. При цьому радіатор був також пошкоджений. Система відмовила миттєво. Другим пострілом нам вибили каток з правої сторони, чим повністю знедвижили бойову машину. Вибух був достатньо потужним і влучним. Там і поплавок злетів, і каток вибило. Бойова машина була вже неможливо рухатися далі не могла. Воронка поруч з машиною була достатньо велика. Я встиг це все помітити, коли вистрибував з БМП. Коли перший раз влучили по БМП, боєць-провідник «Азова» Іван Романов здійснив спробу самостійно вилізти через люк з бойової машини. Саме в цей момент на горі башти пролунав ще один вибух, від якого бійцю відірвало праву руку.

В БМП був боекомплект, але його було дуже мало. Як я вже пояснював вище, система керування бойової машини була виведена з ладу. Прилади не працювали і було важко розібратися, звідки по

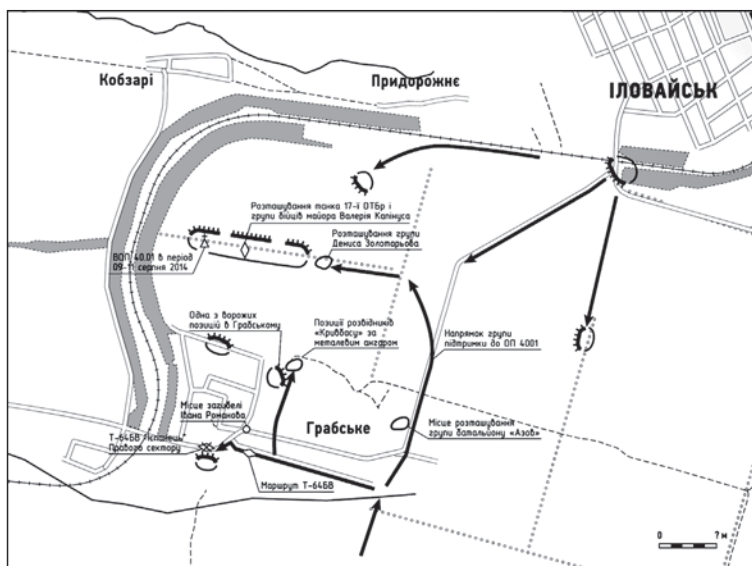
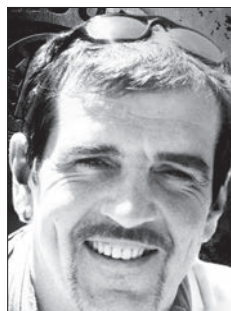

Схема подій в селищі Грабоцьке 11 серпня 2014 року

нас ведуть вогонь. В мене склалося таке відчуття, що ворог знав про те, що ми приїдемо на це місце і чекав нас напogотові. Я деякий час намагався вести вогонь з ПКТ (пулемета Калашникова танкового. — *Авт.*), але кулемет постійно клинів, оскільки коробка для набоїв були вигнуті і кулеметна стрічка постійно застрягала і клинила. Тридцятиміліметрова гармата бойової машини стріляла, але мені доводилося керувати гарматою вручну. Тобто, коли машина заглухла, то у нас був вибір — або крутити башту і гармату вручну й економити заряд акумуляторів для подальшої спроби запустити двигун, або запустити систему і крутити башту на акумуляторах, але тоді ми вже не зможемо завезти машину. Ми з мехводом Чопом обрали перший варіант, сподіваючись, запустити двигун і вийти з бою своїм ходом. Стрільбу я вів не з пульта, або, як кажуть, не з «чебурашки», а з «флажка». Тобто з механічного приводу.

Що до нашого провідника Івана Романова... На власні очі я бачив, що йому відірвало руку. Коли я вискочив з машини і спробував надати йому допомогу, то наступний вибух вразив мене, вибивши осколком мені око. Я ще встиг помітити, як Моджахед при цьому стояв позаду мене і ще намагався кудись вести вогонь з маленького автомата АКСу. Саме в цей момент ворог розпочав

достатньо влучно закидувати нас ВОґами з підствольних гранатометів. Від вибуху однієї з гранат, ми з Іваном Романовим отримали декілька осколкових поранень і були відкинуті один від одного в різні боки. Я впав на землю і просто закотився під нашу підбиту бойову машину піхоти, переховуючись від безперервно вибухаючих навколо гранат. Не можу сказати, скільки саме тоді їх вибухнуло, але скрізь гуркіт і вибухи я чув, як кричав лежачий на землі посічений осколками Моджахед з відірваною рукою. При цьому я нічим не міг йому допомогти.

Боець батальйону «Азов»
Іван Романов (Моджахед)

Коли вибігли з десанту Володимир Чоп і Сергій Карайван, я не бачив, тому що лежав під бойовою машиною обличчям вгору, щоб з ока не витікала кров. Лежачи під БМП, я тільки бачив нижню передню частину бойової машини, з якої щось дуже потужно витікало. Схоже, що пробили і радіатор, і щось ще. Тож як вискочили з десанту і прорвалися до своїх наші хлопці, я вже не бачив. Схоже, що мене в якийсь момент сильно приголомшило, а коли я опритомнів, то нікого навколо, окрім затихлого бійця Івана Романова, поруч вже не було. Боець стовідсотково помер від великої втрати крові.

Бойовики знайшли мене не відразу. Це були якісь бійці із батальйону «Восток». Я довгенько пролежав і сподівався, що вони мене не помітять, але «сепари» уважно оглянули усе навколо і зазирнули під БМП. Саме тоді мене і знайшли. Коли мене витягли з-під БМП, то спочатку навіть не повірили, що після такого я міг залишитись живим. Живого місця на мені майже не було від дрібних осколків по усьому тілу. Ці вояки виявилися якимись мовчазними і просто забрали мене з собою і повезли до лікарні в місто Донецьк, ні словом не обмовившись, куди саме везуть і що зі мною буде далі.

Донецька лікарня, до якої мене доставили, на той час була переповнена пораненими. Серед них багато бойовиків, але багато було і так званих «мирних» мешканців. Майже усі були дуже агресивно налаштовані. Якби в мене тоді не було охорони, то, швидше за все, мене вбили б. Мене врятувало те, що я був в безпорадному стані і навіть не міг самотійно підвестися на ноги.

А оскільки фізично знищити не могли, то знущались морально: розповідали, що ми, українці, звірі. Розповідали всякі дурні історії про наші звірства. Важко було перебувати в такому оточенні. Мене також повинні були вивести на сумнозвісний парад на День Незалежності, коли вулицями Донецька вели наших полонених бійців, але я не міг ходити і тому мене не взяли».

Боєць батальйону «Кривбас» Денис Золотарьов:

«Я бачив, як вздовж ферми понеслася бойова машина піхоти, яка мала знайти нашого зниклого Романа Березу. Невдовзі в тому напрямку почалась якась стрілянина і вибухи. Минув деякий час, і я побачив, як з того боку, пригинаючись, повернулися двоє бійців з екіпажу тієї бойової машини піхоти. Ці бійці повідомили про те, що їх БМП було підбито і лише їм двом вдалося вийти з бою. Інші загинули.

Приблизно в цей самий час наш боєць Юрій Козлов (згідно даних «Книги пам'яті загиблих», помер 9 лютого 2015 року в Харківському військовому шпиталі від важкого поранення, отриманого напередодні в районі м. Дебальцеве. — *Авт.*), знаходячись зверху на броні БРДМа, повідомив, що спостерігає противника

Боєць батальйону «Кривбас» Денис Золотарьов. Зверху на броні боєць «Кривбасу» Юрій Козлов

кількістю близько сотні бійців, які обходять нас через поле. Тобто противник почав затискати нас із східного боку, намагаючись відрізати шлях відходу. «Азов» прийняв рішення про негайний відхід, поки усі не опинилися в оточенні. Тоді все відбувалося дуже швидко і рішення приймалися миттєво. Розпочався розподіл по транспорту, і тут виявилось, що з транспортом усе дуже складно. У «Азова» транспорт увесь зайнятий. Можу помилятися, але наших бійців на той момент там було близько тридцяти чоловік. Вже під вечір, завантажившись декількома десятками бійців на наш БРДМ, ми вирушили останніми за пікапом батальйону «Азов» у напрямку опорного пункту 39-06».

12 СЕРПНЯ 2014 РОКУ

■ Спроба повернути під контроль селище Грабське

Офіцер батальйону «Азов» Єременко Юрій Миколайович:

«У розташування батальйону «Азов» приїхав заступник керівника департаменту Управління кримінального пошуку МВС України з безпілотником і почали проводити аерофотозйомку Іловайських позицій. Військових вже не цікавив Іловайськ. Їм потрібно було отримати розвіддані зі сходу, від Амвросіївки аж до кордону. В той день також приїхав Вадим Троян і взяв керівництво підрозділами «Азова» на себе. Також нами була розроблена одна операція, метою якої було введення в оману противника. Знаючи, що ворог доволі успішно веде радіорозвідку, ми вирішили їх дезінформувати. Ознайомившись з планом операції, нашу пропозицію підтримав і генерал Хомчак. Додатково ця операція дозволяла, так би мовити, «обстріляти» батальйон «Шахтарськ». «Шахтарськ» складався з вмотивованих бійців-добровольців, але вони були слабо вишколені».

Олексій Коновал — керівник штабу механізованого батальйону 93-ї бригади. Селище Грабське. (З інтерв'ю, оприлюдненому на інформаційному ресурсі Цензор.нет):

«У ніч на 12 серпня ми переночували на опорному пункті 39-06, а наступного дня знову вирушили на теж саме місце в селище Грабське, з якого змушені були відступити минулого дня. Мені тоді надали в підтримку БМП 51-ї механізованої бригади з екіпажем. Першим йшов бронетранспортер розвідки 74-го окремого розвідбату, танк і я на БМП. Позаду нас рухалися на автобусах добровольці. Прибули на місце і почали працювати.

Розвідники розшукали цілі — двоповерхову будівлю. Я наказав танкістам, і вони туди трохи відпрацювали. У відповідь ворог також почав вести вогонь».

Боець батальйону «Кривбас» Денис Золотарьов:

«Цього дня ми знову прибули з базового табору під Старобешевим до опорного пункту 39-06. Старшим групи Олександр Мотрій призначив Іспанця. Цього разу наша колона складалася з одного нашого БРДМа, ЗІЛа, ще якоїсь вантажівки й автобуса ПАЗ. Я перебував у ЗІЛу. Група складалася приблизно з тридцяти бійців. Точніше не згадаю, оскільки тоді було не до того, щоб рахувати. В той момент ми ще не встигли як слід відійти і відпочити після учорашнього бою в Грабському і тому на окремі дрібні деталі уваги не звертали. Трохи пізніше до нас приєдналися і декілька танків.

Вирушивши з 39-06, ми доїхали до невеличкої балки. Від цієї балки трохи вгору здійснювалося поле соняшників у бік Грабського. За ніч ворог встиг добре підготуватися і окопатися на тому полі. Шлях до Грабського проходив саме через це поле. Ми не поїхали по цьому ґрунтовому шляху, а звернули до балки. Наше розташування було трохи незручним, оскільки ми знаходилися в низині, а ворог у позиціях на схилі поля. Він мав можливість спостерігати за нами з висоти, а ми, зі свого боку, такої можливості не мали.

Коли в наш бік розпочалася стрілянина, ми спочатку навіть не могли зрозуміти, звідки ведуть вогонь. А не могли визначитися тому, що вогонь по нас вели з трьох боків. Це ми вже зрозуміли трохи згодом. Ми відразу розосередилися по цьому рівчаку серед дерев і кущів, а танки зайняли позиції трохи праворуч від нас.

З однієї «зеленки» по нас почав працювати снайпер. Також почав працювати і ворожий автоматичний гранатомет. Хлопці, які їхали на БРДМі, відразу з нього зістрибнули і залягли під броньованою машиною. З цієї причини наш БРДМ не міг маневрувати, оскільки під ним деякий час лежали бійці.

Ми зістрибували з нашого ЗІЛа і займали позиції трохи вище балки, прострілюючи потроху соняшникове поле. В цей час я спостерігав, як ворожий АГС пристрілювався по нашому БРДМу. Поодинокі гранати спочатку падали неподалік броньовика і, врешті-решт, одна з гранат влучила в нього. Було схоже на те, що хтось корегує вогонь. Потім ворожий гранатометник зробив невеличку паузу, після чого випустив цілий «равлик»

з гранатами в бік нашого броньовика. Можливо, в гранатометника щось збилося з прицілу, тому що майже усі гранати перелетіли через БРДМ і вибухнули безпосередньо біля нас. Одночасно з цим ворожий снайпер дістав одного з наших бійців, який лежав під броньовиком, простреливши йому обидві руки. Також біля БРДМа було поранено ще кілька бійців. Хлопці відтягли поранених к нашому автобусу, і ПАЗік від'їхав трохи в балку подалі з відкритої місцевості. Поранених автобусом відразу відрядили до 39-06.

Цього разу у нас вже були засоби зв'язку, і я намагався по радіостанції зв'язатися з Іспанцем. Старший доповів, що його теж міцно затиснули, що він не може поки що підвести голови і визначити що і де відбувається. Звідкілясь дуже небезпечно працює снайпер.

У цей момент я помітив бійців спецназу, які прибули на вантажному «Уралі». Мені тоді дуже сподобалось, як працювали ці спеці. Їх «Урал» розвернувся і бійці, прикриваючись вантажівкою, дуже організовано відійшли в кручу. Бійці спецназу пройшли повз нас, і лише тоді і ми почали відходити до кручі. У той час наш БРДМ вів вогонь з ККТ, намагаючись вразити ворожі вогневі позиції. Разом з бійцями-очаківцями ми зібралися в кручі для перегрупування і складення плану подальших дій, а наші танки залишилися на обрії поля, також потроху відходячи до «зеленки».

Ми чекали на будь-які команди, але їх так і не поступило. Стало зрозуміло, що на цьому напрямку у ворога дуже добре організована оборона і подальше пересування в бік Грабського неможливе. Єдиним позитивним моментом у цій операції було те, що спеці достатньо чітко визначили ворожі позиції. Після цього весь зведений загін, завантажившись в транспорт, повернувся до опорного пункту 39-06».

13 СЕРПНЯ 2014 РОКУ

■ Повернення під контроль селища Грабське

Зведена рота 93-ї окремої механізованої бригади увійшла в Донецьку область вночі 11 серпня 2014 року. На передодні висування в підрозділі виникла звичайна для того часу ситуація — неготовність певних осіб виконувати свої безпосередні обов'язки і бойові завдання. Саме тому на посаду старшини зведеної роти було призначено Едуарда Чітадзе, а трохи згодом відсторонено від виконання обов'язків мобілізованого заступника командира роти. Фактичне керівництво зведеною ротою здійснював кадровий військовий — капітан Андрій Кашуба, якого більшість учасників боїв у Іловайську знають як Апіс.

Потрібно більш детально пояснити стосовно цієї роти, яка надбає славного ім'я «Роти Апіса». Офіцер 17-ї окремої танкової бригади капітан Кашуба був командиром екіпажів бойових машин піхоти цієї бригади. Бойові машини й екіпажі були частиною зведеної роти, до складу якої додали піхотинців з 93-ї окремої механізованої бригади. Якщо бути точним, то до складу зведеної роти входило десять бойових машин піхоти 17-ї ОМБр з екіпажами по три бійця. Мотострільці 93-ї ОМБр, яких було сто сімдесят вісім бійців, складали піхоту цих бойових машин. З початку командиром зведеної роти було призначено офіцера, який, скажімо так, не цілком відповідно ставився до виконання своїх обов'язків, і тому довелося більш відповідальному й авторитетному капітану Андрію Кашубі взяти на себе відповідальність за усіх, хто знаходився в бойових машинах. Як за екіпажі, так і за бійців десанту з 93-ї ОМБр. Згодом сталося так, що капітан з декількома бойовими машинами увійшов у місто Іловайськ і, до самого виходу по «кривавому коридору», приймав участь в боях безпосередньо в місті, а більша частина цієї зведеної роти займала й утримувала

позиції навколо міста Іловайськ і фактично залишилась у підпорядкуванні і в зоні відповідальності керівників тих опорних пунктів, які ця рота підсилювала.

Перед виходом у зону бойових дій кожному бійцю наказали промаркувати себе синіми і жовтими стрічками на погонах і бронежилетах. До ранку їх десь переховували. Бійці так і не зрозуміли, де само. Пам'ятають лише якусь промислову зону з розташованими на них цехами. А з ранку колона маршем вирушила в напрямку Старобешева. Як вели колону — досі ніхто не в змозі пригадати. Їздили колами по Донецькій області незрозумілими маршрутами, і десь о другій ночі 13 серпня 2014 року колона прибула в Старобешеве, де і залишилася на ніч. Зранку привели себе більш-менш до ладу і, приблизно, по обіді, вирушили в напрямку селища Грабське. До вечора прибули на місто. З початку виходу частини колона пройшла маршем близько 250 кілометрів своїм ходом. Деякі бойові машини не витримали маршу і вийшли з ладу. Вони відстали по дорозі, але потім їх відремонтували і вони наздогнали загальну групу в Грабському.

Боець 73-го МЦ СпП «Палаш»:

«По Грабському працювали достатньо багато. Особисто я при цьому не був присутній, оскільки там трапилась така кумедна ситуація. Під час руху транспорту постійно здіймалися величезні хмари придорожньої пиляки, а в мене на той час не було захисних окулярів. Таким чином ця пиляка забила мені очі, і я банально захворів на кон'юктивіт. Тому і не був задіяний в бойових діях у Грабському. А наші хлопці працювали. Коли ми вперше туди висувалися разом з бійцями 3-го полку спецпризначення і 40-м батальйоном, з першого разу зачистити селище не вийшло. А коли вже ми вдруге пішли на Грабське, тоді в нас вже були перші втрати. Це вже було під час бою, в результаті якого Грабське вже остаточно звільнили від бойовиків і закріпилися в ньому. В тому бою загинув наш матрос Дмитро Красов і було поранено старшого мічмана дружє Мангуста».

Керівник бронетанкової служби військово-оперативного командування «Південь» полковник Євгеній Сидоренко:

«Грабське взяли близько 15:00. Саме тоді я повіз туди боекомплект і акумулятори. До речі, з акумуляторами в будь-якій бронетехніці майже завжди були проблеми. Це пояснювалось як

БМП-123 17-ї ОТБр у складі зведеної роти 93-ї ОБр

старістю акумуляторів, так і тим, що в нічний час екіпажі майже завжди використовували нічні прилади машин, без запуску двигуна, чим саджали акумуляторні батареї. Двигуни не запускали, щоб шумом двигунів не виявляли своєї присутності і не демаскувати свої позиції. Саме з цієї причини, доволі часто з ранку у багатьох бойових машинах виявлялися посажені акумуляторні батареї.

Тож у той день я дістався в Грабське, де, окрім усього іншого, потрібно було оглянути пошкодження декількох бойових машин піхоти. Наші бійці тоді зайняли східну околицю селища, а я заїхав на БМП по центру села і побачив ліворуч від себе підбитий танк. Прямо по курсу переді мною також стояла підбита бойова машина піхоти. Тоді бійці батальйону «Кривбас» повідомили, що механік і екіпаж живі. Танк, як і підбита БМП відновленню не підлягали».

■ **Радіогра і розвідка боєм батальйону «Шахтарськ» поблизу селища Третяки**

Офіцер батальйону «Азов» Єременко Юрій Миколайович:

«У цей день батальйону «Шахтарськ» дали в підкріплення дві гармати «Рапіра» і дві бойові машини піхоти БМП-1. Супротивник вів посилену радіорозвідку і, потрібно зазначити, доволі

якісну. Ще два дні тому противник уточнив по рації позицію нашої розвідувальної групи в селищі Грабське на чолі з Душманом і вдарив по групі з автоматичного гранатомета. Душман отримав легке поранення і поїхав до Києва. Розібравшись в ситуації, ми вирішили використати перевагу противника і його можливість контролювати наш радіоефір. Також була нагода й обкатати в бою батальйон «Шахтарськ». Напередодні, 12 серпня, був складений план дій, які було узгоджено з керівником сектору «Б» генералом Русланом Хомчаком, який і затвердив цей план. Якщо коротко, то суть плану була такою — «Шахтарськ» виконує розвідку боєм на південний блокпост бойовиків. Бійці цього батальйону вже були там 10 серпня і вже більш-менш орієнтувалися на місцевості. Це дозволяло бійцям «Шахтарська» більш впевнено діяти на знайомій території.

Я прийняв участь в тій операції з батальйоном «Шахтарськ» в якості артилерійського навідника-корегувальника. Вийшовши на поле, де ми воювали 10 серпня, ми розгорнули одну «Рапіру» і, під прикриттям двох бойових машин піхоти, «Шахтарськ» почав розвідку боєм на блокпост противника.

Визначені під час розвідки вогневі позиції бойовиків мала знищити артилерія, а потім вона ж мала і задимити набоями з димами ворожий блокпост, а також прохід між двома озерами і шлях до ферми на південно-східній околиці міста Іловайськ. Після початку нашої атаки спостерігачами була помічена група солдатів противника, яка побігла в напрямку лісосмуги. Це складало загрозу виходу нам у фланг, але першим залпом артилерії ми накрили цю групу. По штурмуючій групі бійців батальйону «Шахтарськ» намагався працювати ворожий стрілець-снайпер, але спостерігачі зафіксували поодинокі спалахи у вікні одного з будинків у селищі Третьяки, і «Рапіра» влучно вистрілила в те вікно. Оскільки поодинокі стрілянини більше не відбувалося, то снайпера порахували знищеним. Після того на позиції терористів прибуло підкріплення у вигляді великої розвідувальної десантної машини, але, на жаль, «Рапіра» по ній не влучила. Під час цієї операції «Шахтарськ» виявив себе досить добре, але недостатня обізнаність у військовій справі все одно давала про себе знати. У бійців «Шахтарська» були легкі поранення від відсутності досвіду і нерозуміння звичайних знань балістики. Але ж як для людей, які вперше взяли до рук автомат, вони діяли гідно і заслуговують на повагу.

Від нашого вогню ворог поніс втрати і було видно, як супротивник евакуював своїх поранених БРДМом жовтого коліру. Обстріл ворожих позицій тривав близько однієї години, після чого я надав команду на загальний відхід з бою і надав сигнал артилерії відкрити вогонь і задимити відхід бійців «Шахтарська».

Під час відходу розвідувальної групи «Шахтарська» ми почали вести активний радіообмін про нібито вхід наших підрозділів в Іловайськ і видавати в ефір дезінформацію про запланований нічний штурм міста. По радіо почалася дезінформуюча радіогра з переговорами між військовими про прорив наших сил в Іловайськ під прикриттям диму і закріплення наших підрозділів на околицях Іловайська для нічної зачистки міста. Виконавши завдання розвідки боєм, батальйон «Шахтарськ» відійшов до загальних позицій в Многопіллі поблизу опорного пункту 39-06.

Також і вночі ми вели радіогру під назвою «Нічний штурм Іловайська окремими групами спецназу». По доповідям нашої радіорозвідки, у ніч на 14 серпня 2014 року в Іловайську було весело. Бойовики не зімкнули очей, очікуючи несподіваного бою, а наші бійці спокійно відпочивали за 15 кілометрів від Іловайська.

Цього ж дня, 13 серпня 2014 року, розвідка «Азова» дала координати колони противника, яка складалася приблизно зі 150 бойових машин. Колона зайшла з території Росії. По наданим координатам був нанесений артилерійський удар, але, на жаль, був недоліт і колону після нашого обстрілу противник розосередив і замаскував».

З проміжного звіту Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування обставин трагічних подій, що призвели до загибелі та захоплення в полон бійців добровольчих батальйонів, а також Збройних сил України біля міста Іловайськ Донецької області:

«О 04:00 13 серпня основний командний пункт сектору «Д» доповів керівництву штабу АТО про танкову атаку району зосередження батальйонної тактичної групи і командного пункту 30-ї окремої механізованої бригади силами, приблизно, двадцяти танків Російської Федерації і піхоти противника. Доповідь залишена без уваги і розцінена як паніка.

Відповідно до розпорядження керівника АТО генерал-лейтенанта Муженка В. М. з 06:00 13 серпня розпочато висування

оперативної групи основного командного пункту сектору «Д» в район населеного пункту Кутейникове. До 18:00 передовий пункт управління сектору був розгорнутий в призначеній точці. О 19:40 радіоперехоплення Служби безпеки України засвідчило виявлення терористами пункту управління і запит на його знищення, про що було повідомлено керівником сектору «Д» керівникові АТО. Доповідь залишилась без уваги і, більш того, було вказано на необхідність переміщення в той же район основного складу командного пункту сектору».

До відрядження під Іловайськ батальйону «Дніпро-1» залишалось ще декілька днів. Тоді ми ще не уявляли собі, що нас очікує попереду, але побачене і почуте вже морально готувало нас до справжньої війни. Як виявилось, наші побратими, з якими нам довелося згодом воювати і виходити з Іловайська, вже знаходилися в передмістях Іловайська і вели бої, втрачаючи побратимів. Серед тих, хто приймав участь в тій операції ще до того, як до Іловайська прибули добровольчі батальйони, були:

39-й батальйон територіальної оборони (БТРО), який виконував завдання з недопущення прориву незаконних збройних формувань (НЗФ) на шести блокпостах у районі населених пунктів Обільне, Олександрівка, Новий Світ, Світле, Новодвірське, Многопілля Донецької області. Базовий табір 39-го БТРО було розгорнуто в районі селища Чумаки Старобешівського району. Також у районі Чумаків була зосереджена реактивна батарея 93-ї окремої механізованої бригади (ОМБр).

2-га батальйонна тактична група (БТГр) 51-ї ОМБ виконувала завдання по рубежу Олександрівка — Кірове — Новодвірське.

40-й БТРО виконував завдання з блокування Іловайська шляхом виставлення опорних пунктів та блокпостів на основних шляхах сполучення та висотах у районах Грузько-Ломівки, Кобзарів, Зеленого, Покровки. Базовий табір батальйону було розгорнуто поблизу Старобешева.

Загальновійськовий резерв керівника сектору «Б» (підрозділи 93-ї ОМБр та 17-ї окремої танкової бригади) був зосереджений поблизу Грузько-Ломівки, Зеленого, Широкого та Кобзарів.

Окрім того, в зазначеному районі були зосереджені сили, підпорядковані сектору «Д»:

3-я БТГр 51-ї ОМБр (у якості загальновійськового резерву) була зосереджена в районі селища Дзеркальне Амвросіївського

району. Також поблизу Дзеркального було зосереджено угруповання української артилерії: реактивна артилерійська батарея та реактивний артилерійський взвод 51-ї ОМБр, зокрема батарея САУ 2С1 «Гвоздика»; 6 одиниць мінометів 2С12 «Сані»; 4 одиниці протитанкових гармат МТ-12 «Рапіра».

1-ша БТГр 28-ї ОМБр, 1-ша БТГр 51-ї ОМБр, десант (до 50 осіб) 25-ї окремої повітряно-десантної бригади (ОПДБр) та сили 3-го окремого полку спеціального призначення були зосереджені в районах населених пунктів Кутейникове, Благодатне, Амвросіївка.

У районі селища Велика Шишівка Шахтарського району зосереджувалися сили і засоби ротної тактичної групи 93-ї ОМБр. Оборону важливої висоти — кургану Савур-Могила — здійснював зведений підрозділ під керівництвом полковника Ігоря Гордійчука.

Зведений підрозділ (до 20 осіб) зі складу 42-го батальйону територіальної оборони у взаємодії з підрозділами спеціального призначення висувалися в район Савур-Могили для посилення підрозділів, що його обороняли, та знаходилися в районі селища Свистуни Амвросіївського району.

5-й БТРО виконував завдання з посилення ділянки державного кордону на рубежі Кутейникове—Мокроеланчик, встановивши блокпости на загрозливих напрямках.

14 СЕРПНЯ 2014 РОКУ

Командир саперної роти 51-ї ОМБр Віктор Мироненко:

«Не пам'ятаю точну дату — бо на посаді командира саперної роти 51-ї ОМБр я весь час був у роз'їздах. У мої обов'язки входило займатися саперною справою на опорних пунктах нашої бригади, а їх було чимало. В першій половині серпня 2014 року мені було доручено здійснити марш до селища Многопілля з комплектом важких механізованих мостів (ТММ-3м), та, за окремою вказівкою, навести мостові переходи. Мости я забрав з бази нашої бригади в селищі Дачне Дніпропетровської області. Тоді в складі чотирьох машин і моїм транспортним «Уралом»

Інженерна машина розгородження № 333

29-37 Р9 ми прибули до Многопілля. Подальше розпорядження так і не надійшло, і комбриг повернув мою групу до селища міського типу Кутейникове, де я мав чекати окремого розпорядження. В цьому місті ми розташувались на комбикормовому заводі. Трохи згодом, на вантажному МАЗі, до нас привезли інженерну машину розгородження № 333 (ІМР) з екіпажем. Згодом поряд з Кутейниковим — у селищі Дзеркальне — розмістився і штаб 3-ї БТПр 51-ї ОМБр, оскільки їх базовий табір поблизу Старобешева почали міцно накривати реактивною артилерією».

15 СЕРПНЯ 2014 РОКУ

У селищі Грабське окрему зведену штурмову роту 93-ї бригади відразу розкидали по блокпостам і секретам. Екіпажу бойової машини піхоти з бортовим номером 123 було наказано зайняти позицію на в'їзді в селище Грабське. З Многопілля в Грабське прибув екскаватор і викопав капонір для цієї БМП. Старший стрілець Геннадій Єфремов зі своїм відділенням отримав наказ охороняти дорогу. Нічого цікавого на той час не відбувалося. Займалися зачистками і пропускнуою системою. Перший обстріл позицій бійців зведеної роти 93-ї бригади відбувся 15 серпня 2014 року.

У селищі була птахоферма і її господар дозволив нам взяти кілька курей: «Беріть, хлопці. Все одно подохнуть, бо годувати нема чим. Так що, набирайте, хлопці». Бійці притягнули пару курчат на позицію, де общипали і приготували. Щойно сіли їсти, як пролунав посвист першої міни і вибух. Екіпаж і десант БМП-123 сиділи в невеличкій низині і вибуху не бачили. Єфремов звернувся до одного бійця:

— Сергій, а ну глянь, чи далеко впала?

Геннадій помітив, що бійці трохи злякалися. Щоб заспокоїти, він сів і продовжив спокійно їсти. Перша міна впала метрах в сестмих. Дивлячись на спокійно вживаючого їжу товариша, бійці також заспокоїлися і також сіли їсти. За хвилину знову чуємо свист і гучний вибух.

— Сергій, що там? Далеко?

— Метрів за чотириста.

— Ну, трохи повечеряли, а зараз по шанцах!

Тоді бійці ще не знали, що перші вибухи, майже, завжди пристрілочні. Якщо наступний вибух лунає вже ближче ніж перший, це означає, що, можливо, цілять саме по вас. «Далеко бігти не

прийшлося, — згадує Геннадій Єфремов. — Наші шанці були викопані прямо в капонірі під нашою бойовою машиною піхоти. Сховалися дуже вчасно, оскільки відразу ще пару мін впали десь поруч. Перший обстріл завжди трохи напружує, натомість люди починають розуміти, що, поки ворог пристрілюється, потрібно не панікувати, а обмірковано шукати укриття. Добре, коли воно вже заздалегідь підготовлене. І погано, коли до цього ставляться з байдужістю, і обстріл застає без можливості десь сховатися. Перший обстріл надає зрозуміти, що працювати лопатою — не тільки втомлює, але і зберігає життя.

Наступного дня, 16 серпня, Геннадій Єфремов зі своїм відділенням отримав новий наказ — висунутися за переїзд у кінці селища й облаштувати блокпост на шляху Моспине—Іловайськ. Це був стратегічний шлях, який згодом стане єдиною надійною дорогою до Іловайська, по якій вивозили поранених і заходили в місто добровольчі підрозділи.

Підводячи певні попередні підсумки подій до 16 серпня 2014 року, хочу додати уривок з проміжного звіту Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування обставин трагічних подій, що призвели до загибелі та захоплення в полон бійців добровольчих батальйонів, а також Збройних сил України біля міста Іловайськ Донецької області, стосовно подій, описаних до цього моменту:

«...План операції по наступу на місто Іловайськ Донецької області розроблявся в перших числах серпня поточного року під керівництвом командувача оперативного командування «Південь» генерал-лейтенанта Хомчака Р. Б., який є керівником сектору «Б». У подальшому штабом АТО було затверджено рішення «Про проведення військової операції по розгрому основних сил незаконних збройних формувань в місті Іловайськ і узяттю його під контроль». Проведення зазначеної операції було частиною плану штабу АТО по оточенню Донецька через Іловайськ і далі на Зугрес з завданням перерізати трасу Шахтарськ—Донецьк.

При плануванні узяття Іловайська керівництво сектору «Б» виходило з розвідданих, отриманих зі штабу АТО про те, що в місті знаходиться від 30 до 80 сепаратистів з числа місцевих мешканців, які мають стрілецьке озброєння, і немає організованої оборони. Поряд з цим, підлягає додатковій перевірці інформація командира 40-го батальйону територіальної оборони «Кривбас»

полковника Мотрія О. В. та командира розвідпідрозділу 40-го батальйону Олександра Ткачова, які зазначили, що на зустрічі, яка відбулась 8 серпня в розташуванні 40-го батальйону територіальної оборони «Кривбас» у населеному пункті Старобешеве, до відома керівника сектору «Б» генерала Хомчака Р. Б. було доведено інформацію про наявність в Іловайську укріпрайону та значної чисельності добре озброєних терористів.

Завдання по блокуванню Іловайська з чотирьох напрямків мали намір виконати силами 40-го батальйону територіальної оборони «Кривбас». Однак командир і особовий склад батальйону, озброєного лише стрілецькою зброєю, висловив сумнів у можливості виконання завдання і доцільності оголення тилів, які захищав 40-й батальйон територіальної оборони. В результаті, за рішенням генерала Хомчака, один із чотирьох блокпостів, які оточували Іловайськ, був посилений підрозділом 51-ї механізованої бригади, а три інших були посилені танковим взводом і механізованим взводом на бойовій машині піхоти (БМП). Таким чином, на кожному блокпосту перебувало від 30 до 40 бійців батальйону територіальної оборони, один танк і одна БМП. Зазначена інформація генерала Хомчака Р. Б. також спростовується свідченнями бійців 40-го батальйону територіальної оборони «Кривбас» і підлягає додатковій перевірці.

Задача по блокуванню Іловайська, поставлена генералом Хомчаком Р. Б., була виконана. При її виконанні в районі населеного пункту Грабське два бійця загинули і троє були поранені.

5 серпня в Дніпропетровській обласній державній адміністрації відбулась зустріч генерала Хомчака Р. Б. з командирами добровольчих батальйонів «Донбас» (в/ч 3027 Національної гвардії) і добровольчими батальйонами особливого призначення Міністерства внутрішніх справ «Дніпро-1», «Азов» і «Шахтарськ», виділених штабом АТО для операції по зачистці Іловайська. На зустрічі, за участю заступника керівника Дніпропетровської ОДА Корбана Г. О., обговорювався план операції.

Питання, на яке Комісія не отримала логічної відповіді — чому у «військовій операції по розгрому основних сил незаконних збройних формувань в місті Іловайськ і узяття його під контроль» підрозділи Збройних сил брали участь в блокуванні міста, а розгром основних сил незаконних формувань був доручений добровольчим батальйонам, які покликані виконувати

міліцейські функції у другому ешелоні і мають відповідне цим функціям озброєння? Хто конкретно і чому затверджував таке рішення?

Належить встановити, чому при плануванні операції з узяття крупного транспортного вузла, що має стратегічне значення, не викликала сумніву інформація про незначні сили противника, чому не була проведена дорозвідка ситуації в місті і чому не була врахована можливість посилення угруповання терористів з використанням залізниці?

Перша спроба входу в Іловайськ з двох напрямків відбулась 10 серпня і стикнулась з замаскованим укріпленою сепаратистів і замінованими ділянками. Втрати убитими в батальйоні «Донбас» склали 4 людини. Іншою колоною наступав батальйон «Шахтарськ», посилений двома протитанковими гарматами. Така організація наступу викликає більше запитань, ніж дає відповідей. Чому, якщо мова йшла про 30—80 сепаратистів з числа місцевого населення, наступ було посилено двома протитанковими гарматами? Чому, якщо були сумніви в розвідданих, першим ешеленом не пішли підрозділи Збройних сил з важким озброєнням? На ці питання ще належить отримати відповіді».

16 СЕРПНЯ 2014 РОКУ

■ Ураження «Ураганом» базового табору 40-го БТРО під Старобешевим

Цього дня з боку терористичних угруповань був здійснений обстріл селища Старобешеве реактивною артилерією. Противник застосував БМ-27 «Ураган». Була уражена територія навколо табору 40-го батальйону територіальної оборони. Під час цього обстрілу українські бійці зазнали втрат.

Напевно відомо про загибель кулеметника 73-го центру спеціальних операцій матроса Євгенія Вадимовича Корнафеля, а також начальника центру 73-го МЦ СпП капітана другого рангу Олексія Володимировича Зінченка, який загинув наступного дня внаслідок важких поранень.

Офіцер батальйону «Азов» Єременко Юрій Миколайович:

«Приблизно о 17:30 противником був нанесений масований удар по нашим підрозділам з РСЗВ «Ураган» і «Град», розташованих біля міста Старобешеве. На той час там перебувала база 40-го батальйону територіальної оборони, батальйонна група 51-ї окремої механізованої бригади, а також ще деякі підрозділи, які там квартирували. Вийшовши без втрат з-під цього обстрілу, батальйон «Азов» вирушив на свою базу поблизу міста Маріуполь в селище Урзуф. У Многопіллі залишилася лише розвідка «Азова», яка продовжувала збирати розвідувальні дані навколо міста Іловайськ».

Боєць батальйону «Кривбас» Денис Золотарьов:

«Бійці Очаківського спецназу базувалися в той момент у нашому таборі поблизу Старобешева. Їх загін знаходився за

Віктор Мироненко з першою ступінню від РСЗВ «Смерч» — нею обстрілювали 3-тю БТГр 51-ї ОМБр ще на початку серпня (вони розташовувались тоді справа на горі від Старобешева по дорозі на Новокатеринівку. Це була одна з причин, чому базовий табір перемістили в Дзеркальне. Автор фото Віктор Мироненко

нашим автопарком. Ми іноді спілкувалися з бойовими пловцями цього підрозділу.

Наш табір розташовувався таким чином, що вести ефективний вогонь по табору було неможливо. Достатньо висока гора надійно захищала наше розташування від артилерії, якою ворог працював з боку Донецька. Противник навіть якось намагався вести вогонь з «Градів» з північного напрямку, але ракети тоді або вибухали на гребні гори, або перелітали через гору і вибухали далеко за табором.

У момент початку обстрілу я був саме у бійців-очаківців. Раптово почало навколо усе вибухати. Спочатку навіть ніхто нічого не встиг зрозуміти. Не було чути ані пострілів, ані виходів артилерії. Просто зверху почулися хлопки, і відразу на землі усе почало вибухати. Усі навколо розбіглися в пошуках безпечного укриття. Під

час обстрілу, майже поруч зі мною, 16 серпня, було тяжко поранено командира групи бійців-очаківців. Підполковника вразило в десять метрах від мене. Я в той момент перебігав між автівками і саме там вибуховою хвилею вразило і мене. Спочатку мене дуже сильно приголомшило, і я впав на землю, намагаючись визначитись, де поблизу є надійне укриття. Лежачі на спині, я спостерігав за тим, як у небі вибухали касети. Мене тоді контузило, а декілька бійців загинуло.

Після закінчення обстрілу, ті, хто вцілів, допомагали санітарам переносити загиблих і надавати допомогу пораненим. Дві наші медсестри намагалися повернути до життя одного ще зовсім молодого світловолосого бійця, але я відразу побачив, що він вже не живий. На жаль, я так і не знаю його ані позивного, ані прізвища. Мені тоді також здалося, що поранення підполковника 73-го морського центру спеціального призначення було смертельним, і він вже тоді не надавав жодних ознак життя. Хочу також підкреслити, що я до моменту загибелі цього офіцера навіть не уявляв, що він керівник навчального центру спецназу і був у званні підполковника. Тоді усі носили однострій без будь-яких зірок на погонах. Перебуваючи в розташуванні бійців-очаківців, я завжди сприймав цього офіцера як рівного серед усіх інших. Звичайний нормальний мужик без будь-яких ознак поводження з іншими, як з нижчими від себе.

Напередодні цього обстрілу у нас на базі була велика кількість бійців батальйону «Азов», але коли по табору почали пристрілюватися міномети, бійці цього підрозділу, залишивши свої речі, поспіхом відійшли від нашого табору. Тоді ще нічого не передвіщало біди. Їх повернення на свою базу до Маріуполя було таке несподіване, що навіть їх медик-хірург не був ніким попереджений про повернення на базу і залишився тоді з нами. Він намагався додзвонитись до будь-кого зі своїх, але йому повідомили, що усі вже прибули в Урзуф.

До речі, після того обстрілу цей самий хірург дуже ретельно вивчав місця ураження і збирав залишки осколків, якими було посічено усе навколо. Ми сиділи за столом разом з декількома бійцями, коли хірург приніс багато дрібних осколків, які являли собою шрапнель з касетних набойів. «Азовець» виявився дуже наполегливим у визначенні, що це за зброя, і тому, виклавши на стіл осколки, він почав їх фотографувати і шукати в інтернеті інформацію про те, до чого ці осколки можуть належати. Йому було дуже цікаво, чим «шахтарі» так міцно накрили наш табір. Після недовготривалих пошуків хірург почав дуже обурено виказувати результати своїх досліджень. Шрапнель виявилася з касетних набойів

від «Смерчу». Я в той момент не дуже сильно заглиблювався і не цікавився такими деталями, але пам'ятаю обурення цього доктора.

Як я вже зазначав вище, до 16 серпня 2014 року спроби ворога дістати нас артилерією не мали фатальних наслідків. Особливість цього обстрілу полягала не тільки в тому, що ворог застосував касетні боеприпаси, а ще і в тому, що ракети прилетіли з боку російського кордону, а саме — зі східного напрямку».

Серед багатьох інших підрозділів, які базувалися навколо базового табору 40-го БТРО, перебували і частини 3-ї батальйонно-тактичної групи 51-ї окремої механізованої бригади. Після цього потужного обстрілу реактивною артилерією, база 3-ї БТРП перемістилася до селища Дзеркальне, а окремі підрозділи закріпилися на території комбикормового заводу в Кутейниковому.

Офіцер батальйону «Азов» Єременко Юрій Миколайович:

«15 серпня 2014 року ми відіспалися, поповнили боекомплект, отримали завдання і спланували попередні дії підрозділів на атаку Іловайська. О третій годині ранку ми знову виїхали з селища Урзуф до Іловайська. Я їхав зі зв'язківцями на вантажівці МАЗ. У Маріуполі до нас також приєдналася наша 2-га сотня. Таким чином, батальйон «Азов» у повному складі вирушив на Іловайськ. Колона складалася з самих різноманітних транспортних засобів і було важко утримувати колону. Більш швидкісні машини склали авангард групи і рухалися значно швидше вантажівок і іншого повільного транспорту. Ми намагалися триматися разом, але так сталося, що у вантажівці МАЗ, в якій їхав я і зв'язківці, загорілася проводка (техніка, що була у нас, це тема для окремої розповіді). Ми не змогли вночі загасити проводку, і тому машина остаточно стала. По рації я зупинив колону, так як без засобів зв'язку, які знаходилися в нашій вантажівці, воювати неможливо. Було прийняте рішення перевантажити засоби зв'язку з МАЗа до іншої машини, а загальній колоні не затримуватися і рухатися далі. Перевантаживши обладнання зв'язку, ми наздогнали колону, і колону рушила вперед, наздоганяти авангард.

Майже усі в колоні рухалися, як завжди, за головуючою машиною, яка вела усіх до певного пункту призначення і сподівалися, що попереду знаходиться той, хто знає маршрут. Але так вийшло, що в темряві колона пропустила поворот і пішла на Новоазовськ. Авангард нашої колоні, неподалік від селища міського типу

Тельманово був обстріляний зі стрілецької зброї, а коли колона зупинилася, щоб дати відсіч, по дорозі вдарили два пакети РСЗВ «Град». Один пакет впав на дорогу, а другий трохи з перельотом. Основна колона, завдяки щасливому випадку, не була на дорозі і тому ніхто не постраждав. Врешті-решт, намагаючись залишити зону обстрілу, наша колона зупинилася неподалік від російського кордону, де ми намагалися визначитися куди рухатись далі. Ми стояли біля Новоазовська, а десь о 12:00 нам дали команду повертатися назад на базу. Такі от справи. Шляхи Господні несповідимі».

■ Повернення батальйону «Донбас» до Іловайська

Командир гранатометного взводу спеціального призначення майор Ніколов (Лермонтов) Михайло Михайлович:

«16 серпня 2014 року я надав особовому складу команду відпочити, але раптово отримав наказ прибути на нараду командирів підрозділів батальйону «Донбас» в Курахово — у місце розташування першої штурмової роти. Там нам було доведено Семеном Семенченком про термінову необхідність повернутися до Іловайська і зачистити це місто. Семенченко розгорнув перед усіма командирами велику мапу і повідомив, що загальне завдання батальйону — увійти в місто і зачистити дві вулиці. Наступні вулиці міста, відповідно до доведеного тоді нам плану, мали зайняти батальйони «Дніпро-1», «Азов», «Шахтарськ» і інші добровольчі підрозділи. Деякий час ми ще витратили на те, щоб обговорити координацію наших дій з іншими підрозділами, щоб не перестріляти один одного. Також обговорювалися розпізнавальні знаки, які мають бути на бійцях суміжних підрозділів, засоби зв'язку і таке інше. Як виявилось згодом, на це ніхто не звернув уваги і довелося займатися цим питанням вже безпосередньо в Іловайську. Уся операція планувалась як недовготривала і блискавична. Харчування і набоїв з собою брали лише на одну добу, після чого планувалося повернення на базу».

Цього дня на базі батальйону «Азов» у селищі Урзуф Донецької області відбулась ще одна важлива нарада керівників добровольчих батальйонів «Азов», «Шахтарськ», «Донбас» і «Дніпро-1», на якій також був присутній заступник міністра МВС генерал-лейтенант С. А. Яровий. На нараді обговорювався загальний план операції і деталі спільних дій підрозділів МВС у місті Іловайськ.

17 СЕРПНЯ 2014 РОКУ

■ Початок участі в Іловайській операції батальйону «Дніпро-1»

Молодший сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Цього дня, на шикуванні в міжнародному аеропорту міста Маріуполь, зі складу нашого батальйону були відібрані п'ятдесят бійців. Заступник командира батальйону полковник Печененко оголосив перед строєм, що для виконання дуже відповідального завдання потребується п'ятдесят добровольців. Якщо в будь-кого є причини, за яких він не може або не бажає приймати участь в операції, то він залишиться в Маріуполі. Ніхто тоді не вийшов із строю. Усі були готові, але були потрібні лише п'ятдесят чоловік. Тоді командир першої роти Олександр Гостіщев на свій розсуд залишив деяких бійців для несення нарядів по розташуванню в аеропорту й охороні деяких об'єктів, які на той час охороняв «Дніпро-1» в місті і в його передмістях. Сергій Тафійчук повинен був залишитися на охороні однієї конюшні в передмісті Маріуполя в селищі Ключове, але він не захотів пропустити таке відповідальне завдання і наполіг на тому, щоб його також додали до обраної групи. Він став п'ятдесят першим бійцем, який був зарахований до складу нашої групи. Відібраним для участі в операції бійцям було наказано — приготуватися до відправлення в напрямку Донецька.

Центральна зала маріупольського аеропорту стала схожа на роздратований вулик. Командири взводів віддавали розпорядження бійцям збирати речі і виносити зі зброярні боекомплект і запаси харчування. Мені потрібно було приготувати до дороги машину, і я поїхав до заправників, щоб заповнити паливний бак. Після заправки я підігнав «Халк» до центрального входу аеропорту і так само, як і усі почав збирати речі і перевіряти екіпіровку. Перед відправкою ретельно готували транспорт.

На машини наносили розпізнавальні знаки і заклеювали фари і габаритні вогні, щоб не виказувати рух колони в нічний час. Куди само ми вирушаємо — ніхто не знав. Загальну частину особистих речей нам наказали не брати, тому що операція по зачищенню одного з населених пунктів, куди ми вирушаємо, займе не більше трьох діб. Запасів харчування, відповідно, брали з того ж розрахунку. Увечері 17 серпня 2014 року, близько 23:00 колона вирушила з Маріуполя і вночі була вже в Старобешевому. Там ми зустрілися з другою групою нашого батальйону, яка прибула майже одночасно з нами з Дніпропетровська. Більша частина бійців другої групи щойно пройшла тижневу підготовку на полігоні, і разом зі своїми інструкторами вони були відрадянжені в Донецьку область».

Колишній боєць батальйону «Дніпро-1» Олександр Соболев згадував про те, як тоді збиралася група з Дніпропетровська:

«Коли починалась Іловайська операція, на полігоні батальйону «Дніпро-1», який був одночасно і тренувальною базою, перебувало три групи новобранців. Наша, «татари» і група Олексія Рубця з хлопцями більш раннього призову, якщо можна так говорити. Вони заїхали на тиждень раніше і до нашого прибуття вже «настрілювалися». Тоді ж до нас приїжджали і Володя Парасюк з Тарасом Брусом. Усю попередню групу в повному складі відправили в Іловайськ. Тоді ми ще не знали, що живими з них залишаться одиниці. Загинув смуглявий невисокий «зальотчик» Богдан Жайворонок, через якого з КПП прибрали стілець, оскільки він заснув на ньому під час чергування. Загинув мовчазний, але дивовижно комунікабельний хлопчина Єгор Колдунов, який здавався перспективним боксером. Загинув і завжди усміхнений Тарас Брус, який, мабуть, навіть під обстрілами посміхався. Дивовижно позитивним був хлопцем. І ще багато хто з тих, з ким ми їли за одним столом і ділилися цигарками. Коли їх відправили, я відчув легку заздрість. Тоді здавалося, що після Іловайська ми увійдемо в оточений Донецьк і війна закінчиться. Пропустити наступ на Донецьк не хотілося. Більш феєричного повернення додому і не вигадаєш. Хлопці пішли на Іловайськ, а ми залишилися продовжувати свій вишкіл на полігоні.

В останні доби серпня стало зрозуміло, що назріває якесь лихо. З Іловайська постійно надходили новини про загиблих хлопців і прибували поранені. Ще до нашого виїзду з полігона

ми вже знали, що відбувається. Наші в оточенні. Штаб батальйону був схожий на розворушений мурашник. А потім був наказ отримати зброю і вишикуватися у внутрішньому дворі ОДА. Про деталі завдання говорити не буду. Якщо коротко, потрібно було знайти проріхи, «коридор» чи будь-яку стежинку в оточенні, що замикалося. Добре пам'ятаю питання на шикуванні: «Хто не готовий їхати? Крок вперед. Хлопці, це не соромно. Звідти реально можете не повернутися». Ніхто не вийшов! Ніхто!

Потім шлях. Вночі, коли спалахи і звуки від прильотів були зовсім близько, на одній з розвилок зустріли колону техніки однієї з бригад Збройних сил, яка рухалася на допомогу оточеним. Пам'ятаю, як спочатку ми приєдналися у хвіст цій колоні, але потім хтось зателефонував і було прийняте рішення висунути-ся назад і об'єднатися з 39-м, якщо не помиляюсь, батальйоном територіальної оборони. А колона вирушила далі. За півгодини стало відомо, що її розбили. На найближчому блокпосту розповідали, що хлопці розбігалися по полю, як тліючі вуглі...

Потім ми добу простояли на якійсь базі. Тоді вже було зрозуміло, що ні щілини, ні будь-якої стежинки група з чотирнадцяти бійців, з трьома ручними гранатометами і автоматами Калашникова 1967 року випуску, не знайде. Нас повернули додому. Потім було багато різних епізодів, виходів, обстрілів і тому подібного, але хлопчина, який махав рукою з останньої коробочки в колоні, що вирушала в зарево війни, — врізався в пам'ять. Сьогодні я вже не служу. Я повернувся, одружився і в мене народився син. Я став цивільною особою. Працюю, як і усі, але я щиро вклоняю коліно перед усіма, хто поклав своє життя в Іловайську. Вибачте, що не стали у хвіст тієї колони...»

■ **Контроль ворожої розвідки пересувань Збройних сил України**

Фельдшер 39-го БТРО Віктор Бубирь:

«Увечері цього дня від нашого базового табору поблизу Новокатеринівки в бік хутора Чумаки вирушила реактивна батарея 93-ї ОМБр на чолі з капітаном Юрієм Лавошніком. Санітарна частина нашого батальйону часто супроводжувала цю реактивну батарею, і тому того дня я також був у складі тієї колони. Під час руху через Чумаки виникла одна несподівана проблема, яка завадила того разу виконати завдання. З певних причин довелося

скасувати вихід на бойову позицію і повернутися до базового табору. Невдовзі стало відомо, що місце, куди мала б прибути ця реактивна батарея, було накрите мінометами саме в той час, який було визначено як початок запуску залпів наших «Градів». Це викликало тоді неабиякий «шкандаль». Відразу виникли підозри, що хтось здав ворогу місце і час виходу «Градів» на позицію. Це призвело до того, що наступного разу взагалі нікому не доводилося довіряти про те, що планується бойовий вихід наших реактивників. Як виявилось, зранку наступного дня, це аж нічим не допомогло. Ворог знову несподівано атакував саме тоді, коли ніхто не міг знати про час виходу реактивної батареї 93-ї ОМБр.

■ Шлях батальйону «Донбас» від Курахового до селища Грабське

Командир гранатометного взводу спеціального призначення майор Ніколов (Лермонтов) Михайло Михайлович:

«Вранці 17 серпня ми великою колоною вирушили в напрямку Іловайська. Під час руху мені зателефонував один з офіцерів групи «Купол» Дед (полковник Анатолій Крайнов) і переконував мене в тому, що, якщо я переймаюся долею своїх бійців і мені не байдуже до їх життя, то я маю, як командир, прийняти вольове рішення і повернутися в Курахове. Дед наполягав і переконував мене в тому, що це не є боягузтво, а лише виважене командирське рішення для збереження особового складу. Він повідомляв про те, що в Іловайську справжній укріплений район з добре підготовленими групами бойовиків, які добре знаються на влаштуванні засідок і готові до оборони. Я відповів, що, при всій моїй повазі до нього, я не бажаю порушувати наказ. Навіть якщо попереду дійсно чекають засідки і небезпека, я отримав наказ від командира батальйону Семенченка і мій взвод буде виконувати цей наказ, незважаючи на будь-що.

На Іловайськ ми пішли через опорний пункт 39-06 і селище Грабське. Поки наближалися до Грабського, потрапили під мінометний обстріл. Переважна більшість бійців батальйону «Донбас» на той час вже була більш-менш обстріляна під час штурмів Первомайська, Лисичанська і Мар'їнки, і тому перший обстріл поблизу Грабського не справив на нас жодного враження. Навіть, незважаючи на те, що міни калібру 82-мм розривалися достатньо близько від автівок нашої колони, ми дісталися до Грабського без

втрат. Там було прийняте рішення залишитися на ніч у цьому селищі, а зранку вирушити на Іловайськ. На той момент селище Грабське, здається, лише частково контролювалося українськими військовими і тому під час перебування в цьому населеному пункті нас достатньо часто турбували мінометними обстрілами. Спостерігачі надавали приблизні орієнтири, звідки ведеться вогонь, і ми намагалися вогнем з автоматичного станкового гранатомета вразити вогневі позиції ворога.

Спочатку я вважав, що бойовики випадково так прицільно ведуть вогонь по місцям нашого розташування, але згодом стало зрозуміло, що в селищі є корегувальник. Найближчі вибухи були від нас на відстані приблизно сорока метрів. І що дивно, деякі міни падали майже в одне і те саме місце. Під час обстрілу ніхто

Командир гранатометного взводу спеціального призначення майор Ніколов (Лермонтов) Михайло Михайлович. Автор фото Юрій Величко

не виказував проявів паніки або страху. Під час бою поблизу мене знаходився Семен Семенченко. Згодом від деяких бійців лунали заяви, що Семенченко боягуз, але особисто я проявив страху з його боку не спостерігав».

Командир 5-го відділення 1-ї роти 3-го взводу батальйону «Донбас», Олексій Коваль:

«У селище Грабське 3-й взвод 1-ї роти батальйону «Донбас» увійшов спокійно. Першу роту підсилили ротою мотострільців, хоча назвати це ротою було важко. На молодих чоловіків без сліз дивитися було неможливо. Голодні, забруднені і дуже втомлені. Час від часу ворог кидав міни. Після виконання завдання увійти в селище, наш підрозділ мав провести зачистку свого сектору. 3-й взвод обережно вирушив по вулиці. В подвір'ях ревіла декілька днів ненапоєна водою скотина. Бійці, по можливості, звільняли з ціпків одурівших від раптового зникнення господарів і нестерпної спраги собак. Відчиняли тваринам ворота дворів, щоб могли вони вибігти на вулиці, де є, хоч і висохла під палючим сонцем, трава. На городах овочі. А воду телята, кози і птахи знайдуть. Нічим іншим допомогти виснаженим тваринам бійці не могли.

БМП носить то по шляху, то ховаючись ліворуч за густими придорожніми кущами. Ду-ду-ду! — чутно її автоматичну гармату. І ось, в клубах пилюки і вихлопних газів, броня пролітає на наш правий фланг і різко зупиняється. От різкого гальмування куняє носом і, після того, як вирівнялася, знову короткими чергами криє непомітні з нашої позиції, можливі ворожі укриття: Ду-ду-ду! Молодець командир. Молодець механік. Молодець наводчик. Рухаємося далі. Ось і невеличкий квартал двоповерхових будинків з розбитими дахами. В стелях проломи від чогось «важкого» і чорні провали вікон. За розбитою автобусною зупинкою декілька трупів у камуфляжі. Тіла страшно понівечені і розпухлі від спеки. Лежать вже пару діб, як мінімум. На шляху поміж будівлями неглибокий окопчик, у якому, схиливши голову, в положенні сидячки, бачимо тіло ще одного «ополченця». Здоровенний, видно, був мужик — берці розміру 48-го. Ех... Ну от на біса вам це було потрібно?! Чого вам, мужикам, не жилося? Заради чого ви тут гниєте? Сука війна... Подумки звертаючись до загиблого «ополченця», командир зауважив: «А копати, воїн, потрібно було глибше і не лінуватися».

Так, оглядаючи подвір'я за подвір'ям, сарай за сараєм, бійці дісталися до залізничної гілки, яка була природно прихована в невеличкому рівчаку. Ліворуч десь далеко було видно маленьку будку поблизу залізничного переїзду. Праворуч — метрів сто п'ятдесят—двісті проглядались вкриті іржею залізничні рейки. Іноді десь далеко були чутні автоматні черги, але на цьому напрямку повна тиша. Деякий час поспостерігали і роздивлялися навколо. Нікого не видно. Розташували на зручній позиції кулемет, і, під його прикриттям, Павло Пугачов (Дудаєв) з Зимом повели розвідку по краю лісосмуги на протилежному боці залізних колій. Уважно усе оглянувши, бійці доповіли — «усе чисто». Раптом забубоніла радіостанція: «Повертайтеся!»

Щойно повернулися, як відразу отримали новий наказ. У супроводі БМП рухаємося в напрямку виглядаючих праворуч на невеличкому пагорбі довгих корівників і автомобільних боксів.

Прямо по фронту шлях впирається в Т-подібне перехрестя, за яким проглядаються вкриті тополями торці двоповерхових цегляних будинків. Було б непогано оглянути усе навколо, але командир БМП кидає машину вперед і на швидкості, прострілюючи потенційно небезпечні місця, відривається від загальної групи. П'яте відділення уходить від шляху праворуч: потрібно провести розвідку автобази, тому що навіть без оптики візуально проглядаються штучно зроблені в стелях амбразури, а невеличка барикада з мішків з землею прикриває сірі металеві брами боксів.

Бійці п'ятого відділення переймалися. Хоч би не спалили маневруючу метрах в двохстах від цієї позиції нашу «броню». Як на зло, місцевість відкрита. Суха трава явно не сховає навіть повзучого. Зв'язалися з командиром бойової машини і запросили відпрацювати автобазу. Молодець. Добре пройшовся — пилюка, гуркіт... в брамах дірки. Вогню у відповідь немає. Підозрілого руху не помітно. Командир залишає відділення у єдиного схожого на укриття міста — чи то плуг, чи то віялки, і вирушає на ріг будівлі. Як же ж сьогодні спекотно! Увесь мокрий — куртку під розгрузкою хоч вижимай... І це ще враховуючи, що ані бронежилет, ані каску командир не носить, а як воно бійцям у повній амуніції? Уф, нарешті дістався. Взяв під контроль сектор і погукав бійців. Перевірили усі приміщення і ще раз переконалися, що навколо усе чисто. Зайняли позицію і доповіли командиру. Чекаємо наступного наказу, попиваючи теплу водичку».

18 СЕРПНЯ 2014 РОКУ

■ Обстріл базового табору 39-го БТрО і його переміщення від Новокатеринівки до хутора Чумаки

Ніч з 17 на 18 серпня 2017 року для особового складу базового табору 39-го БТрО видалася важкою. Тієї ночі до табору завітало керівництво в особі генерала Руслана Хомчака і заступника керівника артилерії сектору «Б» полковника Сергія Мусієнка. Присутність керівництва такого рівня завжди напружує особовий склад. На території табору розташовувалась реактивна артилерія 93-ї ОМБр, яка на той час була прикомандирована до 39-го батальйону. Реактивники час від часу виконували бойові виходи, під час яких їх майже завжди супроводжували бійці територіального батальйону у якості бойової варті. Згідно із спогадами бійців, особовий склад 39-го батальйону був розкиданий між декількома опорними пунктами і базовим табором від Старобешівського водосховища, Нового Світу і Новокатеринівки до Новодвірського, Кутейникового і Многопілля. В базовому таборі не завжди вистачало людей і тому супроводжувати й охороняти «Гради» 93-ї ОМБр доводилось іноді навіть медичній службі і підрозділам тилового забезпечення. На світанку реактивна батарея капітана Юрія Лавошнікі отримала наказ готуватися до виходу в один із визначених районів для завдання удару по місцях накопичення незаконних збройних формувань, які перетинали російсько-український кордон і накопичувалися на території України. З причини того, що була підозра про злив інформації, до останнього моменту ніхто не знав, о котрій годині і куди саме має висуватись реактивна батарея. Командир батареї Юрій Лавошнік почав поспіхом пробуджувати втомлених бійців і готуватися до виходу. Невдовзі базовий табір було уражено ворожою реак-

тивною артилерією. внаслідок цього обстрілу загинув командир батареї капітан Юрій Лавошнік і його оператор-топогеодезист Артур Перов.

Заступник керівника артилерії сектору «Б» полковник Сергій Мусієнко (Редут):

«Тієї ночі був дуже потужний вітер. Близько 4:00 ранку я ще сказав Юрію, щоб він, поки вишукується колона, поміряв вітер. Якщо погода не буде сприяти стрільбі, то, можливо, доведеться скасувати бойовий вихід. Щойно почала готуватись колона на території табору, як по ній було завдано потужного і прицільного удару з реактивної артилерії. В той момент я разом з генералом Хомчаком знаходився біля хвоста колони, а Юрій з Артуром встановлювали прилад для вимірювання швидкості вітру. Саме тоді нас і накрило.

По самому табору ракети не влучили, а накрили саме головуючу машину з установкою БМ-21 «Град». Також від осколків було пошкоджено ще декілька машин. Тоді там на місці був заступник керівника 39-го БТрО Олександр Щербіна, який разом з медиком побіг до ураженого «Граду» і доповів, що Юрій і Артур загинули. Юрій був у бронжилеті, але його вразило осколками в нижню частину тіла. Це була перша втрата в цій реактивній батареї і це дуже сильно вплинуло на психологічний стан бійців. Пригадую, що тоді були різні балачки, стосовно того, що обстріл був нібито пов'язаний з прибуттям до базового табору генерала Хомчака. Батарея деякий час відмовлялася виконувати подальші бойові дії. Здається, через день туди прибув командир дивізіону підполковник Євгеній Бадулін, який спромігся привести до тями бійців і надалі особисто керував тією батареєю».

Фельдшер 39-го БТрО Віктор Бубирь:

«Нас майже постійно обстрілювали реактивною артилерією під час перебування навколо Старобешового, ще задовго до Іловайських подій. Того дня було здійснено ураження касетними набоями системи «Смерч» або «Ураган». І до того моменту у нас вистачало випадків, коли ми доповідали про подібні обстріли, але складалось таке враження, що нам ніхто не вірить. У бійців залишилися чимало фото ракет навколо табору і поблизу опорних пунктів нашого батальйону, які стирчали із землі.

Під час того виходу я мав супроводжувати цю батарею на позицію і виставити бойову варту. Людей у нас критично не вистачало і тому цією справою займалася наша санітарна частина 39-го БТрО. З ранку того дня бійці ще спали. Вони були дуже втомлені, оскільки їм доводилося тоді майже щодня виїжджати на бойові і працювати до самого вечора. Поки капітан Юрій Лавошнік підіймав бійців, Артур Перов піднявся на гору і, промірявши швидкість вітру, повернувся назад. У цей момент два «Смерча» влучили саме туди, де стояли наші установки «Град». Звісно, що відразу в таборі почалася нерозбериха. Саме я, разом з Олександром Щербіною, побіг до уражених «Градів» і першим оглянув загиблих Юрія і Артура. Згодом я особисто відвозив Юру Лавошніка й Артура Перова до Новомосковська, щоб передати їх тіла в 93-ю бригаду.

Коли я завантажив тіла загиблих з місця їх загибелі, щоб відвезти їх на огляд до міліції в Старобешеве, я помітив на одному з пагорбів біля Новокатеринівки проміні зеленого ліхтарика-лазера. Я відразу повідомив про це полковнику Олександру Щербіні. Після повернення з лікарні полковник зустрів мене і ми особисто оглянули той пагорб. На ньому було виявлено декілька банок з пивом і, пригорнуту землею, свіжу золу з багаття. Було дуже схоже на розташування спостерігача або корегувальника.

З ворожими корегувальниками вогню, спостерігачами і диверсантами нам вже доводилося стикатися і раніше. Ще близько 11 серпня 2014 року, неподалік від селища Осикове, силами нашого підрозділу на чолі з полковником Олександром Щербіною було знешкоджено групу диверсантів, в якій був один кадировець, двоє росіян і троє місцевих супроводжуючих. Вже тоді в нас було розуміння того, що навколо нас розгорнута ціла мережа спостерігачів і диверсантів. Наш батальйон вже протягом близько двох місяців займав позиції поміж Старобешевим і Іловайськом, і ми неодноразово мали нагоду переконатися в тому, що ворог вже достатньо ретельно вивчає і займає своїми спостерігачами і корегувальниками усі лісосмуги і пагорби в цьому районі. Ми безперервно доповідали про це керівництву. Вже тоді ми знали про те, що за нами постійно спостерігають.

Цей останній обстріл вранці 18 серпня зайвий раз довів, що ворог пильно спостерігає за нами і професійно корегує вогонь саме у точне місце і час. Ніхто не знав про те, що батарея має висуватись. Ніхто і гадки не мав, коли і куди вона має вирушити,

але саме тоді, коли вона зібралась вирушити з базового табору, саме тоді її дуже влучно накрили. Після цього обстрілу було прийняте рішення про переміщення базового табору нашого батальйону на нову позицію поблизу хутора Чумаки».

■ Опорний пункт поблизу зерносховища на околиці міста Кутейникове

Молодший сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Частина бійців розташувалась до ранку в будівлі районної лікарні міста Старобешева, а інші зайняли кругову оборону і спостережувальні пости навколо лікарні. Усю ніч, майже до ранку, слухали гуркіт потужних вибухів десь на північному сході. Зранку нам поставили завдання — висунутися під Іловайськ.

Наш шлях від Старобешева до Іловайська, проходив повз Кутейникове в напрямку Многопілля.

На перехресті, який розташовувався на виїзді з Кутейникового, був облаштований блокпост, який на той час охороняли бійці 39-го БТрО. Перетнувши блокпост, ми зупинилися і близько години очікували подальших наказів керівництва. За цей час ми встигли поспілкуватися з бійцями на блокпосту і роздивитися головну пам'ятку цього міста — згорілу ще 18 липня «Газель» і високу будівлю зерносховища, яка була розташована за блокпостом. Тоді ми не знали, кому саме належала «Газель» і що саме з нею сталося, але значно пізніше стало відомо, що машина належала одному з підрозділів ЗСУ і згоріла внаслідок дорожньо-транспортної пригоди».

Боєць 39-го БТрО Андрій Маркус:

«Та усе було до банального просто і прозаїчно. 18 липня 2014 року на двох автівках, КамАЗі і цій «Газелі», бійці одного з підрозділів (не можу точно пригадати якого саме) заблукали. Незадовго перед цією пригодою, якась колона артилеристів майже промчала повз наш пост, не знижуючи швидкості в напрямку Іловайська. Це дещо нас спантеличило, оскільки було невідомо, що то за військові. Бійці на посту трохи напружилися і, на всяк випадок, приготувалися зустрічати цю колону, коли вона буде повертатись. Невдовзі з'явилися дві автівки. Вони рухалися вже у зворотному напрямку з боку Іловайська до Кутейникового. На той час на блокпосту поблизу зерносховища несли службу

бійці нашого 39-го БТрО, і, як і належало, автівкам була надана команда зупинитися для догляду. Схоже, що водій КамАЗа не почув першої команди або не звернув на неї увагу і продовжував рух без зупинки. На посту стояв наш відомий кулеметник Ізя, який, побачивши ігнорування водієм команди, здійснив попереджувальні постріли в гору. Від гучних пострілів водій КамАЗа дуже різко втиснув гальмівну педаль в пол, а водій «Газелі» не встиг своєчасно зреагувати і добряче врізався в КамАЗ. «Газель» була обладнана газовою установкою, і, внаслідок зіткнення з вантажівкою, автівка майже миттєво спалахнула. Дві години машина палала, і ніхто не наважувався її гасити, оскільки переймалися за вибух газових балонів. На щастя, окрім самої автівки ніхто під час цієї неприємної пригоди не постраждав».

Молодий сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Тож коли ми роздивилися згорілу «Газель», усі почали готуватися до очікуваного бою. Ніхто не знав, що нас чекає попереду. Розосередившись на траві поблизу узбіччя дороги, хтось озброювався додатковими пачками набоїв, розпихуючи їх по вільним кишенькам; хтось брав додаткові ВОГи для підствольних гранатометів; хтось допомагав побратиму обмотувати рукава

18 серпня 2014 року. Кутейникове. Автор книжки борець батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко біля згорілої внаслідок ДТП «Газелі»

білим скотчем, який був на той час розпізнавальним знаком наших бійців; хтось просто лежав у траві і намагався подрімати, щоб набратися сил. Очікування тривало достатньо довго. Деяким приспічило сходити до вітру. Бійці 39-го БТрО напівжартома кричали вслід шукаючим зручне місце: «Ти далеко в лісосмузі не заходь. Розтяжки. Назад одні вуха з «зеленки» пострибають». Під дружній регіт товаришів шукачі вітру справляли свою справу на узбіччі, не занурюючись в кущі.

Раніше нам вже доводилося приймати участь в проведенні зачисток декількох населених пунктів у Донецькій області після обстрілів диверсантами блокпостів Національної гвардії і прикордонників. Нинішнє завдання уявлялося однією з багатьох подібних операцій. Згідно з оголошеними даними, передбачалося, що бойовиків в Іловайську зовсім небагато і зачистка не займе багато часу. Вхід у місто з трьох напрямків добровольчих батальйонів повинен був, за планом, видавити бойовиків з міста, і далі планувалися зачистка міста і побудова нових рубежів для частин Збройних сил України. Повернення контролю стратегічно важливого залізничного вузла, забезпечувало надійну ізоляцію Донецька. Далі відчинявся шлях до мало захищених бойовиками міст Харцизька і Зугреса. Останній вважається енергетичним серцем Донецької області. Поновлення контролю за енергетичними об'єктами і перекриття шляху від Донецька до російського кордону мало остаточно зупинити будь-який спротив місцевих бойовиків і найманців, які їм допомагали.

Бійці з блокпоста ділилися з нами своїми враженнями і спостереженнями. З їхніх слів, час від часу, блокпост обстрілювався мінометами. Хлопці підказували нам, як необхідно себе поводити під час обстрілу. Кращим сховищем є шанець або бліндаж. Опинитися під час обстрілу на відкритій місцевості вважалося дуже небезпечним, але і в цьому випадку нам радили не бігати в пошуках сховища, а лягти на землю і повзком рухатися в бік найближчого укриття. Навіть під час вибуху міни зовсім поруч кут розльоту осколків такий, що, лежачи на землі, цілком можливо під них не потрапити. Під час обстрілу, чим вище від землі знаходиться тіло, тим більше вірогідність отримати поранення, або загинути. Тобто, бігати під час обстрілу не варто. На той момент нікому з нас не доводилося відчувати на собі обстріл з міномета і тому подібного досвіду в нас ще не було. До 18 серпня 2014 року в нас взагалі не було ніякого досвіду ведення бойових

18 серпня 2014 року. Кутейникове. Бійці батальйону «Дніпро-1» Олександр Лебідь і Сергій Шавло

дій. Усе, чому нас навчали і до чого готували, було в переважній більшості, лише теорією.

На дворі стояв звичайний спекотний серпневий день. Не було чути ані пострілів, ані вибухів. Слухаючи бійців 39-го батальйону, я собі навіть не уявляв, що ось цю мирну тишу, яку порушує лише цвірінчання коників, будь-якої миті може розірвати гуркіт вибухів.

Нарешті ми отримали команду «По машинах!» і вирушили прямо по шляху в напрямку селища Многопілья до розташу-

вання штабу генерала Руслана Хомчака. Від зерносховища до нього усього декілька кілометрів. Дорога поблизу штабу була заставлена з обох боків різноманітним легковим і вантажним транспортом. У лісосмузі праворуч і в полі ліворуч від дороги розташовувалися позиції артилеристів 51-ї окремої механізованої бригади і бійців 39-го батальйону територіальної оборони. Праворуч від дороги в лісосмузі, поміж залізничними коліями й автомобільним шляхом, розташовувався штаб сектору «Б». Поки наші командири проводили нараду, ми займалися тим, чому нас навчали з першого дня перебування в підрозділі — очікували. Щоб скоротити якимось час очікування, ми спілкувалися між собою на різноманітні теми і згадували якісь анекдоти і жартівні історії.

Саме тоді до мене підійшов один з щойно прибулих бійців «Дніпра-1» і відрекомендувався Акнодом (чесно кажучи, тоді було дуже важко запам'ятати цей позивний). Виявилося, що заочно ми вже давно знайомі. Акнод — Олексій Рубець. Так само, як і я, він починав свій шлях добровольця з блокпоста в місті Підгороднє при в'їзді в Дніпропетровськ. Свого часу, для спілкування з хлопцями з полку національного захисту, я створив окрему групу на фейсбуці, в якій ділився усіма своїми новинами і враженнями з віртуальними друзями й однодумцями. Олексій був одним з них. 18 серпня 2014 року ми нарешті познайомилися поближче. Він був зарахований в другу роту батальйону «Дніпро-1», якою на той час керував Максим Сидоренко. Увесь наступний час, знаходячись в Іловайську, я відчував якусь відповідальність за Олексія. Я в батальйоні був вже Седим (позивний) дідом, а він щойно прибув з тренувального полігона. Хотілось завжди тримати його поближче до себе, щоб якомога більше захистити від лиха, наскільки це було можливо. До певного часу так і було.

Наші шляхи розійшлися 26 серпня в Іловайську, коли нам наказали висунутися до залізничної машинної станції і допомогти бійцям «Донбасу» закріпитися і утримувати позицію в одному з двох п'ятиповерхових будинків. Був достатньо міцний обстріл, і потрібно було поспішати. Наш екіпаж на чолі з Денисом Томіловичем кинувся до машини, а Олексій десь забарився і не встиг до нас добігти. Потім я зустрів Олексія вже в Дніпропетровську в обласній клінічній лікарні імені Мечникова, де він лікував свої поранення, але це вже тема для іншого оповідання.

Ситуація на 18 серпня 2014 року виглядала таким чином: силами батальйону «Кривбас» і зведеними підрозділами ЗСУ були облаштовані опорні пункти, які майже повністю взяли в оточення місто і контролювали основні шляхи на підступу до Іловайська. Відстань поміж опорними пунктами на деяких ділянках була доволі значною і тому про повну блокаду міста не йдеться, але залізничне сполучення і стратегічні автомобільні шляхи були під контролем Збройних сил України.

На місці нам надали наказ — штурмувати укріплений район на в'їзді в місто. Що з себе мав цей укріплений район і які несподіванки нас очікують на шляху до нього — ми ще не мали уявлення. Було лише відомо про оборонні укріплення бойовиків на в'їзді в місто. По кількісному складу противника були лише невизначені дані, згідно з якими в Іловайську перебувають не більш ніж сім десятків озброєних бойовиків».

■ **Спільна операція за участю батальйонів «Донбас» і «Дніпро-1»**

Станом на 18 серпня 2014 року, план передбачав вхід в місто з трьох напрямків: з заходу — батальйон «Донбас», з півдня — батальйон «Дніпро-1», з південно-східного боку — батальйони «Азов» і «Шахтарськ». «Донбас» увійшов в Іловайськ скрізь приватний сектор, подолавши слабкий спротив і зайняв будівлю школи № 14. По усім телеканалам лунала переможна новина про те, що над Іловайськом майорить державний прапор України. В засобах масової інформації було поширене повідомлення про те, що ще одне місто було звільненим від бойовиків. Про це я дізнався ще до нашого першого виходу від друзів через інтернет, коли ми очікували на 39-06 команду на рух. Новини повідомляли, що Іловайськ частково звільнено і над ним майорить державний прапор, піднятий бійцями батальйону «Донбас».

■ **Вхід у місто Іловайськ батальйону «Донбас»**

Виконуючий обов'язки командира батальйону «Донбас» підполковник В'ячеслав Власенко:

«Згідно з повідомленням Семеном Семенченком планом (саме цей план був затверджений командуючим сектором генерал-лейтенантом Русланом Хомчаком), ми повинні були, за підтримки бойових машин піхоти і танків, зайняти селище Грабське,

яке знаходилося південно-західніше Іловайська. Там ми повинні були організувати в районі цього селища блокпост і закріпитися на ньому. Семенченко повідомив, що там майже немає бoєвиків і це зовсім не важке завдання. Так ми опинилися в Іловайську. Сил і засобів у нас вистачило лише на те, щоб 18 серпня зайняти й утримувати західну частину міста.

Там ми і закріпилися. Спочатку ми зайняли позиції в будівлі середньої школи № 14. Це була єдина будівля, яка була здатна витримати обстріли ворога. Там і був облаштований КСП (контрольно-спостережувальний пост) батальйону».

Семен Семенченко:

«18 серпня 2014 року. Іловайськ. Розпочавши рух з селища Грабське, штурмова рота «Донбасу» обійшла укріплення терористів і увійшла в місто, опинившись в тилу їх укріплень. Чотири приданих нам бойових машин піхоти ЗСУ, під керівництвом Андрія Кашуби (Апіса), атакували укріплення з півдня і скували противника вогнем. Зі східного і південного боку наступали групи з інших добровольчих батальйонів. Їх метою була східна половина міста. Визволивши західну частину міста Іловайськ, увечері завели Апіса з його БМП тим же шляхом до нас. На ніч закріпилися прямо в центрі, в школі. Було організоване харчування і психологічна підтримка місцевим мешканцям, які переховувалися в підвалах адміністративних будівель і бомбосховищах. За минулий день жодного загиблого.

Іловайськ — це не тільки трагедія, це і приклад героїзму, стійкості і самопожертви воїнів-добровольців і бійців ЗСУ. Це те, якою мала бути війна, якби військові частини складалися з добровольців, а командування відповідало б за свої рішення».

**Командир 5-го відділення 1-ї роти 3-го взводу батальйону
«Донбас» Олексій Коваль:**

«До Іловайська бійці заходили з боку селища Грабське. З ними було три бойових машини піхоти, які надав у розпорядження батальйону в якості підтримки генерал Хомчак. За кожною з бойових машин рухався один взвод — близько тридцяти бійців у кожному. По інших шляхах також заходили інші частини батальйону «Донбас». Друже Грудя важко пересуватися з кулеметом Калашникова і великим запасом набоїв до нього. Здоровенному хлопаку Максимусу також не солодко. Та

й я достатньо втомився. Ненавиджу ці прискорені пересування. А довгоногий Філософ крокує і крокує без втоми. Павло Пугачов з Яшою від нього не відстають. Ну ось, нарешті, дісталися селища Придорожнє. Прикриваємо тил і лівий фланг — бойова охорона. Потім зачистка. Колона вишикувалась на шляху: «Пішли!» Повзводно рухаємось по селищу за бойовою машиною піхоти, повз приватних будинків з зеленими садочками ліворуч і праворуч від нас.

Рухаємось далі вздовж поля праворуч і за ним вздовж лісосути, що чорніє. Попереду вже проглядаються багатопверхівки Іловайська. Раптово стають чутні приглушені звуки пострілів десь далеко праворуч від нас. Зупиняємось і займаємо позиції для оборони. Озираємось і вивчаємо територію навколо. Намагаємось прислуховуватись, але що можна почути поруч з працюючим двигуном бойової машини піхоти? Головами крутимо і намагаємось зрозуміти звідкіля і по кому стріляють. Я розумію, що флангових дозорів у нас немає. Запитую у командира взводу Артиста дозволу відрядити на правий фланг дозорних. Павло Пугачов разом з Яшою тут як тут:

— Дозвольте нам!?

— Давайте, хлопці. Тільки уважніше. Рухайтесь вздовж лісосути якомога тихіше.

Хлопці пішли, а ми поновили рух.

Ось вже й околиця міста. Десь стрекотить стрілецька зброя і гучно бахають вибухи. У нас, як завжди, тиша. Розосередилися поруч з гаражним кооперативом попід висотними будинками і чекаємо. Чого саме чекаємо? Хто знає? Нібито, «Дніпро-1» на своєму напрямку атаки наразився на жорсткий спротив і зав'яз. Командири вирішують, що робити далі. Поки чекаємо, взводам доводиться завдання: провести розвідку прилеглих до мікрорайону вулиць. Подивилися на мапу і, визначившись з «сусідами», вирушили далі. Від висоток моє відділення і відділення Занози скрізь подвір'я вийшли до заданої, згідно наказу, вулиці. Здалеку десь чути роботу міномета противника. Ми намагаємось визначити його місцезнаходження: «Ех, віджати б!» Далі закріплюємось і виставляємо спостерігачів на дах двоповерхової будівлі. Але результату немає з причини обмеженої видимості. Рясна листва заважає огляду. На жаль. Ну, то таке... Рухаємось далі до перехрестя і там, обережно оглянувши усе навколо, доповіли керівництву: «Противника не виявлено». Пройшли квартал

і оглянулися — гарна будівля школи, але частина другого поверху розбита. Плити перекриття ледве тримаються. Навколо спалені «Урали», «Шишиги», розкидане військове барахло. Безлюддя. Навіть птахи не щебечуть.

У саме місто Іловайськ батальйон зайшов без будь-якого спротиву. На броні БМП третій взвод заїхав в усім відому середню школу № 14 Іловайська. Школа на той момент виглядала, як нова копійка. Деінде було видно надписи від батьків: «Ми робили ремонт. Дуже старалися. Будь ласка, не замазуйте двері».

У перший і другий день, коли заїжджала техніка, кущі навколо школи були підстрижені, бордюри пофарбовані й усе було підготовлено для свята першого вересня. Командири в перші дні дуже кричали на механіків-водіїв, якщо вони пошкодять бодай якийсь кущик або зачеплять пофарбований бордюр... Командир відділення пригадував, як бійці намагалися не пошкрябати пофарбований бордюр, а за тиждень усе це перетворилось в задимлені руїни, як у Сталінграді.

Колона входить в місто. Батальйон «Донбас» закріплюється в будівлі загальноосвітньої школи № 14 і на прилеглій території. У дворі вечерея, сміх, розмови, плани на наступний день і надії. Надходить вечір і на місто наповзає темрява. Все. Час облаштовуватися на ніч, вечеряти і лягати відпочивати. Тієї ночі був дощ, який трохи вгамував денну спеку. Ніч. Наша перша й остання спокійна ніч в Іловайську».

Боєць батальйону «Донбас» Руслан Москіт:

«В Іловайську з 18 серпня ми розташувались в приміщенні школи № 14. Відразу ж частина бійців залишилася чергувати в школі, а інших розмістили в найближчих до школи хатах. Я потрапив у будинок неподалік від школи, де нас було усього шість чоловік. Спали по дві години і чергували до ранку. Десь далеко було чути стрілянину, але перша ніч в Іловайську минула все ж відносно тихо».

Командир гранатометного взводу спеціального призначення майор Ніколов (Лермонтов) Михайло Михайлович:

«Ми вирушили з Грабського шляхом через залізничний переїзд на Кобзарі, Придорожнє і нарешті дісталися західних околиць Іловайська. На той час батальйон «Донбас» увійшов в Іловайськ не повним складом. Група батальйону, яка входила

в місто, була підсилена декількома бойовими машинами піхоти зі складу окремих підрозділів Збройних сил України. Спочатку, зачистивши декілька вулиць, ми дісталися гаражів на території якоїсь промислової зони і зупинилися. Згідно з попереднім планом, одночасно з нами в місто мали зайти інші добровольчі підрозділи і Збройні сили України з інших напрямків. Свою частину загального плану ми виконали і чекали поки інші підрозділи виконають свої завдання. Очікування виявилось дуже довгим. Під час очікування майже у всіх було одне питання — на що чекаємо і що робити далі? Я тоді сидів разом з дружє Шульцем (Сергієм Шкарівським) і обговорював ситуацію. Було зрозуміло, що пройде ще декілька годин і настане темрява. Потрібно було приймати рішення, що робити далі? А Семен вагається. Колона зупинилася поблизу гаражів і знаходиться в доволі невідповідній позиції. Машини не розвантажуються в очікуванні команди на подальший рух. Інших добровольчих батальйонів немає. Збройних сил, окрім декількох БМП, також немає. Планувалося за добу зачистити місто, а вийшло так, що загальних сил не настільки багато, як очікували. Було зрозуміло, що виконувати штурм міста вночі силами лише ста п'ятдесяти бійців не доречно. Окрім того, не зрозуміло що відбувається на інших вулицях міста. Проходити з боєм? Без бою? Чи є в місті ворог, і чи зайшли інші підрозділи іншим шляхом і теж знаходяться в місті? Питань дуже багато, а відповідей мало. І час спливає. Для мене немає нічого гіршого, ніж сидіти, перебуваючи в стані невизначеності, і чекати. Тому я разом з Дмитром Кулішем прийняли рішення самотужки провести розвідку. Ми сіли в один з наших білих мікроавтобусів і самостійно без будь-якого наказу вирішили проїхатися по сусідніх вулицях і з'ясувати, що відбувається в сусідніх кварталах. За кермом мікроавтобуса був, здається, Артем Кузяков. Я не впевнений, але, здається, саме він. Утрюх ми вирушили в місто. Озброєних людей ми ніде не зустріли. Переговорили з деякими місцевими мешканцями, які дивилися на нас дуже здивовано. Проїхали ще декілька вулиць і повернули на одному з перехресть праворуч. Це вже була північна ділянка міста. Артем дивився вперед і згодом доповів, що по нас, здається, працював снайпер. Я на це не звертав уваги, оскільки я спостерігав і був зосереджений праворуч по напрямку руху машини.

Ми повернулися до Семенченка і доповіли про результати нашого спостереження. Надвечір ситуація складалася таким

чином, що залишилось лише два варіанти: або ми залишаємо Іловайськ, оскільки тут воювати ні з ким, і повертаємось до наших позицій поблизу Мар'їнки, або, раз вже ми дісталися цього міста, то продовжуємо рух і розпочинаємо штурм. Захоплюємо будівлю міської адміністрації і встановлюємо над нею державний прапор України. Доповідаємо в штаб сектору, що завдання виконано і повертаємось в Мар'їнку. Тобто, в будь-якому випадку повертаємось до західного напрямку поблизу Донецька, або без виконання поставленої задачі, оскільки підтримки, про яку раніше нам розповідали, не надійшло, або повертаємось після штурму своїми наявними силами. Одним з чинників, який вплинув на те, щоб не здійснювати штурм у темряві, був той фактор, що не було зрозуміло, де наші суміжники з інших добровольчих підрозділів. Цілком можливо, що вони також зайшли в місто, але на той час нам про це було невідомо. Щоб уникнути можливих нічних зіткнень з своїми ж підрозділами, було прийняте рішення дочекатися ранку. Зрозуміло, що вночі ніхто нічого штурмувати не буде, і тому потрібно визначитись і надати розпорядження про розосередження до ранку особового складу по вулицях і подвір'ях приватного сектору й організувати до ранку охорону. Врешті-решт, Семенченко приймає рішення рухатися в місто і закріплюється до ранку. Рухаючись колоною по вулицям, ми побачили достатньо міцну будівлю школи № 14. Була надана команда зайняти будівлю і розосередитися по навколишніх з нею приватних подвір'ях.

У той час я не дуже добре морально себе почував. День виявився психологічно важким від того, що настрій був входити з боєм, а в місті ми не зустріли жодного спротиву. Лише перелякані місцеві мешканці. Мене дуже обурював той факт, що мій взвод не вступив у бій і не знешкодив жодного ворога. Довготривале очікування і тривала невизначеність також негативно вплинула на загальний настрій. Коли інші підрозділи зосередилися на пошуку зручного розташування і готувалися до відпочинку, я підійшов до наших командирів і почав наполягати на тому, щоб мені надали прилад нічного бачення і дозволили вирушити далі в місто для більш детального огляду. Спочатку керівництво було проти.

— Куди воювати? Зараз ніч на дворі!

— То й що з того? Не вийшло повоювати вдень, то ж повоюємо вночі. Дайте мені тепловізор. Дайте прилад нічного бачення. Цього буде цілком достатньо. Я бажаю вирушити на розвідку.

Згодом я переконав своїх керівників, і ніхто більше не став заперечувати, але наполягли на тому, щоб до мого взводу долучилася група розвідників Скіфа (Олександра Романенка). В нього був за плечима багатий досвід бойових дій в Афганістані. Скіф був досвідченим розвідником. Мав орден Червоної Зірки за виконання бойових завдань. В батальйоні ця людина характеризувалася як дуже смілива і хоробра. Скіф долучив до нашої групи ще чотирьох своїх розвідників: Юрія Пшеничного, Вікінга, Мрака й Олексу. Разом зі мною тоді вирушили Амбал, Анатолій Грицків, Вілс, М'ясник і Ігор Михайлішин — друже Піаніст. Я тоді взяв в одну руку прилад нічного бачення. В другу тепловізор. На обидві руки поклав свій автомат АКС. Зброя в мене тоді виглядала декілька екзотично. На моєму автоматі не було дульного гальма-компенсатора. Був знятий приклад. Зброя була без ремня і з магазином від кулемета РПК на сорок п'ять набоїв. У цьому були деякі свої переваги. Під час нічного бою, з одного боку, вогонь з моєї зброї дещо демаскував мене, але, з іншого, коли діяти раптово для ворога, а раптовість завжди діє приголомшливо, то стовп вогню та гучний звук був дуже ефективними в ближньому бою. Достатньо легка і зручна автоматична зброя в такому вигляді надавала такого шаленого гуркоту і вогню, що викликало паніку у ворога. До мого озброєння також входило два додаткових магазини в кишнях і в кишнях штанів ручні гранати. Мені на той час подобалися трофейні російські гранати РГН і РГД-5. Також був ще пістолет.

Таким чином, озброївшись до зубів, ми вирушили в центр Іловайська. Спочатку попрямували від школи до залізничного депо. Я рухався попереду групи з нічним прицілом та тепловізором, а далеко позаду повільно рухалась наша автівка з автоматичним і станковим гранатометометами, чекаючи моєї команди підтримати вогнем у разі необхідності. У випадку потрапляння в засідку, або відходу, гранатометники мали загасити вогневі позиції ворога, або прикрити вогнем наш відхід. Ми пройшли поблизу залізничного депо і виявили в тепловізор ворожих бійців, які знаходились поряд з ним. Я спочатку вирішив їх знешкодити, але Скіф переконав мене цього не робити. За його думки, потрібно було спочатку з'ясувати обстановку на прилеглих вулицях і переконатися в тому, що це єдина ворожа позиція і для нас не буде неприємних сюрпризів при відході. Тому що зараз ми можемо ліквідувати виявлених спостерігачів і піднімемо тривогу в, можливо, інших вогневих точках супротивника.

Потім я направив свою групу в північно-східному напрямку міста, де були блокпости й укріплення бойовиків. Щоправда, тоді ми ще не знали, що там знаходяться позиції бойовиків. Дякувати Богові, ми туди не дісталися, тому що тоді відбувся дуже потужний удар артилерії з боку позицій ЗСУ. Прямо над нашими головами пролітали снаряди і дуже щільно накрили ворожий блокпост і укріплений район. Якби ми вирушили хвилини на десять раніше і дісталися б ворожих укріплень, то нас би стовідсотково накрила б своя артилерія. В таких умовах я прийняв рішення не наближатися до міста, яке обрали наші артилеристи в якості цілі, а повернулися до промислової зони і гаражів, де ми були ще вдень під час заходу в місто. Поруч з гаражами знаходилася велика залізнична машинна станція поблизу залізничного переїзду. Як ми чули раніше, саме в цьому місці ще вдень мав увійти батальйон «Дніпро-1». Ми вирішили перевірити місце, де мали зайти суміжники і з'ясувати, що ж саме завадило їм зайти в місто. Я з нічним прицілом рухався попереду. Позаду мене крокував Скіф з тепловізором. За ним рухалися усі інші бійці, і замикала групу автівка з АГС-17 і СПГ-9. Ми тоді майже дісталися залізничного переїзду. Попереду за переїздом перехрестя. Праворуч від переїзду — бетонний паркан і залізні брами залізничної машинної станції, а ліворуч від переїзду — рясна лісосмуга вздовж дороги, яка прямувала в напрямку Многопілля і Кутейникового.

Рухалися повільно і максимально тихо. Раптом Скіф зупинив мене дотиком до мого плеча і надав знак «Увага!!!» Він взяв в мене з рук прилад нічного бачення, а замість нього дав тепловізор і показав рукою в напрямку лісосмуги. Я подивився і побачив майже перед собою, в шести-семи метрах попереду за кущами ворожий дозорний пост. Один бойовик просто сидів і займався якоюсь справою. Потім він приліг. Схоже, він не помітив нашого наближення. Ми відійшли трохи далі від нього в напрямку переїзду, і я хотів закидати виявлений спостережний пост ручними гранатами, але Скіф знову почав заперечувати:

— Ми ще не перевірили, що відбувається за бетонним парканом машинної станції. Можливо, там також є ворог, який відкрив вогонь по нас з правого флангу.

Обережність старого розвідника тоді вже почала мене дратувати. Ми усю ніч блукаємо містом і навколо нього, а, виявивши ворога, я не маю можливості його знищити. Ми повернулися до

наших бійців і поділилися своїми спостереженнями. Бійці також були здивовані тим, що я не знищив виявленого ворога.

— А що я міг вдіяти? Скіф проти.

Дехто навіть виказав думку, що марно ми взяли його з собою. Розвідник занадто обережний. Аж раптом хтось із бійців нашої групи виявив підозрілий рух у крамниці на автозаправочній станції. Скіф з декількома своїми бійцями обережно вирушив у напрямку крамниці, де затримали дві особи. Це були чоловік на підпитку і жінка. Під час затримання Скіфом підозрілих осіб, скориставшись тим, що старий розвідник відволікся, я прийняв рішення атакувати ворожий дозор. Незважаючи на те, що була темна ніч, я чітко розумів, де знаходиться ворожа позиція в лісосмузі на повороті дороги. Ми відкрили вогонь в тому напрямку з автоматичного станкового гранатомета і здійснили декілька пострілів зі станкового протитанкового гранатомета осколочними набоями.

Після закінчення обстрілу ворожої позиції, я дав команду повернутися до школи і вирішив, вже коли розвідніло, повернутися і перевірити результат. Прибувши на місце, я доповів підполковнику Власенку В. В. про результат спостереження і вогневий контакт з ворогом. Описав ситуацію навколо переїзду і залізничної машинної станції. Передавши затриманих у крамниці підозрілих людей, мій взвод зайняв для відпочинку один з будинків, який знаходився поруч з школою. В подальшому за кілька днів цей будинок був частково зруйнований обстрілом, але, на щастя, тоді в ньому вже нікого не було. В будинку ми декілька годин поспали і дочекалися ранку 19 серпня 2014 року».

■ Перший бій батальйону «Дніпро-1» під Іловайськом

Командир першої роти батальйону «Дніпро-1» Олександр Гостіщев (Док):

«Вранці 18 серпня 2014 року нам було поставлене завдання увійти максимально далі в місто Іловайськ і зайняти ворожі укріплені позиції. Коли ми майже одночасно з батальйоном «Донбас» з різних боків почали атаку, укріплений район, який був у нас попереду, повинні були накрити нашою артилерією з опорного пункту 39-06. Після знищення укріплення бойовиків артилерією, ми повинні були рухатись далі. На нараді нам повідомили, що ніхто не знає про те, що відбувається на укріплених

ворожих позиціях і де саме вони знаходяться. Врешті-решт, ми мали вийти назустріч бійцям батальйону «Донбас» і з'єднатися з ними, але наша артилерія так і не почала працювати. Вийшло все навпаки — ми потрапили під ворожі міномети. Як з'ясувалось значно пізніше, про цей укріпрайон командування добре все знало».

Молодший сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко. Опорний пункт 39-06 поблизу селища Многопілля. Батальйон «Дніпро-1» в очікуванні команди на штурм міста:

«Для атаки нам була відведена ділянка, яку за декілька днів до цього намагалися штурмувати батальйони «Кривбас», «Донбас» і «Азов» з групою батальйону «Шахтарськ». Завдання полягало в тому, щоб вийти до укріпленого району ворога на в'їзді в Іловайськ і відвернути увагу бойовиків на себе, поки інші штурмові групи інших батальйонів будуть атакувати з інших флангів. Також у завдання входило викликати вогонь на себе і виявити вогневі позиції супротивника, по яким зможуть відпрацювати артилерія і авіація. Після знищення спротиву ми мали зачистити укріплений район і утримувати його до підходу загальних сил ЗСУ й інших добровольчих підрозділів. Наказ — прорвати ворожі укріплення і закріпитися в місті Іловайськ.

Після недовготривалої артпідготовки «Дніпро-1» вирушив на штурм. О 13:00 полковник Печененко отримав наказ до штурму і надав розпорядження командирі першої роти вишикувати особовий склад у похідний порядок. Кожному взводу й екіпажу було надано окреме завдання і зазначене місце в похідному строю.

Над шляхом пролунав голос Гостіщева:

— Перший взвод праворуч! Другий взвод ліворуч! Третій взвод праворуч! Четвертий взвод ліворуч! Вздовж узбіччя — вперед! Не розтягуємось!

Бійці розосереджувалися, згідно з отриманим наказом, і рухалися вздовж шляху, уважно оглядаючи прилеглі лісосмуги. Тоді в мене виникло якесь особливе відчуття гордості за кожного, хто рухався в строю, і за те, що я являю собою маленьку частку цього строю. Я бачив у кожному героя! Бійці рухалися по шляху в невідомість, щоб викликати вогонь на себе, а дехто, як виявилось, рухалися цим шляхом у вічність...

Від загальної початкової позиції до укріпленого району було близько шести кілометрів.

Батальйон «Дніпро-1» крокує в свій перший бій під Іловайськом. 18 серпня 2014 року

Попереду рухався танк. За ним, на чолі з заступником командира батальйону Печененком В'ячеславом Петровичем і командиром першої роти Гостіщевим Олександром, рухалися чотири взводи першої роти і зведена група другої роти і «Правого сектору» з Дніпропетровська, які прибули за запрошенням Юрія Берези. За бійцями рухалася вантажівка КамАЗ із саперами, і замикали колону два броньованих мікроавтобуса і пікап «Nissan» з боекомплектom. Також у складі колони була одна з бойових машин піхоти, але я не можу точно пригадати, в якій саме частині колони вона рухалась. Далеко позаду загальної групи рухався автомобіль «Хаммер» з групою бійців батальйону «Донбас». Два кілометри повільно рухалися по шляху вздовж двох ряслих лісосмуг. Рухалися без поспіху, уважно оглядаючи місцевість ліворуч і праворуч. Рухатися по лісосмузі було неможливо з причини дуже рясної рослинності. Мені було наказано тримати дистанцію сто—сто п'ятдесят метрів за КамАЗом із саперами. Позаду мене рухався наш «бежвий» мікроавтобус, пікап і замикав колону «Хаммер» батальйону «Донбас». Як згодом згадували бійці з того «Хаммера», вони мали окреме завдання — наглядати за тим, щоб батальйон «Дніпро-1» не залишив позиції без попередження. Утримуючи однією рукою кермо, другою я тримав свій телефон, яким знімав на відео наш шлях.

Автомат у машині був даремним, оскільки з броньованого мікроавтобуса все одно неможливо вести вогонь. Я розташував зброю таким чином, щоб, за потреби, його можна було швидко підхопити і вистрибнути з машини для ведення вогню. В повітрі повисла пригнічуюча тиша, яку порушували лише гуркіт двигунів і шелест гусениць техніки по асфальту, на якому були помітні сліди нещодавнього обстрілу. В лісосмугах і вздовж шляху стояли спалені автомобілі. Шлях був усяяний поваленими деревами і слідами від вибухів. Усе навколишнє середовище свідчило про те, що зовсім нещодавно тут було доволі спекотно, а розкидані по усьому шляху гільзи красномовно свідчили про те, що з цього шляху вели щільний вогонь по лісосмузі, яка здавалася оманливо тихою і безпечною. Група рухалася по шляху, не заглиблюючись в рясні хащі кущів і дерев з причини можливості нарватися на міни або розтяжки. До деяких згорілих автівок неможливо було підійти через трупний сморід. По усьому шляху то тут, то там стирчали хвостовики нерозірваних мінометних мін. Доводилося постійно їх оминати, щоб не порізати колеса автомобіля. Коли на шляху або поблизу нього зустрічали підозрілі вибухонебезпечні речі, доповідали саперам і вони висувалися вперед для перевірки. Повільно рухаючись, група подолала перші два з половиною кілометри шляху.

Перший раз група зупинилася перед віадуком поблизу невеличкого селища Полтавське. Виникла підозра, що віадук може бути замінованим. Сапери перевірили підходи до віадук. На шляху за залізничним віадуком на лівому узбіччі помітили підозрілий порожній автобус. Тоді ми ще не знали і не чули про бойові зіткнення, які точилися на цьому шляху до нас. Не знали ми і того, що це був той самий автобус ПАЗ бійців «Купола», які на цьому самому місці потрапили в засідку більше тижня тому. Машина була порожня, але були причини підозрювати, що за нею могла бути засідка, або автобус міг бути замінований. Танк запросив і отримав дозвіл здійснити по автобусу постріл. Після вибуху автобуса група висунулася далі. Щоб було зрозуміло, наскільки повільно рухалася наша група, достатньо сказати, що для подолання шляху в три кілометри, від опорного пункту 39-06 до мосту над дорогою, нам знадобилася година часу. Рівно о 14:00 мій «Халк» проїхав під мостом повз знищений колишній автобус ПАЗ бійців «Купола».

Несподівано в одного з бійців «Правого сектору» виникла проблема зі спиною. Під два метра зростом, Руслан Белоненко

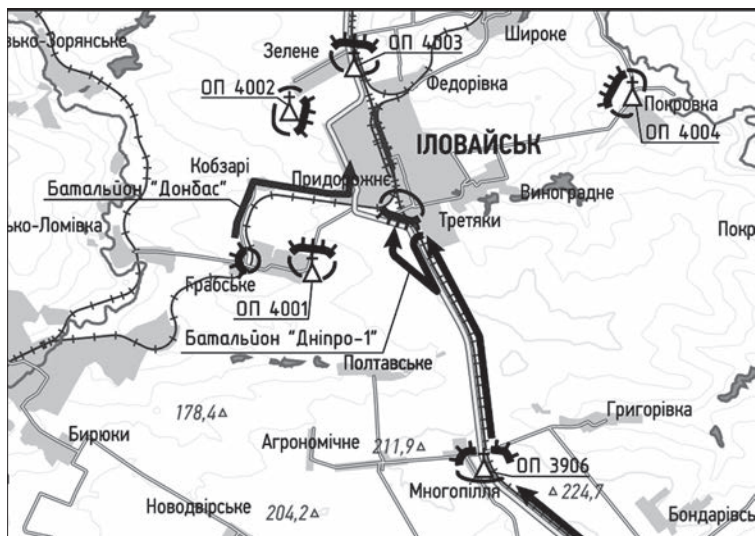
Віадук над дорогою Кутейникове—Іловайськ поблизу селища Полтавське

з позивним Алармо був майже велетнем у своєму спорядженні! В маскувальному халаті він виглядав Голіафом, перевищуючим своїм зростом на цілу голову самих високих бійців нашого батальйону. Йому довірили нести на собі постріли до ручного протитанкового гранатомета РПГ-7. Однак людині-велетню шлях у декілька кілометрів з вагою в руках і на спині виявився проблематичним, і було прийняте рішення помістити його до мене в салон «Халка». Руслан став тоді єдиним пасажиром моєї машини.

Подолавши таким чином ще два з половиною кілометри, колони, врешті-решт, вперлася в нагромадження залізобетонних блоків на шляху, які не дозволяли проїхати техніці і транспорту. Танк здійснив декілька пострілів по складеним на шляху блокам, щоб розчистити дорогу, але це не допомогло. Тоді було прийняте рішення — обійти перешкоду, проклавши прохід скрізь лісосмугу.

Поблизу блоків на шляху прохід робити не стали, тому що була вірогідність того, що лісосмуга біля блоків могла бути заміненою. Уся група повернулася метрів шістьсот назад і обрала зручну позицію ліворуч від шляху для розчистки танком засіки для виходу до поля. Танк впевнено повернув з дороги в густі придорожні хащі, а бійці відійшли трохи подалі, на той випадок, якщо раптово танк зачепить можливі розтяжки в хащах або поміж деревами. Багато хто з бійців дуже втомилися від пройденого

шляху. В повному бойовому спорядженні з додатковим боекомплектком було доволі спекотно під яскравим серпневим сонцем. Поки танк, розгорнувши башту, прочищав засіку в лісосузі, бійці підходили до «Халка» і пригощалися запасеною в мене водою. Проутюжив декілька разів гусеницями прохід, танк виїхав на протилежний бік лісосути. На іншому боці була звичайна оранка і далі рухатися змогли лише танк, піхота і БМП-2 і дві МТ-ЛБ з «Рапірами», що підтягнулися трохи згодом. Я намагався їхати за ними, але «Халк» застряг на виїзді до оранки. Тоді стало цілком зрозуміло, що по м'якому розораному ґрунту навантажена боекомплектком броньована машина проїхати не зможе. Мій броньовик надійно застряг і без зовнішньої допомоги вибратися не міг. Бійці намагалися виштовхати машину, але в них нічого не вийшло. На щастя, над бампером саперної вантажівки, яка рухалась позаду мене, була лебідка і короткий металевий дріт. Лебідка виявилася непрацюючою, але півтораметрового дроту вистачило для того, щоб витягти мою машину назад і виїхати назад до дороги. «Халк», другий броньований мікроавтобус, який ми прозвали «бежевий», і сірий пікап «Nissan», водієм якого був Дмитро Бойко, за наказом командира залишилися на шляху прикривати

Маршрут руху бійців батальйону «Дніпро-1» 18 серпня 2014 року на Іловайськ від опорного пункту 39-06

загальну групу з тилу і правого флангу. Останнім скрізь засіку проїхав донбасівський «Хаммер» з добре озброєними бійцями. Ця машина, тримаючись на значній відстані позаду колони нашого батальйону, прикривала тил передової групи «Дніпро-1». Поки загальна група рухалася через поле до укріпленого району, ми спостерігали за шляхом. Окрім мене, Руслана Белоненка, Дмитра Бойка і водія «бежевого» Анатолія Супруна, з нами залишився ще боець нашого підрозділу Богдан Зеленюк.

До початку бою залишалося декілька хвилин. Навколо панувала пригнічуюча тиша, яку порушували лише рідкі повідомлення по рації і свист вітру в оточуючій нас лісосмузі. Наші бійці з технікою пішли далеко вперед. Ми, залишившись у дороги, деякий час відчували себе п'ятим колесом у возі, не розуміючи своєї мети і призначення. Ліворуч і праворуч густі хащі лісосмуги, яку до нас, схоже, ніхто не оглядав, і взагалі незрозуміло, що за нею відбувається. Ті, хто був тут до нас, лежать обережно складені в автомобілях у лісосмузі. Ми зі своїми машинами стоїмо на шляху і гадки не маємо, що відбувається в радіусі ста метрів навколо нас. Щоб відчувати себе більш впевнено, ми пройшлися і оглянули прилеглу лісосмугу навколо. Усе чисто. Тиша повна. Лише вітер гуляє в верхівках дерев і заростях кущів. Намагаємось менше розмовляти і більше прислуховуватись. Іноді тишу порушують лише тріскучі голоси по рації. З радіопереговорів стає зрозуміло, що штаб не чує передову групу, а група не чує штаб. Ми дублюємо повідомлення. Я пропоную Толіку Супруну пройти метрів на двісті вперед і оглянути «зеленку» попереду нас. Інші бійці залишилися охороняти машини.

По шляху рухаємось впевнено — один за одним по обидва боки шляху і вглядаємось в зелену чащу. Ніякого руху або ознак живої душі. Глибоко в лісосмугу не заходимо. Більше спираємось на слух, ніж на зір. Оглянули автомобіль ВАЗ, який стояв ліворуч від дороги метрах у двохстах від наших машин. Він не викликав будь-якого інтересу. Колеса чи то спущені, чи то прострілені. Сам автомобіль був не на ходу. Якийсь цивільний (можливо, хазяїн машини), з чорним пакетом на голові і зав'язаними руками, лежав у кущах недалеко від машини, ліворуч від дороги. Було видно, що це труп. При чому теж не свіжий. Переконавшись, що територія навколо чиста, повертаємось назад до своїх машин.

Раптово тишу розірвали автоматні постріли і вибухи. Розпочався бій на підступах до укріпленого району. Один з МТ-ЛБ

з гарматою відразу ж розвернувся і пішов з позиції. При чому, не зрозуміло, куди само. Назад на шлях через засіку він не виїжджав. Зате командир другої гармати, не без активної допомоги Антона Хорольського, проявив сміливість і заявив, що поки не вистріляє увесь боезапас, не покине позицію. По штурмовій групі відкрили вогонь зі стрілецької зброї, автоматичного гранатомета АГС-17, гранатометів і мінометів. Деякі бійці стверджували, що бачили і чули недалеко від себе вибухи «Градів», але, скоріш за все, вони помилилися, прийнявши часті вибухи від автоматичного гранатомета АГС-17 за «Гради». Що таке наростає тупотіння «Градів», ми дізнаємося трохи згодом, а на той момент більшість бійців, які вперше опинилися під обстрілом, кожен вибух вважали «Градом». Зв'язок поміж нами і загальною групою по радіо був дуже слабким».

Доброволець батальйону «Дніпро-1» Андрій Добровольський:

«Після пішого маршу по дорозі від Многопілля до блоків перед Іловайськом, заступник командира батальйону полковник В'ячеслав Петрович Печененко надав наказ повернутися на кілометр назад та обійти загороджену ділянку шляху полями ліворуч. Танк тричі здійснював постріли з гармати по бетонних блоках, але з цього нічого не вийшло. Шлях залишався загородженим, а рухатися далі без прикриття бронєю танку було стрьомно. Вернулися, вийшли в поле та розтягнулися ланцюгом від однієї лісосмуги до іншої, що йшла від віадука. Таким чином пройшли одне поле. Потім повернули праворуч на друге і вже перед третім полем, де виднілися будівлі Іловайська, Петрович дав наказ усім посісти на броню. Трохи зморені побратими швидко позаймали місця на танку і БМП та рушили вперед. Я встиг заскочити з хлопцями в кузов КамАЗа, але він далеко не поїхав, бо по кабіні зацокотіли кулі, і водій здав назад, прикриваючись від вогню за деревами лісосмуги. Зі старших з нами залишився Антон Хорольський. Він одразу зорієнтувався в ситуації і надав наказ розосередитися вздовж лісосмуги та не відкривати вогонь без команди. Ми спостерігали за тим, як наша перша група під обстрілом спішилася та розсипалася, займаючи позиції. За декілька хвилин почали падати міни. Було відразу зрозуміло, що то була пристрілка, тому що міни падали розрізнено метрів двісті одна від одної. Спостерігаючи побачили, як Володимир Громовий здійснив постріл з ручного протитанкового гранатомета, але

вийшло незграбно. Стріла поскакала, як коник, та вибухнула метрах у двохстах, явно не долетівши до цілі, що була приблизно в районі бетонних блоків на шляху, які ми не пройшли нещодавно перед цим. Антон дозволив мені зробити декілька пострілів з РПГ. Ми з В'ячеславом Фокіним пішли від нашого міста спостереження лісосмугою та здійснили перший постріл у бік блоків, чим демаскували себе. Після того поруч з нами засвітали кулі. Ми залягли на землю і проповзли ще метрів п'ятдесят. З нової позиції здійснили ще один постріл з гранатомета, і кулі знову почали збивати гілки над нашими головами.

Міни падали частіше і все ближче і ближче до нашої першої групи з танком та БМП. Ми з Славиком повернулися до вантажного КамАЗа, і Антон Хорольський надав наказ відпрацювати з РПГ і в лівий бік від позицій наших бійців попереду. Як згодом стало відомо, саме там був ворожий укріпрайон з окопами, який ми штурмували на День Незалежності. Щоб виконати наказ Хохла, ми з В'ячеславом почали продиратись через дерева й кущі ліворуч. Аж раптом Слава вигукнув: «Лягай! Нас вже помітили!» Щойно ми залягли, як в наш бік полетіли кулі. Ми відлежались, поки свистіло над головою, та поповзли назад. Повернувшись, отримали команду не стріляти, бо Антон зв'язався з Доком, який сказав, що є поранені й усі будуть відходити. Першою поверталась БМП з пораненими, і пішки понад посадкою пробиралися наші, ледве йшов Андрій Фурса, я його оглянув та знайшов дірку між ребрами (вже у вересні дізнався, що Андрію видалили той уламок з легенів)».

Молодий сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Наша група прикривала шлях і вела вогонь по бойовиках, які намагалися зайти в тил нашим бійцям. Першим був помічений бойовик, який відкрив по нас одиночний вогонь метрів з трьохсот. Ми його ідентифікували як снайпера, оскільки стрілець порівняно близько клав біля нас кулі з достатньо великої відстані поодинокими пострілами, і відкрили по ньому відповідний вогонь. Я доповів по радії загальній групі про загрозу з правого флангу. По радіостанції у відповідь гримів голос комбата Юрія Берези: «Наказую негайно знищити снайпера і не дати йому можливості працювати в спину нашим бійцям!» Бойовик перебіг через дорогу і намагався вести вогонь, сховавшись за автомобілем ВАЗ, який ми оглядали з Толіком, але ми накрили його шквальним вогнем з автоматів і ручного кулемета.

Також ми підтримували зв'язок з Деном і підказували, з якого напрямку ведеться вогонь по загальній групі. Під вогнем штурмовий загін спромігся вийти до укріпленого району, але утримати його не було можливості. З чотириповерхової будівлі і двох обладнаних блокпостів бойовики міцно і щільно накривали вогнем наші штурмові групи. З боку встановленого на дорозі блокпоста бойовиків і прилеглої до неї лісосмуги пролунали декілька пострілів з гранатометів. Два з них влучили в танк, але броня витримала завдяки динамічному захисту. Під час влучання пострілів у танк на його броні знаходився Володя Тугай. Йому пощастило, оскільки він знаходився за баштою танка і вибухи не завдали йому поранень. Він бачив звідкілья вівся вогонь по танку і випустив у тому напрямку майже повний магазин зі свого автомата. Постукавши по люку башти, Володя крикнув танкістам:

— Усі цілі?

— Так. Приглушило трохи, але усе гаразд, — відповіли з танка.

— Я бачив, звідки вели вогонь. Начебто замовкли, але можуть повторити. Що з машиною? Рухатися може? Стояти на місці не варто. Спалять.

— Так. Зараз мехвод приїде до тями і вирушимо. Ти підказуй, якщо щось побачиш.

Володя озирнувся навколо і помітив підозрілий рух на другому поверсі однієї з будівель.

— Ей, в танку! Будівля. Другий поверх. Відпрацюй.

Танк, розвернувши башту у вказаному напрямку призвів влучний постріл. Потужний вибух від влучання розніс вщент вогневу позицію. Однією загрозою виявилось менше.

Командир поставив завдання — одній з груп обережно вийти до будівлі, розвідати місцезнаходження вогневих позицій бойовиків і надати можливість загальній групі захопити чотириповерхівку. Старшим у розвідників був призначений Сергій Алешенко — друже Прапор. До складу його групи входили Сергій Тафійчук, Олександр Мінаєв, Максим Лунєв, Вадим Куприков і Василь Савченко. Два облаштованих блокпости бойовиків в двохстах метрах від чотириповерхівки прикривали вогнем підходи до будівлі. Прапор по рації запросив вогневу підтримку, і БМП відпрацювала вікна третього і четвертого поверхів будівлі.

Епізод прориву до будівлі на території укріпленого району і момент загибелі Сергія Тафійчука описував безпосередній учасник тієї групи Савченко Василь. Коли група просувалася

Загиблі 18 серпня 2014 року в Іловайську бійці батальйону «Дніпро-1»
Харченко Роман і Тафійчук Сергій

в лісосмузі у дороги перед будівлею, то старший групи Прапор наказав усім залягти в лісосмузі на узбіччі й уважно оглянутись навколо. Олександр Мінаєв з Сергієм Тафійчуком рухалися в авангарді групи і не чули команди Прапора. Вони самостійно спробували перетнути дорогу і прорватися до сторожової будки біля шлагбаума на КПП, яка знаходилася за металевими брамами, замикаючими в'їзд до будівлі. Але їм це не вдалося. Перетинаючи шлях і наближаючись до брами, Сергій голосно вигукнув: «Прапор, тут чисто! Можна рухатись далі!» І в саме цей момент розпочався обстріл. Тафійчука вразило вибухом ще на шляху, а Мінаєва поранило осколком у ногу і приголомшило за брамами перед будкою. Вже впавши на землю, Олександр відчув удар в спину. По ньому вели вогонь зверху, намагаючись добити. Куля прошила задню пластину бронежилета лежачого бійця і, вразивши шлунок, рикошетом від передньої пластини пройшла через селезінку, сечовий міхур і вийшла скрізь ліву гомілку.

Побачивши, що два бійця вже побігли до будівлі, Вася Савченко, Максим Лунев і Вадим Куприков також рвонули слідом за ними. Група під обстрілом з боку будівлі і встановленого на шляху блокпоста перетнула шлях, на ходу ставши свідками загибелі Сергія, і сховалася за тонким бетонним парканом поблизу брам.

Що стосується загибелі Сергія, то хлопці не можуть однозначно сказати, що то був за вибух. Можливо ВОГ від автоматичного гранатомета АГС-17 або підствольного гранатомета, який влучив прямо в район грудей. Вадим Куприков під час вибуху, який прибрав життя Сергія, біг в декількох метрах від Тафійчука і був відкинутий в бік вибуховою хвилею. При цьому його

бронезилет був посічений дрібними алюмінієвими осколками, і від вибуху загорілися заряди до РПГ, які Вадим ніс в ранці за спиною. Від того вибуху також кинуло по різні боки Максима Лунєва, Сергія Алещенка і Василя Савченка. Бійці, опритомнівши, згуртувались під парканом, який більш-менш прикривав їх від вогню. Переважну частину групи контузило, і знадобився деякий час, щоб бійці прийшли до тіми від цього вибуху. На допомогу Вадиму Куприкову підбіг Сергій Алещенко і встиг скинути з Вадима палаючий ранець з набоями до гранатомета і відкинути його подалі в лісосмугу.

На узбіччі залишилося лежати відкинуте вибухом тіло Сергія Тафійчука. Свідки смертельного поранення Сергія були впевнені в тому, що допомогти товаришу вони вже нічим не зможуть. Окрім того, до нього неможливо було дістатися через шалений вогонь з вікон будівлі і ворожого блокпоста.

Єдиний, хто спромігся під обстрілом дістатися Тафійчука й оглянути його, був Сергій Алещенко. Діставшись під обстрілом до Тафійчука, він особисто переконався, що Сергій загинув. У Сергія було обгоріле попереду усе тіло і була відсутня плоть на правій руці. Також від голови практично нічого не залишилося, окрім нижньої щелепи. Побачивши, що нічим допомогти товаришу він вже не в змозі, Сергій витяг з його розгрузки магазини з набоями і відійшов до паркану, за яким прикривалися від вогню інші бійці його групи.

Один з бійців побачив озброєного бойовика, який знаходився за парканом біля шлагбаума, і встиг вигукнути, щоб той кинув зброю, але у відповідь бойовик вскинув автомат. Вистрелити бойовик не встиг. Його в декілька стволів зняли Василь Савченко, який стріляв поміж плит паркану, а також двоє бійців з групи, яка опинилася під парканом. Труп цього бойовика так і залишився лежати поблизу шлагбаума. Я бачив його через декілька днів після захвату цього укріпленого району з боку міста.

Прапор зрозумів, що прорватися до будівлі не вийде. З металевих брам, ховаючись від вогню, виповз поранений Олександр Мінаєв, і Вадим Куприков намагався зупинити кров з його ран. Деякий час група пробувала укріпитися біля тонкого бетонного паркану, розраховуючи після відпрацювання будівлі з БМП і надання першої допомоги Мінаєву штурмувати перший поверх. Зайнявши позиції в чотириповерхівці, бойовики вперто чинили спротив, незважаючи на те, що наша БМП з-за лісосмуги

продовжувала відпрацьовувати вікна будівлі. Після того, як по бетонному паркану, попід яким залягли наші бійці, стали бити з гранатометів, бійці були змушені відійти від нього. Підхопивши пораненого Мінаєва, Куприков, Лунев і Савченко під прикриттям вогню з БМП, перетнули шлях і сховалися в лісосмузі. Прапор ще запросив БМП відпрацьовувати і другий поверх для прикриття відходу групи.

Олександр Мінаєв своїм життям завдячує Антону Хорольському, який переконав танкістів виїхати за пораненим Олександром до шляху. Хохол з Петром Клоковим і іншими бійцями завантажили пораненого товариша на броню і вивезли його в безпечне місце, чим, без жодного сумніву, врятували йому життя.

Одночасно з цими подіями по загальній групі здійснювався обстріл зі стрілецької зброї, автоматичного станкового гранатомета АГС-17 і міномета. Тоді мені здавалося, що бій точиться нескінченно довго. Стрілянина і вибухи не припинялись ні на мить. Слухаючи безперервну стрілянину і вибухи, я дуже переймався, що у бійців скінчиться боекомплект, а підвезти його не було ніякої можливості. Як з'ясувалося згодом, кожен борець використав не більше одного магазину з набоями. В переважній більшості, вогонь вели бойовики. Для утримання позиції необхідна була підтримка загальних сил, а вони не могли підійти з причини перекриття шляху бетонними блоками. Інженерна техніка, яку надіслали для розчищення дороги, була обстріляна з мінометів і не змогла визволити прохід. Спробу розчистити бульдозером шлях від бетонних блоків ми спостерігали особисто, оскільки, прибулий у супроводі бульдозера борець Іван Крим переказав нам наказ Берези забезпечити прикриття і охорону бульдозера, поки він буде виконувати розчищення дороги.

Залишивши свої машини, ми висунулися з бульдозером по шляху до блоків, але з лісосмути в тил нашим бійцям намагалися зайти «сепари», і ми, ті, що залишилися на шляху, відсікали їх вогнем. Ми були змушені разом з бульдозером повернутися до машин. Борець «Правого сектору» Руслан Белоненко залишався в «Халку» і спостерігав з броньованого мікроавтобуса. Іноді він вистрибував з машини, щоб вести вогонь. Анатолій Супрун і Богдан Зеленюк, сховавшись поблизу машин, теж вели вогонь з АК і РПК. Дмитро Бойко біля пікапа також відпрацьовував лісосмугу, де був помічений підозрілий рух.

Я мав необачність зарядити свої магазини, замість трасуючих набоїв, набоями для безшумної стрільби. Зовні маркування на них було дуже схоже, але різниця полягала в міцності порохового заряду. Використання цих набоїв без глушника ПБС-1 з шайбою, через малу порохову навіску призводило до того, що затворну раму не відводило до упору в крайнє заднє положення. Гільза просто залишалася в патроннику і доводилося постійно вручну пересмикувати затвор.

В умовах, коли окремі групи бойовиків здійснювали обстріл шляху, і до них приєдналася робота міномета, про розчистку шляху не мало бути і мови. Бульдозер було вирішено повернути назад. До того ж вже надійшло повідомлення по рації, що загальна група також повертається і вимагає надати допомогу в терміновій евакуації поранених.

Потрібно надати належне перебуваючому з нами в «Халку» Руслану Белоненку. Зір в нього — дай Боже кожному. Він першим виглядав «сепарів», які підкрадалися до шляху, і підказував, куди потрібно спрямувати вогонь. Коли я надав йому ще і бінокль, то це ще більше полегшило нам задачу. За півтори години бою стало зрозуміло, що утримувати зайняту позицію не вийде. Радіостанція розривалася повідомленнями про перші втрати і необхідність підтримки. Нам було очевидно, що підкріплення підійти не зможе, а до того моменту в нас вже був один «двохсотий» і дев'ять «трьохсотих», у тому числі, один дуже важкий.

Це був наш перший реальний бойовий досвід. Коли по штурмовій групі відкрили вогонь з міномета, мало хто був до цього готовий. Більш досвідчені товариші майже відразу вжалися в землю, надаючи приклад для інших. Під час цього мінометного обстрілу Рома Харченко отримав важке осколкове поранення в шию. Схоже, Роман не встиг залягти на землю і був поранений. Один з поранених у ногу бійців, а також Влад Безпалько і Павло Рудич допомогли завантажити Романа на броню БМП для евакуації. Група почала організований відхід. Прикриття відходу групи здійснював танк і бойова машина піхоти. При цьому в башту танка попав ВОГ від автоматичного станкового гранатомета або, як де кому здалося, міна. Також по корпусу влучило декілька пострілів з РПГ. Під час обстрілу танка на ньому за баштою знаходився Володимир Тугай. Лише диво врятувало його від осколків. Після цього танкісти допомогли евакуювати перших поранених і повернулися з Антоном Хорольським за Мінаєвим і групою Алещенка.

Інструктори батальйону «Дніпро-1» Олег Латашинський і Микола Криворотько

Першою з пораненими і вцілілими бійцями на засіку вийшла бойова машина піхоти. Мені в «Халк» зтягли ще живого Романа Харченка. Він був притомним, і бійці намагалися притиснути тампоном засипану кровоспинним порошком рану на його шиї. З машини Романа виносили вже непритомним. Це був перший випадок, коли я бачив на власні очі, як помирає людина. Тоді версією його загибелі було пошкодження шийної артерії, але зараз мені здається, що це не зовсім так. Я не лікар і не можу стверджувати стовідсотково, але якби Роману пошкодило артерію, то він загинув би за кілька хвилин. Його вивезли після бою, що тривав близько тридцяти хвилин, і він все ще був живий. Хрипів. Стогнав, але був живий. Останні конвульсії, схожі на те, нібито людина задихається, були вже в «Халку» на шляху до лікарів, до яких я його домчав майже за дві хвилини. Коли Романа винесли з машини до лікарів, то вони вже нічим не могли йому допомогти. Усі наступні смерті вже не справляли на мене такого сильного враження, як загибель Романа Харченка.

У цей момент до мене підбіг наш інструктор з вогневої підготовки Олег Латашинський. В результаті легкого поранення і контузії він був дуже збуджений і кричав, що потрібно знову

повернутися на місце евакуації, тому що там танк і на ньому багато поранених.

«Халк» стояв розгорнутим у протилежний бік від місця евакуації, і ми вирішили не витратити час на розворот. Олег вскочив за кермо найближчого пікапа «Nissan», а я стрибнув на переднє пасажирське сидіння, і ми помчали до місця евакуації. Олег впевнено вів автівку, а я, висунувши у відчинене вікно автомат, вдивлявся на шляху в «зеленку», що миготіла по правому борту. За дві хвилини руху Олег намагався розповісти мені про те, як він отримав легке поранення.

Коли ми дісталися вже знайомої засіки в лісосмузі, на дорогу виїхав розірваний танк з нашими бійцями на броні. По боках танка були дуже помітні сліди влучання з гранатомета. Ми допомогли пораненим завантажитись на борт пікапа, після чого поспіхом повернулися до позиції опорного пункту 39-06, де прямо на узбіччі медики надавали допомогу пораненим бійцям. Санітарів було вкрай мало, і тому ми допомагали їм чим могли. Вцілілі бійці своїми ножами зрізали мотузки бронежилетів і розгрузок поранених товаришів, а також розрізали форму пораненим побратимам для накладення пов'язок і джгутів. Діставали з аптечок кровоспинні порошки і засипали ними рани товаришів. Одночасно з цим, приймали у поранених бійців зброю і боекомплект, що залишився.

У цьому нашому першому бою були поранені Сергій Шавло, Дмитро Руденко, Євген Макогон, Олександр Мінаєв, Андрій Фурса і ще декілька бійців. Важку контузію отримав Олександр Малиш. Легкі поранення — наш інструктор Олег Латашинський, якого зачепило осколком у сідницю і трохи контузило, і Микола Криворотько, що отримав осколкове поранення лівого передпліччя. Миколі також осколком подряпало щоку.

Після першої невдалої спроби увійти в Іловайськ, ми повернулися до Старобешівської лікарні. Наш екіпаж був відряджений з декількома пораненими, серед яких був і мужній навідник танка, який рухався в голові загону і потім прикривав його відхід. Хлопець отримав контузію від влучання декількох зарядів гранатомета по танку, але тримався і ще намагався жартувати. Загальна частина батальйону підтягнулася до лікарні трохи згодом. Лікарі Старобешівської лікарні працювали не опускаючи рук. Бійці допомагали медикам переносити поранених з машин в операційну. Тоді я вперше побачив результат важкої контузії.

Сашко Малиш майже не давав собі ради, де знаходиться, і погано орієнтувався в часі і просторі. Він майже повсякчас сидів на кушетці, охопивши голову обома руками, і мотав головою в різні боки, скаржачись на нестримний головний біль. Іноді він підводився на ноги і намагався кудись рухатись, не відпускаючи руками голови і не дивлячись куди саме рухається. Павло Рудич допомагав Сашкові сісти знову на кушетку і спостерігав, щоб він ні об що не вдарився.

Один з лікарів під час огляду одного з наших поранених виказав думку, що боець був поранений своїми. Автоматна куля калібру 7,62 влучила в ногу ззаду. Схоже, звичайна статистика втрат і поранень від дружнього вогню, яка спостерігається під час будь-яких війн і збройних конфліктів, не оминула і наш перший бій.

Поранених, після надання першої невідкладної допомоги, майже відразу вивозили до Маріуполя і звідти гелікоптером доставляли в Дніпропетровськ.

Після того першого бою наші ряди помітно поріділи. Наш комбат вишукував бійців, що залишилися в дворі Старобешівської лікарні і привітав нас з бойовим хрещенням. Ми пом'янули своїх загиблих побратимів хвилиною мовчання. Вже тоді почали з'являтися перші ознаки того, що не усі готові до реальної війни. Більшість бійців, хоч і розуміли, що у керівництва нема достатнього бойового досвіду, але були готові рухатися в бій. Можливо, надмірні емоції деяких бійців були обґрунтовані, але були і такі, хто піддався істеричі і відверто панікував сам і сіяв паніку навколо.

Пригнічувала ще та обставина, що на полі бою залишилося тіло нашого бійця Сергія Тафійчука, яке хлопці тоді не змогли забрати з собою. Інші бійці намагалися тримати себе в руках і заспокоювали більш емоційних товаришів. Але усі були одноставно переконані в тому, що подібні операції потрібно більш ретельно готувати і використовувати більш належне озброєння. Усі ми тоді були під сильним впливом перших бойових відчуттів. На щастя, емоції потроху вгамувалися і здоровий глузд переважив. Після шикування і хвилини мовчання за побратимами, була організована охорона периметру лікарні, і батальйон розташувався на відпочинок.

Бій 18 серпня 2014 року був для нас справжнім бойовим хрещенням. Зранку до нас прибуло підкріплення у вигляді трьох

автоматичних станкових гранатометів АГС-17, які було встановлено в кузовах трьох пікапів «Nissan».

На перший АГС був призначений Володимир Тугай. На другий Володимир Громовий і Андрій Добровольський, а на третій Петро Клоков.

Як і усі серпневі ночі 2014 року, ця ніч була дуже холодною. Місце для відпочинку особового складу було виділено в підвалі лікарні. Деякі бійці розташувались в коридорах і кабінетах, а де-хто вирішив провести ніч прямо в автомобілях. Однак холодно було усюди.

На той час у Старобешевому не було проблем з електропостачанням, і я поставив на ніч заряджатися свою радіостанцію і телефон, який постійно використовував для фото і відеозйомки. Згодом ці фото і відео дуже допомогли мені в ілюстрації цієї книжки і відновленні в пам'яті подій, які відбувалися з нами в Іловайську».

19 СЕРПНЯ 2014 РОКУ

- **Спільна операція по звільненню міста Іловайськ силами добровольчих батальйонів «Донбас», «Азов», «Шахтарськ» і «Дніпро-1»**
- **Спроба увійти в Іловайськ з південного і східного напрямку батальйонів «Азов», «Шахтарськ» і «Дніпро-1»**
- **Підготовка зведеної групи батальйонів «Шахтарськ», «Дніпро-1» і «Азов» до штурму східної частини Іловайська**

Молодий сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Вранці 19 серпня 2014 року на подвір'ї Старобешівської лікарні командир батальйону «Дніпро-1» Береза Юрій Миколайович оголосив шиккування і підготовку до другої спроби увійти в місто Іловайськ. Серед бійців знову почали чутні суперечки і вигуки про те, що без прикриття бронєю будь-який штурм буде самогубством. Після учорашнього бою усі бачили, що трапилося з танчиком, який нас супроводжував, і в якому він був стані. Бійці вважали, що бойова машина вже не буде приймати участь в операції. Комбат пообіцяв, що прикриття бронєю обов'язково буде, і сперечання відразу припинилися. Після чого ми знову вирушили зі Старобешового до опорного пункту 39-06.

Керівників підрозділів запросили на загальну нараду. Після наради до «Халка» повернувся Денис Томілович з мапою Іловайська. Він розклав її на капоті «Халка» і запросив нас усіх наблизитися. На мапі було зображено селище Виноградне, розташоване східніше міста, і східна частина міста Іловайськ, яка складалася в переважній більшості з приватного сектору. Ден пояснив, що

був розроблений новий план по зачистці міста. З західного боку батальйон «Донбас» увійшов у місто і зайняв декілька важливих позицій. Наше завдання полягало в тому, щоб увійти в місто зі східного боку через селище Виноградне і, зачистив приватний сектор, поєднатися з бійцями «Донбасу» в центрі міста. Ми мали одночасно почати тиснути на противника з обох боків і таким чином звільнити місто від бойовиків. План виглядав цілком зрозумілим і простим.

До початку виступу залишалося ще трохи часу. Ми очікували бійців інших підрозділів, які мали вирушати разом з нами і трохи запізнювались. Перед «Халком» припаркувався один з наших сірих пікапів «Nissan», кузов якого був заповнений ящиками з набоями. Бійцям наказали допомогти розвантажити машину. В кузові, окрім ящиків з набоями, також була гвинтівка СВД без оптичного приладу і кулемет ПКМ. До нас наблизився наш командир батальйону Юрій Миколайович Береза і спитав, чи вміє хтось користуватися подібною зброєю? Снайперську гвинтівку взяв Микола Курносенко, а кулемет залишився при штабі. Кулемет — річ беззаперечно корисна, але ніхто не хотів тягати його з собою з причини важкої ваги. А ті, хто бажали його взяти, не могли їм користуватися. Тоді комбат вирішив, що раз так, то ПКМ залишиться при ньому.

Розірваний на шматки танк на шляху від Многопілля до Покровки

Загальна група, яка мала здійснювати в той день наступ на Іловайськ зі східного боку, складалася з бійців нашого батальйону, групи розвідки батальйону «Азов» і групи батальйону «Шахтарськ». Усього нас було близько півтори сотні бійців. Коли увесь транспорт був зібраний в колону, ми вирушили в напрямку селища Покровка. На перехресті поблизу великого хреста, який означав в'їзд в передмістя Іловайська, ми повернули праворуч і проїхали залізничний переїзд. За переїздом дорога проходила поміж двох лісосмуг, які тягнулися вздовж залізничного шляху. Поблизу лісосмуг стояв підбитий танк. Точніше, навіть не підбитий, а якийсь пошматований на окремі частини.

Значно пізніше про цей танк стало відомо від очевидців, що 7 серпня 2014 року ця бойова машина поверталася з бою і була атакована з гранатомета. На щастя, постріл не влучив по танку, але механік перетягнув ручку і на задньому ході танк потрапив на свій же мінний шлагбаум. Пост, який стежив за шлагбаумом, прогавив появу танка і не відтягнув вчасно мінну загороджу зі шляху. Танк наїхав на першу міну і підірвався. Саме в той момент екіпаж встиг залишити палаючий танк і відбігти на безпечну відстань. Потім сталася детонація боекомплекту і підірвав ще чотирнадцять протитанкових мін ТМ-62... Той, хто знайомий з тактико-технічними характеристиками цих мін, може собі уявити, що собою являв вибух п'ятнадцяти таких мін і підірвав майже повного боекомплекту танка. В результаті цього вибуху танк виглядав так, нібито його просто пошматовали на окремі частини і розкидали в радіусі тридцяти метрів. Гусениці були розірвані і частина їх разом з баштою валялися окремо метрах в тридцять від розірваної і спаленої бойової машини. Деякі великі рештки коліс і гусениць висіли високо на дереві. На місці вибуху залишилися лише окремі залишки передньої частини танка. Обережно обминувши ці рештки згорілої техніки, ми потрапили на якусь дорогу, а потім повернули з неї на ґрунтовий шлях. Петляючи ґрунтовими шляхами і здіймаючи густі хмари пиляки, наша колона вийшла до опорного пункту 40-04 40-го БТрО поблизу селища Покровка».

Опорний пункт у цьому селищі знаходився далі усіх інших опорних пунктів від основних сил. Територію поміж 40-04 і найближчим опорним пунктом 39-06 майже ніхто не контролював. Єдине, в чому була перевага цього опорного пункту —

Екіпаж «Халка» прикриває тил загальної групи на околиці Виноградного. 19 серпня 2014 року

достатньо велика кількість бійців, які розташовувались на декількох позиціях. Одна на висоті на околиці села, друга поблизу ферми, а третя займала позицію на одному з териконів. Загальна кількість особового складу, куди входили бійці батальйону «Кривбас», 17-ї танкової і 51-ї механізованої бригади, складала близько ста бійців.

Опорний пункт займав стратегічно важливу висоту, з якої на багато кілометрів відмінно проглядалась місцевість на підступах до Іловайська зі східного боку. Там наша група визначилася з подальшим маршрутом і порядком руху. Бійці, які утримували опорний пункт батальйону «Кривбас» і 51-ї окремої механізованої бригади розповідали, що пост постійно піддається обстрілам. Ходили чутки, що до Іловайська готується прорив російського підкріплення з танками на цьому напрямку. Опорний пункт, на момент нашого перебування 19 серпня 2014 року, був укріплений, якщо не зраджує пам'ять, двома бойовими машинами піхоти й одним танком. Визначивши подальший порядок руху, командири наших груп ставили завдання своїм підрозділам.

У цей час я позбирав порожні пляшки в салоні свого залізного коня і сховався до колодязя за водою. Водичка в колодязі була дуже прохолодною і, як тоді здалося, дуже смачною. Вдень було

19 серпня 2014 року. Околиця Виноградного. Командир 1-го взводу 1-ї роти батальйону «Дніпро-1» Денис Томілович

достатньо спекотно і постійно хотілося пити. Поповнити запас води не завжди було можливо, і тому колодязь в Покровці був як раз дуже вчасним.

■ **Бойові дії батальйонів «Дніпро-1», «Азов» і «Шахтарськ» на східній околиці Іловайська**

Молодший сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Поповнивши запаси води і вишукувавшись в похідний порядок, близько 14:50 за місцевим часом, наш загін вирушив в напрямку селища Виноградне. На опорному пункті залишили невелику групу бійців «Дніпро-1» для посилення позиції на час зачистки Виноградного. Коли ми рухалися вулицями Покровки, мені здалося, що селище наполовину вимерло. Бездоріжжя і зруйновані обстрілами хати виглядали пригнічено. З віконних отворів деяких спорожнілих хат нам напутливо махали руками бійці, які залишались на опорному пункті 40-04. Перший раз усі підбадьорилися і спішилися з машин на підході до великого поля. Зненацька, невідомо звідки, почалася стрілянина з автоматичної стрілецької зброї.

Обдивившись навколо і переконавшись, що ніякої небезпеки немає, зведена група вирушила далі. Було вирішено не рухатись по шляху до північної околиці Виноградного, а перетнути поле і зайти в селище з південного боку. Проходячи через поле перед селищем, помітили роботу ворожих мінометів, але вони били не влучно. Пристрілювалися.

Щойно почулися перші постріли з міномета, похідна колона зупинилася прямо серед поля для того, щоб визначити розташування міномета. Наші пікапи «Nissan» з автоматичними гранатометами в кузовах розгорнулися в напрямку ймовірного розташування ворожих мінометників. Поле поросло високою травою і було важкопрохідним для легкових автовок. Саме тому автовіку Дмитра Будима, навантажену боекомплексом, прийшлося залишити на ґрунтовому шляху на межі поля. Бійці, залишивши машину Дмитра, продовжили рух пішки. Довго затримуватися на відкритій місцевості ми не стали. Міномет бив здалеку і дістати його з АГС-17 не уявлялося можливим. Взагалі-то практика показувала, що під час руху на відкритій місцевості не можна зупинятися довше двадцяти хвилин. Інакше гарантовано потрапиш спочатку під не влучний, а згодом і цілком жорсткий обстріл. Науку ведення бойових дій з нас мало хто вивчав, але суворий шлях війни навчає достатньо швидко. Це не якісь навчання на полігоні, за які можна отримати догану або погану оцінку. Тут ціна питання — власне життя. Саме тому усі намагаються дуже уважно спостерігати і переймати досвід на відмінно».

Доброволець Дмитро Корчинський:

«19 серпня 2014 року батальйон «Шахтарськ» було розділено на дві групи. Однією керував Руслан Оніщенко, а другою я. Ми з моєю групою просунулися до залізничного накопичувача з південного боку Іловайська, де вступили в бій. Під час цього бою було поранено кілька чоловік. Друже Фін смертельно. В нашій групі був білий банківський броньовик, яким ми вивозили поранених (білий «фольксваген Т5»). Потім я намагався коригувати артилерію по позиції «сепарів», з якими ми перестрілювалися, але тоді ще наші міномети працювали погано.

Потім Гримчак (можливо, мається на увазі генерал Хомчак. — *Авт.*) скомандував відійти. Під час цього бою нами був захоплений полонений, якого ми передали до штабу. За реш-

ту втрат ворога сказати важко, бо не було можливості поранувати. Один з пораних у цьому бою був мій син Данило».

Молодий сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Попереду колони рухався танк, три наших взводи і розвідники батальйонів «Азов» і «Шахтарськ». Ми на «Халку» з «бежевим» і одним пікапом «Nissan» під загальним керівництвом Томіловича прикривали загальну групу з тилу. На околиці Виноградного (невеличке дачне селище в півтора кілометрах південно-східніше Іловайська, яке практично впритул прилягало до міста) розташовувалась достатньо велика промислова зона, яка складалася з декількох ангарів, складських приміщень і господарських будівель. Зведена група увійшла через цю промислову зону в Виноградне і почала зачистку селища. Для цього загін розділився на декілька окремих груп, які висунулися по паралельним вулицям селища в напрямку міста, перевіряючи під час руху приватні будинки і подвір'я.

Екіпажам «Халка», «бежевого» й одного з сірих пікапів «Nissan», за кермом якого був командир другої роти Максим Сидоренко, було наказано залишатися на території зруйнованої промислової зони на виїзді з селища, щоб прикривати передові групи зачистки і контролювати цей сектор. Головним групи був призначений Денис Томілович. Ми ще раз уважно оглянули територію промислової зони і прилеглі до неї подвір'я і будинки. Наслідки нещодавнього обстрілу «Градами» цієї території було важко не помітити. Повсюди з землі й асфальту стирчали труби вибухнувших і не вибухнувших ракет. Я ще пожартував над Миколою Курносенком, який стверджував, що бійці збирають осколки реактивних снарядів в якості оберегів, які нібито приносять вдачу. Микола виготовляв з цих осколків і залишків ракет дуже якісні ножі і вважав їх оберегами: «Коля казав, що осколки «Градів» приносять вдачу? Може, завантажити йому повний «Халк» цього «щастя»? Нехай потім виробляє з них свої ножі».

Трохи далі від промислової зони на шляху стояв спалений автомобіль «Жигулі», поблизу якого лежало два здихаючих гусака. Трохи далі праворуч від дороги розташовувалась зруйнована вагова. Було видно, що зовсім нещодавно тут добре попрацювали «Гради». Десь північніше Виноградного були чутні виходи мінометів і автоматичних гранатометів. Вибухи гриміли за полем, яке ми щойно проходили перед входом у селище».

Офіцер батальйону «Азов» Єременко Юрій Миколайович:

«Вранці 19.08.2014 2-га сотня в кількості 40 чоловік на чолі з командиром Гуманістом пішла на Іловайськ. Я і Душман пішли в складі підрозділу в якості «військових радників». Наша розвідка весь цей час працювала поблизу Іловайська. Батальйон «Азов» разом з «Дніпро-1» пішли на Іловайськ від блокпоста 40-04 в селищі Покровка. Нас посилили танком і БМП-2. Зачистивши гусячу ферму, ми вирушили на селище Виноградне. Зачистивши Виноградне, зайшли в Іловайськ. Нам необхідно було дістатися до вулиці Мартинова і взяти лінію розмежування на розі вулиць Мартинова і Гвардійської. На в'їзді в Іловайськ у БМП-2 раптово потекла солярка з бака, і бойова машина піхоти була змушена повернутися назад до опорного пункту 40-04. Так вийшло, що ми зайшли в тил блокпоста, який в той момент штурмував батальйон «Шахтарськ». Узгодивши дії з «Шахтарськом», ми підтримали його з тилу вогнем. В цей час противник на іншому березі ставка почав розгортати міномет. Його нібито відігнали декількома залпами нашої артилерії з 39-06, але, як виявилось, ненадовго. Противник став обстрілювати нас з міномета. Під час просування по вулиці Гвардійській, у танка відмовила гармата, і танк також повернувся на блокпост 40-04. Ми залишилися без підтримки техніки, але поставлене завдання ми виконали і закріпилися на зазначених позиціях. Противник підвозив на свій блокпост біля цвинтаря припаси на жовтому вантажному автомобілі з надписом «Аварійна служба газу». Ми намагалися його знищити, але у нас це не вийшло. Потім на нас вийшла група противника по вулиці Гвардійській, і ми обстріляли її. Результатом сутички стало те, що противник відступив. Далі ми стали чекати батальйон «Дніпро-1», але «Дніпро-1» вступив у бій і затримувався. Ми намагалися з'ясувати, де саме знаходиться «Дніпро-1». Славутич (такий позивний мав заступник командира батальйону «Дніпро-1» В'ячеслав Петрович Печененко, який постійно керував батальйоном під час бойових дій. — *Авт.*) повідомив, що він у районі вулиці Донецької. Згідно з карткою, це було в кварталі від нас. Ми взяли перехрестя вулиць Мартинова—Донецька, але «Дніпра-1» там не було. Знову зв'язалися зі Славутичем, і він повідомив, що знаходиться в районі двоповерхових будинків. Жодного такого будинку в нашому секторі не було видно. На вулиці Донецькій з'явився невідомий БРДМ в жовтому камуфляжі. Зв'язалися зі Славутичем і, встановивши, що це не їхня машина, знищили БРДМ з РПГ-7».

Боєць «Азова» дружє Гуманіст:

«Було таке. Значить два гранатометника, один з яких дружє Білорус, пішли в розвідку. Поблизу церкви побачили БРДМ. Доповіли, що він без розпізнавальних знаків. Не наш. Їм сказали (дослівно): «Ну тоді в'...бить його». Ті з двох пострілів його і спалили. Оскільки до того місця було достатньо далеченько, туди ніхто не підходив і не перевіряв, чи живі в тому БРДМі, чи ні. Тим більш, що там навколо «сепари» почали стріляти».

Молодший сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Групи зачистки проходили вулицю за вулицею. Квартал за кварталом. Декілька разів були обстріляні з приватних будинків. Іноді потрапляли під мінометний обстріл. У таких випадках відслідковували позицію міномета і переказували координати для артилеристів. Коли загальна група достатньо далеко заглибилася в селище, нам було наказано підтягнутися ближче до загального загону. Не поспішаючи, ми почали рухатися на звук нашого танчика, посвист турбіни якого було чути десь за два квартали від нас. Дехто з місцевих мешканців знаходилися на своїх подвір'ях. Зустрічали привітливо. Пригощали водою, яблуками і виноградом. Ми попереджали людей про заходи безпеки і переконували не залишатися в будинках, а ще краще сховатися в погребі, поки не закінчиться зачистка.

Відчуття були тоді не з приємних. З одного боку, зустрічалися відверті і щирі люди, які пригощали нас фруктами, а з іншого, іноді здійснювався обстріл зі стрілецької зброї з деяких будинків. Кожен раз, спостерігаючи цивільних, важко було зрозуміти, чого від них можна очікувати. В будь-якому випадку, кожен раз ми першими йшли на контакт з цивільним населенням і попереджали про можливу небезпеку і радили сховатися на деякий час в безпечному місці. Перевіривши декілька кварталів, вийшли на вулицю, на якій стояв наш танчик, і під парканами розташувались бійці другої роти під керівництвом Миколи Криворотька. Бійці дісталися до цього перехрестя і зупинилися, оскільки по них почав працювати стрілець з якоїсь будівлі. Танк чекав цілевказівки і дозволу на відкриття вогню, а бійці намагалися визначити вогневу позицію стрільця. Здається, в одному з будинків був помічений спалах від пострілу, і вперед висунувся пікап з автоматичним гранатометом у кузові. АГС відпрацював підозрілий двоповерховий будинок з червоної цегли, з горища

якого помітили спалахи пострілів. Після цього по будинку ще відпрацював танк.

На шляху від центра міста був помічений вантажний автомобіль аварійної служби газу, який рухався на великій швидкості. Танкісти по радіо запросили дозволу відкрити по ньому вогонь, але, поки чекали на відповідь, вантажівка раптово розвернулася і помчала знову до центру міста.

Нам була надана команда переміститися від цієї групи до іншої, яка заходила південніше. Прибувши на місце, ми побачили, що загальна частина цієї групи розташувалась вздовж однієї з вулиць, а розвідники продивлялися і перевіряли подвір'я трохи далі за перехрестям. Очікування тривало близько півгодини, після чого загальна група пішла слідом за розвідниками, а нам знову наказали утримувати цю частину вулиці і найближче перехрестя. Перехрестя вулиць Совхозної і Федоренка вже було в межах міста Іловайська. Іноді попереду були чутні звуки пострілів з автоматів і танка. Раптом ми почули виходи мінометів і посвист у повітрі. Після чого в межах нашого кварталу почали вибухати міни.

Ми припали до землі вздовж парканів і продовжили спостерігати за вулицею і перехрестям. Лежачі на землі і спостерігаючи,

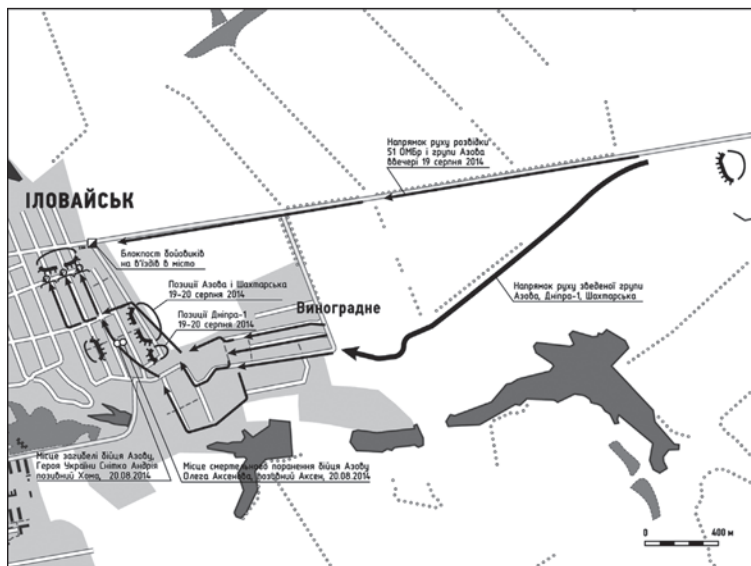

Схема заходу до східної частини міста Іловайськ добровольчих підрозділів

як на вулиці і в найближчих подвір'ях вибухають міни, особливої небезпеки ми не відчували, оскільки нікого поки що не зачепило і не було криків і стонів поранених. Найбільшою проблемою особисто для себе в той час я вважав не впасти в собаче лайно, якого було чимало біля подвір'я. Саме тому, мабуть, обстріл уявлявся якоюсь безпечною забавою. Поруч з нами бігав великий собака з сусіднього подвір'я і з зацікавленістю обнюхував лежачих на землі бійців. Лише під час вибухів він перелякано здригався, але потім знову безтурботно лазив навколо нас до наступного вибуху. Окрім спостереження за тим, куди прилітають міни, доводилося ще звертати увагу на рух у найближчих подвір'ях і будинках. Хто зна, з якого вікна або двору може розпочатися вогонь в наш бік?

Згадуючи ті дні, не можу промовчати про те, на якій тільки купі металобрухту доводилося воювати нашим танкістам, механікам БМП і водіям іншої техніки! Усі ці ржаві і застарівші корита, які вже давно відпрацювавши належний їм строк постійно перегрівалися на маршах, доволі часто в них щось клинило і виходило з ладу в самий непотрібний момент. Те саме сталося і з нашим танчиком, у якого заклинило гармату, і він був змушений повернутися на опорний пункт 40-04. Проїжджаючи повз нас по вулиці, він ненадовго зупинився. Механік танка трохи розгубився в схожих одна на одну вулицях приватного сектору і просив підказати йому зворотний шлях до Покровки. Олег Бірюк через гул двигуна танка невірно зрозумів команду Томіловича. Йому слід було сісти на броню і супроводити танк до виїзду з селища Виноградне, після чого показати шлях танку до промислової зони і повернутися назад, а він поїхав разом з ним до опорного пункту 40-го БТрО в Покровку. До цього моменту передова група вперлася в укріплені позиції бойовиків поблизу якоїсь будівлі, схожої на церкву. Без прикриття броні просування вперед зупинилося. З боку центральної частини Іловайська знову запрацював 88-міліметровий міномет.

Ми на той момент ще залишалися спостерігати за перехрестям вулиць Совхозної і Федоренка. За кілька хвилин після закінчення мінометного обстрілу до нас на позашляховику під'їхав якийсь командир одного з суміжних добровольчих підрозділів. Як з'ясувалося згодом, це був командир середньої ланки батальйону «Азов» друже Дикий. Оглянувши перехрестя, він звернувся до Дена:

— Чому не рухаєтеся далі?

Томілович пояснив:

— Наказом заступника командира батальйону здійснюємо прикриття тилу загальної групи. Просування вперед поки що призупинилося, можливо, з причини того, що щойно припинився мінометний обстріл.

Важний товариш виказав думку:

— Мінометний обстріл не може бути причиною для зупинки. Та і що це за обстріл такий? Поранені чи загиблі є?

Ми не могли йому нічого про це повідомити і порадили звернутися до керівництва, яке знаходиться за сотню метрів попереду. Минуло ще декілька хвилин і нам поступив наказ залишити перехрестя і підтягнутися до загальної групи, яка знаходилася на вулиці Іловайській.

Потрібно надати належне бійцям «Азова» і «Шахтарська», які складали авангард групи зачистки Виноградного. На відміну від деяких їх товаришів, які підтягнулися наступного дня, вони були достатньо сміливими і відчайдушними бійцями. Тому, коли згодом почали говорити, що ці підрозділи, скажімо так, несумлінно себе повели наступного дня і залишили сектор, то це не стосу-

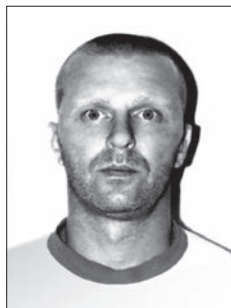
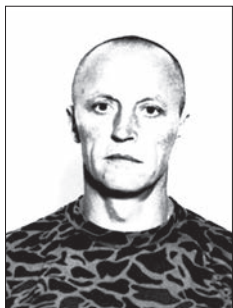
Залишок нерозірваної ракети з касетними боєприпасами від РСЗВ «Ураган».
Автор фото Павло Нетьосов

ється воїнів, які діяли в селищі Виноградне і на східних околицях міста Іловайськ 19 серпня 2014 року».

Офіцер батальйону «Азов» Єременко Юрій Миколайович:

«Після того взяли перехрестя вулиць Мартинова і Фрунзе і закріпилися на тих позиціях. Весь цей час наші розвідники коректували вогонь артилерії по позиціях противника по дорозі на Троїцько-Харцизьк. Їх робота гріла душу. Приблизно о 19:30 генерал Руслан Хомчак дав команду всім військам, які знаходилися в місті, відійти трохи назад, закріпитися і ночувати в місті.

Наш дозор знайшов кілька машин «Дніпра-1» біля Виноградного і від них ми дізналися, що батальйон «Дніпро-1» закріпився в будинках на вулиці Садовій і у них туго з боекомплектком. У нас було два вантажних автомобіля КамАЗ, УАЗ і «Нива». Пройшовши по вулиці Садовій, ми знайшли будинок, з великим двором. Відкрили двір і загнали в нього свою техніку. Також відкрили порожній будинок, і тут знову почався обстріл. Працювали снайпер і міномет. Почало швидко сутеніти, і бійці стали користуватися ліхтариками, чим, можливо, і видали себе корегувальнику противника. Організувавши охорону, ми влаштувалися на ніч на закріплених позиціях. При цьому 1-шу сотню батальйону «Азов» після 19:00 хотіли відрядити в підсилення батальйону «Донбас» на вулицю Ломоносова, але потім передумали, і вона залишилася в Многопіллі. Приблизно о першій годині ночі 20 серпня 2014 року на східних околицях Іловайська все стихло і встановилася майже повна тиша».

Загибли 19 серпня 2014 року під Іловайськом бійці батальйону «Шахтарськ»
Анатолій Курочка, Олександр Горячевський і Володимир Москаленко

Того дня батальйон «Шахтарськ» втратив трьох своїх бійців. На жаль, автору книжки не вдалося дізнатися про будь-які деталі загибелі цих воїнів. Від багатьох героїв не залишилося навіть якісних світлин, які можна було б надрукувати в цій книжці. Тож віддамо їм шану, залишивши їх імена на сторінках Іловайської історії — Анатолій Михайлович Курочка, Олександр Олександрович Горячевський¹ та Володимир Васильович Москаленко.

■ Зачистка західної частини міста Іловайськ батальйоном «Донбас»

Боець розвідувального взводу батальйону «Донбас»

Сергій Тиунов:

«Ранок. Розвідувальний взвод отримав наказ висунутися в район залізничного депо і перевірити наявність в ньому сепаратистів. Відстань від школи, де була більшість особового складу батальйону, до депо складала приблизно метрів сімсот-вісімсот. Чомусь не запам'яталось, як ми до нього дісталися, на нашому біленькому мікроавтобусі чи пішки, але дійшли без перешкод. Звичайно, тепер можна подивитися на мапі, по якій вулиці рухались, але це, скоріш за все, був провулок Маяковського.

Вийшли до місця, де попереду був великий, мабуть, метра в два заввишки, паркан депо. Праворуч будинки приватного сектору, а ліворуч пограбований «сепарами» ларьок з напоями, цигарками і пивом. Частина нашого взводу пішла ліворуч до кута будівлі управління депо, а інша праворуч контролювати вулицю Пролетарську, яка проходила вздовж паркану. В лівій групі йшли Дед та Харитон, два айдарівця Сашко та Юра і напевно друже Бабай. Вони дійшли до кута будівлі і мабуть хтось з них перебіг на інший бік перехрестя. В цей час з брам депо вийшло тіло в камуфляжі і з кулеметом РПК на плечі. Хлопці проявили неабияку

¹ «Книга пам'яті загиблих». *Холод В. Ю.* «Повідомляю що боець батальйону МВС України в Дніпропетровській обл. «Шахтарськ» (на той час керівництво цього підрозділу повідомило його, що він є штатним співробітником МВС) дійсно загинув у бою 19.08.14 р. за Іловайськ, Горячевський О. О. героїчно, не ховаючись, безперервно стріляв з ручного гранатомета по позиціям бойовиків ДНР, випустив, прицільно, не менше п'яти гранат, думаю що своєю рішучою поведінкою він зберіг життя українських бійців, які були поруч з ним (ЗСУ, МВС), також БМП з екіпажем. Загинув він від пострілу ворожого гранатомета».

витримку і підпустили його майже впритул до себе. Потім Дед, навівши на нього автомат, жестами показав бойовику, щоб він не шумів і йшов до нього. «Сепар» покійно виконав команду. Це був Милослав Рогач — найманець з Сербії чи Словаччини, який прямував до кіоску чимось поживитися. Звідси висновок — не мародерствуй і не попадеш у полон!

Його швиденько роззброїли і потягли по провулку Маяковського в напрямку школи. Далі його підхопили Масяня із Строїтелем, накинувши йому на голову пакет.

Інша група, яка була праворуч (Мак, Док, Адвокат і Давид) почала рухатись за першою групою, прикриваючи її відхід. Передостаннім у групі рухався друже Адвокат, який випадково побачив невелику діру в паркані і зазирнув в неї. Прямо перед собою він побачив сходинки запасного входу в приміщення управління депо. Далі за сходинками був великий постамент, на якому стояв пам'ятник паровозу. На постаменті Адвокат побачив трьох «сепарів», які мирно спілкувалися поміж собою, але усі були в камуфляжі і зі зброєю. Один з них піднявся сходинками і зайшов в приміщення, а двоє, які залишилися, почали чомусь підозріло озиратися по сторонах. Є тільки доля секунди, щоб прийняти рішення. Потрібно або тихо відходити і, можливо, підставити спину товаришів під кулі ворога, або стріляти наввипередки. В Адвоката в минулому житті був досвід такої стрілянини, але то було давно і тих, у кого тоді стріляли, вони називали «духами». А тут двоє «осіб слов'янської зовнішності» — один років двадцяти п'яти—тридцяти, коренастий, білявий. Другий молодший, худорлявий, чорнявий. У білявого автомат з підствольником і судячи з поведінки, він у них головний. Вибору немає — звучать два постріли. Білявий падає, але худенький реагує миттєво і ховається за парпет.

— Навіщо ти стріляв? — почали питати розвідники Адвоката, коли він до них дістався.

— Там було три «сепари». Один з них зараз «двохсотий», а другий, можливо, поранений, але я не впевнений. Третій зайшов у приміщення управління депо. Треба повернутися і зачистити це приміщення, — відповів червоний від бігу і захеканий Адвокат.

Друже Строїтель з Юрою Айдарівцем повезли полоненого словака до школи, а інша частина взводу повернулася до будівлі управління депо. Спочатку зайняли позиції навколо будівлі і дехто з бійців підійшли оглянути ліквідованого бойовика. Масяня

забрав його пістолет і документи, з яких було видно, що вбитий був також сербським найманцем. Автомат з підствольним гранатометом взяв друже Адвокат, бо в нього до цього моменту був лише цивільний карабін СКС.

Після цього оглянули приміщення управління депо. В підвалі будівлі побачили декількох місцевих жінок і чоловіків. «Сепара», який зайшов до того приміщення, ми так і не знайшли. Він міг переодягнутися і перетворитися на «цивільного місцевого мешканця»; міг встигнути втекти, поки розвідники поверталися, а міг сховатися в одній з багатьох кімнат будівлі управління депо, більшість з яких були зачинені, а ламати двері розвідники не стали, бо це було б заподіяння шкоди майну державного підприємства «Укрзалізниця».

Другий бойовик також втік і слідів крові поруч ніде не було. Значить в другого Адвокат не влучив. От так, двома пострілами, було взяте залізничне депо Іловайська 19 серпня 2014 року».

Командир 5-го відділення 1-ї роти 3-го взводу батальйону «Донбас», Олексій Коваль:

«Зачистка приватного сектору. Проходимо повз багатьох залишених домівок приватного сектору, але і місцевих мешканців доволі багато. Дісталися до паркану залізничного депо без пригод. Нібито усе спокійно. Можливо, підуть собі «ополченці», не стануть руйнувати місто? Дуже хотілося, щоб було саме так».

Командир гранатометного взводу спеціального призначення майор Ніколов (Лермонтов) Михайло Михайлович:

«Прокинувшись вранці 19 серпня, ми знову зустрілися зі Скіфом і обговорили деталі нашої нічної мандрівки. Над деякими моментами ще жартували і сміялися. Після того я ще поділився своїми враженнями з друже Бугром — Анатолієм Горбенком, про надмірну обережність Скіфа. З усієї моєї поваги до цього воїна, мені здалося, що він занадто обережний. І на майбутнє мені, мабуть, буде краще діяти лише складом свого взводу без допомоги розвідників. Бугор висловив думку, що необхідно перевірити місце нічної сутички і з'ясувати кого саме ми атакували і, можливо, знищили.

Щоб не турбувати інших бійців, ми вирішили поїхати утрьох на УАЗі до ворожого дозору й оглянути місце бою. Окрім мене і Бугра, з нами був боець нашого батальйону Едуард Урум'ян з позив-

ним Апостол. Діставшись вже знайомої крамниці на автозаправній станції, ми залишили на прикритті біля машини Апостола, а разом з Бугром пішки вирушили в напрямку перехрестя і місця, де вночі був ворожий дозор. При собі я мав лише автомат і пістолет. Усе зайве як то бронезжилет, гранати і таке інше вирішив залишити в машині. Залишивши позаду переїзд і білу будку праворуч від нього, я раптово помічаю, що дорогою від Многопілля до нас рухається колона машин. Колона складалася з чотирьох автомобілів. Попереду рухалися два легкових авто з бійцями, а позаду вкриті тентом два військових «Урали» з гарматами на причепі. Згідно отриманої раніше інформації, ми знали, що з того напрямку мав заходити батальйон «Дніпро-1». В першу мить я не був впевнений в тому, кому саме належить колона, і підозрював, що це можуть бути сепаратисти, але попередня інформація про вхід в місто дружніх нам підрозділів, які мали зайти ще учора вдень, надавала привід думати, що це можуть бути і свої. Видно, щось завадило «Дніпру-1» зайти учора, і ось вони нарешті заходять. Потрібно додати, що місце, де ми влаштували нічний бій і затримали підозрюваних, було в зоні відповідальності саме батальйону «Дніпро-1». Згідно з попереднім планом, ми зараз знаходилися в секторі відповідальності дружнього підрозділу.

Бугру навіть здалося, що він побачив знайоме обличчя одного нашого колишнього бійця з позивним Гусь, який, на його думку, перевівся з «Донбасу» до «Дніпра-1». Знайоме обличчя було серед людей, які рухалися в легковому авто. Мені здалося, що це саме він, і я, опустивши автомат і полегшено видихнувши, спокійно вирушив у напрямку колони. Крокуючи до автівок, ловив себе на думці, що ще декілька секунд тому був готовий відкрити вогонь по побратимах, та, на щастя, цього не сталося. Разом з Бугром ми підходимо до головуючого авто і спілкуємось російською мовою з бійцями в машині. Спочатку виявилось, що ми помилилися зі схожим обличчям нашого колишнього бійця. Уважніше роздивившись колону, ми побачили що в кабінах вантажівок, окрім водіїв, перебувають ще по два бійця в кожній. Схоже, в кузовах під тентом також знаходились бійці.

— Привет. Кто такие?

У відповідь те саме питання також російською:

— А ты сам кто такой?

Я з відвертою посмішкою, напівжартома-напіввідверто відповідаю, що я руський офіцер (я дійсно закінчив російське вій-

ськове училище), а Бугор в цей момент запитує про документи у тих, хто в машині.

На пропозицію показати документи, бійці відповіли декількома жартами:

— Какие еще документы? Шутишь? Может быть, и у тебя они есть?

Ми разом ще посміялися, але особисто в мене ще не було повної впевненості, хто переді мною — вороги чи свої? Я вагався прийняти рішення про застосування зброї, оскільки в нас вже були випадки потрапляння під дружній вогонь, і тому сама думка про те, що від моєї кулі може загинути побратим, для мене була вкрай неприємною. Тим більш, що в двох легкових авто загалом знаходилося близько десятка бійців і, якщо відкрити вогонь, то загине не один, а, можливо й усі. Бійці в машинах не виказували будь-якого хвилювання, але зброю тримали на колінах напготові. Перекинувшись ще декількома фразами ні про що, ми так і не зрозуміли одне одного, хто є хто, але взаємні жарти і почуття гумору розрядили складне становище, і ми вирішили, що являємося представниками дружніх сил.

Я ще спитав, куди само зараз вони рухаються і чи потрібна якась допомога, на що бійці відповіли що в напрямку Придо-рожного. Потім ще пролунало декілька фраз нібито ні про що, на кшталт «Счастливого пути. Если будут какие-нибудь вопросы, то свяжемся. До встречи». Я ще навіть потиснув усім бійцям у машині руку. Колона рушила з місця через переїзд. Повз нас проїхали обидві легкові автівки, обидві вантажівки... Дивно, але ніяких позначень або будь-якого натяку про належність до якогось підрозділу на машинах і бійцях не було.

Бійці батальйону «Донбас» Анатолій Горбенко (друже Бугор) і Едуард Урумян (друже Апостол)

Жодного прапорця, шеврона або бодай якогось розпізнавального знаку. До речі, на нашій формі також не було жодного розпізнавального знаку, або прапору. Лише коли повз нас проходили гармати, ми з Бугром зрозуміли, що це за колона. На гарматах білою фарбою великими літерами були намальовані надписи «ОПЛОТ».

Колона за залізничною путьовою станцією повернула в напрямку гаражів і далі попрямувала в напрямку Придорожнього і Кобзарів. Я подивився на дружє Бугра і сказав: «“Сепари”... Дивно... а де ж “Дніпро-1”?» Ми стоїмо на самому перехресті, і я напевно розумію, що в декількох метрах від мене в лісосмузі знаходиться місце ворожого дозору. Вчора вночі ми його відпрацювали, але зараз було незрозуміло, чи є там хтось, чи немає. Ми, до зустрічі колони «Оплоту», не встигли його перевірити. Якщо нас відразу не пристрелили, то, або там нікого немає, або приймають нас за своїх і продовжують спостерігати. Не підвищуючи голосу і не здійснюючи різких рухів, ми обговорюємо з Бугром ситуацію і дістаємося висновку, що, якщо за нами зараз спостерігають і побачать різкі рухи з нашого боку, або почують що, ми виходимо на зв'язок по рації зі своїми, то відразу покладуть прямо на дорозі. Вирішили, що Бугор без будь-якого натяку на поспіх, повернеться до УАЗіка і приїде за мною, а я залишусь, щоб ніхто не вистрелив Бугру у спину. При цьому Апостола вирішили залишити на автозаправній станції на всяк випадок. Усе пройшло нормально. УАЗ з АГСом під'їхав до перехрестя, і ми, залишивши там машину, пішки вирушили ще трохи далі по шляху ближче до блокпоста бойовиків, до якого залишалося ще близько декілька сотень метрів. Було дуже добре видно в повний зріст озброєних бойовиків за встановленими на шляху бетонними плитами. Я надав команду зупинитись.

— З оплотівцями ми вже привіталися. Достатньо. З цими хлопцями на блокпосту вітатися не будемо. На сьогодні досить вітань.

Ми з Бугром пішки почали повертатися до перехрестя. Наблизившись до місця ворожого дозору, Бугор побачив тіло знищеного бойовика. Ніхто його звідти не прибрав і воно лежало саме там, де я бачив його в тепловізор ще живого минулої ночі. За допомогою бінокля я деякий час спостерігав за блокпостом і пересуванням бойовиків. Відстань до нього була приблизно п'ятсот метрів. За декілька хвилин спостереження я приблизно

з'ясував дислокацію ворога навколо поста і помітив розрахунок СПГ-9. Було зрозуміло, що, якщо шлях перекритий блоками, то ліворуч і праворуч від шляху мають бути окопи і бліндажі, де мають ховатися бойовики під час артилерійського обстрілу. Коли ми вже збиралися повернутися до школи, то побачили, що від ворожого блокпоста в нашому напрямку рухається легковий автомобіль. Я наказав Бугру не піднімати автомат. Продовжуємо грати в «своїх». Схоже, бойовики ніяк не очікували на те, що українські підрозділи так швидко і непомітно увійдуть в місто і тому зовсім не підозрювали будь-якої пастки або сюрпризів з боку міста. Машина зупинилася поблизу нас і, не виходячи з машини, нас почали роздивлятися через приспущене бокове скло двоє кавказців у цивільному одязі. Ми вирішили першими звернутися до них і запитали:

— Что там сейчас на блокпосту? Наши?

Кавказці відповіли:

— Наши. А кому ж еще там быть?

— А кто наши?

— Понятно кто. Ополченцы.

Я з полегшенням видихаю і роблю вигляд, що їх відповідь мене заспокоїла. Також намагаюсь заспокоїти і бойовиків:

— Хорошо. Позади также наши. Необходимо наладить связь и поэтому сейчас переедете через переезд и прямо по улице доедете до школы. Там скажете, что от Лермонтова.

Кавказці дякують і рухаються в напрямку школи. Ми без спіху також вирушаємо за ними на УАЗі, але рухаємося набагато повільніше, тримаючись на значній відстані. Здалеку ми побачили, як наших співрозмовників вже зустріли, витягли з автівки і розклали на дорозі наші бійці. Тоді я надав команду зупинитися поблизу автозаправних станцій. Мало що ще може рухатися з ворожого блокпоста? Заради цього розвернули УАЗ і зайняли позицію з АГСом, тримаючи під прицілом переїзд. Я вийшов на зв'язок з підполковником Власенком і доповів йому про те, що ми дізналися і що спостерігали:

— Друге Філін, а ви не можете більш конкретно пояснити, з якого боку і коли саме має заходити «Дніпро-1»?

Відповідь мене трохи приголомшила:

— А «Дніпро-1» туди не буде висуватися. І не чекайте його.

— Так. Зрозуміло. Одну колону «Оплоту» ми вже пропустили повз себе. Шляхом вільно користуються бойовики з гарматами.

При цьому я надав у штаб необхідні дані про напрямок руху колони «Оплоту», яка загубилась десь на шляху до Кобзарів. Згодом розвідники, які знаходилися поблизу Придорожного, доповідали, що колона оминула залізничну машинну станцію і повернулася знову на блокпост, з якого раніше виїхала.

Тоді я остаточно переконався в тому, що чекати батальйон «Дніпро-1» з цього напрямку не варто. Ми повернулися на своєму УАЗі до школи, і я доповів Філіну про те, що територію навколо залізничної машинної станції оглянуто. Дозорна ворожа позиція поблизу станції знищена. Найближчі ворожі позиції розташовані приблизно в декілька сотнях метрів від станції в напрямку Кутейникового. Через переїзд поблизу станції іноді рухаються ворожі транспортні засоби й окремі підрозділи. Я запропонував взяти під контроль цю станцію, але Філін прийняв рішення поки що цього не робити. Ми отримали завдання дійти до залізничного переїзду і зупинитися. На станцію без розвідки заходити не слід. Треба зазначити, що рішення тоді приймалися достатньо швидко. Усе відбувалося навіть набагато швидше, ніж я це зараз згадую в деталях. Я взяв в якості підтримки взвод Віталія Яцика і ми, під прикриттям бойової машини піхоти, знову вирушили по центральній вулиці Ломоносова в напрямку переїзду. За той час, поки ми були відсутніми в цьому секторі, бойовики встигли дістатися до свого знищеного дозору і знову зайняти ту позицію. Щойно ми вийшли в сектор огляду ворожого дозору, по нас із лісосмути, яка знаходилась ліворуч від дороги, відкрили вогонь зі стрілецької зброї. Поблизу лісосмути були розташовані декілька напівзруйнованих будівель, я з Дмитром Кулішем і Віталієм Костюком непомітно закріпився за ними. Між нами і ворогом була рясна лісосмуга, і ворогу, який вів вогонь переважно по відкритій місцевості поблизу заправних станцій, було важко нас помітити. Відстань до ворога була усього декілька метрів, і ми почали закидати їх позицію ручними гранатами. При цьому Дмитро Куліш користувався гранатами Ф-1, а я РГД-5. Вогонь з боку бойовиків припинився, і вони залишили позицію, відійшовши по лісосмузі в напрямку свого блокпоста.

Віталій Костюк з позивним Улибка доповів мені, що його викликають до пожежного депо і запитав дозволу висунутися в тому напрямку. Я відповів, що командир тут у нього Віталій Яцик, тож до нього і звертайся, друже. Яцик дозволив своєму бійцю висунутися на підкріплення до депо. Приблизно за сорок

хвилин надійшло повідомлення по рації, що Улибка загинув. Деталей його загибелі я не знаю, тому що не був при цьому присутній. Останнє, що я бачив, як від нас віддалявся в напрямку свого останнього бою солдат резерву Віталій Костюк в своєму неповторному бронезилеті з надписом «Улибка» на спині. Він на одинці вирушив від залізничної моторної станції в напрямку пожежного депо і з того часу я вже живим Віталія Костюка не бачив».

Боєць батальйону «Донбас» Руслан Москіт:

«Оглянути навколишні зі школою краєвиди я зміг лише вранці 19 серпня, коли був присутнім на нараді біля школи. Перед нами поставили завдання — зайняти й охороняти зручні позиції по периметру навколо школи. Потрібно було обладнати блокпости і зайняти в певних місцях позиції. Добровільно я і Мамай пішли до перехрестя по вулиці Виноградній, приблизно в декілька сотнях метрів від школи. За спиною були свої, а попереду і ліворуч — ворог. Зайнята нами позиція являла собою звичайне перехрестя вулиць Виноградної і провулку Гоголя.

Коли години за дві розпочався обстріл, ми просто впали на землю, не розуміючи, що робити. Намагались зрозуміти, звідки ведуть вогонь. Коли усе скінчилося, ми покрокували до покинутого будинку метрах в п'ятнадцяти від нас. Все ж таки він був ближче, ніж школа, і тут можна було сховатися під час обстрілу за великими воротами або в підвалі. На подвір'ї ми побачили стару німецьку овчарку, яка продовжувала охороняти будинок. Спочатку будинок здавався покинутим господарями. Хазяїн з'явився лише за п'ять діб. Дуже важливим на подвір'ї виявився кран з водою. Оглядали місцевість ми таким чином, що один з нас залишався на перехресті, а другий оглядав територію. Під час огляду ми відразу визначилися, що робити і куди ховатися під час артобстрілу. Вже під час наступного обстрілу ми вже бігли до залізних брам, поблизу яких обладнали наше перше укриття.

Потім відбулося дещо дуже підозріле. Я помітив метрах в двохстах позаду нас з боку школи лежачу в траві людину, яка тримала нас на прицілі. Я не був стовідсотково переконаний, хто то був, але вирішив перевірити. Дуже неприємне відчуття, коли незрозуміло, хто тримає тебе на прицілі і може будь-якої миті вистрелити. Мій напарник зайняв позицію за парканом і прикривав мене, поки я рухався до цієї підозрілої людини, утримуючи

автомат у витягнутій правій руці. В мене була якась впевненість, що позаду нас розташовані наші позиції, але я вирішив ще раз в цьому переконатися. Коли я підійшов ближче і побачив двох бійців, в мене з'явилося переконання, що це все ж таки свої. Один з незнайомців підвівся на ноги і мої підозри остаточно розвіялися, оскільки на його рукаві була жовта стрічка, якою ми тоді маркували себе. З бесіди з бійцем стало зрозуміло, що вони вже тривалий час тримають нас на прицілі. Тільки аналіз поведінки наших дій врятував нам життя. Снайпер мав сумніви щодо того — вороги ми чи свої. Оскільки ми весь час дивилися в його бік і не відкривали вогонь, він також вирішив не стріляти на ураження першим. А можливо, він побачив в оптичний приціл на нас спільне жовте маркування і переконався що ми свої? Хто його зна? А взагалі було не дуже приємно від іноді виникаючих випадків погані взаємодії і координації поміж окремими підрозділами. Ця зустріч нас підбадьорила, оскільки відтепер ми знали, що позаду нас прикриває снайперська пара.

На жаль, тиша продовжувалася недовго. Увечері знову розпочався мінометний обстріл, і тому було прийняте рішення будувати більш надійне укриття. Все в тому ж покинутому будинку ми знайшли лопати для того, щоб окопатися. Але де там! Перехрестя було заасфальтованим і тому укриття почали рити на узбіччі дороги. Дуже важливим було зайняти й обладнати позицію саме на перехресті, інакше перекривався огляд в стратегічних напрямках.

Під час подальшого огляду місцевості за будинком були виявлені складені залізничні шпали, з яких у перервах поміж обстрілами ми і почали будувати укриття на перехресті. Впродовж наступних декількох діб на допомогу до нас відрядили ще двох бійців. Врешті-решт, ми побудували достатньо облаштовану позицію. А метрах в двадцяти від нас почали будувати своє укриття снайпери Едуард Шляков і друже Зуб. Ми дивилися по центру і праворуч, а вони спостерігали за прилеглою лісосмугою».

Частина штурмового взводу батальйону «Донбас» увійшла до групи, якою підсилювався взвод Сергія Шкарівського на час зачистки приватного сектору і штурму східної частини Іловайська. До складу цієї групи під керівництвом Олександра Печнікова увійшли Віталій Костюк, Зомбік, Радон, Казимир, Богдан Кіріченко, Сокіл, Ізя, Віталій Фоменко, Олександр Апон-

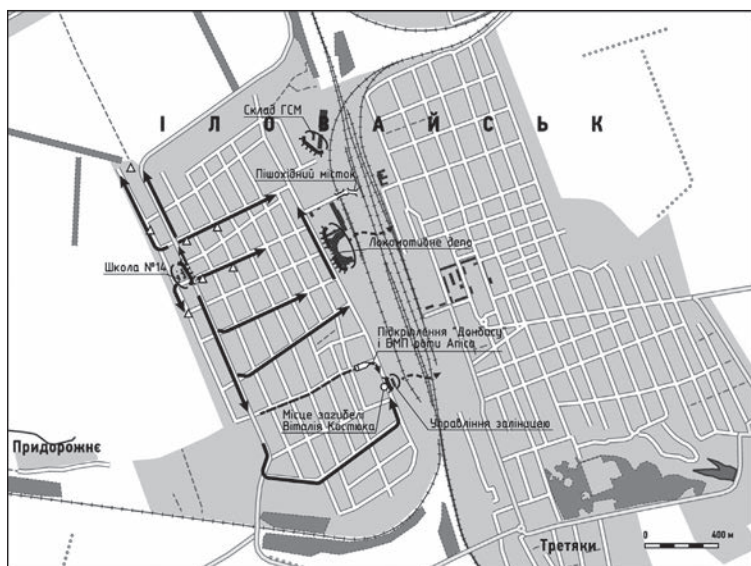

Схема подій в місті Іловайськ зранку 19 серпня 2014 року

чук, Леший і Міха. Бійці отримали завдання зачистити вулицю Пролетарську, яка простягалася вздовж залізничних колій і була своєрідним кордоном між будинками приватного сектору і залізницею. Особливу увагу потрібно було приділити триповерховій будівлі Управління залізницею. Згідно з отриманою на той час інформацією, будівля була порожньою, а бойовики розташовувались в приміщеннях локомотивного депо, яке знаходилося в семистах метрах від означеної будівлі. Уважно оглядаючи подвір'я і залізничні споруди, бійці дісталися до будівлі Управління залізницею.

Неподалік від цього місця рухався вантажний КраЗ з бійцями батальйону «Донбас» і позаду нього одна з бойових машин піхоти. КраЗ з БМП зупинилися і, перебуваючи у вантажівці, бійці спішилися і вирушили пішки. Бойова машина піхоти залишилася поруч з КраЗом.

Віталій Костюк помітив у вікнах другого поверху двох підозрілих осіб і голосно повідомив іншим:

— Другий поверх! Двоє біля вікна! Обережно!

Віталій Фоменко, який знаходився під парканом вигукнув:

— Стріляй!

Але старший групи Олександр Печніков, перебуваючи під бетонним парканом і не маючи можливості бачити вікна будівлі, зупинив бійців:

— Куди стріляй? А якщо то свої або цивільні? Спочатку перевіримо.

— Які там свої? — заперечував Віталій. — Окрім нас, тут немає ніяких своїх!

У той момент ніхто окрім Віталія Костюка не бачив людей в будівлі і тому не було цілком зрозуміло хто вони. Бійці Зомбік, Радон і Костюк знаходились на протилежному від паркана боці вулиці і, розуміючи, що немає інформації по особам у будівлі, залишили відкриту місцевість і зайшли до приватного двору, огороженому дерев'яним парканом з металевими воротами, продовжуючи звідти спостерігати за будівлею. Ніхто крім них не бачив, що саме відбувається на другому поверсі будівлі.

Поки бійці вирішували, чи стріляти по вікнах, чи вирушати на зачистку будівлі, ворожі стрільці відкрили вогонь з вікон. Бійці «Донбасу» миттєво розосередилися навколо бетонного паркану, поділившись на дві окремі групи. Костюк, Зомбік і Радон потрапили в найбільш небезпечний сектор і ледве встигли лягти в приватному подвір'ї за доволі міцними залізними во-

Боець батальйону «Донбас» Віталій Фоменко (Касатка)

ротами. Казимир, Кіріченко, Сокіл і Ізя розосередилися вздовж двометрового бетонного паркану, який тягнувся вздовж дороги й умовно відокремлював приватний сектор від території залізничного управління. Також, трохи ближче до в'їзду до подвір'я управління і на деякій відстані від своїх товаришів, зайняли позиції Олександр Печніков, Олександр Апончук, Леший, Міха і Віталій Фоменко. Відстань від будівлі до бетонного паркану була доволі незначною — усього двадцять п'ять метрів і тому ворожому стрільцю було неможливо вразити бійців, які зайняли за ним позиції, але Зомбік, Радон і Костюк були зручною мішенню, незважаючи на те, що їх прикривали металеві ворота.

Схоже на те, що стрілець бачив, як бійці забігли у двір, і тому стріляв скрізь металеві ворота впевнено і влучно. Методично і кучно випущені п'ять поодиноких куль калібру 7,62 пробili металеві ворота. Одна з куль дивом не увійшла в ногу Радону, пошкодивши бійцю форму і пошкарявавши шкіру. Одна з них вразила в голову лежачого на землі Віталія Костюка...

Хтось з бійців гучно вигукнув: «Улибка триста!» Бійці під бетонним парканом почали підіймати над головою автомати і вести, майже навмання, шалений обстріл вікон другого поверху. Казимир, Богдан Кіріченко і ще хтось з бійців відійшли від паркану і відкрили прицільний вогонь по вікнах. Від вантажного КрАЗа на допомогу бійцям висунулась бойова машина піхоти, яка здійснила декілька пострілів по відчиненим вікнам другого поверху будівлі.

Несподівано, без будь-якого попередження або наказу, від бетонного паркану до дверей будівлі кинувся Олександр Апончук. Боець був у той час трохи не в своєму розумі і діяв дуже необережно. Бійці намагалися його якось зупинити, але їм це не вдалося. Подолавши внутрішній двір, він зник у будівлі. Побачивши, що один боець вже забіг у будівлю, Олександр Печніков наказав:

— Касатка, Сокіл, Міха, швидко до будівлі! Інші, прикрийте!

Надаючи приклад, старший групи під шалений гуркіт декількох прикриваючих стволів кинувся разом зі своїми бійцями до будівлі і разом із Сокілом забіг до першого поверху. З дверей, похитуючись, вийшов Апончук і доповів, що він вже все оглянув і зачистив. Бійці увійшли до приміщення і оглянули декілька автомобілів, які стояли в боксах першого поверху.

Олександр Печніков піднявся по сходинках на другий поверх, а бійці Сокіл, Віталій Фоменко і Міха залишилися захищати перший поверх, який складався з декількох майстерень і гаражних боксів. Поблизу виходу з будівлі, в бік залізничних колій, зайняв позицію кулеметник Ізя, уважно проглядаючи підступи до будівлі з боку залізничних рейок. На другому поверсі були приміщення управління і роздягальні для співробітників залізниці з багатьма залізними ящиками для одєжі й особистих речей. Подивившись з вікон другого поверху в бік залізничних колій, Олександр оцінив зручність обраної ворогом позиції. З тильного боку будівлі, майже до самого другого поверху, знаходився великий пагорб, з якого був вхід до другого поверху будівлі. З боку вулиці триповерховий фасад, а позаду два поверхи і напівпідвал, який насправді був першим поверхом. Тож ворожі стрільці вільно залишили будівлю через другий поверх і загубилися серед безлічі розташованих на рейках вагонів. Позиція для засідки і безпечного відходу з будівлі були ідеальними. Третій поверх був схожий на якусь лабораторію. Жодної живої душі в будівлі вже не було.

Бійці закінчили зачистку будівлі і виявили кинуту бойовиками снайперську гвинтівку Драгунова. На жаль, самих бойовиків ані затримати, ані знищити не вдалося. Схоже, шалений обстріл з півтора десятків стволів перед штурмом будівлі налякав ворожих стрільців, і вони, кинувши зброю, зникли з будівлі. Скоріш за все, вони вийшли на протилежний бік будівлі з боку залізничних колій і втекли через забиті вагонами колії до східної частини міста.

Глянувши через вікно в кінці коридору другого поверху, Віталій Фоменко помітив чоловіка з тележкою-кравчучкою, що віддаляється. Цивільний рухався через залізничні колії подальше від будівлі Управління залізницею до східного боку Іловайська. Віталій гучно вигукнув: «Стій!», але чи то відстань, чи то страх, чи то чоловік навмисно не виказував ознак, що чує, але він не озираючись продовжував уходити в бік зайнятої бойовиками частини міста. Ніхто тоді не наважився відкрити вогонь в напрямку людини в цивільному одязі і тому чоловік зник серед безлічі залізничних вагонів.

Закінчивши огляд будівлі, Олександр Печніков кинувся у двір до свого пораненого бійця, викликаючи допомогу і медиків. Глянувши на Віталія Костюка, йому здалося, що він ще

Боець батальйону «Донбас» Віталій Костюк (Улибка)

живий і лише тільки поранений. Йому дуже сильно хотілося думати і вірити саме в це... На жаль, сподівання Олександра не виправдалися. Від отриманих поранень боець батальйону «Донбас» Віталій Валерійович Костюк загинув на місці. Прибулий на місце сутички на медичному УАЗі друже Дрин забрав тіло Віталія і відвіз його до школи. Це була перша, але, на жаль, не остання втрата батальйону «Донбас» в цей день під час штурму східної частини міста.

Після взяття під контроль важливої для подальшого наступу будівлі, було прийняте рішення залишити в ній декілька бійців — кулеметника Ізю і пару бійців для прикриття, але згодом все ж, зважаючи на важливе стратегічне значення цієї позиції, її посилили бійцями Олександром Ванеком, Едуардом Ушаковим, Ярославом Тендітником, Казимиром і ще кількома гранатометниками разом з Дмитром Різниченком. Група мала прикривати фланг у той час, коли штурмові роти підуть через пішохідний міст атакувати східну частину міста.

**Командир гранатометного взводу спеціального призначення
майор Ніколов (Лермонтов) Михайло Михайлович:**

«Південна околиця Іловайська поблизу залізничної машинної станції. Після повідомлення по радіо про загибель Улибки, мене накрила ярість і я сказав Яцику, що годі стояти на місці. Потрібно зачистити і зайняти машинну станцію і вирушати далі до ворожого блокпоста і захоплювати його. Після цього штурмуємо дев'ятиповерхівки на східному боці міста і здійснюємо повний контроль над східною частиною Іловайська. Командир БМП не підтримав мою ініціативу. В нього є конкретний наказ зайняти позицію поблизу залізничного переїзду біля станції, і він буде виконувати цей наказ, поки не отримає від свого командира наступний. Тоді в нас виникла навіть невеличка сутичка з екіпажем бойової машини, але згодом ми дісталися порозуміння, і командир бойової машини погодився висунутися за залізничний переїзд і зайняти позицію поблизу бетонного паркану станції на перехресті. Ми зайшли на саму машинну станцію і ретельно її оглянули. Бойовиків на ній виявлено не було. Лише в підвалі, схожому на бомбосховище, було виявлено близько десятка місцевих мешканців, які ховалися там від обстрілів. Люди сиділи тривалий час без світла, по щиколотку у воді, рятуючись від пострілів і вибухів. У цей момент розпочався інтенсивний вогонь з боку ворожого блокпоста так званими «зайчиками». Так називалися ворожі бійці, які бігали туди-сюди, переховуючись, в лісосмузі й обстрілювали нашу позицію. Після обстрілу «зайчик» тікав і замість нього бігав наступний. Обстрілювали переважно зі стрілецької зброї і іноді використовували підствольні гранатомети, закидаючи через паркан гранати. Окрім того, достатньо щільний вогонь вівся з боку блокпоста. Ворог використовував кулемети, ручні гранатомети і звичайну стрілецьку зброю. Основною метою обстрілу була бойова машина піхоти. Декілька раз наші бійці намагалися обійти ворожі укріплення і атакувати з флангів, але бойовики достатньо міцно тримали оборону в цьому укріпленому районі, і наші атаки були відбиті. На щастя, при цьому серед особового складу нашого підрозділу були лише легкопоранені. Здається, то були бійці Віталія Яцика.

Стало цілком зрозуміло, що атакувати блокпост в лоб не вийде, і я вирішив закріпитися на залізничній машинній станції. Задачу мінімум, яку я ставив перед собою, було виконано. Я доповів про це в штаб Філіну, від якого отримав наказ утримувати

зайняту позицію. Ми затримались на території станції приблизно годину. Під час перебування на ній періодично прилітали ВОГи і здійснювались спроби ворога обстрілювати саму станцію і бойову машину піхоти».

Боєць Артем Хорунжий згодом достатньо точно описав саме цей епізод і тих, хто перебував поблизу залізничної машинної станції в той момент:

«Ми злізли з даху однієї з будівель колійної машинної станції, з якого встигли здійснити буквально пару пострілів. Нас помітили і почали накривати вогнем з РПГ. Осколки сипалися по усьому даху, і тому ми вирішили звідти прибратися. На останнє Сашко залишив мене без слуху, випустив у бік «сепарів» постріл з «мухи». Залишивши дах, ми зайняли позицію за бетонним парканом, через який час від часу перестрілювались з носіями георгіївських стрічок, що переховувались на протилежному боці вулиці. Тут же під парканом нами було розведене невелике багаття, на якому розігрівався обід. Лермонтов розповідав про те, що скрутив зі свого АКСу гальма-компенсатор тому, що толку з нього все одно нема ніякого, а без нього ствол виглядає набагато солідніше, і що його каска — це справжня реліквія часів В'єтнаму. Були ще якісь розмови. Усе це супроводжувалося хлопками підствольних гранатометів і тріскотнею кулеметів. Хтось пригостив мене смачним печивом. Друге Мангуст (доброволець батальйону «Донбас» Микола Чупаков. — *Авт.*) поспіхом обмотував постріли для ручного гранатомета скотчем, насапуючи в нього цвяхи і шурупи. Трохи праворуч бійці Яцика з бойовою машинною піхоти насапали вогню на «сепарський» блокпост, який ми візьмемо за тиждень, але нам це тоді вже мало чим допоможе. Радіостанції повідомляли про загиблих і поранених і про те, що усе покотилося до біса. Усю цю картину (далеко не повністю описану) очолював розташований поруч УАЗ-бобік із встановленим на ньому автоматичним гранатометом АГС-17, за кермом якого сидів друже Бугор. Він уявляв з себе цілком величну картину монументального спокою. Я впевнений, що навіть ядерний вибух в той момент не засмутив би його спокою і свідомості. Коли Лермонтов вирішив, що тут занадто нудно (!!!), вони поїхали в саму «дупу Кракена», а на обличчі Бугра не поворухнувся жоден мускул. Поїхав, наче в крамницю за хлібом усього в декількох кварталах».

**Командир гранатометного взводу спеціального призначення
майор Ніколов (Лермонтов) Михайло Михайлович:**

«Південна околиця Іловайська поблизу залізничної машинної станції. Бойовики час від часу займали позицію свого знищеного дозору і вели вогонь з обладнаного укріплення. Щоб якось протидіяти обстрілу, я з декількома бійцями знову висунувся до будівель поблизу лісосмуги і закидав позицію ворога гранатами, коли з неї знову почали вести вогонь. Гранати кидали дуже енергійно. Друже Камаз, навіть, іноді намагався мене зупинити і говорив, що вже досить, а то ще самих себе поранимо. Після того, як в черговий раз вогонь ворога був подавлений, я вирішив повернутися за паркан станції і вийшов майже на відкритий простір посеред дороги. Я був повністю переконаний в тому, що після такої кількості закинутих гранат нікому вижити в тому окопі не довелося. Інші бійці залишилися біля будівлі, щоб прикрити мене. За густими кущами їм тоді не було видно позиції ворога, і гранати ми кидали скоріш на звуки пострілів, ніж у візуально видимих ворогів. Коли я дістався узбіччя дороги, то обернувся і раптово побачив у семи метрах від себе в кущах окопи ворогів і якийсь рух в них. Я знову жбурнув в ті окопи декілька гранат. Мої бійці, які спостерігали за моїм виходом, також готувалися переходити дорогу, і раптові вибухи в декількох метрах від них стали повною несподіванкою. Як на диво, мене зовсім не вразило осколками, хоча я кидав РГД-5 не далі ніж на десять метрів від себе в повний зріст. Після того стало цілком зрозуміло, що ворог нарешті гарантовано знищений, і ми повернулися за паркан станції».

Боєць-санітар батальйону «Донбас» Сергій Міщенко:

«19 серпня 2014 року. Іловайськ. Близько 11:00. Командир взводу Сергій Шкарівський надає завдання командирі відділення Олександрю Дейнезі.

— Чуб, ви бачили ларьок перед містком? Там повно горілки.

— Та бачив, друже командир. Треба було б охорону виставити. Бо отойво, як хлопці його надигають — фестивалити будуть усю ніч.

— Ні, Чуб. Охорони не треба. Треба знищити всю горілку. Все, що є з продуктів, рознести по підвалах цивільним.

— Зни-и-и-щити? Друже Шульц, там же трохи більше, ніж дофіга.

Чуб намагається це все уявити.

— Повністю. Плшки розбити, горілку вилити.

— Слуухаюсь, командир.

З особистого досвіду знищення: цікаво і весело бити лише перший ящик. Потім починає дратувати монотонність процесу і сморід, який перебиває усе навколо. В той день ми знищили близько двохсот літрів різноманітних лікєро-горілчаних напоїв».

Боець-доброволець батальйону «Донбас» Сергій Тіунов:

«Цей прикий випадок вони завжди обговорюють, коли збираються разом. І завжди сваряться майже до особистих образ. І в кожного є своя думка. Думка одного з них — вони тоді схибили, всі разом. Таке теж буває — це війна.

Розвідувальний взвод батальйону «Донбас» отримав наказ оглянути нафтобазу і з'ясувати, чи є там бойовики. На своєму біленькому мікроавтобусі бійці доїхали до перехрестя вулиці Титова та Мопровського провулку, де загальна група разом з автобусом залишилися, а айдарівці (Юра та Саня) Док і Адвокат пішли вперед по Мопровському провулку до перехрестя з вулицею Пролетарською. Саме цією вулицею закінчується житлова забудова Іловайська та починається промислова зона залізничної станції, де і знаходиться за парканом нафтобаза (за іншою інформацією склад паливо-мастильних матеріалів) депо. Розвідгрупа дійшла до перехрестя і, зупинившись, почала вести спостереження в бік нафтобази, яка знаходилася в метрах 150—200 від перехрестя. Перед спорудою і огорожею нафтобази були різні насадження — дерева, кущі, високий бур'ян і клаптики приватних огорodів.

Минув деякий час і бійці побачили, що до них наближається легкова автівка — білий ВАЗ-2109. Іхала вона по Мопровському провулку з того напрямку, де залишилася загальна група розвідувального взводу. Вікна в машині були відкриті і в них були помітні висунуті стволи автоматів. Звичайно, що всі розвідники дозорної групи були впевнені, що ідуть свої, тому що вони приїхали з боку, де залишилася загальна частина нашого розвідувального взводу та автобус. У бійців не було жодних сумнівів у тому, що свої не могли пропустити повз себе озброєну групу бойовиків.

Коли машина доїхала до перехрестя і водій побачив озброєних людей (тобто нас), він миттєво додав газу і на великій

швидкості проскочив у напрямку нафтобази, сховавшись за її парканом. Майже за декілька хвилин розвідувальний дозор побачив що до них, з того ж самого боку, де має перебувати загальна розвідувальна група, наближається КамАЗ з тентом на кузові. За кілька хвилин до КамАЗа приєднався ще і вантажний «Урал», в кузові якого сиділи чотири чоловіки, один з яких був у голубому береті повітряно-десантних військ. У кузові «Уралу» був встановлений міномет «Васильок». Розвідник Адвокат, який стояв на узбіччі шляху, ще подумав: «Клас! Десантура наша підтягнулася. Тепер буде легше». За двома вантажними машинами рухалася ще і легкова автівка «Нива». Але колона машин повернула не в сторону нафтобази, а в інший бік — у бік локомотивного депо і зупинилася майже на перехресті. З «Ниви» вийшов озброєний чоловік у камуфляжі і звертаючись до Адвоката, який виявився ближчим до нього зі всіх розвідників, спитав:

— Эй, пацаны. А куда поехала белая девятка?

Адвокат, який був впевнений, що перед ним наші десантники, відповів:

— Ребята вы не туда повернули. Разворачивайтесь, вам направо, а потом вон по той дороге в сторону нефтебазы.

Чоловік сів у «Ниву», і вона почала розвертатися, з'їхавши трохи з дороги на узбіччя. І тільки тоді Адвокат побачив задній борт «Уралу», на якому був надпис: «ОПЛОТ».

■ Бій батальйону «Донбас» на східній частині міста Іловайськ

Виконуючий обов'язки командира батальйону «Донбас» підполковник В'ячеслав Власенко:

«19 серпня була проведена операція по визволенню східної частини Іловайська.

Наслідки операції були катастрофічними. Третина групи була поранена і декілька бійців загинули. В той день «тілоохоронці» принесли Семена Семенченка, пораненого осколком в лопатку і нижню частину ноги. Потім я його евакуював «на велику землю». В телефонному режимі я вів перемовини з командиром батальйону «Миротворець» Андрієм Тетеруком. Він обіцяв висунути свій батальйон нам на допомогу. Чекав рішення керівництва».

Бійці 1-ї штурмової роти батальйону «Донбас»

Доброволець батальйону «Донбас» Ігор Гевко:

«Вихід 19 серпня 2014 року був спланований в штабі сектору «Б» за безпосередньою участю генерала Хомчака і керівників усіх підрозділів, які мали діяти одночасно того дня, згідно зі спільно узгодженим планом. Це стосується і керівників «Азова», «Дніпра-1», «Шахтарська» й усіх інших підрозділів, які в той день приймали участь у цій операції. Кожному підрозділу було визначено певну ділянку відповідальності, на якій кожен підрозділ мав виконати своє завдання. Спільно й одночасно зі штурмовими діями батальйону «Донбас» мали з технікою увійти інші підрозділи.

Штурм східної частини міста виконувався переважно силами бійців 1-ї штурмової роти. Були бійці й інших підрозділів нашого батальйону, які також добровільно виявили рішучість прийняти участь у штурмі. Хто не був готовий до штурму, той залишався. Це не означає, що хтось боявся чи щось таке. Для штурмових дій потрібна певна рішучість. Тому ті, хто не був до цього готовий, залишались і підсилювали охорону школи, периметру на внутрішніх постах охорони і на інших ділянках міста, де не була потреба в обороні. Рішенням командирів на місті було сплановано застосувати військову хитрість і заходити в центр міста не через

підсилені ворожими силами опорні пункти, а перейти там, де нас не чекали, а саме через пішохідний міст у районі 13-ї школи. І це було достатньо успішно виконано, оскільки під час заходу до центральної частини Іловайська батальйон не зазнав втрат. Було поранено лише одного бійця. Завдяки цьому несподіваному для ворога маневру, були захоплені в полон декілька озброєних бойовиків і декілька було знищено ще до початку бою в центрі міста. Лише в самому центрі ми вже вступили в важкий бій і понесли втрати.

Перед перетином місточка було оголошено й обрано лише тих, хто добровільно вирішив увійти до східної частини міста. Зі свого боку, батальйон «Донбас», понесши втрати, виконав своє завдання в повному обсязі. Ми дістались, згідно загального плану, до центра міста і вели бій протягом декількох годин проти значних ворожих сил, очікуючи підходу інших підрозділів».

Заступник командира 1-го штурмового взводу батальйону «Донбас» Дмитро Єсаулов (Камиш):

«Нами було отримане завдання розвідати і визначити сили противника на східному боці міста Іловайськ. Також виявити загальні вогневі позиції. І привернути до себе увагу ворога вогневим контактом для того, щоб інші добровольчі батальйони мали можливість увійти у місто зі сходу. Коли було поранено Семена Семенченка, поблизу пішохідного мостика на західній частині міста, Тарас Костанчук запропонував добровольцям подолати мостик і увійти до східної частини міста. Він так і сказав: «Мені потрібні добровольці. Хто піде зі мною?» Перша штурмова рота у повному складі виказала бажання довести операцію до кінця. Тоді Тарас наказав: «Збираємось. Екіпіруємось. Беремо додатковий боекомплект і вперед з боєм». У 1-й штурмовій роті Тарас Костанчук був людиною з найбільшим бойовим досвідом на той момент, який отримав ще до початку війни в Україні. За підтримкою і прикриттям інших підрозділів нашого батальйону, а також за підтримки однієї бойової машини піхоти, ми подолали пішохідний мостик і почали рухатись вулицями східної частини міста. Завдання було дістатись центральної частини міста, вступити в бій і, по можливості, захопити головний штаб бойовиків. Саме тоді ми під керівництвом Тараса вирушили до центральної частини Іловайська і вступили там у бій».

Командир гранатометного взводу спеціального призначення майор Ніколов (Лермонтов) Михайло Михайлович:

«Саме в цей момент розпочався бій на східному боці міста, де наші бійці намагалися зайняти східну частину Іловайська за залізничними коліями. Я отримав повідомлення по рації, що починається операція поблизу пожежного депо. Наші сили підтягнулися від школи через приватний сектор до пожежного чи, як його ще називають, локомотивного депо і приготувалися вирушити через пішохідний місточок на східний бік Іловайська в районі середньої школи № 13».

Боець батальйону «Донбас» Олександр Горланов (Грек):

«Наскільки я вірно зрозумів наказ, наше завдання полягало в тому, щоб перейти на східну частину Іловайська. Програма-максимум полягала в тому, щоб увійти і закріпитись. Програма мінімум — розвідка боєм. Перша спроба заходу була здійснена до обіду десь о 10:00. Ще до початку цього обстрілу, на протилежний бік мосту була відряджена окрема штурмова група у складі декількох кулеметників, які зайняли позиції на східній стороні відразу за мостом і оглядали територію навколо, готуючись прикривати перехід через мост загальної групи.

Ми підійшли до пішохідного мосту через залізничні колії поблизу локомотивного депо. Мост поділявся на дві частини. Перша була доволі широкою, на яку міг навіть заїхати автомобіль, а потім починались пішохідні сходинки і міст продовжувався суто пішохідною частиною. На автомобільну частину мосту заїхала одна з наших автівок і зупинилась майже біля сходинок до пішохідної частини. Спочатку біля того автомобіля була нарада командирів, на якій були присутні Семен Семенченко і Тарас Костанчук. Ми чекали на останні вводні і готувалися до переходу через міст. Особисто я знаходився безпосередньо ліворуч від того авто. Здається, поруч були друзі Яр і під мостом біля бетонної опори Ігор Гевко. І тут в наш бік почали працювати з автоматичного гранатомета. Першою прилетіла одна граната і вибухнула десь неподалік. Пригадую, що при цьому Ярослав Тендітник, який стояв поруч ще вигукнув: «Хлопці, схоже, пристрілюються саме по нас!» За тридцять секунд прилетіла друга граната вже безпосередньо поруч з нами. Від вибуху посікло осколками друзі Тьозку, друзі Шаха, друзі Урала, Семена і мене. Друзі Полтаві (Ярославу Тендітнику)

тоді пощастило, оскільки один уламок від гранати лише застряг у нього в наколіннику. Поки поранених завантажували в цю ж машину, я прикривав і останнім також сів до неї. Машина рушила з місця і привезла нас до школи, де нам почали надавати першу медичну допомогу».

Стрілець-санітар батальйону «Донбас» Сергій Міщенко:

«У Семенченка було достатньо серйозне поранення лопатки. Осколки лише випадково не вразили легені і серце. Першу допомогу пораненим надавав медик Ярослав Тендітник — друже Полтава. Згодом другий наш медик, Кішка, евакуювала усіх поранених в той день разом з Семеном до Многопілля».

Командир 5-го відділення 1-ї роти 3-го взводу батальйону «Донбас» Олексій Коваль:

«Починаємо зачистку другої, більшої частини Іловайська. Вузкий пішохідний місточок через безліч протягнутих вниз залізничних колій. Праворуч від місточка видно довгі вервиці вантажних вагонів. Ліворуч протягнуті до горизонту рейки. Оку нема за що зачепитися. Відділення Занози залишається прикривати міст, а моему відділенню наказано тримати друге від моста перехрестя на лівому фланзі. Передові штурмові підрозділи батальйону «Донбас» щойно встигли підійти до другого перехрестя, як прямо на них вискочила біла пасажирська «Газель». Зупинили — «сепари»! Хлопці їх витягли, а ті в шоці! Не очікували так нарватися. Швиденько відрядили полонених у тил на базу до школи. Минає декілька хвилин і з першого перехрестя виїжджає відкритий УАЗік з розрахунком автоматичного гранатомета АГС-17. Зупинитися водій не побажав. Ну то що ж, кожен сам обирає собі долю. Раптом важке поранення в стегно отримує друже Безіменний. Бійці бігом через міст на руках виносять його в тил. Я розподіляю своїм бійцям позиції, сектори і інструктую:

— Замаскуватися в палісадниках. Лежати тихо і не розмовляти. Спостерігати і слухати.

Молодці хлопці. Зробили усе, як було сказано. З воріт будинку навпроти вийшов старий дід і оглянув вулицю. Подивився в бік стрілянини, що наближалася, і, не помітивши моїх бійців в секреті, зайшов у будинок. Що ж, якщо полізуть з нашого боку, ми їм влаштуємо сюрприз».

Боець батальйону «Донбас» Віталій Фоменко:

«Коли штурмові групи нашого батальйону перейшли пішохідний міст, ми зайняли позиції на перехресті вулиць Пушкіна і Шевченка. Раптом хтось з бійців повідомив — УВАГА! РУХАЄТЬСЯ УАЗік! Один з наших бійців приготував на всяк випадок гранатомет. Ще один з бійців зайняв позицію для стрільби з коліна прямо на узбіччі, але більш досвідчений побратим порадив йому відійти з тротуару і зайняти безпечну позицію за парканом, щоб не стати в разі чого зручною мішенню. Скористатися нагодою той боець не встиг. Майже відразу після цього за рогом будинку почувся рев двигуна і на перехрестя виїхав звичайний військовий УАЗ-тачанка з надписом «Отморозки». Спочатку машина на швидкості увійшла в поворот, але потім різко загальмувала і зупинилася на дорозі. Водій здійняв руки вгору. Було помітно, що люди в УАЗі просто оторопіли від несподіваної зустрічі з нами.

Побачивши нас, водій УАЗа відразу прибрав з керма руки і здійняв їх вгору. Я знаходився праворуч від машини і чітко бачив водія і пасажирів на передньому сидінні. Чоловік на передньому пасажирському сидінні був без майки з голим торсом і з татуюванням на правому плечі. Пасажир, вітаючись, підняв одну руку вгору і вигукнув: «НЕ СТРЕЛЯЙТЕ! СВОИ!» Десь здалеку по вулиці почулась команда: «Не стріляти!»

Я не бачив жодних розпізнавальних знаків ані на машині, ані на тих, хто був всередині. Коли роздягнений пасажир вигукнув «СВОИ!», я трохи заспокоївся, але зброю не опускав. Були ще деякі сумніви стосовно того, що, можливо, дійсно якісь наші вояки заблукали. Хто його знає? Не відкривати ж вогонь, не розібравшись хто такі? Тим більш, що загрози поки що ніякої немає. Чоловік на передньому сидінні, схилившись вперед, почав копошитися в себе в ногах, нібито щось збирав на полу машини. Аж раптом він підвів у вікно короткий автомат АКС і відкрив вогонь. На той момент хтось з наших бійців тримав машину на прицілі, стоячи на дорозі на одному коліні. З УАЗіка в мій бік пролунало три постріли. Я побачив, як тричі біля мене в траві здійнялися фонтанчики землі від куль. В мене, майже автоматично, виникла відповідна реакція — стрімко падаючи вбік на землю, я відкрив вогонь у відповідь. Бій відбувався майже впритул. Я бачив, як кулі проходили скрізь шию озброєного бойовика і далі влучали в шию і голову водія. Не спиняючи вогню, я спрямовував пострі-

ли від пасажирів на передньому сидінні до салону і вниз, щоб вразити усіх, хто міг переховуватися в машині і на задньому сидінні. Також по машині відкрили вогонь і інші наші бійці. Від шквалу вогню УАЗ покотився і проїхав по інерції ще кілька метрів, впершись в паркан приватного будинку по вулиці Пушкіна. Під час вогню по «Отморозкам» машину дуже сильно хитало з боку в бік. Ще один з бійців вийшов на дорогу і додатково влучно всадив близько двадцяти куль по УАЗу. Коли вогонь припинився, він витягнув з автомата магазин і подивився, чи залишилися ще набойі. Переконавшись, що ще трохи є, знову вставив магазин на місце. Взагалі все відбувалося дуже швидко і саме так запамяталося на все життя, як запис. Цього неможливо забути, навіть якщо намагатися це зробити.

У задній частині УАЗа за автоматичним гранатометом лежав молодий борець. Коли він помирав, то лише встиг здійснити вгору руку, нібито вітаючись в останній раз і, відразу опустивши її, віддав Богу душу. Побачивши, що з перетвореного на решето УАЗа стрімко біжить бензин, я вигукнув: «Стоп! Вогонь!» На цей момент ми, спільно з іншими бійцями, в чотири стволи випустили близько п'яти магазинів по машині і мені здалося, що є загроза підпалу бензину і вибуху бензобака.

Перше почуття в мене було не з приємних. Першою чомусь виникла думка, що ми дійсно розтрощили когось із своїх. Яша йшов до машини і повторював: «НЕ СТРІЛЯЙТЕ! СВОЇ!» Я бачу як до мене йде Яша і кричить: «СВОЇ!» В той момент я ще відповів йому: «Які в біса свої? Вони щойно стріляли по мені і ледве не вбили!» Тоді, опустивши автомат, я себе відчував дуже гидко. В думках було лише «Невже?.. Невже дійсно знищили своїх?! Чому ж тоді вони відкрили по мені вогонь?» Все відбулося настільки стрімко, що в перші секунди взагалі ніхто не зрозумів, що саме стало і хто першим почав стріляти. Аж тут з'ясувалося, що Яша кричав за друже Безіменного, якого під час стрілянини було поранено в ногу. На допомогу дружє Безіменному прибігли санітари Яр з Аліною і почали надавати йому необхідну допомогу.

Мені було цікаво оглянути, як я влучив і чи прошила моя куля одночасно двох бойовиків? Оглянувши тіла, я побачив, що в обох загиблих дійсно шиї були прошиті по одній траєкторії. Продовжуючи огляд машини, я побачив, що у вбитого в багажному відділенні АГСника відкриті очі. Я тоді чомусь подумав, що

треба закрити, але не зміг, тому що не відійшов від адреналіну бою. Серед іншого, наші бійці вилучили з автомобіля автомат АКМ і пошкоджений ручний кулемет РПК. Також у одного з бойовиків було вилучено гранату Ф-1.

Згодом, перебуваючи в полоні, я усі чотири місяці жив з думкою про те, щоб бойовики не дізналися про цей знищений нами УАЗ. Я майже молився, щоб наш зрадник Міха не здав цей епізод «сепарам». Повернувшись з полону, я цим знищеним нами бойовикам навіть свічку в церкві поставив. Щоб там не було, але вони виявилися сміливими вояками. Не побажали здаватися в полон. Маю зазначити, що то був гідний супротивник».

**Боець другої штурмової роти батальйону «Донбас»
Богдан Кириченко:**

«За кілька хвилин огляду машини з'ясувалося, що вона належала бойовикам і ніякої помилки не було. Позаду в УАЗі виявили ще одне тіло озброєного бойовика. Наймолодшому з ліквідованих, згідно з документами, було 23 роки. До розстріляної автівки підійшов Сергій Шкарівський і виказав жаль, щодо того, що загинули молоді бойовики. А я сказав йому, що мені особисто нікого не шкода, окрім своїх. Порожній без набоїв АГС і декілька ручних протитанкових гранатометів з розстріляного УАЗа перенесли і склали в одному найближчому дворі. Потім, коли вже відходили, усе це там і залишили, бо не було часу забирати. А ствол (пістолет) одного з ліквідованих забрав собі друже Артист. Він же забрав і документи одного з ліквідованих.

(Оглянувши документ, Артист повідомив про те, що його власник належав до якогось «Пітерського спецназу». Як з'ясувалося згодом, друже Артист вигадав про «Пітерський спецназ» навмисно для Касатки, щоб заспокоїти його. Боець був на адреналіні і під впливом емоцій. Він надзвичайно емоційно сприйняв можливість знищення своїх і Артист словами про ворожий спецназ заспокоїв бійця. Насправді усі троє знищених бойовиків були місцеві. Про це свідчили їх документи. Двоє були з Харцизька й один місцевий з Іловайська. — Авт.)

Після того, як розібралися з УАЗом і «Газеллю», залишаємо деяких бійців контролювати перехрестя, а загальна група вирушає по вулиці Першотравневій в напрямку центра міста. Попереду рухався штурмовий взвод Тараса Костанчука. Трохи позаду

трималися снайпери. Рухаючись вздовж вулиці, ми почули окремі поодинокі постріли. Поміж вулицями Першотравневою і Шевченка дворами рухалась невелика група наших бійців, перевіряючи двори. Ці бійці вийшли до будівлі дитячого садочка, який знаходився в сотні метрах від провулку Пушкіна. Семьорка зі снайперами перестрілювався з кимось поблизу дитячого садочка. Поруч з садочком була будівля, схожа на будинок молитви, в якому перебували бойовики. Наша група, яка рухалась по вулиці Першотравневій, пройшли повз садочок, а група Семьорки вийшла саме на нього і в будівлі позаду нього помітили підозрілий рух і невідомих бійців. Загальна група в цей час повільно рухалася далі, залишаючи на кожному перехресті бійців для контролю пройденої території».

Боець-санітар батальйону «Донбас» Сергій Міщенко:

«Вже перенесли через міст пораненого бійця Безіменного і перевели групу полонених, яких взяли в білій «Газелі». Потім на тій «Газелі» вивозили поранених з центру міста. Я намагався загнати авто на міст, щоб їздити через нього, але там незручні сходи були, в поворот не влазила ніяк. Тому тягали поранених через той мостик на руках. З боку будівлі школи за мостиком поодинокими пострілами вів вогонь один з ворожих стрільців. Я ще при штурмі його почув. Згодом з'ясувалося, що то був молодий хлопчина, озброєний самозарядним карабіном Симонова, родом з Ясиноватої. Цей стрілець дуже мені заважав через місток бігати. Один полонений бойовик, під час переходу через міст, навіть від нього кулю в руку спіймав. Я тоді ще групу Куліша зустрів і попросив щось з тим снайпером зробити, бо дуже незручно бігати через місток, коли в тебе стріляють».

Заступник командира окремого спеціального взводу батальйону «Донбас» Дмитро Куліш (Семьорка):

«Коли я з своїми бійцями перейшов міст, то поблизу школи № 13 виявили одного бойовика-снайпера в «льожці». Це був дуже молодий хлопчина, який не чинив жодного спротиву і тому навіть фізичного впливу до нього не застосовували. Сергій Міщенко має рацію. Цей молодий стрілець дійсно складав небезпечку під час переходу через залізницю і одним зі своїх пострілів ледве не зніс мені голову. Його куля пройшла повз мій ніс і вдарила у високовольний ізолятор на стовпі електромережі.

Після того вона зрикошетила в бетонний стовп, вибивши кусок бетону розміром з кулак. Але, під час затримання, його дійсно не били».

Бійці вирушили до центра міста по декількох напрямках. Більша частина штурмового загону вирушила по вулиці Першотравневій, а окремі групи пішли в обхід через подвір'я й інші провулки, які простягалися паралельно центральній вулиці. Усі рухалися майже синхронно в напрямку будівлі міської адміністрації. Уважно оглядаючи усе навколо, бійці минули перехрестя з провулками Островського, Челюскіна і Мічуріна. Коли бійці дісталися до центрального магазину АТБ, почали проявляти себе перші ворожі снайпери. Бійці «Донбасу» були змушені зупинитися і зайняти позиції попід деревами і навколо будинків, намагаючись визначити, звідки по них ведуть вогонь.

Заступник командира окремого спеціального взводу батальйону «Донбас» Дмитро Куліш (Семьорка):

«Перевіряючи місцевість поміж вулицями Першотравневою і Шевченка, моя група, в складі чотирьох бійців — мене, Охотніка, Деникіна і Козака вийшла до будівлі дитячого садочка. Оглянувши садочок, переконалися що він цілком порожній і жодних ознак перебування людей там не було. За садочком увагу привернула чи то чотири, чи то п'ятиповерхова будівля, навколо якої стояло декілька автомобілів. Перед головним входом стояв УАЗ з металевим дахом і ЛуАЗ. Обидві авто були з усіма розкритими дверима. Складалось таке враження, що пасажирки терміново вискочили з машин, навіть не гаючи часу на те, щоб прикрити двері. З протилежного чорного входу в будівлю також стояли мікроавтобус РАФ, «Газель» і міліцейський конвойний автомобіль. Така кількість транспорту відразу викликала підозру, що в будівлі перебувають бойовики. Я наказав Охотнику перевірити і взяти під контроль задню частину будівлі. Охотник пішов на задній двір, і саме тоді пролунали перші постріли. Я наказав Козаку залягти і контролювати територію навколо парадної частини будівлі, а сам, разом з Денікіним, висунувся до Охотніка. Коли ми до нього дісталися, то я побачив, що в мого бійця було посічене обличчя. Куля вдарила в цеглину на вході до підвалу на задньому дворі, і осколки цегли посікли бійцю обличчя. Денікін висунувся з-за рогу будівлі, щоб поди-

витись, звідки могли стріляти, і відразу отримав кулю в грудну пластину бронежилета. Куля розбила бінокль, але бронежилет витримав. З боку бойовиків стали чути якісь розмови і перегокування. Здається, спілкувалися не менше п'яти осіб. Я вступив з ними в розмову на російському жаргоні, намагаючись бути схожим на напівкримінальний елемент:

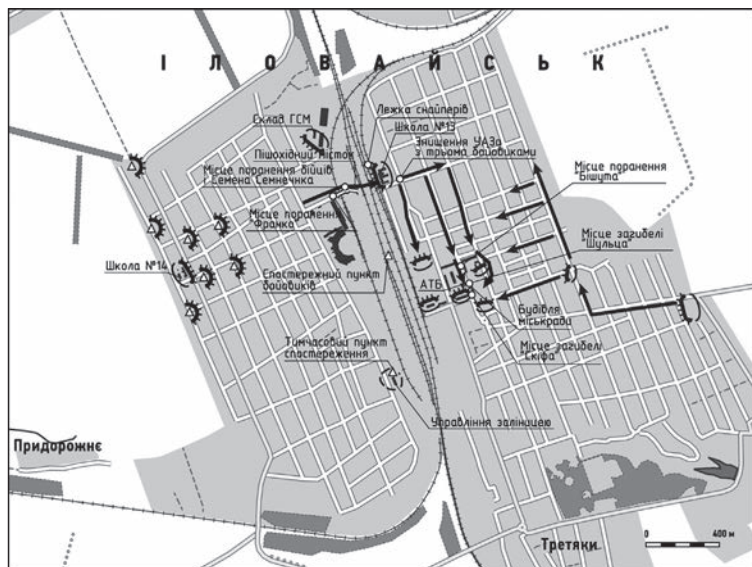
— Это кто у нас тут так куярит? Это наши или укропы?

У відповідь почув:

— Это ДНР.

— Бля, пацаны, не гасите! Мы свои.

При цьому виходжу на відкриту місцевість, щоб краще роздивитись, де знаходиться противник, і непомітно відстрілюю чеку у гранати Ф-1. Відрахував три секунди і на «три» жбурнув її на звук співрозмовника. Після потужного вибуху і невеличкої паузи звідти почувся дикий крик і хтось почав лупити на всі боки навколо з кулемета Калашникова калібру 7,62-мм. Більше там протягом години ніхто не розмовляв, а просто відстрілювалися. Відстрілювалися жорстко. Противник, незважаючи на доволі жорсткий бій, чинив гідний спротив. На вибухи наших гранат вороги відповідали також масованою стріляниною. Було схоже, що

Загальна схема бою батальйону «Донбас» 19 серпня 2014 року в м. Іловайськ

люди, які посіли в будівлі, знаються на військовій справі і доволі спокійно реагують на вибухи і вогонь. Один з бойовиків кинув до нас у відповідь гранату Ф-1. Вона викотилась на три метри від нас з-за рогу і я вигукнув: «Граната!» Відразу ж Охотник стрибнув за інший ріг будівлі, а Деникін не встигав, і тому я схопив його за лямку бронежилета біля шиї і закинув за ріг будівлі. Також встиг стрибнути і сам, але мені трохи не пощастило. Була дуже потужна вибухова хвиля і мені тоді здалося, що зараз і ноги відірве. Один дрібний осколок все ж влучив у ліву ступню (його мені так і не витягли і тепер повсякчас на МРТ сильно гріється). Ми не встигли зачистити цю будівлю. Маю зізнатися, що тоді я відмовився від допомоги і відхилив запропоноване підкріплення, тому що дуже хотів особисто захопити трофейний кулемет Калашникова. Бій навколо цієї будівлі тривав до моменту, поки Артист не надав загальну команду на відхід. На той момент Тарас Костанчук (Бішут) вже був поранений і зник. Врешті-решт довелося покликати допомогу, і до нас підтягнулася розвідка на чолі з Михайлом Данівим. Першим до мене дістався Євген Харченко, який, скориставшись ручним гранатометом, вистрелив у напрямку будівлі, де засіли бойовики. Розвідники Ахіма рознесли перший поверх з автоматів і кулемета. Потім Гайдамака ще реактивним огнеметом «Шмель» намагався влучити в одне з вікон, але всередину будівлі не влучив. Всього під час тієї сутички я вистріляв вісім автоматних магазинів з АКС і використав тринадцять ручних гранат».

Поміж будівлями магазину АТБ і міськвиконкомом стояв покинутий білий автомобіль з відчиненими дверима. Саме там, під час того бою, першим загинув Сергій Шкарівський, який перетнув вулицю від АТБ до двоповерхової будівлі міськвиконкому.

До будівлі міськвиконкому підбігли Тарас Костанчук і ще декілька бійців, але тривалий час нікому не вдавалося дістатися до пораненого Сергія, хоч до нього було усього декілька метрів. У цей час Скіф отримав наказ — обійти зі своїм відділенням відкриту місцевість перед міськвиконкомом з лівого флангу, щоб нейтралізувати снайперів. Бійці розповідають, що вони дійшли по одній з вулиць до якогось контейнера, який стояв у сусідньому дворі, після чого почали заходити до міськвиконкому ліворуч боку. Скіфу зі своїми бійцями вдалося дістатися до парапету біля пам'ятника на головній площі, і там зав'язалась перестрілка з бойовиками, що засіли в приватному секторі, поблизу вулиці

Щорса. Одночасно з цим активізувалися і бойовики, розташовані в багатоповерхових будинках по вулиці Комова і Шевченка. З декількох напрямків по штурмових групах бійців батальйону «Донбас» почали вести вогонь із прихованих позицій вороги. Розвідники почали відходити до тієї частини державної споруди, де тримав позицію Костанчук, але там вони знов потрапили під вогонь. Саме тоді, під час спроби дістатися до тіла Сергія Шкарівського, отримав своє смертельне поранення Олександр Романенко. Серед розвідників було ще кілька поранених, які тримали бій і перестрілювались з ворожими снайперами, поки їх не вдалося звідти евакуювати.

Заради евакуації бійців з небезпечного сектору, на дорогу між магазином АТБ і будівлею міськвиконкому виїхав щойно вилучений у бойовиків автомобіль «Газель». За кермом машини був боєць батальйону «Донбас» Андрій Киричек. Поруч з ним знаходився Олександр Федорченко — друже Брест. В цей момент звідкільсь зверху по автівці почав працювати ворожий стрілець. Кулі пробивали дах кабіни автівки і одна з них влучно вразила водія в захисний шолом. Куля зрикошетила від шолома і вразила Андрія в щелепу. Машина зупинилася, і Олександр Федорченко,

Командир взводу батальйону «Донбас» Сергій Шкарівський

що знаходився поруч з водієм, швидко відтягнув пораненого товариша з водійського сидіння і сам посів замість Андрія за кермо. Брест вивів авто з зони ураження і тоді на допомогу до пораненого прибіг боєць-санітар Андрій Поляков... Рана була страшною. Куля влучила водієві зверху в щелепу і застрягла десь глибоко в тілі бійця. Перебинтовувати було майже нічого... суцільна кривава рана... Андрій розірвав декілька пакетів з бинтами і приклав їх до рани, поспіхом намагаючись зупинити кровотечу.

Друже Брест вирушив на «Газелі» з пораненим до пішохідного мосту, щоб передати бійця до медиків. Все відбувалося дуже швидко і стрімко. Віддавши пораненого санітарам, Олександр швидко повернувся до місця бою і намагався вдруге дістатися до тіл загиблих Сергія Шкарівського й Олександра Романенка, заради чого оминув одну з п'ятиповерхових будівель і дістався рогу будівлі міськвиконкому з безпечного боку.

Боєць-доброволець батальйону «Донбас» Святослав-Андрій Грушевський:

«Ми перейшли на інший бік будівлі. Стрілянина почалася незрозуміло звідки з-за дерев і рясних гілок. Ворог вів вогонь з декількох позицій. Командир нашого розвідувального взводу Олександр Романенко — досвідчений боєць, який ще за радянських часів сім років прослужив в Афганістані і мав певний бойовий досвід. Щоб зберегти маневреність, він майже ніколи не носив бронежилета — лише кевларові вставки, але тканина не була здатна врятувати його життя від тієї кулі. Скіф вийшов від невеличкого парапету у повний зріст до рогу будівлі і його вразили першим. Він отримав кулю прямо в живіт.

У роботі він був схожим на мисливського пса, який взяв слід. Він не боявся, як ті бійці, що вперше опинялися під обстрілами. Зачувши ворога, він робив усе, щоб його знищити. Я вперше звернув на це увагу ще в Красногорівці, і це мене дуже сильно тоді вразило. А в миру Скіф був Олександром Романенком — головою Старосинявської селищної ради. Звертався до всіх на «ви» і називав нас козаками. І так оригінально сміявся, що ми заходилися не від жарту, а від його заразливого реготу.

Я чітко пам'ятаю, що коли вразило Скіфа, мені здалося, що тоді пролунав саме подвійний постріл, але в Скіфа влучила лише одна куля. Майже одночасно з цим отримав своє поранення в руку й Олекса. Ми стояли один за одним, і тому, по ідеї, я і мав

бути наступним. Тому я різко впав і, вже лежачі, кинув Олексі джгут, щоб він перетягнув собі поранену руку. При спробі відкотитися від парапету ближче до рогу будівлі міськвиконкому, в мене майже на мить підвелася від землі нога і саме тоді в ступню влучила перша куля...

...Аліна — людина взагалі надзвичайна. Вона перебувала з групою Бішута біля АТБ. Як вона опинилася тоді біля нас, я взагалі не розумію. Прямо, як з-під землі, вискочила. Щоб дістатися до нас від магазину, потрібно було перетнути вулицю, де загинув Шульц, потім оминати двоповерховий будинок міськвиконкому і лише тоді потрапити до нас. Саме вона надавала нам першу медичну допомогу. Дуже смілива дівчина.

...Хтось вигукнув, що ще можна врятувати командира взводу Сергія Шкарівського. Це була дуже інтелігентна людина, від якої, як і від Скіфа, не почуєш поганого слова. Ще на полігоні ми жили разом в одному наметі. Він був врівноваженим і впевненим в собі чоловіком... Більше схожим на письменника, ніж на вояка.

...На той момент вже загиблого Скіфа віднесли і поклали до північної стіни міськвиконкому. Наскільки це було можливо з пораненою ногою, я кинувся до Сергія і спромігся проповзти вже повз мертвого Олександра... Лишався відкритий простір — усього декілька метрів до Шульца. Я вважав, що зможу проскочити, але саме тоді й отримав другу кулю в плече. Вона прошила бронжилет навиліт. Відразу виник такий біль, що я заляк на місці. Рука стала немов паралізована. Сергій Шкарівський на той момент був вже мертвий — снайпер влучив йому у шию. А до мене ніхто не міг підповзти, хоча лишалося усього декілька метрів... Дякувати Богові, мене все ж таки витягли наші бійці. Ворожий снайпер переключився на когось іншого. Інакше навряд чи я лишився б живий...»

Боєць другої штурмової роти батальйону «Донбас»

Богдан Кириченко:

«Я забирав пораненого Святослава-Андрія Грушевського з території, що прострілювалася, прямо з-під снайпера. Спочатку я побіг, але снайпер почав стріляти і мені довелося залягти за бетонні сходинок сусіднього будинку. Хтось почав кричати мені: «Дурень, стій! Ти куди побіг?!» Я заліг за бетонними сходами і намагався визначити, звідки саме по нас веде вогонь ворожий стрілець. Рацію з усього нашого взводу мав лише ко-

мандир і тому доводилося перекрикуватися один з одним гучно в голос. Майже увесь час, поки тривав бій, я лежав за бетонними сходишками. Пам'ятаю, що саме в той момент подзвонив наш боєць Едік Ушаков і запитав, як справи? А я лежу і кажу: «Трішки гаряче, зателефонуй пізніше». Я намагався стріляти по снайперу у відповідь. Робити це було дуже незручно, оскільки заважали гілки і листя дерева. Тому мої постріли були спрямовані, скоріш, у напрямку ворожого стрільця, ніж прицільно по ньому. Щойно я починав стріляти, як у відповідь прилітало так, що і голови не можна було підвести. Схоже, дерево заважало не тільки мені, а і снайперу також. Саме тому влучити по мені ворожому стрільцю також не вдавалося. Своєю стріляниною я намагався прикривати Бішута, коли він вилазив із-за рогу будівлі, намагаючись визначити ворожі позиції, з яких ведуть вогонь. Він намагався визначитись з ситуацією і знайти рішення, щоб відтягнути наших загинувших бійців. Також я вів вогонь в ті моменти, коли хтось з наших бійців намагався перебігати вулицю. Мій автомат був обладнаний підствольним гранатометом, за допомогою якого я закидав ще гранати за будівлю міськвиконкому і за пам'ятник за будівлею цієї держустанови. Саме з того напрямку по групі Олександра Романенка вівся вогонь. Врешті-решт, я відстрілявся так, що коли ми відходили під мостом, то у мене залишилось лише чотири неповних магазина з набоями з дванадцяти. Також я використав близько 12—15 гранат для підствольного гранатомета.

У цей час по пораненому Зорику намагався влучити ворожий снайпер. Спочатку Святослав-Андрій отримав поранення в ногу, а вже потім в лежачого бійця влучило ще дві кулі. Одна вразила бійця в груди і пройшла навиліт вище серця, а друга розтрощила ключицю і частину плечового суглоба. Командир штурмового взводу Тарас Костанчук у цей час з-за рогу будівлі почав стріляти, намагаючись прикрити евакуацію пораненого. Саме тоді я поповз по траві до Святослава-Андрія Грушевського і почав лежачи тягнути товариша з-під обстрілу снайпера. Вставати навіть не намагався, оскільки перебував у красній зоні ураження. Дякувати Богові, ворожий стрілець на якусь мить відволікся і припинив стріляти. В цей момент на допомогу підбіг наш боєць-санітар Андрій Поляков і нам вдвох вдалося відтягнути з зони ураження пораненого Зорика. Тягнути його було дуже важко: бронезилети важкі, людина важка. У пораненого бійця було три кульові

Пораненому добровольцю батальйону «Донбас» Святославу-Андрію Грушевському надають медичну допомогу у дворі Іловайської школи. Стоп-кадр відео

ураження. Я вже хотів навіть автомат кинути, щоб не заважав тягнути Зорика, але, завдяки друже Поляку, цього не довелося робити. Тарас Костанчук почав вантажити загиблих Скіфа і Шульца, а я кричав, щоб він підійшов до нас, бо у нас ще була жива людина і нам потрібна була його допомога.

До нас на захопленому у бойовиків автомобілі «Газель» під'їхав друже Брест — Олександр Федорченко. Також на допомогу до нас підбіг ще і Заза Інасарідзе. Саме вони і допомогли нам завантажити Святослава-Андрія до автівки. Посівши в автівку, ми дісталися нею до пішохідного мосту, щоб допомогти вивантажити з машини загиблих і поранених».

Далі, зі слів бійців батальйону «Донбас», взвод Скіфа з'єднався з основною групою і приблизно через годину почався загальний відхід до мосту через колії. Виходити через пішохідний міст вже було дуже небезпечно, і тому бійці зламали огорожу і, перетнувши залізничні колії під мостом, дісталися до своїх. З протилежного боку залізниці загальний відхід прикривали розрахунки ЗУ-23 і крупнокаліберного кулемета «Утьос».

Доволі трагічна і важка видалася доля і керівника штурмової групи Тараса Костанчука. Він відходив з бою останнім, при-

криваючи відхід загальної групи. Коли після переходу загальної групи через залізничні колії до західної частини міста звернули увагу на відсутність Тараса і Нікітоса, дістатись до них і будь-чим допомогти вже не було ніякої можливості. Бойовики підтягнули до центра міста бронетранспортер і вже прочісували вулицю з крупнокаліберного кулемета. Останнім перед Тарасом залишав бій саме Нікітос, який бачив, як Тарасу в каску влучила куля і він впав. Нікітос намагався повернутися і допомогти пораненому командирі, але в той самий момент сам отримав кулю в ногу і також залишився на полі бою. За допомогою деяких небайдужих місцевих мешканців обидва бійці спромоглися деякий час переховуватися в одному з будинків, а згодом вийти з Іловайська і повернутися на підконтрольну українським Збройним силам територію.

Доброволець батальйону «Донбас» Ігор Гевко:

«Тарас Костанчук — командир штурмової групи з позивним Бішут, і як його сприйняли бійці першої штурмової роти БСП НГУ «Донбас». Майже з першого спілкування із Тарасом бійці відразу відчули в своєму командирі виважену і професійну базу військового досвіду. А також здатність командира завжди говорити впевнено, переконливо і власним прикладом надавати зрозуміти професійні військові речі просто і зрозуміло. Перед кожною бойовою операцією Бішут обов'язково доводить особовому складу штурмової групи мету і тактику проведення бойових дій. Кожен, хто відчув те, як Тарас декількома короткими і зрозумілими кожному бійцю фразами надає накази й об'єднує навколо себе людей; який зрозуміло пояснює, що ми йдемо не вмирати, а знищувати ворога; який дотепно пояснює, як потрібно вести бій, захищаючи себе, той відразу розумів, що перед ним справжній бойовий командир. Тарас легко пояснює кожному бійцю і офіцеру, що припустимі втрати під час штурмової операції — не повинні перевищувати п'яти відсотків бойової групи. І, якщо загальні втрати вже близькі до такого показника, то потрібно зупинити бойову операцію і повернутися назад, після чого, виконати аналіз, переоцінити власні можливості, та змінити тактику або стратегію досягнення бойового результату. Можу цілком впевнено зазначити, що Тарас Костанчук — це саме та людина, яка навчила багатьох штурмовиків воювати і впевнено відчувати себе в сучасному бою, знищуючи при цьому ворога».

Боець-санітар батальйону «Донбас» Сергій Міщенко. 19 серпня 2014 року. Іловайськ. Пішохідний мостик, з'єднуючий два райони міста. Близько 15:00:

«Це вже сьомий чи восьмий раз я пробігаю цю двохсот-метровку. Туди з пустими ношами. Назад з пораненими або загнаними.

Знову набридає сепарський снайпер. Хлісткі постріли з СВД важко сплутати з будь-чим іншим. Посвистує... Інколи чутні поодинокі постріли «Калаша» з багатоповерхівки ліворуч в мій бік. Далекувато для «калаша». Дарма набої витрачає. Навряд чи варто від цього стрільця перейматися.

Наші воюють. Гучно і гаряче там у них. Бій триває вже третю годину. Але зараз ми з Франко несемо дуже особливий вантаж. Шульц «двохсотий»... В голові не вміщається, як таке може бути? Я дізнався це трохи раніше від поранених бійців, але я до останнього не вірив.

Бійці дуже довго не могли забрати твоє тіло. Після двох невдалих спроб, нарешті вийшло у Бреста. Тепер я побачив тебе на власні очі. Вірніше, це вже не зовсім ти. Пожовтіла шкіра. Нібито це і не ти зовсім, а воскова фігура.

Шульц... ну як же так?! Ще вранці ти поїв мене кавою і наспівував «Ваше благородие» під гітару.

Шульц, ти так радів цій гітарі! Цього просто не може бути... Дивно, що за життя я ніколи не звертався до тебе на «ти». Зараз, мабуть, можна? Да, командир?»

Боець-доброволець батальйону «Донбас» Леонід Корнійчук:

«Надзвичайна була людина. Зараз мало хто про це знає і згадує, але свого часу мешканці Лисичанська саме завдяки Шульцу не відчували на собі ударів артилерії. Коли ми почали зачищати Лисичанськ і зачистили половину міста, то був наказ відійти для того, щоб артилерія могла нанести удар по бойовикам, що залишилися в місті. Шульц категорично відмовився виконувати наказ про відхід:

«Який до біса відхід? Половина міста зачищена! Ми повитягали місцевих з підвалів і переконали, що місто буде звільнене. Якщо буде завдано удару, то багато з тих, хто повірив нам, загине. Ніякого відходу! Вперед! Звільнили більшу частину — зачистимо й усе місто».

Бійці батальйону «Донбас» продовжили зачищати місто і без підтримки артилерії спромоглися звільнити місто від бойовиків.

Саме завдяки тому, що бійці залишилися в Лисичанську, місто не відчувало руйнації. В цьому є і особиста заслуга Шульця».

**Командир 5-го відділення 1-ї роти 3-го взводу батальйону
«Донбас» Олексій Коваль:**

«Тим часом бій розпалився не на жарт. Трофейна біла «Газель» з дружє Брестом — Олександром Федорченком за кермом носилася від місця бою до місточка, вивозячи поранених і підвозячи набої. Переїхати місточок автівкою на західну частину міста було неможливо і тому, для подальшої евакуації, поранених переносили через міст пішки. Боець санітар Сергій Міщенко дев'ять разів перебігав міст туди і назад, переносючи на собі поранених. Налаштована на мінімальну гучність радіостанція розривалася командами. Безперервний тріск стрілецької зброї раз за разом на мить приглушався вибухами. Сидячи в прихованій позиції, я весь сходив від нетерпіння. Було трохи шкода від того, що хлопці там б'ються, а я... От хоч би на нас полізли, ну хоч би...»

**Командир гранатометного взводу спеціального призначення
майор Ніколов (Лермонтов) Михайло Михайлович:**

«Рація почала розриватися повідомленнями про те, що група на північно-східній частині міста почала штурм і під вогнем пересувається через пішохідний міст над залізничними коліями. З радіообміну стало зрозуміло, що в нас знову втрати, і хтось вимагав терміново викликати «швидку» і медиків. Тоді ми не відразу дізналися про те, що наші побратими Сергій Шкарівський і Олександр Романенко загинули. Саме тоді з повідомлень радіоефіру я зрозумів, що там спекотно. На нашому напрямку поблизу залізничної машинної станції ворог був подавлений і бій майже скінчився. Переконавшись в тому, що «Дніпро-1» з цього напрямку не зможе зайти, і попереду на блокпосту розташовані значні сили ворога, ми ще деякий час здійснювали обстріл ворожої позиції з автоматичного гранатомета. На той час особисто мені завдань ніхто не ставив і я, в якомусь сенсі, був сам собі командир. Сам ставив собі і своєму взводу завдання. Самі їх виконували і лише доповідали про здійснені дії керівництву. Зазвичай, ці дії були достатньо ефективними і здійснювалися без втрат серед особового складу. Саме тому керівництво надавало мені певну свободу дій. На залізничній машинній станції було

вже достатньо сумно. Ворога більше поблизу немає. Кидати гранати вже нема в кого. Бездіяльність мене завжди пригнічувала, а в той момент, коли інші підрозділи нашого батальйону вели бій і несли втрати, я взагалі вважав неможливим сидіти на місці і чекати, коли бій скінчиться. Я вирішив вирушити з частиною свого взводу до пожежного депо. На станції залишився тримати позицію другий штурмовий взвод батальйону «Донбас» під керівництвом Віталія Яцика, декілька бійців нашого гранатометного взводу і бойова машина піхоти.

Ми завантажилися до нашої машини і вирушили по вулиці Ломоносова в напрямку школи. На одному з перехресть повернули праворуч на вулицю, яка вела в напрямку пішохідного моста через залізничні рейки. Щоб дістатися до самого моста, довелося ще трохи поплетятися по вузьких вуличках приватного сектору, але дісталися ми достатньо швидко. На місці стало зрозуміло, що загальна частина наших бійців вже подолала цей шлях і веде бій на протилежному боці залізниці. Через місточок автомобілі рухатись не могли і тому далі довелося йти виключно пішки. Я взяв з собою дружє Мангуста (добровольця батальйону «Донбас» Миколу Чупакова. — *Авт.*), Богдана Вовненко, дружє Амбала й Анатолія Грицькова. Перші двоє були з гранатометами, а Грицьков і дружє Амбал з автоматами. Вирушили в повний зріст через пішохідний міст. Звуки бою були чутні трохи далі від залізниці, але поруч з нами інколи з боку будівель летять кулі. На східному боці міста ліворуч від мосту розташовувалась будівля школи № 13. За мостом ми побачили два чоловічих тіла без ознак життя. Спочатку навіть не зрозуміли, що це наші побратими Шульц і Скіф, яких бійці винесли з місця їх загибелі. Поруч зі школою стояв автомобіль УАЗ з декількома тілами молодих «ополченців». Десь на сусідніх вулицях триває бій. Дивлячись на Скіфа, мені ще спало на думку, що загинув саме той побратим, якого я ще кілька годин тому вважав занадто обережним. Шкода. Мабуть, це доля. Я — людина, яка діяла завжди більш ризиковано, живий і неушкоджений, а обережний і досвідчений боець розвідник Олександр Трофимович Романенко загинув».

**Заступник командира 1-го штурмового взводу батальйону
«Донбас» Дмитро Єсаулов (Камиш):**

«Ми дістались до ворожого штабу і майже три години вели бій. Це була смілива і несподівана для ворога операція. Не

можна не зазначити особливу роль в тому бою Тараса Костанчука, який здійснював загальне керівництво, перебуваючи безпосередньо на передовій позиції. Своїм власним прикладом він надихав інших, не просто крокуючи позаду, вказуючи напрямок руху, а рухався саме попереду всіх. При цьому він визначав, кому що і де робити, які сектори брати під роботу і кому і як діяти. На жаль, ця операція не була завершена в тому обсязі, в якому планувалася з самого початку. Ми не отримали очікуваної підтримки батальйонів «Дніпра-1» і «Азова» зі східного боку. Цим підрозділам не вдалося зламати ворожу оборону на східній околиці і підтримати нас у центрі міста. Окрім того, ворог протягом трьох годин отримував підтримку з боку Харцизька. Бойовики зістрибували з вантажівок і з ходу вступали в бій. Я вважаю, що, якби керівники тієї операції надали необхідну кількість важкої техніки, яка планувалась з самого початку операції, то ситуація склалася би зовсім по-іншому. Навіть знаходячись в центрі міста, ми намагалися викликати вогонь на себе, але артилерійської підтримки ми також не отримали».

Боєць-доброволець батальйону «Донбас» Віталій Фоменко:

«Під час нашого відступу від магазину АТБ і будівлі міськвиконкому вздовж вулиці Першотравневої, мені запам'яталася одна жіночка, яка вибігла під час шаленої стрілянини зі свого подвір'я і, ридма ридаючи, благала нас не відходити і не залишати їх на «ополченців». Вона зовсім не звертала увагу на стрілянину і вибухи, які гриміли навколо. Її не лякали посвисти куль. Вона лише несамовито намагалася стримати нас і, заламуючи руки, благала: «Не уходьте! Молю вас!!!» Мене переповнювали тоді і переповнюють зараз дуже важкі почуття від того, що ми нібито залишаємо людей ворогу і не можемо їх захистити. Тоді я був переконаний в тому, що невдовзі ми обов'язково звільнимо Іловайськ, і, намагаючись якось заспокоїти жіночку, я просив її, щоб вона зайшла в будинок і сховалася від куль. Мені дуже хотілося, щоб вона залишилася жива. Тоді це ввело мене в легкий ступор від її благань. До того моменту я навіть не уявляв, що в охопленій проросійськими настроями Донецькій області ще є справжні українці, як ця жіночка. Було дуже гірко від того, що я так помилявся і нічим не можу їй допомогти і захистити...»

**Командир гранатометного взводу спеціального призначення
майор Ніколов (Лермонтов) Михайло Михайлович:**

«Ми зайняли оборону навколо 13-ї школи. На сусідніх вулицях і перехрестях вже хтось коїться. Дуже інтенсивна стрілянина з різноманітної стрілецької зброї та гранатометів. Санітари разом з декількома бійцями забрали й евакуювали тіла наших загиблих побратимів. Ми трохи постріляли у відповідь, щоб подавити вогонь супротивника, і в цей момент хтось надає по радіостанції наказ на вихід. Особисто я взяв участь в тому бою не з самого початку і не був присутнім, коли підрозділи отримували наказ для цієї операції. Завдання, мета і план цієї операції особисто мені були невідомі. Мій взвод добровільно висунувся до місця бою, щоб підтримати наші підрозділи. Я навіть не знав про те, що операцією керує Тарас Костанчук. Наші бійці почали потроху відходити і потрібно було прикрити відхід тих, хто допомагав залишити поле бою пораненим і евакуював загиблих. Саме тоді я надав наказ своїм бійцям здійснювати прикриття відходу загальних сил. Наші відходять, а в цей момент ворог починає вести вогонь з перпендикулярної вулиці по відступаючим бійцям. Наші бійці не можуть перетнути вулицю, тому що під інтенсивним вогнем поляжуть усі. Серед відрізаних бійців був і Дмитро Куліш. У тій ситуації я поставив завдання гранатометникам — подавити вогнем позиції ворога, щоб надати можливість іншим бійцям подолати вулицю і перейти за міст. Бійці заряджали і готували гранатометні постріли, а Богдан Вовненко разом з Мангустом в цей час вели інтенсивний вогонь у гранатометів з-за рогу одного з будинків з лівого плеча. Вогонь вівся туди, де помічались спалахи ворожих пострілів в наш бік. На деякий час вогонь з боку противника був припинений, і наші бійці безпечно перебігли вулицю і висунулися до пішохідного мосту. В цей момент по радії надійшов наказ відходити не по мосту, який був достатньо відкритий і щільно прострілювався, а під ним. Тоді досить небезпечно працювали ворожі снайпери.

Вздовж колій розташовувалось декілька будівель і дуже багато кущів і дерев, за якими могли переховуватися бойовики і вести вогонь майже по відкритій місцевості через колії по нашим бійцям. Щоб дістатися безпечного місця, бійцям було потрібно подолати залізничні колії. Стало зрозуміло, що відхід бійців через колії теж потрібно прикривати. Я з Дмитром Кулішем побігли по пішохідному мосту. В цей момент по нас відкрили інтенсивний вогонь. За

Боець батальйону «Донбас» Марк Паславський — друже Франко

пішохідним мостом з нашого боку зайняв оборону друже Франко (Марк Паславський) і ще декілька добровольців за насипом щебеню. Окрім того, наш відхід прикривали інші бійці, які вже подолали колії. З кущів поблизу однієї з будівель ліворуч від нас хтось почав вести по нас інтенсивний вогонь з ручного гранатомета. Наші бійці намагались прикрити нас з Дмитром зі стрілецької зброї. Ми з Кулішем рухаємось по мосту. Кулі свистять. Вибухи... Раптово я бачу, як діють ворожі гранатометники. Бойовик виглядає з-за рогу будівлі і робить постріл осколочною гранатою з РПГ. Потім ховається і майже без будь-якої паузи знову виглядає і стріляє з задалегідь приготованого чергового гранатомета. І так декілька разів. Така тактика надає можливість вести достатньо інтенсивний вогонь, навіть, якщо стрілець не поцілюється, а стріляє осколковими гранатами приблизно в напрямку противника.

При цьому дуже велика вірогідність того, що сколки досягнуть своєї мети і хтось буде уражений. Відстань до ворога була достатньо великою, щоб вразити його з мого короткого автомата без приклада. Незважаючи на те, що шансів влучити було не багато, я все ж дав чергу по ворогу і, здається, влучив. Тому що ворожий гранатометник спочатку припав на коліно, висунувшись значно далеко вперед від своєї позиції, а потім, майже на колінах, зник за рогом будівлі. Я не можу стовідсотково

стверджувати, що влучив у противника. Можливо, він вирішив таким чином залягти, або ще щось, але більше пострілів в наш бік від нього не було. Таким чином ми успішно подолали мостик. Я залишився на позиції поблизу Марка Паславського. Ми домовилися зайняти позиції по обидва боки від дороги і вести вогонь з двох напрямків, прикриваючи один одного. Нам було достатньо добре видно позиції ворога на протилежному боці колій. Ворог знову почав вести вогонь з гранатомета і стрілецької зброї в наш бік.

Потрібно підкреслити, що вогонь вели достатньо прицільно. Припускаю, що ворог також бачив нас, як і ми його. Я зі своєї позиції вів вогонь у відповідь одиночними пострілами зі свого автомата. Під час того бою поранення отримав Марк Паславський і ще декілька бійців. На жаль, поранення Франка, як з'ясувалося згодом, було смертельним, але я тоді цього не знав. Знову якась дивна, незрозуміла і трагічна доля. Франко був дуже обережним і знаходився в більш безпечній позиції, ніж я. Але ж одних уразило, а мене не зачепило жодним осколком. До Франка і поранених підбігли санітари і почали надавати першу допомогу і допомагати в евакуації. Я звернувся до одного з санітарів і спитав: «Що з Франком?» Мені здалося, що тоді у відповідь я почув: «Легке». Мене це тоді дещо заспокоїло. Я сприйняв відповідь медика, як «легке поранення». Бій ще тривав і стрілянина з боку бойовиків не припинялася. Я підібрав автомат Франка, який був більш зручним для ведення вогню на дистанцію в двісті-триста метрів, і продовжив вести вогонь. Зброя у Марка була обладнана коліматорним прицілом і мала приклад, що було дуже зручно в тих обставинах і діяло більш ефективно, ніж мій АКС-74У. Через деякий час я помітив, що навколо вже нікого немає. Поранених евакуювали до школи. Позаду ще залишалася стояти зенітна установка, але бійці, що здійснювали прикриття, теж вже відійшли трохи далі в приватний сектор. Я також обережно попрямував в напрямку загальної групи, намагаючись не потрапити під вогонь від нашої зенітної установки».

Командир 5-го відділення 1-ї роти 3-го взводу батальйону «Донбас» Олексій Коваль:

«Надходить команда: «Відхід!» Я чекаю, коли останні штурмові підрозділи відійдуть до перехрестя і прибираю своїх бійців. Ми підтягуємось і займаємо позиції ближче до мосту.

Перебігти його вже не вийде. Занадто відкрита місцевість і занадто щільний вогонь з протилежного боку. Тому підрозділи відходять низом під мостом через залізничні колії, по черзі, прикриваючи один одного. Ми контролюємо тил і задкуємо, задкуємо... До мого відділення доданий кулеметник Орел і ще два незнайомих мені кулеметника з іншого взводу. Скоріш за все, брати. Дуже схожі один на одного. Павло Пугачов постійно намагається рухатись останнім — доводиться відволікатися і підганяти його. Максимус і Грудя вже відійшли. Філософ і Яша поруч. Одночасно з цим потрібно ще приглядати за взводним Артистом. Не подобаються мені його сині губи і біле обличчя. В нього вже був інфаркт. Не дай Боже... не час зараз... не час!

Поруч з місточком сиротливо приткнулася залишена нами «Газелька». Усі вже відійшли, а не в міру хазяйновитий друже Брест все вовтузиться і риється в салоні машини бойовиків на протилежному боці за коліями. Витягає бронезилет і ще якісь речі. Ми кричимо на нього, але він не чує — навколо гуркіт і вибухи. Нарешті і він спускається до колій. Подолавши кілька десятків залізничних колій, друже Брест приєднується до нас. Залишається лише подолати схил, що здійсмається вгору. Сходили на нього вже ледве дихаючи. Трохи відійшли від залізниці і попадали під паркан, серед таких самих запарених, втомлених, захеканих і жадібно ковтаючих теплу воду... Живих. Хто не бачив очі щойно повернувшись з важкого бою бійців, той нічого не бачив.

Все. Тепер на базу до школи».

Командир гранатометного взводу спеціального призначення майор Ніколов (Лермонтов) Михайло Михайлович:

«Діставшись школи я почув, що мене шукає боець-санітар Кішка. Вона сказала, що мене хоче бачити Франко: «Він дуже хоче з тобою поспілкуватися. Будь ласка, поговори з ним. Йому зараз потрібен спокій, тож заспокой його». Пораненими займалися медики і санітари в одній з кімнат сарайчика на шкільному подвір'ї, який вони обладнали під шпиталь. Франко лежав на землі у дворі школи поблизу шпиталю, і щоб поспілкуватися з ним, я став на одне коліно. Тоді я майже не переймався за його стан. У мене все ще була думка про те, що поранення легке і ніщо не загрожує життю побратима. Марк скаржився на те, що не від-

чуває ніг. Я ще погладив його по голові і сказав, що не потрібно турбуватися. Санітари сказали, що поранення легке і будеш ти ще жити довго і щасливо. Саме в той момент командирів скликали на нараду, і я був змушений вибачитися перед пораненим побратимом за те, що не можу приділити йому достатньо уваги, але пообіцяв після наради обов'язково повернутися. Сподіваюся, нарада буде недовготривалою і хвилин за п'ятнадцять я повернуся. На нараді підполковник Власенко довів до командирів деякі накази та розпорядження, і я знову звільнився. Повернувшись до шпиталю, я не знайшов на місці Франка. Можливо, кудись перенесли? Я спитав про нього у санітарів і від них почув, що Франко помер... Для мене це було несподівано і я вважав це якоюсь помилкою. Цього не може бути! Я щойно спілкувався з ним. І медики казали, що в нього лише легке поранення... Один з медиків мене виправив: «Не легке поранення, а поранення в легені. На жаль, врятувати не змогли». Більше я Франко не бачив. Яюсь так...»

**Командир 5-го відділення 1-ї роти 3-го взводу батальйону
«Донбас» Олексій Коваль:**

«Відходячи від залізниці, ми дістались школи і чуємо, що на дворі суєта і вигуки: «Комбата поранено!» В хол школи допомагають увійти кульгаючому командир батальйону. Камуфляж в крові. Слідом за Семеном крокує Шах зі скривавленою ногою... Медика!!!

Невдовзі цей вигук буде вигукуватись все частіше і частіше, але сьогодні комбат лежить, вкладений додолу, а Кішка поспіхом готує знеболювальні й усі інші необхідні для надання медичної допомоги засоби. Я дістаю свій ретельно загострений складний ніж з комплекту підривника (трофейний, з Лисичанська) і ріжемо гарячі від крові камуфляжні штани. Комбату боляче, але не панікує:

— Обережно. Не обріжте там чого важливого.

Ріжемо куртку. Під нею три рваних осколкових поранення — два на гомілці, а одне на лопатці. Кішка і ще один боєць — не знаю його позивного (Сергій Міщенко, позивний Яр. — *Авт.*), бинтують поранених і готують до евакуації. Хлопці завантажують поранених до машини, і вона поспіхом вирушає до лікарні в Старобешеве. Тільки вже в школі дізнався про наші втрати. Сука війна...»

■ **Добровольчі батальйони «Азов», «Дніпро-1» і «Шахтарськ» закріплюються на позиціях на східній околиці Іловайська**

Молодший сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Починало сутеніти і було прийняте рішення — зайняти декілька будинків і організувати кругову оборону до ранку. Нашому першому взводу дісталась недобудована будівля на вулиці Іловайській. Ми довго намагалися зламати входні металеві двері, але вони були намертво приварені до рами. Добре, що вікон ще не було і віконні отвори були просто забиті дошками. В будинку в підвальному приміщенні був гараж з виїздом до вулиці, і ми спочатку хотіли загнати «Халк» туди, але з цього нічого не вийшло. По-перше, вихід з гаража був закиданий різноманітним будівельним сміттям, а по-друге, металеві ворота в гараж були також намертво приварені до рами. Хтось з бійців проник через вікно в будинок і намагався відчинити гаражні ворота зсередини, але відчинити їх так і не вдалося. Те, що «Халк» не зможе заїхати в той гараж через сміття і недобудований з'їзд, було зрозуміло з самого початку, але ми сподівалися відчинити гараж для можливості швидко ховатися в підвальну частину будинку на випадок потужного артилерійського обстрілу».

■ **Бій зведеної групи розвідників 51-ї ОМБр і батальйону «Азов» на східній частині Іловайська**

Після того, як танк з пошкодженою гарматою повернувся зі східної околиці Іловайська до опорного пункту 40-04, увечорі було вирішено силами військових 51-ї ОМБр висунутись з Покровки до Іловайська на допомогу добровольцям. На броні бойової машини піхоти зі складу 51-ї ОМБр зведена група бійців вирушила по шляху в напрямку вулиці Лермонтова. Годі й казати, що ніякого зв'язку по радіо між бійцями 51-ї бригади і добровольцями, що закріпилися у місті, на той час не було. На той момент, в п'ятистах метрах південніше на східній околиці Іловайська вже закріпилися окремі групи бійців батальйонів «Азов», «Шахтарськ» і «Дніпро-1». Щойно бійці 51-ї бригади дісталися околиці міста, вони побачили блокпост, на якому знаходилися озброєні люди.

Боєць-розвідник 51-ї ОМБр Микола Липовий:

«...До нас на опорний пункт повернувся танк, який прикривав заходячих зі східного боку Іловайська бійців-доброволь-

ців, бо в нього заклінула гармата. Прийшла розвідка «Азова» у складі трьох бійців на чолі з друже Диким, одного бійця нашої бригади — помічника гранатометника Олега Кібіша і наших шести чоловік розвідки 51-ї ОМБр — Ярослава Горбика, Віталія Малиша (загинув під час виходу по «коридору»), Юрія Воскреси, Георгія Іващенко, Олексія Скокова і мене. Усього десять бійців піхоти разом з двома членами екіпажу нашої 195 БМП — навідником Юрієм Магомедовим і механіком Петром Більцем. Взагалі-то Петро не був механіком, але механік відмовився їхати і тому за кермо бехи сів Петро. Він згодом загинув під час виходу з Іловайська під Новокатеринівкою.

На той момент керівником нашого підрозділу на цьому опорному пункті був заступник командира нашої бригади підполковник Юрій Іванущенко. Після надання наказу він вирушив додому, здається, за сімейними обставинами, і керівництво опорним пунктом тимчасово прийняв на себе майор Черних. Підполковник Іванущенко надав наказ: «Беріть танк і беху й ідіть до Іловайська. Там вас хлопці, які пішли в обід захищати місто, зустрінуть». У нас на той момент на опорному пункті 40-04 було два танки. Один з них взагалі не стріляв, а другий вже був з пошкодженою гарматою. Тому танки з нами не вирушили. Деякий час ми чекали, коли зможуть полагодити гармату танка, тому наш вихід і затримався аж до сутінок. Врешті-решт стало зрозуміло, що відремонтувати гармату не вийде. У нас на опорному пункті залишалася ще одна бойова машина піхоти. Було вирішено висунутись на ній. Ми застрибнули на ту бойову машину піхоти, і тут виникло питання — а де саме в місті знаходяться добровольці, які туди вирушили перед нами? Ніхто не знав, куди саме рухатись і де нас мають зустріти свої. В нашій групі не було нікого, хто знав, куди саме вдень вирушили добровольчі батальйони і хто міг би показати нам шлях до них. Підполковник Юрій Іванущенко наказав: «Рухайтесь туди по шляху до міста, а на блокпосту на в'їзді в місто вас зустрінуть».

Коли ми, вже в сутінках, дісталися до блокпоста на околиці міста, то побачили, що на ньому вже нікого немає. До того моменту ми декілька разів намагалися штурмувати східні околиці Іловайська навколо гусятниці у Виноградному і з шляху, який переходить у вулицю Лермонтова, в Іловайську. Тому ми доволі добре орієнтувалися на місцевості. Раніше ми часто зі свого боку обстрілювали цей блокпост на вулиці Лермонтова, оскільки він

був зайнятий бойовиками, але, коли цього разу вирушали до нього, то вважали, що його вже зачистили бійці добровольчих підрозділів, які вирушили з нашого опорника в Іловайськ ще вдень, і саме вони мають нас на ньому зустріти. Аж раптом до нас із сусідньої лісосмуги виходять близько п'ятдесяти озброєних бійців. У багатьох не лише стрілецька зброя, а і протитанкові гранатомети. Ми прийняли їх за своїх і навіть деякий час спілкувалися ні про що, розпитуючи, як справи і про те, що відбувається навколо. Дехто з радістю навіть обіймався. Аж раптом ми звернули увагу на шеврони і колорадські стрічки на деяких з цих бійців. Потрібно зазначити, що усе відбувалося на початку сутінок і тому ніхто не мав можливості ретельно оглянути один одного. В той момент мені стало навіть не по собі. Ми стоїмо майже впритул до доволі чисельного ворожого загону. Сили непорівнянні. Було зрозуміло, що ворог у сутінках поки що не зрозумів, хто ми такі, і сприймає нас за своїх. Зараз це виглядає трохи смішно, але, згадуючи про той замес, який відбувся за кілька хвилин, стає не до сміху.

Групою озброєних бойовиків керував чоловік, який був озброєний ручним кулеметом Калашникова. В якийсь момент цей «сепарський» командир зрозумів, хто ми є такі. Інші його бійці цього ще не зрозуміли і вільно перебували поруч. Ситуація вийшла наступна: я в той час перебував на броні бойової машини піхоти, а інші хлопці кучкувались за БМП. Коли старший бойовиків наблизився до мене і почав розпитувати: «О, братики, откуда вы к нам прорвались? Вы с Донбасса? У укров бежу отжали?» Тоді я остаточно зрозумів, з ким ми маємо справу, і без поспіху скинув автомат і направив на старшого групи. Він також звернув на це увагу і, схоже, помітив у мене саморобний жовто-блакитний шеврон з тризубом. Я бачив, як у нього лізли очі на лоба. Він почав відходити назад, наводячи на мене свій кулемет. У той момент я розумів, що, у випадку першого пострілу, у нас не буде жодних шансів проти десятків бойовиків. «Сепар», нічого не кажучи, почав показувати мені стволом, щоб я спускався з беги. Я зістрибую з беги і відходжу за нашу бойову машину, де вже наші кучкуються. Я встиг повідомити своїм, що це «сепари», але хлопці відповіли, що вже і самі це зрозуміли. Нас тоді рятувало те, що зненацька звідкілясь вдарила артилерія і накрила територію навколо того блокпоста. Старший бойовиків вигукнув команду: «Держим оборону!» Ворог почав розбігатися і ховатися від обстрілу. Деякі побігли до бетонних блоків блокпоста,

але намагалися переховатися саме навпроти нас. І тут почався справжній «замес». Ми почали потроху відходити і відкрили вогонь по бойовикам, що розбігалися. Запрацювала і гармата нашої бойової машини піхоти. Нагадаю, що усе відбувалося вже майже в сутінках. Ворог не відразу зрозумів, що відбувається і спочатку майже не вів вогонь у відповідь. Лише за Божої ласки у нас не було загиблих. Лише двоє контужених і один поранений в руку Олег Кібіш. Особливо запам'ятався момент, коли один з бойовиків вискочив з протитанковим гранатометом і хотів поцілити в нашу БМП, але влучно і вчасно відпрацював навідник нашої БМП. Досі перед очима стоїть зникаючий від влучань гармати бойовик і на його місці залишається, наче завислий на якусь мить в повітрі, ворожий ручний протитанковий гранатомет».

**Молодший сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко.
Східна околиця міста. Ніч. Вулиця Іловайська:**

«Світла в місті не було і тому огляд і пошук необхідних місць для розташування і спостереження призводили практично навіпацки. Я залишив свій броньований мікроавтобус на подвір'ї під стіною сарая, до якого заїхав заднім ходом. Саме тоді я взяв собі за правило завжди ставити машину таким чином, щоб вона передом стояла до виїзду і було зручно у випадку термінової необхідності, миттєво рушити з місця. Більш зручного і безпечного місця для машини не було, і тому стіна сарая хоч якось могла прикрити машину від осколків. Наше розташування мало ту перевагу, що приватний сектор був достатньо великим. Схоже, що ворог спочатку не мав точної інформації по нашому розташуванню. Усю ніч працювали міномети і реактивні установки «Смерч», але вогонь був не прицільний. Міномети працювали в нашому напрямку, а «Смерчі» били на декілька кілометрів далі. Більш того, противник лякався можливої нашої вилазки і постійно використовував освітлювальні ракети навколо підходів до своїх позицій, а наш приватний сектор, можна сказати, безпорядно обстрілювали з 82-міліметрових мінометів. «Сепарські» корегувальники намагалися виявити наше місцерозташування, перебігаючи по вулицях і подвір'ях. При цьому вони стріляли одиночними пострілами в повітря, намагаючись викликати нашу зворотню реакцію, щоб побачити звідки ми будемо вести вогонь. Іноді наших спостерігачів все ж таки помічали і достатньо прицільно обстрілювали зі стрілецької зброї, але, на щастя, нікого не зачепили.

Ніч з 20 на 21 серпня 2014 року запам'яталася мені дуже сильним холодом. Ніколи не уявляв, що літом так можна замерзнути. Про використання багаття й мови не було, щоб не демаскувати себе і не виявити свого місцезнаходження. Зайнявши позицію в недобудованій будівлі, ми розподілили час і чергу несення чергування і спостереження.

Один зі спостерігачів знаходився на недобудованому горіщі, на який можна було піднятися по сходах зсередини будинку, а другий вартовий знаходився біля вікна, яке було єдиним входом у будинок. Усі інші розташувалися на відпочинок в різних кімнатах будинку, облаштувавши собі ліжка з пінопласту, дерев'яних дошок і карматів. Тієї ночі я вперше побачив, як працюють касетні боеприпаси від «Смерчу». Десь в 10—15 кілометрах північно-східніше від нас, в небі з'являлися спалахи, схожі на святковий салют. Злітала одна маленька світла крапка, яка після вибуху розбивалася на десяток таких самих крапок, а потім вже цей десяток, вибухаючи подібним чином, сіяв безліч зарядів, які вражали велику площину. Іноді це відбувалося прямо в повітрі і нагадувало феєверк, а іноді заряди діставалися до землі і вибухи були вже менш яскравими, але не менш небезпечними. Саме з тієї ночі в мене з'явилася звичка рахувати секунди після виходу міни і фіксувати час вибуху. Це надавало можливість визначати періодичність пострілів і приблизне місце влучання, щоб розуміти, скільки залишається секунд на переміщення до більш безпечного укриття. Минав усього лише другий день мого персонального перебування в зоні бойових дій, а мізки й організм вже встигли засвоїти достатньо багато корисних навичок, які допомагають адаптуватися і виживати в навколишньому середовищі.

У цей самий час по селищу Покровка й опорному пункту 40-04, які знаходилися в п'яти кілометрах від нас, працювали ворожі реактивні установки «Ураган». Бійці, які залишилися на опорному пункті, переховувались від обстрілу в бліндажах. Мій побратим по «Дніпру-1» Дмитро Бойко згодом згадував, що тоді їм дуже пощастило. Ракети падали зовсім близько від їх укриття. Рятувало лише те, що вони не всі вибухали, а просто падали величезними стрілами, встромляючись в землю».

20 СЕРПНЯ 2014 РОКУ

■ **Бої на східних околицях Іловайська і відхід зведеної групи батальйонів «Азов», «Шахтарськ» і «Дніпро-1» від Іловайська**

Офіцер батальйону «Азов» Єременко Юрій Миколайович:

«О 5:30 ранку ми почали розширювати сектор оборони. Зайняли кілька будинків і взяли під контроль вулиці Лермонтова, Садову, Іловайську і провулок залізничний. Стали чекати поповнення боєкомплекту.

Спостерігачі помітили, що на даху багатоповерхового будинку в селищі Третьяки є рух. Спостерігаючи, ми встановили, що противник організував на даху спостережний пункт і вів звідти коригування артилерійського вогню по наших позиціях. Нами було скореговано нашу артилерію, і спостережний пункт був знищений. Приблизно о 10:00 приїхала наша розвідка і привезла боєкомплект. Бійці-розвідники, які прибули до нас цього ранку, доповіли про те, що учора ввечері під час руху до нас вони випадково височили на «сепарський» блокпост, але не розгубилися. Сказали зупинившим їх «ополченцям», що вони нібито свої, а після знищили противника. Приблизно о 12:00 прибуло підкріплення. В його складі була 1-ша сотня батальйону «Азов», штаб і група з батальйону «Шахтарськ» (не знаю скільки їх було). В нашому будинку організували штаб. Помітивши нашу активність, противник почав нас обстрілювати з АГС-17 і міномета. Від вибухів у нас з'явилися поранені. При цьому увесь двір засипало осколками».

Молодший сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Після сходу сонця активних дій не здійснювали. «Сепари» зі свого боку час від часу продовжували відпрацьовува-

ти приватний сектор мінометами. Приємно було те, що нічний холод змінився звичайним літнім теплом. Бійці, які оглядали сусідні подвір'я навколо нашого будинку, іноді потрапляли під обстріл зі стрілецької зброї. Толя Супрун ледве не постраждав від міни, що вибухнула неподалік. Тоді ще усі ці постріли і вибухи не сприймалися, як щось страшне і смертельно небезпечне.

Противник продовжував турбувати нас 82-міліметровим мінометом, але поки що ніхто не сприймав вибухи мін, як реальну загрозу, оскільки вони лягали на відносно безпечній відстані. Вибухи в тридцяти метрах з протилежного боку будинку від нас не здавались чимось небезпечним. Один лише Денис Томілович більш-менш адекватно оцінював ситуацію і намагався знаходитись в броньованому салоні «Халка». Інші байдуже відносилися до того, що відбувалося навколо, і безтурботно готували і приймали їжу, обмінюючись жартами з приводу шуму, який створювали мінометні вибухи і заважали нормально попиту чаю. Жарти припинялися лише тоді, коли чергова міна занадто близько падала біля нашого будинку. Тоді на деякий час усі поспіхом застрибували в будинок. Під час одного з таких випадків я так поспіхом заскакував у вікно, що звалився на Сашка Крюкова. Від мого поштовху він незручно впав і, за щось зачепившись, порвав

Бійці батальйону «Дніпро-1» Олександр Крюков, Денис Томілович, Віталій Саприкін, Віталій Сова і Павло Рудич на околиці Іловайська у дворі недобудованого будинку. 20 серпня 2014 року

Боець батальйону «Азов»
Андрій Снітко (Хома)

свою форму. Також одна з мін влучила не-подалік від бетонного паркану сусіднього будинку, за яким знаходився наш боець Дмитро Булашенко. Той вибух завдав Дмитру важкої контузії.

Якщо вибухи і постріли не особливо нас турбували, то відсутність води вважалась дійсною проблемою. Щоб приготувати чай, доводилося висуватися в сусідній будинок через дорогу і набирати з крана водогінну воду, яка текла тоненьким струмком.

Минуло ще трохи часу і нашим командирам стало зрозуміло, що без прикриття бронєю, зайняти позиції бойовиків буде дуже важко. Заступник командира батальйону полковник Печененко без прикриття бронетехнікою не зважувався надавати наказ на штурм укріпленої позиції ворога, розуміючи, що це буде коштувати життя не одному бійцю. Замість бронетехніки зі штабу нам прислали в допомогу БРДМ і дві групи підтримки з батальйонів «Азов» і «Шахтарськ».

Ці групи бійців прибули на не менш ніж десятку одиниць транспорту і були занадто великі, щоб розміститися на вузькій вулиці. Автівки буквально заповнили проїзд по вулиці Іловайській і влаштували пробку, без будь-якої можливості розвернутися. Після прибуття цих двох груп події стали відбуватися не на нашу користь. Серед прибулих у складі батальйону «Азов» були і бійці під керівництвом Дмитра Корчинського, які поводили себе більш дисципліновано й організовано. Я тоді відразу впізнав Дмитра саме тому, що він керував і вишукував своїх бійців безпосередньо перед нашим будинком. Корчинський намагався знайти і зібрати на нараду усіх керівників наших підрозділів, щоб скласти й узгодити загальний план подальших дій. Денис Томілович по радіо доповів про це нашому командирі. Попередньо нам було наказано завершити зачистку приватного сектору східної частини Іловайська і рухатися до центра міста назустріч бійцям батальйону «Донбас», які, як нам повідомили, вже звільнили значну частину міста».

Офіцер батальйону «Азов» Єременко Юрій Миколайович:

«Після наради керівниками батальйонів «Азов», «Шахтарськ» і «Дніпро-1» було прийняте рішення і узгодився план

подальшого руху в напрямку центра міста. Батальйон «Азов» почав рух двома групами. Одну групу в кількості 1-го взводу 1-ї сотні повів я, Єременко Юрій, по провулку Залізничному, а другу групу, яка складалася з 2-ї сотні, повів Душман. Ми дійшли до перехрестя вулиці Суворова і Залізничного провулку, де потрапили під вогонь противника. Спочатку ми рухалися по вулиці між двома високими парканами. При цьому противник, який перебував праворуч від нас в церкві, вів спостереження і, схоже, помітив наш рух. Група була обстріляна, але не щільно і не влучно. Ми кілька разів огризнулися, але навіть не розуміли, звідки ведеться вогонь. Тому відійшли звідти на перехрестя вулиці Іловайської і Залізничного провулку, де і зайняли кругову оборону.

Я попросив флангового удару на вулиці Донецькій для відвертання уваги противника й отримання можливості добігти до вулиці Донецькій нашої групи. Десятка 2-ї сотні нашого батальйону перебігла через нас і, перестрибнувши через паркан, пішла паралельно Залізничному провулку дворами. Там група наварлася на противника, який раніше атакував нас поміж парканами.

Після першого розриву гранати наш кулеметник був поранений в руку, а від вибуху пошкодило кришку ствольної коробки ПКМа. Кулемет став просто безпорадною залізкою, а кулеметник ніяк не міг полагодити його однією рукою. Хлопці сховалися у дворі. У закуток, де сховалися чотири бійця, залетіла граната, і Андрій Снітко (18-ти років від роду, Герой України посмертно) накрив гранату своїм тілом. Осколок від наступного розриву гранати, влетівши в око, важко поранив Олега Аксененко.

Десятку бійців під керівництвом Мосе відрядили винести поранених. Хлопці винесли Андрія з Олегом і всі вийшли. Хома помер хвилин через десять після поранень, несумісних з життям».

Молодший сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Врешті-решт, командири наших підрозділів розподілили завдання для окремих груп, яким було слід одночасно продовжити рух по паралельних вулиці Мартинова і Залізничному провулку міста Іловайська, але групи так і не рушили з місця, оскільки ворог вів прицільний і інтенсивний вогонь з укріплених позицій. Деякі місцеві мешканці або люди, які вдавали з себе місцевих, допомагали бойовикам у корегуванні вогню по наших позиціях. Були помічені декілька разів недалеко від нас

велосипедисти, які після проїзду поруч з нашим розташуванням спілкувалися з кимось по телефону. Після цього знову починався мінометний обстріл. В арсеналі однієї з наших груп мався легкий 82-міліметровий міномет, і його активно застосовували прямо з наших позицій, чим також викрили наше розташування. Мені тоді було не дуже зрозуміло, куди саме вели вогонь мінометники дружнього нам підрозділу, оскільки відстань поміж нами і противником складала усього декілька сот, а іноді і десятків метрів.

Здається, одна з груп батальйону «Шахтарськ» здійснила спробу штурмувати позиції ворога, але ця спроба виявилася невдалою. Один з приватних будинків, у якому був помічений ворог, бійці «Шахтарська» закидали ручними гранатами і пішли на штурм. Вочевидь, гранати не привели до бажаного результату, і штурмова група потрапила під інтенсивний вогонь і також була атакована ручними гранатами. Декілька бійців були важко поранені.

Нашому екіпажу надали наказ — терміново вивезти поранених бійців до медиків. Ден по рації наказав: «Халк», другий будинок праворуч. Заїжджай у двір. Вантажимо поранених».

Я задки заїхав у двір, де пораненим надавали першу медичну допомогу. Завантаживши поранених бійців, ми виїхали на заставлену транспортом вулицю Іловайська і, розштовхавши інші автівки, які створили затор, доїхали до вузького повороту ліворуч. Прямо на повороті стояв якийсь позашляховик і заважав виїзду. Водія ані в самому авто, ані поруч з ним ніде не було. Я хотів відігнати автівку кудись в бік, але в замку запалення не було ключів.

Ден наказав:

— Знімаємо з передачі і ручника і штовхаємо на узбіччя.

Відштовхнувши машину до узбіччя, ми з Денисом Томіловичем і Віталієм Саприкіним висунулися з Іловайська через селище Виноградне в напрямку Покровки й опорного пункту 40-04, сподіваючись знайти там медиків і передати їм поранених. На той момент уся наша група поміж Покровкою і Іловайськом була у значному відриві від будь-яких споміжних сил. Терористи використовували дірки в нашому жиденькому тилу і, діючи мобільними мінометними групами, обстрілювали нас із різних боків з мінометів і автоматичних станкових гранатометів АГС-17. Під час руху до Покровки ми знову проходили скрізь поросле високою травою поле, яке було зоною мінометного обстрілу. Ок-

рім того, по нас вели вогонь і з автоматичного гранатомета. Мені, як водієві, не завжди було видно вибухи, але Віталій Саприкін, якій знаходився з пораненими в кузові з відчиненими задніми дверями, доволі близько бачив і переймався за вибухи, які лунали прямо позаду «Халка».

Діставшись Покровки, ми зустріли наших бійців Дмитра Бойка і Нео. Ми намагались дізнатися у хлопців, де тут знаходяться санітари або лікарі, але наші товариші нічого не могли нам повідомити, оскільки самі не дуже добре орієнтувалися на цій позиції. Довелося їхати до самого опорного пункту 40-04. Там з'ясувалося, що ніяких лікарів тут немає і ніколи не було. Куди далі везти поранених, було не зрозуміло. Томілович прийняв рішення і наказав рухатися до опорного пункту 39-06 поблизу Многопілля. Там поруч зі штабом генерала Руслана Хомчака обов'язково мають бути медики. Я тоді трохи розгубився, оскільки дороги до Многопілля не запам'ятав, тому що вчора я рухався звідти до Покровки в загальній колоні, яка була вкрита густою хмарою здіймавшого до неба пилу від ґрунтового шляху. На щастя, у Дениса на телефоні був мобільний додаток «Навігатор», завдяки якому ми і вирушили з Покровки до опорного пункту 39-06. Рухалися, довірившись навігатору, по ґрунтовим шляхам. Під час руху знову були обстріляні мінометом. Дуже часто вздовж

Офіцер батальйону «Азов» Єременко Юрій Миколайович (Семидесятий)

шляху були помітні сліди від нещодавніх вибухів «Граду», а в полях часто зустрічалися спалені ділянки землі. Деякі з них все ще палали і димилися. Гостроту відчуттям додавали ще лежачі в «Халку» поранені.

Дорога була нерівною, і «Халк» на великій швидкості часто підстрибував, від чого дуже страждали поранені. Я постійно подумки, а іноді і в голос просив у них вибачення за біль, але інакше рухатися було не можливо. Швидкість руху заспокоювала мене і надавала впевненості в тому, що міномет по цілі, що швидко рухається, влучити не зможе. Схоже, у поранених біль була нестерпною, і стогони, і крики не припинялися ні на мить. Важче усього було хлопцю, якого постійно притримував під час руху Віталік Саприкін у задньому відділенні машини. Ми намагалися якось відволікти бійців і розпитували про обставини поранення. Вони розповіли нам, як намагалися штурмувати ворожий будинок і що з цього вийшло. Один з поранених в руку бійців дуже переймався, щоб не потрапити в полон. Під час посадки в «Халк» його побратими забрали в нього зброю і набої. Боець залишив собі лише одну гранату, яку і тримав постійно праворуч від мене і погрожував підірвати, якщо ворог спробує його полонити. Я насилу відмовив його від цієї думки і переконав віддати її мені. Не зважаючи на зовнішні вибухи і те, що поруч знаходилися майже не керовані від болю бійці, відчуття страху тоді не було. Було якесь внутрішнє переконання, що все буде добре. Я так і сказав своїм пасажиром: «Мені Господь сказав, щоб я довів вас до медиків, і я це зроблю».

**Командир першої роти батальйону «Дніпро-1»
Олександр Гостіщев:**

«Нам 19 серпня 2014 року в Многопіллі була поставлена задача закріпитися в селищі Виноградне на східній околиці Іловайська і спробувати пробитись через приватний сектор міста до батальйону «Донбас», який одночасно з нами пішов у наступ з західної частини міста. Нам в підкріплення дали «азовців» та техніку з 51-ї механізованої бригади. В той день нас вів розвідник з Азова, якого ми на той час дуже добре знали ще по Маріуполі і з яким достатньо плідно працювали раніше. З деяких дуже поважних причин, я не стану згадувати ані його позивного, ані його ім'я.

Техніка 51-ї бригади повинна була залишатися з нами і штурмувати «сепарський» блокпост біля церкви на околиці міста, але

військові відмовились входити технікою в місто. Саме через це наше просування було зупинено, і ми закріпились в приватних будинках. Був наказ чекати ранку та підкріплення. Коли наступного дня надійшло підкріплення і батальйон «Азов» поніс втрати, командування «Азова» та «Шахтарська» прийняли спільне рішення і повідомили, що вони забирають своїх людей та відходять з Іловайська».

Офіцер батальйону «Азов» Єременко Юрій Миколайович:

«Атака без підтримки бронетехніки призвела до втрат. Після цього, провівши нараду, батальйони «Азов», «Шахтарськ» і «Дніпро-1» вийшли з Іловайська. Приблизно о 21:00 в лікарні Старобешового, душа Аксена залишила його молоде тіло. На 23:00 батальйон «Азов» пішов до Маріуполя на захист міста».

Батальйони «Азов» і «Шахтарськ» покинули східну околицю Іловайська і через Виноградне і Покровку повернулися до штабу генерала Хомчака. Останньою відходила група Дмитра Корчинського. Ця група погано орієнтувалася на місцевості і замість Покровки вирушила в бік Зугреса. Зрозумівши, що заблукали, вони змогли зв'язатися з Русланом Оніщенком, який був майже місцевим, і пояснили йому приблизне місце свого перебування. Під час пошуків Руслан вирушив у бік міста Шахтарськ і раптово потрапив на один з екіпажів російської бойової машини піхоти. Небагатослівний Руслан так описав цей епізод:

«Та що там розповідати? Я майже усе вже згадав. По-перше, «Шахтарськ» виходив з Іловайська в пилюці від «Азова» і «Дніпра-1». В мене останніми вийшли Дмитро Корчинський і група, яка була з ним. Вони загубилися і пішли в бік Зугресі. А я ж місцевий — знаю там усі шляхи і тому поїхав їх шукати. Але я пішов трохи праворуч і вирушив в бік міста Шахтарськ. Я керував джипом і зі мною в машині було декілька моїх бійців. У якийсь момент ми побачили, що зовсім недалеко від нас з лісосмуги вискочила бойова машина піхоти. Різко змінювати напрямок і швидкість руху було запізно. Було незрозуміло, що то за беха, а ті, хто в ній сидів не знали, хто ми. Будь-які різкі рухи могли викликати миттєву реакцію і вогонь. Тому я вирішив взяти їх нахабністю. Ми не стали ховатися, а спокійно вирушили назустріч невідомій БМП, не провокуючи її на ворожі дії. Коли вже зовсім близько підїхали і привіталися, стало зрозуміло, що

це росіяни. Сам я колишній морський піхотинець і тому знав, як звертатися до десантури. Розмовляв з ними зрозумілою для них російською мовою, не виходячи з машини:

— Привет, ВДВ! А я — разведовательно-десантная рота. Морпех. Мечникова. 1990 год. Разведбат морской пехоты. Балтийск.

Їх на броні сиділо чотири бійця. Спочатку я вважав, що вони нас приймуть за місцевих «ополченців», але росіяни відразу нас розкусили:

— Укропы? Давайте убирайтесь отсюда побыстрее. За нами едут два «Урала» с ополченцами ДНР.

— А ви не вдарите нам по хвосту, часом?

Кацапи лише посміхнулися і відповіли:

— Та нет. Не шкалься. Мы уважаем черные береты.

Ми рушили повз них і, знайшовши Дмитра, повернулися усі разом до Многопілля.

От якось так».

Батальйони «Азов» і «Шахтарськ» після повернення з Виноградного майже відразу вирушили в бік Маріуполя. Згодом командир «Азова» Андрій Білецький повідомляв, що якби добровольці не вирушили на південь, то слідом за Іловайськом пав би і Маріуполь. Сам він не раз переконував керівництво підрозділів залишити Іловайськ, щоб не потрапити в «котел». Те саме мені згодом повідомляв і Дмитро Корчинський, коли я цікавився в нього причинами відходу «Азова» і «Шахтарська» з-під Іловайська: «Ми були впевнені, що готується оточення. Говорили про це командуванню, вказували на відсутність резервів, нестачу вогневих засобів та бронетехніки. Марно. До нас ніхто не дослухався».

У цей саме час броньований зелений мікроавтобус з пораненими рухався від опорного пункту 40-04 в селищі Покровка до штабу Хомчака.

Молодший сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Коли ми дісталися до штабу, лікарі почали надавати допомогу доставленим нами пораненим. Нам дали невеличкий відпочинок і дозволили намочитися під польовим душем і випити по кружці чаю перед поверненням до позицій. Комбат розпитував про стан справ, тому що зв'язку по радіостанції з полковником Печененком майже не було. Ми доповіли йому останні новини, які знали і попередили, якщо терміново не підвезти на

позицію заряджені аккумулятори до радіостанцій, то група залишиться цілком без зв'язку. Мобільний зв'язок в тому районі працював нестабільно і, можна сказати, що його майже не було. За дві доби радіостанції на позиціях майже повністю розрядилися. Залишатися в ізоляції без зв'язку було ризиковано, і полковник Печененко прийняв рішення повернутися на початкову позицію поблизу штабу.

Окрім того, бійці «Дніпра-1» потребували поповнення боєкомплекту. До них через Покровку і Виноградне був відряджений пікап «Nissan» з боєкомплектom. Усі наші бійці були озброєні старими автоматами АКМ під набій 7,62×39, але замість них «Nissan» привіз декілька ящиків кулеметних набоїв 7,62×54. Незважаючи на те, що комбат Юрій Береза намагався докричатися по радіостанції до полковника Печененка і наказував ні в якому випадку не залишати позиції на вулиці Іловайській, «Дніпро-1» разом з «Азовом» і «Шахтарськом» покинув позицію, оскільки зв'язку зі штабом вже не було і комбата просто ніхто не почув. Згодом деякі бійці згадували, що все ж таки полковник чув про наказ: «Ні кроку назад!», але, адекватно оцінивши перспективи, доцільність і реальну обстановку, прийняв рішення не виконувати його.

Комбат був налаштований закріплюватися на околиці Іловайська і розраховував на подальше просування нашого батальйону на зустріч з бійцями «Донбасу», як це і було заплановано з самого початку. Йому тоді не було зрозуміло, чому саме наступ зупинився і чому не виконується його наказ про зачистку східної частини міста? Схоже, його план не виконувався і це його дуже дратувало. Можливо, якби поруч з нами тоді на околиці Іловайська був безпосередньо наш комбат, то він би прийняв більш вірне і сміливе рішення, але тоді, на жаль, його з нами не було. Насправді ситуація ускладнилася і його плану не судилося здійснитися.

У штабі генерала Хомчака розразився гучний скандал. Комбат був дуже розлючений, коли дізнався, що «Дніпро-1» вирушив до Многопілля. Він назвав усіх боягузами, які тікають, як зайці. Обіцяв пристрелити перших утікачів, які з'являться йому на очі. Але утікачів не було. Батальйон «Дніпро-1» організовано повернувся усім складом через півгодини після загального складу «Азова» і «Шахтарська». Згодом Руслан Оніщенко переконував, що «Шахтарськ» вийшов у пилюці від «Азова» і «Дніпра-1», але на опорний пункт 39-06 «Дніпро-1» прибув останнім. Можливо,

тому, що ще на шляху завертав до Покровки, щоб підібрати бійців свого підрозділу, які там залишалися на підкріпленні, і тому затримався.

— Як це так? — запитував комбат. — Батальйон «Донбас» зміг увійти в Іловайськ, а «Дніпро-1» не спромігся?!

Як по мені, то порівнювати батальйони «Донбас» і «Дніпро-1» на той момент було некоректно. «Донбас» нараховував вчетверо більше бійців і, будучи належним до Національної гвардії, був озброєний набагато краще. Окрім того, в складі батальйону «Донбас» були ветерани морської піхоти з групи «Купол», загальний склад якої складали офіцери з бойовим досвідом. Тоді як «Дніпро-1» не мав навіть своїх дизельних або бензинових генераторів для забезпечення повноцінного зв'язку. Під прикриттям броні ми ще могли здійснювати наступ, але коли техніка відійшла, то подальше виконання бойового завдання стало неможливим. Здається, тоді комусь було потрібно увійти в місто і відзвітувати за будь-яку ціну. А ціна входу була зрозуміла ще в перший же день, коли ми пішли в лобову атаку на укріплений район зі звичайним стрілецьким озброєнням. На той час на весь батальйон був лише один ручний кулемет. Окрім автоматів, ручних гранат і ручних гранатометів, не було нічого, що можна було б протиставити в перший день штурму противнику, який, з добре обладнаних позицій, використовував автоматичні гранатомети, міномети й увесь арсенал стрілецької зброї. Противник також добре орієнтувався на місцевості, а ми там опинилися без будь-якої розвідки. На відміну від наших побратимів з «Донбасу», ми були легко озброєні. До того ж в складі батальйону не було жодного бойового армійського офіцера, окрім полковника Печененка, який, на мою думку, хоч і був сміливою людиною, але реального бойового досвіду в нього не було.

До того ж, у штаті батальйону не було ані бойової розвідки, ані груп вогневого прикриття, і сама структура підрозділу була створена під міліцейські функції. В батальйоні на той момент практично не було жодного армійського офіцера. Хибна, або навмисно підкреслено-міліцейська кадрова політика керівництва тоді виявила нездатність підрозділу до ведення безпосередньо бойових дій. З самого початку молодшими офіцерами призначали бійців, які мали вищу освіту і мали право займати офіцерські посади. Військовий досвід при цьому не завжди приймався до уваги. Складалося іноді дивне враження від того, що люди, які

свого часу навмисно поступали в інститути, щоб не ідти в армію, зараз отримали можливість зайняти керівні посади в підрозділі. За відсутності війни, подібна практика, можливо і не виказала б своєї хибності, але під час бойових дій таким «офіцерам» надають владу керувати підрозділами і безпосередньо планувати бойові дії і нести відповідальність за життя підлеглих.

Береза обіцяв вигнати з підрозділу полковника Печененка за невиконання наказу, але завдяки втручання командирів інших підрозділів наш комбат заспокоївся і наказав повертатися усім в Старобешеве.

У підсумку можна зробити висновок, що на той час для проведення тієї операції «Дніпро-1» не був готовий, оскільки для цього не було ані досвіду, ані технічних засобів, ані необхідного для виконання подібних завдань озброєння. Були лише чотири легкоозброєних відділення (які називали взводами), які мали виконувати функцію штурмового підрозділу під керівництвом сміливих, але не маючих бойового досвіду командирів».

■ **Бій на західній околиці селища Грабське і засідка на бійців батальйону «Донбас»**

Того дня зведена рота 93-ї ОМБр у селищі Грабське понесла першу втрату. Командир взводу лейтенант Станіслав Ліщинський, рухаючись в напрямку Іловайська, випадково помилився шляхом і потрапив на ворожу позицію. На жаль, напевно не відомо, як саме це сталося, але в той момент разом з лейтенантом був старший солдат Андрій Дудкін. Після того, як було відкрито вогонь і лейтенант отримав поранення, Андрій намагався надати допомогу лейтенанту, але від отриманого поранення Станіслав Сергійович Ліщинський загинув.

Ближче до обіду бойовики намагались атакувати чотирнадцять бійців 1-ї зведеної ударно-штурмової роти 93-ї окремої механізованої бригади силами близько тридцяти чоловік піхоти за підтримкою двох танків Т-72 з західного боку селища Грабське. Бойовики рухались досить впевнено і зухвало. Серед них був репортер одного з проросійських телеканалів, який знімав на камеру вхід сепаратистів у селище з боку Грузько-Ломівки.

Першою до околиць Грузько-Ломівки вийшла група спостерігачів-розвідників терористів. Підрозділ іменував себе «Група Сені». Бойовики перевірили околиці села і доповіли основному

загону, під назвою «Б-2», про те, що вихід з селища вільний. Невдовзі на околиці селища з'явилися два танки Т-72 Збройних сил Російської Федерації в супроводі декілька десятків бойовиків, які вирушили в напрямку Грабського.

На той час частина 40-го батальйону, мінометна батарея 93-ї ОМБр і частина 1-ї зведеної ударно-штурмової роти 93-ї ОМБр з декількома одиницями техніки знаходились на східній околиці селища і забезпечували прикриття шляху Многопілля—Грабське. Загальні сили були зосереджені на східній частині селища і лише двом відділенням бійців 93-ї ОМБр за підтримки бойової машини піхоти № 123 зі складу 17-ї ОТБр було наказано контролювати залізничний переїзд і шлях Моспине—Іловайськ.

Коли надійшла інформація про те, що в селище заходять бойовики, дозорні групи, які не мали при собі ефективних протитанкових засобів, відволікаючи і зупиняючи вогнем піхоту бойовиків, стали відтягуватись вглиб селища, надаючи сигнали ракетницями. Геннадій Єфремов був старшим стрільцем в зведеній роті 93-ї бригади. Він разом з Ігорем Ємельяненко і Миколою Скабуновим знаходились на центральній вулиці селища ліворуч від дороги. Там бійці достатньо надійно укріпилися поблизу двору з зеленим парканом і спостерігали за дорогою і сусідніми подвір'ями. Позиція знаходилась приблизно в двохстах метрах до виїзду з села в бік Моспиного. Як раз по цій дорозі і рухались бойовики з танками. У дворі через дорогу від групи Єфремова займала позицію бойова машина піхоти з бортовим номером 123.

Боець 1-ї зведеної роти 93-ї ОМБр Володимир Скарабунов:

«На тій позиції ми з моїм рідним братом Миколою Скарабуновим були разом. 20 серпня нас було дванадцять бійців за тим переїздом. Два відділення. Нас там залишили прикривати залізницю і переїзд, щоб хлопці в Іловайськ їздили і мали можливість вивозити тим шляхом поранених. Спочатку нас почали крити мінами, а трохи згодом вийшов і перший ворожий танк з піхотою. Щойно розпочався обстріл — четверо наших бійців відразу кудись побігли.

Коли ворожа бойова машина піхоти перекрила поле з лівого флангу, ми перебували там, де згодом підбили нашу БМП № 123. Ця бойова машина піхоти намагалася дістатися до нас і евакуювати, оскільки ворожу піхоту наша БМП ще могла стримувати, але, коли з'явився ворожий танк, а потім з правого флангу почав

заходити другий (став за гаражами попід домами), стало зрозуміло, що сили явно не рівні».

Передова група терористів зачищала подвір'я з обох боків від дороги, зустрічаючи спротив з боку бійців 93-ї бригади, які знаходилися в секретах. Чисельна перевага була на боці нападників, і тому бійці 93-ї бригади лише стримували рух бойовиків вогнем зі стрілецької зброї і відходили через подвір'я в напрямку двору, біля якого стояла бойова машина піхоти 17-ї ОТБр. За двісті метрів позаду неї був шлях Грабське—Кобзарі і залізничний переїзд, який умовно поділяв селище Грабське на східну і західну частини. Бойовики, затримуючись на зачистку окремих дворів, з яких лунали постріли, також рухалися в напрямку залізничного переїзду. Українські бійці намагалися чинити гідний спротив переважаючому противнику, про що свідчили самі нападники. Коментуючи відеозйомку нападу на Грабське, один з бойовиків засвідчив, що українські бійці не здають без бою позиції і не бажають здаватися.

Бойовики рухалися не тільки по шляху, а і намагалися обійти західну частину селища з обох флангів.

Коли бойовики зайшли в селище, то бійці зустріли їх вогнем. Намагаючись обійти українських бійців з правого флангу, за

Скріншот з відео, викладеного в проросійських ЗМІ, на якому чітко видно російські танки Т-72 в селищі Грабське 20 серпня 2014 року

гаражами зайняв позицію ще один ворожий танк. Чотири гранатометники разом з Володимиром Скрабуновим намагалися побити йому триплекси і інші зовнішні оптичні прилади, щоб осліпити й позбавити танкістів можливості влучно поцілювати. В цей час інші українські бійці намагалися стримувати вогнем ворожу піхоту. У бійців було декілька протитанкових гранатометів РПГ-18, і вони намагалися вразити оптичні прилади танка, але їм це не вдалося. Особливої шкоди танку не нанесли, але це дозволило трохи призупинити рух ворожої техніки і піхоти.

До бійців на шляху і бойової машини піхоти 123 підтягувалася крізь подвір'я ще одна дозорна група з околиць селища, яку прикривала БМП. Бійці відразу намагалися повідомити керівництву про те, що їх атакують, але, на жаль, засоби зв'язку залишали бажати кращого. В наявності була лише одна стара армійська ротна рація, яка була лише, як свідчать бійці, для виду. Вважаю, усі пам'ятають оті заплічні ящики з відпрацьованими свій термін акумуляторами? То ж, радіостанція працювала лише на прийом з Щитом (Щит — позивний керівника сектору «Б» генерал-лейтенанта Руслана Хомчака. — *Авт.*). Бійці добре чули, що передавало керівництво, але їх самих ніхто не чув. Тому рація працювала як звичайний радіоприймач, з якого бійці дізнавалися останні новини від Щита. Для особових випадків хлопцям виділили білі сигнальні ракетниці для подачі сигналу про напад. Залишив безпорадні намагання зв'язатися з командуванням по рації, бійці запустили в небо декілька білих сигнальних ракет.

Незважаючи на те, що зворотнього зв'язку у бійців 93-ї бригади не було, в штабі генерала Хомчака досить швидко дізналися про те, що з боку Моспиного здійснюється спроба бойовиків атакувати позиції в Грабському. Хто б що не казав про шкідливе користування мобільним зв'язком в зоні бойових дій, але в той час іноді це був майже єдиний засіб оперативного зв'язку і передачі інформації. Саме тому Щит прийняв рішення про нанесення артилерійського удару по нападниках.

Розташована через дорогу від бійців 93-ї бригади БМП-123 достатньо ефективно відпрацьовала по противнику і командир машини вирішив змінити позицію. Бойова машина висунулась з двору через дорогу до подвір'я, де тримало позицію відділення Геннадія Єфремова. На той час вже стало зрозуміло, що своїми силами відділення позиції серед будівель не втримає. Ворожа тех-

Знищена українська БМП-123 в селищі Грабське. 20 серпня 2014 року

ніка тиснула з трьох боків, а піхота, хоч і повільно, але все ж рухалася вперед. Командир 123-ї бойової машини піхоти прийняв рішення дістатися до відділення Єфремова й евакуювати бійців. Піхоту БМП ще могла стримувати, але проти двох танків і ворожої БМП була безпорадна. Занадто нерівні сили для оборони.

Саме в цей момент по ній був здійснений постріл з ручного гранатомета. В результаті влучання по колесах з правого борту була пошкоджена гусениця. Продовжуючи вести вогонь, БМП продовжувала рух через дорогу і докотилась на сповзаючій гусениці до двору. Бойова машина зупинилась, лише впершись в стіну будинку поруч з бійцями. Спочатку механік-водій намагався виїхати назад, але в цей момент по бойовій машині влучив танк. Схоже, постріл був бронепробивним, оскільки осколків від вибуху було небагато. Хлопці з відділення Єфремова встигли витягти з підбитої бойової машини командира і механіка-водія. Обидва були добряче приголомшені, але в свідомості. Щойно вони відтягли їх метрів на п'ятнадцять від палаючої машини, в неї здетонував боекомплект, і БМП, з приголомшливим гуркотом, вибухнула. При цьому вона уся спалахнула, і в неї знесло на бік башту. Внаслідок дуже потужного вибуху, усіх бійців, які прикривали евакуацію екіпажу БМП, розкидало по різні боки. Миколу Скрабунова кинуло метрів на п'ять до гаража. На щастя, поранених

від вибуху не було. Якби танк вистрелив осколочно-фугасним набоем, то бійці б навряд чи вижили.

Коли на допомогу до ворожої піхоти на шляху висунувся танк, проти якого в бійців вже не було чим діяти, вони прийняли рішення про відхід. По рації хлопці почули, що керівництво запитує допомогу від Кінжалу, і що разом з додатковою технікою буде працювати артилерія. Стало зрозуміло, що потрібно терміново відходити, щоб не потрапити під вогонь своєї ж артилерії. Командира серед особового складу двох відділень не виявилось, і тоді Володимир Скрабунов надав команду усім відходити через подвір'я до залізничного переїзду. Рухатися по шляху і полем за будинками було неможливо. Шлях щільно прострілювався, а з городу по лівому флангу міцно працювала ворожа бойова машина піхоти. Ламаючи паркани поміж подвір'ями, бійці винесли екіпаж БМП і відійшли самі до залізничних рейок і перебралися на східний бік селища.

Боєць 1-ї зведеної роти 93-ї ОМБр Володимир Скрабунов:

«Я і три гранатометники намагалися вразити ворожий танк біля гаражів. У нас були переважно лише малоефективні одноразові ручні гранатомети РПГ-18, які не могли нанести значного ураження танку, але ми намагалися хоча б його осліпити, щоб він не бачив, куди стріляти. Інші хлопці в цей час відстрілювались від ворожої піхоти. Спроби осліпити танк виявились не зовсім вдалим. Раптово, з лівого флангу по нас почала працювати ворожа бойова машина піхоти. Тоді стало зрозуміло, що потрібно відходити. Напроти нашого подвір'я через дорогу стояла наша бойова машина піхоти, яка зупиняла рух бойовиків. Командир прийняв рішення підібрати нас і відходити до переїзду. Саме тоді, коли вона перетинала дорогу, по ній влучив постріл з ручного протитанкового гранатомета. Після першого влучання бойова машина трохи загальмувала, а потім почала здавати назад. Саме в цей момент по ній влучив танк.

На той момент в бойовій машині було двоє членів екіпажу — командир і механік-водій. Ми встигли витягти їх обох з палаючої машини до того, як в неї здетонував боекомплект. Від детонації пролунав дуже потужний вибух. При цьому мій брат Микола від вибухової хвилі відлетів до гаража метрів на п'ять. Тоді, під час вибуху боекомплекту, ми усі, хто був поруч, розлетілися по різні боки. Дякувати Богові, що хоч встигли хлопців з бехи витягти.

Тоді стало вже остаточно зрозуміло, що утримати ту позицію ми не зможемо, і тому ми почали відходити. Що ми там восьмеро могли вдіяти? Билися до останнього. Командира у нас не було. Тоді я скомандував: «Пацани. Все. Виходимо звідси». Через город вже не можна було відходити, тому що там вже ліворуч їх бега стояла на городах поміж двома домами на останній вулиці. Спочатку пішли бійці з приголомшеними хлопцями з нашої підбитої беги, а ми прикривали позаду їх відхід. Ламаючи забори, ми виходили через двори в напрямку залізничного переїзду».

Бійці зведеної роти 93-ї бригади Володимир і Микола Скрабунови, Геннадій Єфремов, Олег Лотоцький (Олег Лотоцький загинув 29 серпня 2014 року під час виходу по «коридору» під Новокатеринівкою. — *Авт.*), Олександр Полішук і Ігор Ємельяненко останніми виходили з позиції, прикриваючи двох бійців, які допомагали рухатися приголомшеному екіпажу БМП-123. Геннадій слідом за Олегом останнім пройшов за переїзд, за яким знову поєдналися з іншими бійцями своєї роти. Бійці вирішили поділитися на дрібні групи. Вони вважали, що дрібними групами буде легше виходити і можна буде попередити бійців інших підрозділів, які розташовувалися в різних місцях Грабського. Одна група бійців допомогла дістатися приголомшеним механіку і командирів знищеної БМП до розташування четвертої мінометної батареї 93-ї бригади, яка знаходилась на східній околиці Грабського поблизу опорного пункту 40-01. Боець мінометник Ярослав Проскура згадував, що, незважаючи на те, що у механіка-водія БМП-123 було п'ятисантиметрове поранення на потилиці, він почував себе доволі добре. Він відносно спокійно розповідав про те, що сталося і не особливо скаржився на стан здоров'я. Єфремов з Лотоцьким в свою чергу дісталися розташування позицій 40-го батальйону в селищі Грабське, де спільно з бійцями «Кривбасу» зайняли оборону. Там вже деякий час чули звуки бою, але поки що були в повному нерозумінні, що саме відбувається. Бійці 93-ї бригади попередили бійців «Кривбасу» про те, що по центральній вулиці з боку Моспиного рухається ворожий танк з піхотою. А також про те, що з правого флангу також є ще один танк, а з лівого флангу також працює ворожа бойова машина піхоти.

Після відходу українських бійців терористи зайнялися зачисткою території західної частини селища до залізничного переїзду, уважно оглядаючи подвір'я і прилеглі лісосмути.

■ Засідка на бійців батальйону «Донбас»

Саме в цей момент трапилася ще одна маловідома сума на подія Іловайської трагедії. Тоді з боку Іловайська в напрямку Грабського через селище Кобзарі рухався темно-синій мікроавтобус «Тойота» бійців батальйону «Донбас»...

Боєць батальйону «Донбас» Юрій Пшеничний:

«Особисто для мене село Грабське стало незабутньою сторінкою Іловайської операції. В нашому батальйоні «Донбас» було дві окремі розвідувальні групи, які постійно діяли по флангах. Я належав до однієї з таких груп у складі другої штурмової роти нашого батальйону. На той час ми вже були навчені гірким досвідом інших підрозділів, які потрапляли в засідки й оточення, що бойовики майстерно влаштовували різноманітні паски і засідки з флангів. Раніше яскравим прикладом тому були знищені бійці «Айдару» і десантники 25-ї аеромобільної бригади в Шхатарську. Тому ми завжди щільно перевіряли і контролювали підозрілі і потенційно небезпечні ділянки під час пересування основних сил нашого батальйону.

Після бою в Іловайську бійців батальйону «Донбас» зазізничними коліями поблизу магазину АТБ у центрі міста було багато поранених, яких потрібно було евакуювати до лікарні в Старобешеве. Саме це завдання ми і мали виконати в той день».

Майже усіх поранених відразу вивезли, але забули про поранених бійців Арта й Еста. Разом з ними також був ще один поранений в руку боєць зведеної роти 93-ї бригади В'ячеслав Вихристенко. Група, яка відразу після бою доставила поранених в Старобешеве 19 серпня 2014 року, залишилася на ніч в Старобешівській лікарні. Там же зустрілися з достатньо великою кількістю бійців батальйону «Азов». Азовці були дуже добре екіпіровані й озброєні. Єдине, що в них дивувало — маркування білими стрічками на руках. Зазвичай в той час таким чином себе маркували бойовики. Порівняно з бійцями «Донбасу», що пропахли димом і забруднились дорожньою пилюкою, бійці «Азова» виглядали, як нова копійка. Бійці розговорилися поміж собою про останні події. Керівник медичної служби батальйону «Азов» цікавився, куди далі будуть вирушати «донбасівці». Дізнавшись, що бійці збираються повертатися до Іловайська через Грабське, «азовці» просили супроводити туди і їх.

Боець батальйону «Донбас» Юрій Пшеничний:

«Разом з нами вони дісталися до опорного пункту 39-06 і залишилися там, а ми вирушили звичним маршрутом на Грабське. Діставшись зі Старобешового в Грабське вранці 20 серпня, ми зупинилися в місці розташування окремої групи нашого батальйону в цьому селі. Нічого не провіщало біди. Ми купувалися і погрузили в машину знайдений нашими бійцями в цьому селі трофейний боекомплект. Трохи згодом вирушили в Іловайськ. Їхали вже звичною дорогою через залізничний переїзд в Грабському шляхом до селища Кобзарі... Проїхали повз вже знайомий блокпост на шляху до Моспиного. На той час ми вже були дуже добре знайомі з бійцями «Кривбасу» і 93-ї бригади, оскільки ми особисто допомагали незадовго до цього бійцям окопуватися і готувати укріплення в селищі Грабське. За переїздом ми повернули праворуч вздовж лісосмуги на Кобзарі. Проїхавши Кобзарі і Придорожнє, до Іловайська дісталися доволі швидко і без будь-яких перешкод. Іноді деінде були чутні вибухи і постріли, але вони лунали, як здавалось, десь далеко, і ми не дуже переймалися за віддалену стрілянину».

Коли група, яка повернулася зі Старобешева, дісталася Іловайської школи, то виникла термінова необхідність вивезти ще трьох бійців. Двох поранених бійців батальйону «Донбас» Артема Кузякова і Володимира Ложешнікова, а також одного бійця 93-ї механізованої бригади В'ячеслава Вихристенко. Загалом в синьому мікроавтобусі «Тойота», який належав одному з бійців «Донбасу» Геннадію Кіпішинову, перебувало дев'ять бійців. Вісім бійців батальйону «Донбас»: водій Геннадій Кіпішинов, Артем Кузяков, Володимир Ложешніков, Анатолій Ніколенко, Сергій Жоржевський, заступник командира взводу Док, Олександр Уткін, Юрій Пшеничний і поранений в руку боець 93-ї бригади В'ячеслав Вихристенко. Що вдієш? Екіпаж «Тойоти» вже достатньо добре знав маршрут до Старобешівської лікарні і тому поранених, після розгрузки з машини боекомплекту, відразу погрузили до неї. Також бійці погрузили в «Тойоту» особисті речі свого загиблого 19 серпня командира Олександра Романенко, які збиралися передати родичам загиблого. Разом з іншими в машині мав також їхати боець-санітар Андрій Поляков. На той час ситуація ще не була настільки складною, і тому бійцю дозволили на п'ять діб побути вдома у зв'язку з одруженням єдиної донечки. На щастя, Андрій десь забарився, і «Тойота» вирушила з Іловайська без нього.

Група вирушила по вже знайомому шляху в напрямку селища Грабське через селища Придорожнє і Кобзарі. Від Кобзарів до Грабського по прямому шляху якихось два кілометри. Раптом бійці в «Тойоті» помітили, що в напрямку Грабського відбувається щось незрозуміле. Із західної частини селища була помітна пожежа, і над селищем здіймався густий чорний дим. Вони ще не знали, що то вже горіла спалена ворожим танком українська бойова машини піхоти № 123. Один з бійців виказав думку, що, мабуть нічого дивного. Можливо, «Градами» накрили селище і тому хати горять. Таке на той час вже відбувалося достатньо часто і тому особливих здивувань не викликало. Дивувало лише те, що від школи в Іловайську до Грабського по прямій не більше чотирьох кілометрів, а ніякого звуку бою чутно не було. Бійці в «Тойоті» лише трохи переймалися за бійців, які трималися на позиціях на шляху з Грабського до Моспиного. Як вони там? Чи не побило їх цим обстрілом? Хмари чорного диму здіймалися вгору саме в тому напрямку, де були позиції українських бійців. На той час екіпаж «Тойоти» ще не знав про те, що тієї позиції вже немає і що за останню годину в селищі багато чого змінилося. Не знали вони і про те, що частина селища вже зайнята і контролюється бойовиками. «Тойота» мчала по ґрунтовому шляху від Кобзарів до Грабського, який проходив повз щойно зайнятих позицій сепаратистів, які розташовувалися поміж хатами селища і рясною лісосмугою, яка тягнулася вздовж залізничних колій. Ще недоїжджаючи до селища, поблизу автівки почали свистіти кулі. Бійці почали жартувати, що то, мабуть, обстрілом добряче шуганули наших вояк і вони зараз стріляють у все, що рухається. Кожен, хто мав досвід бойових дій, може підтвердити, що випадки «дружнього» вогню на війні трапляються доволі часто. В голові пасажирів «Тойоти» була лише одна думка: хоч би не поранили нікого і машину не пошкодили перелякані друзяки.

Юрій сидів у «Тойоті» з кулеметом напроти постійно відчиненого бокового дверного отвору з правого борту автомобіля. Геннадій керував автівкою, а Юрій дивився з відчиненої бокової двері, і тому усе, що сталося, бачив безпосередньо перед собою. Якись бійці з білими стрічками на руках і ногах рухалися по подвір'ях і поводили себе, нібито зачищаючи дома. Юрію здалося дивним, що військові знову перевіряють будівлі, які вже були раніше перевірені. В цей момент почали закрадатися смутні

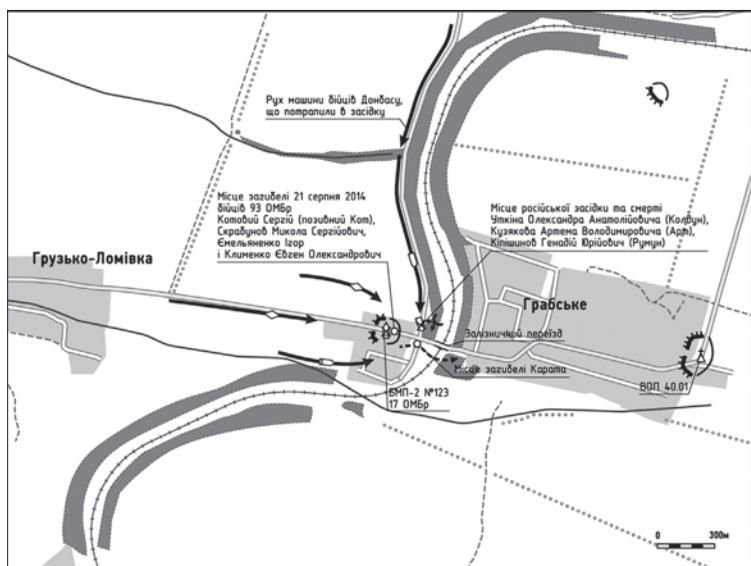

Схема трагічних подій 20—21 серпня 2014 року в селищі Грабське

передчуття, але реальної загрози, не враховуючи декількох про-
 свистівших поруч куль, поки що не було. Автівка продовжувала
 рух по шляху вздовж дворів до залізничного переїзду. Дістав-
 шись на машині до перехрестя перед поворотом до залізничного
 переїзду, Юрій побачив велику кількість озброєних людей, по-
 значених такими ж білими мотузками, які він бачив на бійцях
 «Азова» в лікарні Старобешового. Ці військові без будь-яких
 попереджень почали вести вогонь на ураження по авто з бійця-
 ми «Донбасу». Кількість невизначених бійців на вулиці складала
 приблизно взвод. Спочатку «донбасівці» були впевнені, що це
 саме наші військові, тому що ще якусь годину тому проїжджали
 саме цим шляхом в напрямку Кобзарів і віталися з бійцями, які
 прикривали цей шлях. До того ж усіх збило з пантелику знайо-
 ме маркування на нападаниках. Щоб не робити різких рухів і не
 спровокувати невідомих бійців на стрілянину, Геннадій знизив
 швидкість до мінімуму і майже котився по дорозі до перехрестя.

...Скажена стрілянина по машині з відстані приблизно два-
 дцять п'ять метрів... Спочатку почали приймати зі стрілецької
 зброї, а потім з гранатомета... Щільно. Машина по інерції виру-
 лила на узбіччя і зупинилася, вдарившись в дерево.

Першим загинув Артем Володимирович Кузяков. Водій Геннадій Юрійович Кіпішинов, схоже, теж загинув відразу. Вже некероване авто вискочило на узбіччя, вдарившись в дерево і придавивши пошкодженим кузовом і двигуном водія. Олександр Анатолійович Уткін також отримав несумісне з життям поранення відразу ще під час руху машини, але деякий час ще хрипів. Дантист обійшов машину й оглянув салон. У Колдуна вхідне кульове в лоб. Черепна коробка позаду вибита, але мозг ще пульсував. Сам боєць ще надавав ознаки життя і хрипів. Дантист намагався ще надати йому бодай якусь допомогу і перев'язувати, але в цей час по мікроавтобусу прилітає постріл з гранатомета і Дантиста відкидає в бік від машини... Два кульових поранення в руки отримали Дантист і Карат. Відразу після зупинки машини з неї встигли вискочити ті, хто ще залишився живим, і зайняли позиції для відбиття нападу і надання допомоги пораненим позаду машини... Шквальний вогонь по машині не припинявся. Пролунав ще один постріл з гранатомета по «Тойоті». Від того вибуху Дантист отримав друге поранення у вже поранену руку. Підвівшись на ноги, він побачив, як з кущів вийшов пацан з ЗСУ В'ячеслав Вихристенко, якого вони мали відвезти до лікарні. Він наказав бійцю: «Вали давай звідси!» Поранений Карат в той момент вже вискочив з машини і заліг на узбіччі позаду машини. Дантист спитав його:

— Що в тебе?

Карат, вказуючи на поранену руку, відповів:

— Рука.

Наступні хвилини десять бійці з матюками намагалися з'ясувати, хто це веде по ним вогонь і перекрикувалися з нападниками. На деякий час стрілянина припинилася. За останніми даними на той час село Грабське було під повним контролем українських військових. Ніяких повідомлень або інформації про те, що в селищі нещодавно був бій і українські військові відійшли за переїзд, екіпаж «Тойоти» не отримував. Не було зрозуміло, чому ці військові ведуть вогонь на ураження, навіть не намагаючись з'ясувати, кого саме вони знищують. Один з нападників вигукнув, щоб бійці виходили з укриття на дорогу. Сергій Жоржевський висунувся на дорогу, але раптом пролунав постріл і влучив йому прямо в голову. Жоржу дуже пощастило, оскільки куля пройшлася по дотичній по касці і відскочила рикошетом. Юрій пригадує, що каски в них тоді, на щастя, були дуже якісні. Відскочивши знову в укриття, Сергій

вигукнув товаришам, що це все ж таки «сепари». Стрілянина по бійцям знову відновилася з новою силою.

Коли стало остаточно зрозуміло, що це зіткнення з ворогом, то бійці відкрили вогонь в напрямок нападників. Відразу було зрозуміло, що сили не рівні. Десь неподалік стало чути посвист турбіни танка. Поранений Карат і Дантист останні залишалися біля «Тойоти». Трохи неподалік від них біля роздвоєного дерева стояли Юра і Володимир. Заступник командира взводу Дантист надав наказ вцілілим бійцям відходити від машини по лісосмузі в напрямку залізничних колій.

Юрій і Володимир разом з бійцем Вихристенком почали відходити далі по лісосмузі вздовж невеличкої вулиці за останніми хатами села перед залізницею. Під час відходу відстрілювалися в бік нападників, щоб притримати переслідуючих. Юрію, Володимиру і В'ячеславу Вихристенку пощастило перебігти крайню вулицю, після чого вони поповзли скрізь лісосмугу до залізничних колій. Дантист з Каратом зайняли позицію в лісосмузі зі свого боку дороги і прикривали їх відхід. Раптом почали лунати потужні постріли і вибухи... Саме в цей момент українські артилеристи отримали цільові орієнтири штурмової групи бойовиків і відкрили по них вогонь з гармат... Дантисту здавалося, що б'ють артою чи важкими мінометами. Через деякий час знову обстріл в нашому напрямку. Накрило достатньо міцно. Дантисту від обстрілу знову прилітає у вже поранену праву руку, а Карат отримує важке поранення по ногах. Вибухом у нього вибило з рук автомат і майже перебило обидві ноги.

Карат вигукнув:

— Док, автомат десь відкинуло! Достань мені гранату.

Лівою неушкодженою рукою Дантист дістав йому гранату Ф-1. Отримавши гранату, Карат промовив:

— Док, повзи звідси.

— Так. Зачекай, Толя. Повземо разом.

Бійці, перемагаючи біль від поранень намагаються рухатися. Дантист намагався допомогти товаришу, але невдовзі Карат зупиняється. Єдина ціла рука тримає гранату. Пересуватися з обома пораненими ногами і гранатою в єдиній цілій руці стає вже неможливо. Навколо чути рух якоїсь техніки і голоси ворогів. Ситуація майже безвихідна.

Таким чином бійцям вдалося ще відповзти на декілька метрів. Вони знаходилися в дуже рясній лісосмузі метрах в два-

дцяти від розстріляної «Тойоти», і тому зовні їх важко було побачити. Бійці бачили і чули, як повз них по дорозі рухалися якийсь танк і, здається, бойова машина піхоти. По сусідній лісосмузі через дорогу на Моспине дуже щільно вели вогонь і туди добряче насапала артилерія. Дантист намагається тягнути товариша, але той приймає остаточне рішення залишитися.

— ПОВЗИ! Не будь дурним, вийдемо до своїх по-любому.

— Разом не вийдемо, Док. Комусь потрібно залишитися.

Я вже все одно не можу рухатися.

— Толя, це вірна смерть, або полон.

— Ну, не знаю, що до смерті, а в полон я не піду. Вали вже! Не гай часу. Можливо, не помітять. Якщо що, ти знаєш, де мене шукати.

З важким відчуттям Дантист залишив свого бійця і вирушив за відступаючими. Деінде повзком, а де перебігаючи зігнувшись навпіл, він нарешті наздогнав Сергія Жоржевського і бійця В'ячеслава Вихристенко. Вони обрали шлях відходу по дорозі вздовж залізничної колії. Юрко і Володимир Ложешніков, пересуваючись по-пластунськи в траві, дісталися до залізничних колій і змогли перейти через залізницю на східний бік селища, яке тоді контролювалося українськими підрозділами. Позаду лунали постріли і вибухи навколо. За п'ять хвилин після початку відходу, Юрко почув вибух з боку лісосмути неподалік від їхньої розстріляної «Тойоти». Незважаючи на звуки окремих пострілів і вибухів, які здригали землю, він відразу відчув, що цей вибух особливий. Той вибух повідомляв про те, що на Небо пішов Ніколенко Анатолій Володимирович з позивним Карат, який підірвав себе гранатою Ф-1 в момент, коли вороги наблизилися до нього, щоб полонити. Побратими згодом згадували, що Карат завжди мріяв про подібну смерть, якщо доля надасть такий шанс. Колишній афганець вчинив, як справжній воїн.

Олексій Коновал — керівник штабу механізованого батальйону 93-ї окремої механізованої бригади (З інтерв'ю, оприлюдненому на інформаційному ресурсі Цензор.нет):

«Зі мною вийшов на зв'язок командир одного з відділень і доповів, що у них за залізничним переїздом дуже спекотно. «Сепари» атакують. Я терміново зібрався висунутись на підтримку. Виникло питання — а кого з собою брати? Не зрозуміло. Піхоти нікого немає. З 40-го батальйону залишилося два гранатометних

відділення з АГСами. Що вони вдіють? Нічого. Я взяв екіпаж БМП зі складу 51-ї бригади, танк і вирушив вперед до переїзду. Усього нас вирушило семеро бійців. Але щойно ми прибули на місце — міцно отримали. В наш танк сім разів влучили з РПГ. Врешті-решт, ми змушені були відійти, тому що гармата заклини-ла. БМП відділення, до якого ми рухалися на підтримку, спалили. Я доповів про відхід, але мені наказали, щоб чекав на підтримку. Нібито мають працювати гелікоптери. Звісно, що ніякі гелікопте-ри не прилетіли, а ворог насувався все ближче і ближче.

Врешті-решт, вони підібралися настільки близько, що почали вести інтенсивний вогонь по позиціях, на яких ми стояли. Я ви-кликав підтримку артилерії і надав координати. Противника було накрито важкою артилерією. Потім до нас прибув один взвод зі складу штурмової роти. Він займав позиції поруч з нами. А також прибули бійці з батальйону «Донбас». Спільними зусиллями ми знову зачистили Грабське і залишили мені для підтримки один штурмовий взвод. Ми розосередили його по селищу і поверну-лися на свої позиції».

Керівник бронетанкової служби військово-оперативного коман-дування «Південь» полковник Євгеній Сидоренко:

«Коли в Грабському розпочався бій, то звідти в штаб сек-тору «Б» надійшла доповідь про необхідність підтримки. Генерал Хомчак викликав артилерійську батарею 51-ї ОМБр, яка складалася з чотирьох гармат «Рапіра» з Кутейникового, але там ніхто не знав дорогу до позиції. Тоді генерал відрядив мене головним на танковому тягачі ВТ-72, щоб вивести батарею на позицію. Я вивіз їх в поле південніше Грабського на невеличкий пагорб. Звідти був гарний огляд і зручна позиція для ведення приціль-ного вогню прямою наводкою. Артилеристи бігло відстріляли по залізничному переїзду і поза ним, після чого згорнулися і само-стійно вирушили в бік Многопілля. А я на тягачі поїхав у селище Грабське для огляду і ремонту бойових машин. Після завданого потужного артилерійського удару ворог припинив просування вперед, а трохи згодом взагалі залишив селище Грабське».

Боєць 4-ї мінометної батареї окремої зведеної роти 93-ї ОМБр Ярослав Проккура:

«Ми були 4-ю мінометною батареєю при окремії зведениї роті 93-ї ОМБр. До складу батареї входило двадцять шість бійців

і офіцерів під керівництвом Андрія Чередніченка, які складали розрахунки чотирьох важких мінометів. Позиції наших 120-мм мінометів розташовувались на перехресті поблизу опорного пункта 40-01 на східній околиці селища Грабське. Разом з нами також була одна бойова машина піхоти зі складу 51-ї ОМБр, яка здійснювала прикриття нашої батареї. В складі її екіпажу були механік, командир і стрілець-навідник. Окрім бойової машини піхоти на опорному пункті також був один танк. Обома одиницями техніки командував Олексій Коновал — Мішка, або як його ще називали, Кінжал. Наші позиції майже постійно піддавались обстрілу артилерією, але і ми гідно відповідали. Щоденно в бік ворога вилітало приблизно від 60 до 80 важких мін.

У той час, коли підбили бойову машину піхоти за номером 123 на західній околиці селища, бійці принесли до нас пораненого механіка-водія з тієї БМП. У нього було поранення на потилиці — рана приблизно п'ять сантиметрів, але тримався він достатньо впевнено і бадьоро. Незважаючи на те, що механік був трохи в шоці від поранення і вражень від того, що відбувалося навколо, він сам розповів нам про те, що там з ними відбулося, і говорив, що почуває себе добре».

Після закінчення артобстрілу ворог відійшов і трохи згодом взагалі залишив селище Грабське. Майже за годину після повернення до своїх, два відділення Єфремова і Скрабунова з підкріпленням знову увійшли в залишену ними частину селища за переїздом.

На перехресті шляху між Моспиним і Кобзарями за переїздом, утнувшись капотом у дерево, стояла розстріляна «Тойота». Недалеко від неї догорала українська бойова машина піхоти.

Боець батальйону «Донбас» Олександр Дейнега:

«Після цього бою «сепари» уїхали. З Іловайська на допомогу підїхав взвод Віталія Ящика. Я особисто з друже Круком заносив Карата та інших загиблих. Вже коли наш командир Лермонтов дав наказ повертатися в Іловайськ, ми не дорахувались хлопців, які були в «Тойоті». Здзвонились з їх підрозділом, який залишився в Іловайську, і зрозуміли, що є ще бійці, які вижили, і вони переховуються десь в лісосмузі. Згодом один з бійців вийшов до нас на наші заклики. Незважаючи на наказ повертатися, ми продовжували пошуки, тому що боець, який зник під час роз-

стрілу «Тойоти», писав смс в Іловайськ, а звідти хлопці тримали зв'язок з нами і пояснювали, де його потрібно шукати. Ситуація була напружена — в кожному мить міг відновитись бій. Частина нашого взводу вже сіла на машини і почала рух на базу, але моє відділення продовжувало пошук зниклого. Згодом ми знайшли нашого другого бійця і також повернулися на базу в Іловайськ. Ось так ми забрали наших загиблих і виживших бійців після тієї засідки».

Завдяки вчасно наданій підтримки танком з боку Кінжала і міцному удару артилеристів, бойовики, понісши втрати, відступили.

Бійці ж зведеної роти 93-ї бригади знову зайняли свої позиції і контролювали територію в селищі і на ближніх підступах до нього. Після того, як по «сепарам» вдарила арта і бійцям 93-ї бригади надали підкріплення, ворог до них більше не сунувся, але постійно відпрацьовував українські позиції в Грабському артилерією і мінометами. Хлопці вважають, що їм дуже пощастило, що «сепари» не знали, що у них у шанцях лише вісімнадцять бійців. В якості підтримки в селищі на подвір'ях сховали ще три бойові машини піхоти з відділенням гранатометників зі станковим протитанковим гранатометом. Бійці зведеної роти не дуже вказували своєї присутності на західному боці селища і не ходили без зайвої необхідності. Це було їм на користь, оскільки противник не знав кількість особового складу. Бойовики лише знали, що в селищі є українські військові і били по українським позиціям лише по приблизним орієнтирам.

■ **Бій на опорному пункті 40-03 на околиці селища Зелене**

Саме в цей час відбувався бій, який тривав майже тринадцять годин. Схоже, атаки за підтримки танків на селища Грабське і Зелене бойовики з росіянами здійснювали синхронно. Бій біля опорного пункту 40-03 достатньо детально описав безпосередній його учасник — старший лейтенант батальйону «Кривбас» Юрій Брехаря:

«Ще ввечері 19 серпня з позиції «Бурундук» повідомили, що з боку Харцизька чути гул важкої техніки. 20 серпня, приблизно о шостій ранку, з боку Харцизька загула техніка. Спочатку ми

думали, що це гудить один танк і «Урал», але потім по наших позиціям почали прилітати по два снаряди одночасно. Стало зрозуміло, що там, як мінімум, одночасно стріляють два танка і декілька бойових машин піхоти. Командир нашого танку капітан Ігорьок прийняв рішення не висуватися і не виказувати до певного часу замаскований в укритті наш танк і чекати під мостом. Ворожий танк здійснив спробу проломитися скрізь рясну лісосмугу і зайти нам в тил по залізничних рейках. Він гудів, хрустів, ліз на дерево, але рейки не одужав. Після чого він поїхав по шляху.

Зі своїх позицій ми чуємо його гудіння все ближче і ближче. Як потім розповідав Ігорьок, він побачив, як в ста метрах перед ним на перехрестя виповз танк і розгорнув башту в бік селища Зелене. Практично на усю танкову антену завширшки був розгорнутий величезний російський триколон. Наш танк здійснив по ньому постріл. Бау-бух! Постріл — влучання в башту. Першим в стволі стояв осколочно-фугасний набій. Перезарядження на бронейний. Ворожий танк взривів двигуном. Другий постріл — Бау! Рикошет. Перезарядження. Російський танк зі скаженим ревом покотився назад. Бау!

Танк 17-ї танкової бригади «Ігорьок» на опорному пункті 40-03.
Автор фото Андрій Міхейченко

Постріл навздогін вже скрізь гілки лісосмути. Ворожий танк ще трохи протягнув і заглохнув. Схоже, кудись таки влучили. Ворожа піхота полізла в лісосмугу прикривати свій танк. На моєму правому фланзі з позиції «Рейки» кулеметник Стас Бадіченко жорстко огризається і не дозволяє підійти ворожій піхоті до танка. Раптом з'являється ворожа БМП-2 і починає обстріл вздовж насипу, в який вкопалася моя лінія оборони «Рейки». Стріляє вразливо влучно. В усі боки летить щебінь і нас практично засипає зверху. Один рикошет вертикально прошиває головку рейки поміж моїм шанцем і шанцем Олександра Маняхіна. Постріл з нашого танка «Ігорьок» змушує «сепарську» бойову машину піхоти припинити нахабніти, і вона відходить до підбитого танка в лісосмугу.

Життя постійно навчає, що немає нічого гіршого за незавершену справу. Треба добити підранка. Підполковник штабу командування сухопутних військ Василь Коваль (Кінжал) запрошує артилерію, якій буде потрібна коректировка. Треба, щоб хтось корегував роботу нашої арти. Командир Юрій Синьковський відряджає групу добровольців під керівництвом Андрія Шияна. Тим часом «сепари» намагаються взяти на буксир свій підбитий танк. Чути потужне гудіння. Андрій Шиян зайняв зручну позицію для коригування вогню артилерії і доповідає, що бачить два танки. Артилерія дає пристрілочні залпи, а Шиян коригує. Накриття! Ще накриття! Давай-давай! Обоє зробимо! Буксир відчіпляється від танка і своєчасно тікає, оскільки майже відразу відбувається влучання в підранка і він рясно задимів. Я чую голос Синьковського: «Беркут, молодець. Відходь». Андрій повертається на позицію і на деякий час панує затишок.

Мені телефонує керівник зв'язку батальйону Володя і запитує доповідь по стану на теперішній час. Доповідаю, що необхідні ПТКРи (протитанкові керовані ракети) і підкріплення. Позиція атакується важкою броньованою технікою противника, а у нашого батальйону з протитанкових засобів були лише ручні гранатомети і декілька гармат МТ-12 «Рапіра». Але позиція у нас така, що незворушлива «Рапіра» повинна вовчком вертїтиса на 360 градусів. Командир батальйону полковник Мотрій запевняє, що не покине нас, але людей на підкріплення взяти нема звідки. А ПТКРів у нас по штату немає і бути не може.

У цей момент з боку села Зелене заходить другий ворожий танк, оминувши небезпечне перехрестя. Наш танк «Ігорьок»

поки що його не бачить. Взіу-БАБАХ! Снаряд пролітає над моєю лінією і вибухає у вагоні з вугіллям на лінії оборони «Вагони». Вагон на одну третину вивертає. Здійнявшись, вугільна пилюка відразу спалахує величезною вогняною кулею.

Ворожий танк підповзає ще ближче, і ми вже бачимо, що це Т-64, але в зону ураження нашого «Ігорька» він не лізе. Підполковник Василь Коваль запитує:

— Ігорьок, дістати зможеш?

Ігорьок:

— Не бачу його. Якщо висунусь, він мене розбере.

Полковник Синьковський дає наказ:

— «Рейки», готуйте гранатомети. Висуваю до вас ще людей на підкріплення. Дайте прикриття.

Я відповідаю:

— Прийняв.

До нас підходить група: Андрій Шиян, Денис Зикунів, Ігор Кабан, Роман Кандиба, Михайло Тен. Даю команду Сергію Африці прикрити гранатометників. У лісосмугу полетів залп з підствольних гранатометів по усій лінії. У відповідь по нас стріляє танк. Взіу-БАХ! Снаряд проходить над опорним пунктом. БАХ! БАХ! БАХ! Пішли наші постріли з ручних протитанкових гранатометів. Усі наші гранати чіпляються за гілки дерев у лісосмузі і вибухають в ній. Дали ще залп з підствольних гранатометів в лісосмугу. Ворожа піхота не наважується підходити. «СЕПАРА-ТЮГИ-ПІД...РЮГИ!» — кричить своє улюблене Денис Зикунів, поцілюючи свій гранатомет. Постріл — БАХ! Ракета влітає в танк, але динамічний захист танка витримує влучання. Схоже, в ворожому танку розуміють, що справа приймає поганий оберст. Він розвертається, тримаючи башту з гарматою в нашому напрямку, і повзе назад по вулиці. БАХ! Щаслива рука Андрія Шияна відправляє ракету в решітку вихлопу танка, і він глохне. На усіх наших позиціях загальний переможний крик!

Командир приймає рішення, що підранка потрібно забирати, але його башта все ще повернута до нас. Наш танк «Ігорьок» підповзає до рейок, оцінює ситуацію і доповідає, що танковий бій буде не на нашу користь. Я пропоную відрядити мобільну групу гранатометників під вогневим прикриттям. Група дістається зручної позиції для ведення вогню, і Денис Зикунів влучає з РПГ прямо в дерево. Піхота противника разом ожила і підтягнулася ближче до танка, займаючи оборону по обидва боки вулиці

Боець батальйону «Кривбас» Олександр Дейнега, друже Дієго

в найближчих хатах. План з мобільною групою відмінюється. Підполковник Василь Коваль (Кінжал) доповідає наверх про ситуацію і відсутність протитанкового озброєння. Нам обіцяють підтримку авіаційним ударом. Чекаємо на пташку — бійці ховаються в укриття... Авіаційний удар — це не хухри-мухри. Чекаємо-чекаємо... Надходить відбій. Крил не буде. Коваль запитує з опорного пункту 40-02 танк «Шульц», але танк поламаний і висунутись не може. Новин багато і жодної оптимістичної. Ситуація патова.

Тим часом на підбитому ворожому танку вивішують білий прапор. У наш бік висувається місцевий мешканець з білим прапором і вигукує номер телефону, за яким вороги просять зателефонувати.

Підполковник Василь Коваль, полковник Синьковський і я радіємо, що робити далі. Щоб уникнути зайвих небезпечних несподіванок, Шиян відряджає Дениса Зикунова, Сашка Дейнегу, Ігоря Кабана і Михайла Железняка в бік депо, де почався рух ворожої піхоти. Санич Синьковський спілкується з нашими «опонентами» з протилежного боку по телефону. З тієї сторони «сепар» з позивним Фергана пропонує нам почесно капітулювати. Ми у відповідь пропонуємо почесно забратися геть, залишивши все озброєння. Бесіда ні про що. Ми

розуміємо, що ворог зволікає час, розраховуючи на допомогу своїх. Тим часом до подранку підходить третій танк і зупиняється позаду нього. В бій не вступає. Василь Коваль пропонує снайперу розстріляти бронебійними набоями оптичні прилади танка. Снайпер відмовляється, зважаючи на відкритість позиції для вогню. Місто для стрільця дійсно небезпечне. Я сам заліз туди з біноклем і скажу, що відчуття дуже неприємні. Знаю, що мій multicam працює і приховує мене, але щойно засвічуся, то буду як на долоні. Відпрацювати по танку береться кулеметник Павло Воронич. Завдання: відстріляти половину ленти на сотню набоїв; розстріляти приціл і, по можливості, живу силу; під прикриттям вогню швидко прибратися звідти.

Я повертаюся на свою позицію, звідки ми готуємось прикрити вогнем Павла. На додаткове прикриття кулеметника висувається снайпер. Павло обережно заходить на зручну позицію. Як він згодом розповість нам, бачить позаду підбитого танка стоїть ще один. На броні зібралися танкісти і щось роблять. Схоже, намагаються щось відремонтувати. Павло поцілився і дав чергу. Зайшло відмінно. Танкісти посипалися з танка і почала падати ворожа піхота. Наш кулеметник відстріляв половину ленти, а лінії прикриття дала залп з підствольних гранатометів. Спочатку відповідного вогню не було і Павло вирішив достріляти ленту до кінця. І тут пішла «ответка» шквалом вогню. Ми прикриваємо відхід нашого кулеметника. Воронич добіг до рейок і майже перебіг через них... Тут він зі стоном і повалився. Куля розбила таз, переломила шейку стегна і пробила сечовий міхур. Вогонь по нас ведеться шквальний. Ми відповідаємо. Я запросив танкіста «Ігорька», щоб попрацював з крупнокаліберного танкового кулемета по кущам. БУ-БУ-БУ-БУ!!! Пішов прочісувати кущі НСВТ. (Крупнокаліберний кулемет НСВТ 12,7 «Утьос» був розроблений в Тульському ЦКІБ СОО наприкінці 1960-х — початку 1970-х років в якості застарілого ДШК. Свою назву отримав по початковим буквам прізвищ авторів — Г. І. Нікітіна, Ю. М. Соколова і В. І. Волкова. — *Авт.*) Полетіли шматки від стовпів електромережі. Один стовп перебили і він повис на дротах. Ворожа піхота відійшла назад в село. Ігор Мельников і Стас Полухович потягнули пораненого Павла під міст. Час наближається до 16:00. Радіостанції посадили основні батареї. Запасні також розрядилися більш ніж наполовину. Доповідаю про це Саничу і Кінжалу. Запускаємо генератор. Я залишаю замість себе Юру Стасовсько-

го і вирушаю наводити порядок з радіостанціями. Дивлюся на пораненого Павла Воронича, а він ще намагається жартувати:

— Товариш старший лейтенант, дивіться, як я можу.

І відливає струмком крові. Я йому також жартома відпо-
відаю:

— Паша, будем з тобою в цирку виступати.

Чорний гумор — це усе, що в нас є в такій ситуації. Паша стає серйозним:

— Що зі мною? Я помираю?

Я заспокоюю його:

— Усе гаразд. Допомога вже в дорозі і тебе стабілізують.

А сам про себе розумію, що це внутрішня кровотеча і одному Богу відомо, як воно обернеться. Сергій Бондаренко (Медик) з Ігорем Мельниковим ворожать з гемостатом і бинтують рани. Починається обстріл, але ми вже звикли до цього. Тим більш, що ми в укритті під мостом. Саніч кричить тим хлопцям, які ще знаходяться на відкритій місцевості: «Усі в укриття!!!» Я ставлю на зарядку радіостанції і міняю батареї. На звук генератора підтягуються бійці, щоб поставити на зарядку мобільні телефони. Розеток замало і тому я відганяю їх ледве не стусанами від розеток зайнятих радіостанціями.

Віу-БАХ!!! Щось вибухнуло дуже близько. Командую: «А ну, народ, за колони!!!» Віу-БАХ!!! Відчуваю удар в руку і стегно. Трясця вашій матері!!! Міна вибухнула поміж мостами. Рухатися можу. Біль ще не дісталася мізків. Ховаюся за колоною. Рукав і штанина намокають від крові. Сергій Бондаренко бинтує мене. Роман Кандиба кричить:

— Саніч поранений! Лікаря терміново!

Ігор Мельников біжить до Саніча. Синьковського, сидячого в бронежилеті під мостом за колоною, поранив магічний осколок рикошетом від перекриття. Залетів зверху, зламав ребра, пробив легені і застряг біля серця.

Як згодом з'ясувалося, ворожі мінометники ювелірно відпрацювали по нас, викладая міни в шахматному порядку з кроком в три метри. Дві міни попали у вагон з вугіллям на лінії «Вагони». При цьому сильно контузило і ледве не поховало під вугіллям Юрія Горбачова. Саша Кривий відкопав його і привів до тями. Денису Зикунову посікло обидві ноги осколками. Олександр Дієнєзі осколок влетів у шию. Усього за день було поранено шестеро бійців. Ми доповіли комбату, і він відповів, що орга-

нізує евакуацію поранених. Я доповів, що бажаю залишитися, але Мотрій і слухати не схотів. Відповів, що раз медик сказав в шпиталь — значить мій тобі наказ — їхати в шпиталь.

Ворожий танк все ще стоїть посеред села і потрібно його все ж таки прибирати. Єдина дорога життя поміж нами й іншими підрозділами пролягає саме по цьому самому шляху скрізь село, а підранок може бути дуже небезпечним. Підполковник Василь Коваль замовляє артилерію і потрібно корегувати.

Центр моєї лінії оборони затиснувся в укритті під мостом. Це перші втрати на очах хлопців. Серед особового складу відчувається сильна деморалізація. Висунутись на корегування бажаних немає. Хрін з вами. Бажаєш, щоб щось було зроблене добре? Зроби це сам. Я беру радіостанцію і висуюся зі свого окопу. Шкандибаю на позицію для спостереження і залягаю в очікуванні перших прильотів нашої артилерії для подальшого корегування вогню. Сергій Африка бачить цю картину і починає з матюками і стусанами виганяти бійців з укриття. Підповзає до мене і говорить:

— Товаришу генерал, не царська це справа — з пораненням тут повзати. Он як Павла Воронича зняли.

— Справу потрібно допрацювати. Якщо не приберемо танк, поранених ніхто евакуювати не зможе. Шлях-то перекритий. Розумієш?

Підповзає підполковник Василь Коваль і надає уточнені координати, тому що працює інший артдивізіон. Залп!!! Нас усіх обдає вогнем і накриває щепнем. Наші вдарили по заготовленим на самий крайній випадок координатам для загороджувального вогню. Суворою і дотепною військовою мовою Василь пояснює «Редуту», що їм не варто більше так стріляти, і бажано протерти оптичні і слухові прилади, приймаючи координати. «Редут» приносить ширі вибачення і переносить вогонь з нас на танк. Після добрячого залпу вогонь припиняється. Нам доповідають, що закінчилися набої. Зателефонуйте, будь ласка, завтра. Завіса.

До цього моменту ворог притягнув з Харцизька щось, що важко гуркотить, і відтяг свої підбиті танки, обходячи наші позиції якомога далі. Шлях для евакуації наших поранених звільнився. З опорного пункту 40-02 до нас рухається група на чолі з танком «Шульц». Його таки змогли завезти. Ігорьок запропонував рокировку — «Шульца» на 40-03, а «Ігорька» на 40-02. Та-

ким чином, з'являлась можливість маневра нормальним танком, а капризний залишався б в укритті.

Нарешті прибуває евакуаційна група, і я проти волі збираюся. Дивлюся в очі бійцям і бачу, як у них сльози на очах навертаються. В машину завантажують Пашу Воронича і Синьковського. Легко поранені розміщуються в автівці, де заманеться. Головним на опорному пункті залишається підполковник Василь Коваль. Я намагаюсь знайти будь-яку можливість залишитися на опорному пункті і не залишати своїх бійців. У голові перевіряю різноманітні варіанти, як це зробити, і нарешті знаходжу рішення. Нікуди я не поїду! Підходжу до підполковника Ковалю з рюкзаком і доповідаю, що комбат мене в штаб забирає. Василь в праведному гніві кричить:

— Вони там усі показалися?! Чи що? Я, як старший опорного пункту, забороняю залишати розташування!

Я вигукую «Йес!!!» і повертаюся до себе. Медик, дивлячись на мене, покрутив пальцем біля голови. Я повернувся на позицію, а хлопці дивляться на мене зі здивуванням і радістю. Я закидаюся таблеткою азітроміцина, і цей довбаний довгий день закінчується.

За дві доби в мене скінчиться антибіотик і почнеться лихоманка. Підполковник Василь Коваль сам поцікавиться, що то зі мною і чому я блідо-зеленого кольору? А потім особистим наказом відрядив мене на базу».

У той день бойові зіткнення бійців 40-го батальйону продовжилися і під час евакуації поранених з опорного пункту 40-03 до Старобешевго. Коли в автомобілі завантажили поранених, то сформували колону, яка складалася з БМП, «Газелі» й автомобіля «Нива». Колона мала дістатися лікарні в Старобешевго.

■ Евакуація поранених після бою на опорному пункті 40-03

**Боець 40-го батальйону територіальної оборони «Кривбас»
Денис Зикунів:**

«Після того довготривалого бою 20 серпня ми виїхали з пораненими на трьох машинах. Перша їхала бойова машина піхоти. За нею вантажно-пасажирська «Газель», а потім я на «Ниві», замикаючи колону. В «Газелі» їхали поранений кулеметник Павло Воронич, водій і Ігор. Ігор — колишній афганець і був у супроводі

наших поранених. Згодом його 23 серпня було поранено в спину. Також у «Газелі» знаходився полковник Синьковський. Вони разом з Вороничем були лежачі і тяжкопоранені. Окрім них в «Газелі» ще був Сашко Дейнега, який був поранений в руку і шию. Він тримав ногою відчинені двері і спостерігав з автоматом свій сектор по дорозі. Я їхав у «Ниви». В нашому авто попереду знаходились водій і я, а позаду — контужений Юра Горбачов. Його усю дорогу нудило. Юрію не пощастило. Він тримав позицію під вагоном з вугіллям. Ворожий танк здійснив постріл з трьохсот метрів і влучив в той самий вагон, під яким перебував Юра. Зрештою його майже дивом врятували, відкопавши з того вугілля, яке засипало його після влучання снаряду. Коли його витягли з-під вагона, то вугілля у Юрка було скрізь — і в носі, і в вухах, і за коміром. Відносно спокійно ми проїхали селище Зелене і, подолавши ще півтора кілометри, дісталися нашого другого опорного пункту 40-02. В них саме в той час розпочався бій. В одній лісосмузі знаходилися «сепари», а в іншій — наш опорник. Поміж протилежними силами поле з соняшником. І через те саме поле стрілянина один по одному. Ми змушені були зупинитися біля своїх, і я ще вів бій близько сорока хвилин. Потім була команда «По машинам! Рухаємося далі!» Першою з місця рушила бойова машина піхоти. Потім за нею рвонула «Газель», а за нею і моя «Нива». Я нахилив голову водію до керма, а сам вів вогонь через його вікно по лісосмузі, з якої по нас вели вогонь бойовики. Наша бойова машина піхоти під час руху жодного разу не вистрілила. Згодом стало зрозуміло, що вона не могла взагалі стріляти, оскільки в неї був пошкоджений ствол. У вантажно-пасажирській «Газелі» вікна були лише попереду, де кабіна. Двері відчинялись праворуч, а «сепари» були ліворуч від шляху, по якому ми рухалися. Ми вже завертали в безпечний поворот, як я побачив у двох метрах гранату від ручного гранатомета. Граната зрикошетіла від землі і розірвалася зверху в повітрі. «Сепар» телепень виявився. Не зняв захистний ковпак на кінці заряду РПГ, і тому нам пощастило. Якщо б він його зняв, то, при зіткненні з землею, заряд розірвався б і пробив обшивку моєї «Ниви». Також, скоріш за все, і розірвав би колеса осколками. Дякувати Богові, ми проскочили ту небезпечну ділянку і вирушили далі. Більше на шляху пригод не було. Так ми дісталися до Старобешового, де нами зайнялися лікарі».

До розповіді Дениса варто додати один важливий момент. Після отримання першої медичної допомоги, борець Олександр

Дейнега виявив палке бажання знову повернутися до своїх хлопців до опорного пункту 40-03. В лікарні бійцю витягли осколки з шиї, але не встигли витягти осколок з руки. За дві чи три доби перебування в лікарні він, як свідчать його товариші, «увімкнув Рембо» (проявив рішучість) і знову повернувся до околиць Іловайська, але йому стало зле від залишеного в руці осколку і було прийняте остаточне рішення про його евакуацію.

Для батальйону «Миротворець» Іловайська операція почалася саме в цей день.

Офіцер батальйону «Миротворець» Ігор Беркут:

«Все почалося 20 серпня 2014 року, коли після концерту у нас на базі в місті Дзержинськ, де ми працювали вже місяць, нас зібрав у кабінеті командир. Він «по секрету» повідомив нам про те, що ми змінюємо місто дислокації. На питання: «Куди?», командир відповів не відразу, але згодом пролунала назва «Іловайськ».

До речі, в Дзержинську ми як раз і займалися тим, що вміли і до чого готувалися. Була міліцейська робота з поправкою на війну. Ну, наприклад, прикриття армійських блокпостів, в звичайну міліцейську роботу не входить, але ми займалися і цим. І робили це добре. Найвищою оцінкою нашої діяльності була спокійна робота блокпостів. Війська були спокійні — в спину ніхто не вистрелить. І ще одним свідоцтвом нашої праці була «істерія» на «сепарських» сайтах в мережі інтернет. Вони відверто говорили, що в Дзержинську їм не те що працювати, а навіть будь-де з'являтися небезпечно. Вже на другий день після того, як ми вирушили в Іловайськ, блокпости почали обстрілювати з тилу. І в крамниці хлопці вже так вільно не мали можливості ходити. Особливо в темний час доби...

Запам'яталася моя думка напередодні цієї вечірньої наради. Був саме розпач концерту. Було приємно дивитися на хлопців, яких хоча б на годину «висмикнули» з війни в мирне життя. Особливо було приємно дивитися на бійців з територіальної оборони, яких також запросили на концерт. Вони просиділи на блокпостах під обстрілами вже більше трьох місяців. Ось тоді і закралася ця думка: «Як перед відрядженням на фронт». А потім ще подумав: «Що ти собі накрутив? Який ще фронт? А ми зараз де?» Я тоді посміхнувся сам своїм думкам і відігнав від себе це примарення. Але ж осадок все ж залишився. А потім нас зібрали...

Увечорі, після того, як відправили артистів і пристрасті потроху вгамувалися, комбат зібрав увесь особовий склад на загальне шикування і оголосив наказ. Назва населеного пункту не зазначалася, але усі знали, куди саме ми вирушаємо. Усі знали, яке становище на тій ділянці фронту, оскільки дзвонили туди і мали уявлення, куди нам доведеться вирушати. Результатом було подання близько шестидесяти рапортів на звільнення. Причини вказувалися різноманітні, але пізно вночі наступного дня хлопці поїхали додому. Нікого не збираюся засуджувати і нав'ішувати ярлики. На той момент кожен обирав сам свою долю.

Досі я радію тому, що багато з тих, з ким я зблизився більше ніж з будь-ким, тоді поїхали. Так, мені їх не вистачало. Не вистачало їх навичок і здібностей. Не вистачало їх жартів і їх стволів, але... Я був радий, що мені не довелося перейматися і ховати їх. Дуже важко втрачати хлопців. Ще важче втрачати друзів. Тому я і намагався дуже близько ні з ким не наближуватись і не товаришувати. Хоч життя і розставило усе на свої місця. Сьогодні, коли я усе це згадую, ховають ще одного нашого бійця, який загинув цим літом. Минуло півроку... Півроку надій і відчаю. Півроку невідомості. Мабуть все ж таки добре, що усе скінчилося. Погано, що скінчилося саме так. Усім, хто пішов у вічність — земля пухом. Усім, хто залишився живим — здоров'я і наснаги. Усім, хто ще на війні — нехай щастить.

Від'їзд хлопців, які відмовились їхати, був першим знаком, що нам не варто було туди їхати. Цих знаків було декілька. Хтось дуже не хотів, щоб ми туди їхали. З самого початку у нас були проблеми в усьому. Попервах відмовилися їхати хлопці, і ми втратили приблизно шістдесят стволів. Потім ми не змогли своєчасно вирушити — довго вантажили і збирали майно. Вирушили на день пізніше. На шляху ми разів п'ять ламалися. Одну автівку взагалі довелося кинути. Речі перекидали прямо на трасі. В темряві колона розтягнулася і два замикаючих КамАЗи проїхали перехрестя і поїхали на Донецьк. Поки їх наздоганяли і повертали, загальна група простояла в безпосередній близьості до лінії фронту близько двох годин. Ночувати довелося в Кураховому. Комбат тоді ще порівнював нас з «підранками»... Нічого не скажеш — вчасне порівняння.

Можливо, я і перебільшую. Бійці їхали з веселим настроєм і, здається, нічого не помічали. Щоправда, деякі підходили, радилися і питали. Я ж, як ніяк, був командиром роти і у бійців

відчувалося певне напруження. На шляху зустрічалися місцеві мешканці і кожен дивився на нас по-різному. Багато хто привітливо махав руками, а деякі хрестили нашу колону».

Молодший сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«День 20 серпня 2014 року був для нас з одного боку вдалим, оскільки в підрозділі за добу не було ні вбитих, ні тяжкопоранених, якщо не зважати на осколкову подрапину в районі шиї у Володимира Тугая і контузії Дмитра Булашенка. А з іншого боку, дуже сумним. Події, які відбулися в Старобешевому поблизу гуртожитку, назавжди врзалися в мою пам'ять. Як то кажуть, все, що не відбувається, відбувається на краще, але тоді нам так не здавалося.

Було вже помічено, що після кожного бою обов'язково хто-небудь зривався і починав істерити. Але ввечері 20 серпня 2014 року в Старобешевому деморалізація носила масовий характер. Деякі бійці стали вимагати повернення в Маріуполь. На зворотньому шляху від Многопілля в Старобешеве вони ледве не під стволом автомата вимагали у водія рухатись в Маріуполь. На щастя, наша колона без пригод дісталася Старобешева, де зупинилася поблизу одного зі студентських гуртожитків якогось технікуму.

Бійці батальйону «Шахтарськ» біля гуртожитку у Старобешевому. 20 серпня 2014 року

Вечір того дня був дуже напруженим. Командири були розгублені. Серед особового складу став поширюватися спочатку глухий ропіт, а згодом і відверта зневага і звинувачення до комбата. Заражений гангреною паніки підрозділ потребував негайного і радикального очищення і приведення до тями. Тоді перед вишикуваними бійцями виступив командир батальйону. Він пояснив, що усі бійці «Дніпра-1» є добровольцями. Кожен добровільно прийшов і кожен добровільно може піти. Силоміць ніхто нікого нікуди тягнути не збирається. Якщо хтось вважає, що він не готовий виконувати необхідні завдання і бажає покинути підрозділ, то він може зробити це негайно. Нашому батальйону поставлене завдання, і батальйон його виконає. Виконають ті, хто залишиться. Хто не бажає приймати в цьому участь, має вийти зі строю і скласти зброю.

На пропозицію комбата залишити службу в батальйоні і негайно повернутися додому відгукнулися дванадцять бійців.

Після того, як питання з відказниками було вирішено, паніка в підрозділі припинилася. Серед бійців ще продовжувалися розмови про непрофесійність керівництва, але закликів до припинення операції більше не було.

Бійці, які прийняли рішення припинити службу в «Дніпрі-1», збирали свої речі і вантажили їх в автобус, який мав відвезти їх додому. Дмитра Булашенка намагалися відправити разом з пораненими у шпиталь, але він твердо відмовився залишити підрозділ. В нього були явні ознаки важкої контузії. Він поводив себе, як боксер, отримавши нокдаун, але вперто стверджував, що якщо навіть не зможе сам використовувати зброю, то буде підносити набої і допомагати пораненим. Він був настільки наполегливим в своєму бажанні залишитися, що його так і не змогли переконати залишити зону бойових дій і залишили при штабі нашого комбата в Многопіллі.

Окрім відказників до від'їзду готувався і наш інструктор з вогневої підготовки Олег Латашинський, який не зміг достатньо оговтатись від отриманої ще два дні тому контузії і легкого поранення. Також додому збирався і наш боець Богдан Зеленюк, у якого вдома склалася дуже важка ситуація з хворою дитиною, і потребувалося його негайне повернення до родини. В той момент якось не звернули уваги на таку дрібницю, як залишити єдиний в підрозділі ручний кулемет Богдана з нами. Бюрократична міліцейська педантичність перемогла. В зброярні розписував-

ся за кулемет Богдан, а значить і здати його в Дніпропетровську має саме він. За передачу будь-кому своєї зброї можна було бути притягнутим до відповідальності за законом.

Відказники поклали свою зброю і в супроводі заступника командира батальйону Максима Дубовського поїхали в Дніпропетровськ, де були негайно звільнені.

Після того, як бажаючі повернутися в Дніпропетровськ зібрали речі і стояли окремо, комбат оголосив, що командиром другої роти призначається Андрій Русол з позивним на той час Мангуст, замість Максима Сидоренка, який залишив батальйон.

Ніч з 20 на 21 серпня 2014 року ми провели в одному з гуртожитків Старобешева разом з бійцями батальйону “Шахтарськ”».

21 СЕРПНЯ 2014 РОКУ

О 04:25 21 серпня по району основного командного пункту сектору «Д» було завдано удар реактивними системами «Ураган» з території Російської Федерації. В результаті втрати склали 5 осіб вбитими і 13 пораненими. Другим обстрілом, нанесеним через півтори-дві години, була знищена вся техніка, яку не вдалось евакуювати через пошкодження під час першого обстрілу. Керівництво сектору «Д» неодноразово попереджало командування АТО про ймовірність нанесення удару по командному пункту і недоцільність його переміщення в небезпечні райони. Такі попередження ігнорувались або пропозиції про переміщення у безпечні райони не затверджувались, про що свідчать розпорядження штабу АТО.

Така практика управління військами з боку командування АТО значною мірою зумовила втрати в секторі «Д», які серед військовослужбовців Збройних сил, Національної гвардії і прикордонної служби лише за період з 23 липня по 23 серпня поточного року склали вбитими не менше 124 осіб і пораненими не менше 696 осіб.

Крім того, в полоні на території Росії опинились, лише із складу 72-ї бригади — близько 400 і 51-ї бригади — близько 50 військовослужбовців. (З проміжного звіту Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України.)

Внаслідок потужного артилерійського обстрілу з російських систем залпового вогню «Ураган» позицій 28-ї окремої механізованої бригади поблизу селища міського типу Кутейникове Амвросіївського району загинули командир взводу лейтенант Сергій Олександрович Ончуров і старший солдат Ігор Павлович Хіньов.

Згідно з отриманим наказом, у напрямку Іловайська висунулась і група 1-го батальйону 93-ї окремої механізованої бригади.

Командир взводу 28-ї окремої механізованої бригади лейтенант Сергій Олександрович Ончуров і старший солдат Ігор Павлович Хіньов

Того дня — 21 серпня 2014 року, група проходила ділянку від міста Стила до Дзеркального. В складі цієї групи було одинадцять бойових машин піхоти, один танк, дві зенітні установки ЗУ-23 на базі двох вантажних автомобілів ЗІЛ, окремий взвод снайперів, дві вантажівки з боєкомплектom, авто медичного пункту, машина зв'язківців і ще кілька цивільних автомобілів. Варто зазначити про те, що невдовзі після прибуття в Дзеркальне, екіпажі трьох бойових машин піхоти відмовились виконувати наказ і просто втекли. 23 серпня 2014 року керівник бронетанкової служби військово-оперативного командування «Південь» полковник Євгеній Сидоренко перемістив до базового табору 40-го БТрО під Старобешеве.

Медичний пункт 1-го РТГр 93-ї ОМБр Денис Закусілов:

«Я був лише прикомандированим до 93-ї ОМБр від шпиталю, але, по факту, сталося так, що виконував обов'язки старшого медичного пункту цієї тактичної групи. Батальйонно-тактичною групою назвати наш загін було важко, оскільки вона за своїм складом була більше схожа на неповну ротно-тактичну групу, в якій було вісім бойових машин піхоти і близько 120 бійців і офіцерів.

Ми дісталися до ферм у селищі Дзеркальне, де знаходилась база 3-го батальйону 51-ї механізованої бригади. Наша група лише почала окопуватись, коли було повідомлено про те, що було отримано новий наказ і потрібно бути готовим до подальшого рейду. Куди саме, спочатку не повідомлялось. Я намагався дізнатися у комбата, але, як я зрозумів, він сам ще не знав, або не бажав за потрібне повідомляти».

■ **Вхід добровольчого батальйону «Дніпро-1»
в місто Іловайськ і спільні дії з батальйоном «Донбас»**

Молодий сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Зранку 21 серпня на шикуванні у дворі одного з гуртожитків міста Старобешеве нам було доведено нове завдання. Так як дві попередні спроби зайти в місто не завершилися успіхом, нам належало приєднатися до бійців батальйону «Донбас», яким вдалося увійти в Іловайськ і закріпитися на деяких позиціях у цьому місті. Знову була сформована колона, і ми втретє висунулися зі Старобешеве в напрямку Іловайська. Дехто з місцевих мешканців Старобешеве зі сльозами на очах проводжав нашу колону і хрестили вслід. Транспорт у батальйоні «Дніпро-1» був достатньо маневреним, і тому колона рухалася доволі швидко. На шляху ми наздогнали й обігнали колону якогось підрозділу ЗСУ, яка повільно пересувалася і розтягнулася на декілька кілометрів. У колоні, яка рухалася в попутному з нами напрямку, було багато танків, техніки і вантажівок з особовим складом. Тоді ми були впевнені, що за підтримки такої кількості техніки і бійців ЗСУ ми за кілька годин звільнемо і зачистимо Іловайськ, але подальші події показали, що цьому не судилося статися. (Згодом з'ясувалося, що колона військових, яку ми тоді наздогнали, була 1-ша БТГр 93-ї окремої механізованої бригади під керівництвом підполковника Светлинського. Колона прямувала від міста Стила до розташування 3-го батальйону 51-ї ОМБр у селищі Дзеркальне. — *Авт.*)

Обігнавши військову колону, ми прибули до вже знайомого нам штабу генерала Руслана Хомчака під Многопіллям і зупинилися для отримання інструкцій і наказу від генерала. Зупинка тривала близько години. За цей час по позиціям наших військ поблизу штабу був здійснений не дуже щільний і невлучний мінометний обстріл. Ми усі вискочили з транспорту і залягли в лісосмузі на узбіччі. Колона, яку ми обігнали на шляху від Старобешеве до Іловайська, так до Многопілля і не дісталася. Можливо, у того підрозділу було інше завдання і він прямував в інше місце.

Нарешті ми отримали команду і вирушили в об'їзд укріпленого району в Іловайську для виходу до західних околиць міста. Спочатку рухалися по розбитому технікою і вибухами шляху, а потім взагалі повернули на ґрунтовий шлях. Назвати дорогою цей шлях можна було лише з дуже великою натяжкою. Під час

проходження колони через селище Грабське нам зустрічалася розбита і спалена техніка. Особливо запам'ятався знищений посеред дороги танк Т-64 БВ з перевернутою баштою. Залишивши позаду себе ще декілька блокпостів, ми прибули до Іловайської загальноосвітньої середньої школи № 14, в якій на той час розташовувався штаб батальйону «Донбас»».

■ Селище Грабське. Розташування окремої зведеної роти 93-ї механізованої бригади

**Борець зведеної роти 93-ї механізованої бригади
Геннадій Єфремов:**

«Після спроби бойовиків 20 серпня атакувати наші позиції піхотою за підтримки танків і бойових машин піхоти і втрати нашої БМП, командиром роти було прийняте рішення підсилити позицію за залізничним переїздом біля спаленої бойової машини піхоти. На той час нашої позицією в Грабському було розташовування неподалік перехрестя шляху Моспине—Іловайськ на східному боку залізничного переїзду. Наступного дня 21 серпня, з нашої позиції на підкріплення до спаленої напередодні БМП, були відряджені бійці нашої роти Сергій Котовий і Ігор Ємельяненко, які були в складі першого взводу. Також з другого взводу були відряджені Євген Клименко і Микола Скрабунов. Після танкової атаки наших позицій напередодні і розбору ситуації з відсутністю зв'язку, нам налагодили відносно якісний зв'язок. У цей день я добре пам'ятаю, як через селище Грабське через переїзд рухалася колона добровольчого батальйону «Дніпро-1» в напрямку Кобзарів і Іловайська з боку Многопілля. Коли до переїзду наближався будь-який транспорт або техніка, ми по двоє наближались до переїзду і спостерігали за обстановкою навколо».

**Тимчасово виконуючий обов'язки начальника штабу — першого заступника командира батальйону, майор Ніколов (Лермонтов)
Михайло Михайлович:**

«Зібравшись на нараду в школі, ми одним з перших питань вирішили виправити ситуацію з маркуванням бійців. Бійці «Дніпра-1» прибули з білими скотчевими стрічками, які на той час використовували бойовики, і маркування необхідно було замінити, щоб уникнути непорозумінь і вогневих сутичок поміж дружніми підрозділами.

Штаб перенесено з першого поверху школи до спортивного залу. Чергова нарада командирів.
Автор фото Маркіян Лисейко

Потім було багато окремих боїв на різних ділянках, але після початку щільних артилерійських обстрілів з боку ворога, коли вже почалися значні втрати серед особового складу, я прийняв рішення розмістити свій взвод на одній позиції за кілька вулиць від локомотивного депо. Більшість артилерійських обстрілів були націлені на школу, і тому зосереджувати увесь особовий склад навколо школи було недоречно. На той час депо, за яким вже знаходилися позиції ворога, ще ніким майже не контролювалося. Лише трохи згодом його почали утримувати бійці інших добровольчих підрозділів. Ми зайняли позиції в одному з будинків приватного сектору з таким розрахунком, що снаряди, які достатньо часто почали прилітати по депо і школі, мали вибухати або попереду, або позаду нашого розташування. За весь час нашого перебування на цій позиції, жоден снаряд не впав на наше підвір'я. Окремі осколки іноді потрапляли, але це було достатньо безпечне місцерозташування в порівнянні зі школою, депо чи будь-яким іншим. Усе, що відбувалося до самого виходу з Іловайська, можна охарактеризувати трьома словами — безперервний обстріл і бій. Мій взвод рухався майже по усьому місту, вступаючи в сутички з ворогом на різних напрямках. Лише на ніч ми поверталися до нашого розташування в підвір'ї між депо і школою.

Вважаю, що не скажу нічого занадто зайвого, якщо охарактеризую свій гранатометний взвод, як одну з самих мобільних

і боєздатних груп на той час. Згодом ми перенесли нашу базу з приватного сектору до залізничної машинної станції, звідки було дуже зручно висуватись до окремих ділянок, на яких відбувались безпосередні сутички з ворогом.

Після поранення Семенченка, доброволець Філін був призначений виконуючим обов'язки командира батальйону «Донбас», і мене призначили виконуючим обов'язки начальника штабу — першого заступника командира батальйону. Підполковник Філін дуже жорстко зауважував мені на те, що я дуже необережно і легковажно ставлюсь до особистих засобів безпеки. Однією з претензій було те, що я інколи відмовлявся носити каску і бронжилет. За думкою Філіна, моя поведінка не відповідала моїй посаді і я, тим самим, надаю поганий приклад підлеглим. Він вважав, що в обов'язки начальника штабу не входить безпосередньо приймати участь у вогневих контактах. Але мене не задовольняла перспектива воювати в кабінеті. Я пояснював свою позицію тим, що особовий склад недостатньо підготовлений для ведення жорстких бойових дій, і мій обов'язок — бути саме попереду і надавати приклад і впевненості своїм бійцям. Коли бійці бачать, що командир рухається попереду в повний зріст під час штурму ворожих укріплень і після цього залишається живий і навіть

Нарада в штабі спільної групи добровольчих підрозділів у шкільному кабінеті. Михайло Ніколов пояснює підполковнику Власенку своє незначне поранення. Автор фото Маркіян Лисейко

неушкоджений, то це позитивно впливає на бойовий дух воїнів і спонукає діяти сміливо. Незважаючи на мої пояснення, Філін знову в дуже жорсткій формі виказав своє незадоволення моїми діями і взагалі дивується, яким чином я дожив до Іловайська і досі ще живий. Мої вчинки і поведінка, навіть з теорії вірогідності, вже давно мали призвести до трагічних наслідків. Він змусив мене пообіцяти, що я хоч іноді буду одягати бронежилет. Я виконав обіцянку і надів бронежилет, щоб заспокоїти командира.

Точну дату отримання поранення я не пам'ятаю. Це було у дворі школи. Семена Семенченка в той час в Іловайську вже не було й особовим складом вже цілком керував Філін, який викликав нас на нараду. Нарада проходила у дворі школи поблизу медичного пункту. На вулиці стояла звичайна серпнева спека і сонечко припікало. В бронежилеті було не дуже зручно, і тому я вирішив його залишити в школі.

Оскільки це була лише звичайна нарада, а не вихід на бойову операцію, то я вважав, що зайвий раз напружувати спину й одягати засоби захисту недоцільно. Після наради я збирався дотримуватися своєї обіцянки і знову його одягнути, коли буде потреба висунутися на позиції. В той момент, коли Філін віддавав розпорядження на нараді, з боку ворога був здійснений обстріл школи з автоматичного гранатомета. Противник стріляв дуже влучно. Гранати влучили навколо шкільного подвір'я. Було поранено декілька бійців, серед яких був і мій боець Дмитро Резніченко.

Я отримав осколкове поранення у спину, а саме в хребет. Тоді я нікому не сказав про своє поранення, тому що був без бронежилета, і це мало викликати чергове обурення і невдоволення Філіна. Але мене випадково виказав наш керівник зв'язку друже Бур. Він звернув увагу на те, що в мене дірка в спині і з неї тече кров. Я задрав свою куртку і він мене перев'язав. Звертаючи увагу на обстріл, Філін переніс нараду на перший поверх школи. Серед обговорення інших питань він зненацька згадав про мене і прямо запитав:

— Лермонтов, ти поранений?

Мені було дуже незручно, тому що я щойно пообіцяв ходити в бронежилеті, а сам отримав поранення, якого могло не бути, якби я дотримувався своєї обіцянки. Брехати я вважав неможливим, а правда викликала б чергове обурення командира. Якщо доповісти, як є, то Філін мене порвав би на клаптики. Довелося трохи злукавити:

— Незначна подряпина. Не варта уваги. Випадково зачепило.

Боєць гранатометного взводу батальйону «Донбас» дружє Піаніст — Ігор Міхайлішин

Наш медик Сергій Міщенко, оглянувши поранення, наполягав на моїй евакуації. Філін майже наказом хотів відправити мене в тил, але я категорично відмовився. Мої поранені бійці також відмовилися від евакуації і залишилися зі мною. Саме так згодом вчинили майже усі мої бійці, які отримали поранення, але виказували бажання боротися далі поруч зі мною. Єдиний, кого довелося евакуювати, був Дмитро Резніченко, який отримав два осколкових поранення в руку. Можливо, це якась іронія долі, але в момент отримання поранення він читав книгу Миколая Нікуліна «Спогади про війну». Медики наполягали на його евакуації, і в його випадку їх неможливо було переконати залишити Дмитра в Іловайську. В нього було велике бажання боротися, і він був у розпачі від того, що йому єдиному потрібно залишити передову, але я розумів, що це необхідно і намагався заспокоїти бійця:

— Не переймайся. Трохи оговтаєшся і знову повернешся.

Командир 5-го відділення 1-ї роти 3-го взводу батальйону «Донбас» Олексій Коваль:

«По школі ворог бив з усього, що було. Поранених і загинблих з кожним днем додавалось все більше і більше. Підкріп-

лення, якого ми повсякчас чекали з години на годину, так і не підходило. В заглибленому в землю до середини високих вікон шкільному спортивному залі лежали поранені. Там же згодом розташовувався і штаб. Невеличкі підвальні приміщення школи були забиті літніми людьми, жінками з дітьми і місцевими мешканцями зі сусідніх з школою подвір'їв, що переховувалися від артилерійських обстрілів. Декілька тяжкопоранених також розмістили там.

Нашому п'ятому відділенню надійшов новий наказ: облаштувати вогневу позицію на вулиці Ломоносова ліворуч від школи і забезпечити бойову варту. Я обдивився навколо і визначився з секторами стрільби. Стало зрозуміло, що потрібно будувати бліндаж, але ж чим?! Нема ж нічого. Ані інструменту, ані матеріалів. Не руками ж копати ями?! Хвилинку... так у нас через дорогу невеличка база будівельних матеріалів і господарська крамниця! Так. Під мою відповідальність вскриваємо крамницю. Усе, що необхідно — лопати, сокири, цвяхи, усе, що може бути в нагоді, несемо сюди. Справа зрушила з місця і вже до вечора ми змокли, втомлені, але задоволені собою, дивилися на результат нашої плідної і важкої праці — котлован під довготривалу замасковану вогневу позицію, трохи більше метра завглибшки і ведучий до нього невеличкий але глибокий комунікаційний прохід, який викопали в першу чергу для укриття від артилерійського обстрілу. У цьому вже цілком функціональному укритті і залишилися чергувати на ніч. У ньому і переcheкали нічний обстріл «Градами». Маю зауважити — дуже неприємна зброя.

Ми спали, коли на варті стояв друже Грудя. Нас усіх прокинув його різкий і раптовий крик: «ГРАДИ!!!» При цьому він звалився з бруствера на дно укриття. Як же ж добре, що в моєму відділенні зібралися не ледацюги і встигли, хоч і не глибоко, але все ж окопатися. Спробую переказати відчуття людини, яка перший раз перебуває під обстрілом реактивної артилерії. Лежиш собі, уткнувши носа в землю, і слухаєш, як багато важучих ніг десь неподалік починають розбігатися і, прискорюючи біг, тупотять все ближче і ближче до твоєї, ставши такою мілкою, ямки. Удари важкою хвилею здригають землю частіше і частіше. Все ближче і ближче... і ось-ось вже... ось воно... ось точнісінько сюди... точно в мене... ні... ось ця!!! Бл...дь!!! Вибухи протопали в декількох метрах і, перестрибнувши через нас, понеслися далі... Значить, не цього разу. Пощастило. Життя триває.

Фотограф Макс Левін і боєць батальйону «Донбас» Максим Фіногін в Іловайську.
Автор фото Маркіян Лисейко

Зранку, не встигнув почати подальше будівництво позиції, отримуємо нове завдання: в складі взводу висунутись на околицю Іловайська і забезпечити оборону з боку села Зеленого. Отакої... Не встигли облаштуватися як слід, а вже потрібно залишати так дбайливо побудовану позицію. То й годі. Хто нашу позицію займе, тому її і добудувати. Зібрались, завантаживши в машину боекомплект, і висунулись по вулиці Ломоносова до північної околиці міста.

Простягнута через весь приватний сектор центральна асфальтована вулиця Ломоносова, не доходячи декількох подвір'їв до межі міста, стрімко повертає праворуч і уходить далі, обсаджена величезними тополями вдаль, майже до шляху на Харцизьк. Ось цей, ведучий в нашу частину міста шлях, нам і належить перекрити. Моему відділенню була визначена позиція у дворі крайнього будинку ліворуч від шляху. Відділення «Занози» розташувалося праворуч від шляху в крайньому будинку, поруч з прилеглою невеликою лісосмугою. З ним дружє Усач — Євгеній Тельнов з відділення гранатометників з ручним протитанковим гранатометом РПГ-7. Сусід ліворуч — взвод розвідки і розрахунок станкового протитанкового гранатомета СПГ-9. Інші відділення зайняли декілька будинків також ліворуч від шляху. Я пройшовся до тих

і до других. Оглянув і прикинув сектор обстрілу з їх позицій. Ну що? Потрібно і нам починати працювати над облаштуванням своїх позицій. Добре, що міномети й артилерія противника зосередилися по району школи і можна було не відволікатися від будівництва опорного пункту.

По фронту у нас було широке поле з рідкими кущами, приблизно в півтора кілометрах серед високих тополь проглядалися будинки. Селище Зелене. Там «сепари». (На той момент бійці окремих підрозділів не завжди знали про місцезнаходження дружніх підрозділів і іноді хибно вважали деякі ділянки ворожими, незважаючи на те, що вони контролювались іншими підрозділами. Саме на той момент бойовики терористів не мали повного контролю над селищем Зелене і заходили в нього лише час від часу. — *Авт.*) «Наш» будинок був добротною цегляною будівлею, з боку поля і з боку шляху оточений цегляним парканом на невисокому бетонному фундаменті. Ліворуч знаходився город, який був відокремлений від сусідів суцільним бетонним парканом. Поблизу з вхідними дверима, ми виявили міцний погріб з бетонним перекриттям, чому ми дуже зраділи. Ще однією вдачею виявився великий запас дощової води в бочках і коритах. На городі кавуни, диньки, помідорчики. Від спраги явно не будемо потерпати. В хазяйстві також було багато різноманітного інструменту. Закипіла робота. В означених місцях цегляного паркану, праворуч від цегляних стовпів, пробили амбразури для більшої безпеки стрільців. Натягали знайдені неподалік бордюрні бетонні блоки і посилили ними паркан зсередини. Притягнули шпали для перекриття викопаного під парканом бліндажа. В деяких місцях посилили паркан, виклавши невеличку цегляну стіну в декілька рядків.

До своєї вогневої позиції я притягнув матрац, на якому з комфортом можна було валятися і вести вогонь лежачи з розташованої для стрільби амбразури. Амбразуру, за бажанням, можна було прикрити сталевим листом завтовшки в сантиметр. Улігшись на матрац, я розклав поруч з собою гранати. Водичку в пляшці поставив. Зручненько так усе, як вдома. Усе, що потрібно під рукою. Також побудував і запасну позицію для стрільби з коліна. Маленьке подвір'я, обмежене праворуч стіною будинку, ліворуч стіною цегляного гаража, а позаду цегляною літньою кухнею, забезпечувало цілком безпечне переміщення від позиції до позиції у випадку бою. Оглядова яма в гаражі також являла собою цілком надійне укриття.

Ми працювали, як прокляті, і це було вірно: нам не потрібно помирати. Нам потрібно жити і бити ворога. Саме тому і копаємо, таскаємо, укріплюємо, запасаємо. Взагалі-то будівництво оборони — це процес постійний. Викопали одну траншею? Копаємо за нею наступну — буде в разі чого куди відійти з розбитої позиції і гідно зустріти ворога. Нехай кров'ю вмиється, паскуда. Приписаний до нашого взводу Олександр Федорченко на розі паркану один викопав укриття і перекинув його шпалами, які самостійно натаскав тачкою. Тим самим посилив можливості опорного пункту: з'явилася можливість суттєво посилити ефективність вогню в цьому секторі.

Аж ось раптом починається і перший мінометний обстріл: одна міна з мерзотним завиванням падає на дах сусіднього будинку. Віуу-БАБАХ! Друга вибухає в городі. БУХ! Третя... Третя влучає прямо в хвіртку нашого будинку. При цьому розриває її і покручує з надзвичайною силою. При цьому обдає нас гарячою пилякою і вбиває маленьке тремтяче кошеня, яке намагається сховатися на моєму матраці... Сука війна!»

Молодший сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Відразу по прибуттю до школи заступник командира батальйону «Дніпро-1» полковник Печененко, який був призначений керувати групою батальйону, що безпосередньо приймала участь в бойових діях під Іловайськом і в самому місті, був на нараді в штабі. Після наради ми отримали наказ зайняти будівлю дитячого садочка «Ластівка» і висунути декілька груп для виконання зачистки території поміж школою і дитячим садочком. Звільнена від бойовиків частина Іловайська переважно складалася з приватного сектору. Власне сам по собі Іловайськ являв собою невеличке місто, усе життя і інфраструктура якого була побудована навколо важливого залізничного вузла. Місто поділялося навпіл чисельними залізничними коліями, через які було два пішохідних місточка. В східній частині міста, яку утримували бойовики і їх посібники, було декілька багатоповерхових будинків, парк, загальноосвітня школа № 13 і будівлі міської адміністрації. Дитячий садочок «Ластівка», будівлю якого ми мали зайняти, знаходився в декількох сотнях метрів від залізничних колій. Передбачалося зачистити усю територію впритул до залізниці і закріпитися на зайнятих позиціях. Приватний сектор західної частини міста зачищали так само, як під час заходу

в місто з боку Виноградного, з тією лише різницею, що замість танка використовували бойові машини піхоти зі складу 17-ї окремої танкової бригади.

Декілька груп рухалися одночасно паралельними вулицями й оглядали будинки і подвір'я. Нашу групу супроводжувала бойова машина піхоти «Вікторія» зі складу 17-ї танкової бригади з бортовим номером 133. Група почала зачистку від школи по вулиці Виноградній, яка була периметром населеного пункту. Діставшись до її північного кінця і перевірив усі двори, ми вийшли на крайній спостережний пункт 3-го взводу 1-ї роти батальйону «Донбас». Бійці там достатньо добре окопалися і закріпилися. На цьому пункті ми трохи затримались, оскільки одна з двох супроводжуючих нас БМП, повертаючи на вулицю Ломоносова, напоролася і застрягла на стирчащому з землі металевому швелері. Поки чекали на допомогу для БМП, ми мали можливість поспілкуватися з бійцями, які знаходилися в достатньо добре облаштованому окопі в невеличкій «зеленці» за крайніми хатами міста. Бійці показували на високі тополі і хати, які було видно за великим полем в кілометрі північніше від нас. Там село Зелене. В ньому ворог. Іноді навіть можна спостерігати, як там рухається танк. (У той час з причини дуже поганого налагодження комуні-

Зачистка бійцями добровольцями провулка Гоголя в місті Іловайськ

кації поміж суміжними підрозділами мало хто знав про те, що по селу Зеленому часто рухався танк 17-ї ОТБр, здійснюючи комунікацію між опорними пунктами 40-03 і 40-02. Також танк іноді виїжджав у село Зелене для прикриття бійців з опорного пункту 40-03, які заходили в село, щоб поповнити запаси води. Іноді танкісти, не маючи уявлення, що відбувається в місті Іловайськ, відпрацьовували підозрілі ділянки на східній околиці Іловайська, вважаючи їх ворожими позиціями. — *Авт.*)

За допомогою другої БМП бойову машину зняли з швелера, і після цього ми продовжили зачистку. Більша частина будинків стояли порожніми. З початком бойових дій люди, які мали відношення до повалення української влади, а таких в Іловайську було немало, поспіхом залишили місто. В багатьох покинутих будинках під час огляду знаходили печатну агітаційну продукцію і атрибутику так званої ДНР. Такі будинки вважались ворожими, і будь-яке майно, яке в них знаходилося, вважалось трофеєм. Чи то автомобіль, чи то газовий балон, чи то каністри з паливом або набір інструментів. Дуже часто в залишених будинках на підвір'ях залишалися покинуті на ціпку домашні тварини, які вже, судячи з їх стану, декілька діб не вживали води і їжі. Таких тварин бійці відчіпляли і відпускали на волю.

Під час руху затримувались цивільні особи і проводилась перевірка їх документів і догляд особистих речей. Під час зачисток у місцевого населення вилучалися мобільні телефони для перевірки на наявність підозрілих смс і ммс повідомлень і фотографій. Згодом, більшу частину телефонів було повернуто власникам у дитячому садочку. Місцеве населення було налаштовано насторожено. Це було цілком зрозуміло. Люди були налякані постійними вибухами і стріляниною за останні декілька днів. Як правило, відверту агресію і протести виявляли лише ті мешканці, рідні і близькі яких воювали з боку терористів і були змушені залишити свої домівки внаслідок розпочатої зачистки міста від незаконних збройних формувань силами добровольчих батальйонів і оточення міста підрозділами Збройних сил України. Повернення міста під контроль українських силовиків означало, що ті особи, які приймали участь в збройному спротиві, вважались злочинцями і не могли безкарно повернутися додому до своїх родин.

Зачистивши вулицю Ломоносова, ми вирушили по вулицях Калініна, Червоноармійській, Артема, Комсомольській і Дзер-

жинського до місця їх перетину з провулком Гоголя. Зачистивши таким чином декілька кварталів, ми вийшли до дитячого садочка «Ластівка», який став нашою тимчасовою базою на наступні декілька днів.

Дитячий садочок являв собою два корпуси. Центральний одноповерховий корпус поєднувався коридором з двоповерховим. Батальйон «Дніпро-1» зайняв і закріпився в приміщеннях двоповерхового корпусу садочка. Ми були першим підрозділом, який там розташувався. Це було видно по тому порядку, який ще панував у дитячих кімнатах і спальнях. Іван Крим і Дмитро Пелипенко під час огляду будівель піднялися на другий поверх дитячого саду і відчинили двері однієї з дитячих груп. Вони увійшли в групу, щоб перевірити приміщення. Там стояли маленькі дитячі ліжка. Усі вони були дбайливо й охайно заправлені і в групі панував ідеальний порядок. Коли Іван обернувся і подивився на Дмитра, то побачив на його очах сльози. Дмитро Пелипенко плакав. Підвівши очі на Крима, Дмитро сказав: «Брате, подивися, до чого вони нас довели. Ми змушені з дитячих ліжок обладнувати позиції. Нехай будуть вони прокляті!!!»

Інших будівель, достатньо укріплених і здатних вмістити велику кількість бійців, у цій частині Іловайська не було. На північному сході знаходилася достатньо велика промислова зона, але вона була занадто віддалена від найближчих наших постів і укріплень, і це не дозволяло достатньо якісно контролювати шляхи і вулиці поміж розкиданими по всьому місту підрозділами. До того ж у будь-якому випадку, таку велику і стратегічно важливу будівлю все одно не можна було залишати без особового догляду. Там ми здійснили деякі заходи безпеки. Уважно оглянули усі приміщення садочка, а також прилеглі до нього будинки і приватні подвір'я.

У дитячому садочку майже постійно перебували працівники дитячого закладу. Серед них були директор, декілька вихователів і працівників харчового блоку. Дитячих груп на момент нашого там перебування не було. В підвалі садочку переховувались від обстрілів місцеві мешканці з дітьми з сусідніх з садочком будівель.

Деякі місцеві мешканці без особливого ентузіазму сприйняли факт нашого розташування в дитячому саду, розуміючи, що це може привести до неминучого обстрілу цієї території і відкритому вогневому протистоянню з ворогом. Місто і без того піддава-

Боєць батальйону «Донбас» Андрій Шевчук розважає місцеву дівчинку.
Автор фото Маркіян Лисейко

лося систематичним обстрілам. Повсюди були помітні наслідки роботи артилерії. В дереві перед входом в один з двоповерхових бараків, який розташовувався напроти центрального входу в садочок, стирчав доволі важкий і великий осколок реактивного снаряду, який пройшов наскрізь дерево і застряг у землі поруч з ним. Оскільки місцеві мешканці пов'язували початок бойових дій в місті з появою українських підрозділів, то вони були цілком впевнені в тому, що обстріли здійснювала виключно українська артилерія. Іноді недолугі громадяни виказували незадоволення присутністю військових у місті і радили йти за місто і там воювати, якщо є таке бажання. Складалося таке враження, що ці люди сприймають війну, як якісь спортивні змагання. Нібито ми невдало обрали собі місце для того, щоб розважитись футболом, і можемо побити їм скло у вікнах.

Деякі жінки, в родинях яких чоловіки і сини воювали на боці так званої ДНР, обурювались доглядам і намагалися сперечатися і дискутувати на тему: «Що це за війна така — брат на брата?» З однією з таких жіночок виник конфлікт з приводу мобільного телефону. У всіх мешканців навколишніх з садочком будинків їх тимчасово вилучили, щоб запобігти контактів місцевих з бойовиками і витоку інформації про наше розташування. Ця жінка

сховала телефон і була замічена за розмовою. Денис у категоричній формі вимагав віддати телефон, але жінка чинила спротив і тому довелося забрати його силою. Окрім того, місцеве населення пов'язувало насунувшийся жах, який відбувався у вигляді закриття крамниць, відсутністю питної води, електрики і газу, з початком антитерористичної операції в Іловайську. Внаслідок обстрілів були пошкоджені лінії електромереж. З кожним днем все важче була ситуація з водою і паливом. Але ж спротиву під час доглядів і обшуків ніхто не чинив.

Один літній чоловік сам погукав наших бійців, які оглядали сусідні будинки, і показав великий дерев'яний ящик, який йому напередодні ввечері принесли декілька бородатих незнайомих мужиків. Вони сказали діду, що скоро повернуться і заберуть. В ящику виявилися заряди до ручного протитанкового гранатомета РПГ-7 нової модифікації, яких не було на озброєнні українських військових. Російський воєнторг справно постачав набої і озброєння колабораціоністам, найманцям і сепаратистам. Після доставки до школи ящика з набоями, у нас виникла невеличка суперечка з бійцями батальйону «Донбас» з приводу подальшої долі цих боєприпасів. Микола Стародубцев наполягав на видачі їх йому і його бійцям, але наш командир полковник Печененко

Набої до ручного протитанкового гранатомета нового зразка, яких на той час не було на озброєнні української армії, вилучені у місцевого мешканця під час зачистки

дав розпорядження передати їх у загальну зброярню, яка знаходилася в підсобному сарайчику навпроти входу в школу.

Під час розташування в дитячому садочку наші бійці зайняли місця декому більше сподобалось. Особисто я обрав приміщення групи на першому поверсі поруч з кухнею, з якої був вихід до внутрішнього двору. Спочатку облаштувався на невеличкому диванчику під вікном, розрахованому на двох бійців, але потім зрозумів, що вдвох спати доволі тіснувато і я облаштував собі місце на полу у самих вхідних дверей до групи. На другому поверсі було зручніше, оскільки туди позносили ліжка зі складу садочка, але відчуття самозбереження переважило — занадто сильно напружував свист пролітаючих над дахом садочка снарядів. Наш боець Артем Кобзев взагалі вважав за краще проводити ночі в задньому відділенні «Халка», зручно розмістившись на наших річових мішках. Броньований корпус «Халка» міг захистити його від осколків, а у крайньому випадку навпроти задніх дверей машини був запасний вхід в коридор, який поєднував два корпуси садочка. Як на мене, то ночувати в машині було занадто холодно, але Коба мав теплий ватник, і для нього це не було проблемою. В тому ж внутрішньому дворику поруч з «Халком» розмістили і два інших автомобіля нашого батальйону, «бежевий» і «куку». Денис ще вигадав накривати «Халк» чорною плівкою, яка казна-звідки взялась, щоб повністю замаскувати від можливих безпілотників.

Під час проведення обшуків у приватних будинках, які в переважній більшості були порожніми, були виявлені запаси палива, яке використовували для заправки автомобілів і трохи згодом для роботи бензинових і дизельних генераторів.

Згодом у нашого підрозділу виникла проблема з приготуванням їжі. Місцеві поварихи погоджувались нам допомогти, але у них не було ані газу, ані електрики, щоб користуватися печами. Було прийняте рішення вилучити в одному з покинутих приватних будинків газовий балон. У місцевого населення відчувався гострий дефіцит води і продуктів харчування, але, незважаючи на це, люди намагалися обходитись консервацією і особистими запасами. У наших підрозділів з собою запасів було небагато, оскільки ніхто не збирався тримати довготривалу оборону. І тому деякий час доводилося користуватися тим, що знаходили в покинутих будинках, а також у вскритій місцевій крамниці, яку господар залишив з початком активної фази операції. Місцевому

Бензовоз на одному з перехресть провулка Гоголя. На час нашого перебування в дитячому садку, він був ще неушкоджений

населенню дозволили скористатися продуктами і водою, яка зберігалася в крамниці. З водою було настільки важко, що іноді було проблематично приготувати тарілку супу, не кажучи вже про можливість помитись або попарити речі.

У нас з собою були деякі запаси води і продовольства у вигляді сухпайків, і ми ділилися цими запасами з місцевим населенням, яке знайшло притулок у підвалі дитячого садка.

Особисто мені було щиро шкода цих людей. Особливо дітей. Всі вони стали заручниками ситуації, що склалася, але до представників чоловічої статі ми відчували постійну підозру. Вони також ховалися в підвалі, і було не зовсім зрозуміло, чому вони не покинули Іловайськ з родинами, коли була можливість. Бійці часто пригощали діточок солодощами, які траплялися в сухпайках. Люди дякували, але якось нещиро. Відчувалося, що роблять це з відчуттям страху. Вони були в повній невизначеності і боялися відверто висловлювати будь-яку громадянську позицію: сепаратистські настрої викликали підозри і були приводом для затримання українськими силовиками, а підтримка дій українських військ могла мати негативні наслідки у випадку повернення бойовиків. Пройде зовсім небагато часу і ті ж мешканці будуть скаржитися на камери різним журналістам з проросійських ЗМІ

про те, як карателі тримали їх без їжі і води зачиненими в підвалі і не давали світла білого бачити. Як нібито карателі, знущаючись, жбурляли іноді в підвал напівпорожні баклажки з водою. Це усе буде потім, а поки що місцеві мужики спокійно курять у дворі дитячого садка, а жінки дякують за воду і їжу, яку готують наші бійці спільно з куховарками дитячого садка. Дітлахи іноді бігають на майданчику і безтурботно граються, забігаючи в підвал при перших же пострілах, а іноді і задовго до них, коли батьки гучно їх гукають і закликають найшвидше сховатися в підвал. Завідуюча дитячого садка «Ластівка» цікавиться, коли можна підійти місцевим мешканцям, які не встигли сьогодні забрати вилучені мобільні телефони? Дехто з тих, хто вже отримав назад свої телефони, навіть звертаються з проханням поставити їх на зарядку від нашого генератора. Це потім уже місцева самопроголошена влада буде звітувати про відновлення будівлі, зруйнованої «фашистами», замовчуючи про те, хто ж насправді здійснював обстріли цих самих будівель, дотримуючись правил війни, абсолютно не беручи до уваги наявність цивільного населення.

Спілкування з місцевими мешканцями вже тоді відкрило особисто для мене глибину проблеми, з якою в майбутньому прийдеться стикнутися нашій Державі. Війна розділила громадян України не лише на проросійських ватників, вихованих на східних цінностях, культурі і засобах масової інформації, і на громадян-патріотів України. Багатьом громадянам взагалі байдуже, яким чином буде називатися їх держава і який прапор буде майоріти над державними установами. Такому осередку громадян важливий лише особистий спокій, мир і безпечне задовільне існування. Для них байдуже, хто задовольнить їх потреби. Якщо це здійснить влада України, вони стануть вважати себе українцями.

Трохи згодом до нас у дитячому садочку приєдналися тридцять бійців роти «Світязь», прибулі з Маріуполя на монстроподібному КамАЗі, який боець «Дніпро-1» Іван Скубченко обварив листами металу в маріупольському аеропорту. Якщо взяти до уваги, що вдень була звичайна серпнева спека, а бійцям довелося витримати увесь шлях від Маріуполя до Іловайська на зашитому металом КамАЗі, в якому не було достатньої вентиляції, то претензії «світязів» до конструктора цього монстра здаються цілком виправданими.

Боець «Світязя» Роман Коротицький згодом згадував, яку спекотну добу довелося провести йому і його побратимам у цьому

Броньований КамАЗ батальйону «Дніпро-1» у дворі дитячого садочка «Ластівка». Боець окремої групи підтримки батальйону «Дніпро-1» Дмитро Будим

КамАЗі. Під час руху іноді прямо на ходу від машини відривалися і з гуркотом падали металеві захисні деталі і було дуже спекотно. А що робити? Під час обварювання вантажівки захисними листами Іван і гадки не мав, що його дітище будуть використовувати для перевезення особового складу на такі далекі відстані під палючим серпневим сонцем. Як би там не було, але Ломбард вклав багато сил і праці в цього монстра, за що згодом один з небагатьох був представлений до державної нагороди. Пізніше цей монстр дістався бойовикам. Незважаючи на те, що наш боець Віталій Саприкін при виході з Іловайська кинув у кабінку гранату, бойовики змогли полагодити машину і використовували її для своїх потреб.

Керівництво батальйону, в особі заступника комбата полковника Печененка і командира першої роти Олександра Гостіщева, залишалося на ніч у розташуванні саду в холі на першому поверсі. На ранковому шикуванні був призначений відповідальний командир з числа взводних першої роти, і вони позмінно керували особовим складом, розташованим у дитячому саду, і ставили завдання для бійців. А таких офіцерів у нас на 21 серп-

ня 2014 року залишилося двоє — Антон Хорольський і Денис Томілович. Були ще офіцери і керівні інструктори, Криворотько і Мангуст, в складі другої роти, але вони лише одну ніч переночували в дитячому саду і потім постійно розташовувалися в секретах поблизу залізничних рейок, які поділяли місто на звільнену й окуповану територію.

Час від часу з'являючись в школі, я мав можливість вивчити місцевість навколо неї. Під час нашого першого прибуття до школи бійці «Донбасу» радили нам змінити білі розпізнавальні мотузки на рукавах на жовті, якими були позначені самі «донбасівці». Пояснювали це тим, що білими мотузками себе маркують «сепари». Щоб прояснити для себе це питання, я зайшов у приміщення, в якому утримувалися полонені бойовики. Те, що я побачив, справило на мене сильне враження. Згодом, під час бойових дій з ворогом, я не завжди відчував до нього ненависть або злобу. До сильного, сміливого й ідейного ворога іноді навіть відчував повагу. Це не заважало мені докладати максимум зусиль для його знищення. Противник намагається вбити мене, а я, в свою чергу, в силу своїх здібностей, знищити його. Але у мене завжди викликали огидність і зневагу поведінка відморозків і любителів познущатися над затриманим і переможеним ворогом. Мені здається, що при цьому люди втрачають людську подобу і перестають бути людьми. Незаздрісна доля полоненого. Я побачив напівголих морально зламаних і заляканих людей. Усього, здається, вісім осіб. Не пам'ятаю, чи залишив я їм цигарку, але точно пам'ятаю, що дуже хотів це зробити. Я запитав у них, в якому однострої воюють і яким чином позначають себе «ополченці» для того, щоб відрізнятися від українських військових? Один із затриманих відповів мені, що одяга у всіх різна. У деяких взагалі немає ніякого однострою. Особливих відміток або позначень теж багато хто не мав. Вигляд цих затриманих справляв гнітюче враження, і я не став надовго затримуватися біля них. Інформація про те, що багато бойовиків практично не відрізняються від цивільних, давала зайвий привід обережніше й уважніше ставитися до чоловічого цивільного населення Іловайська призовного і постпризовного віку.

У сусідньому біля школи будинку, розташованому на розі вулиці Ломоносова та провулку Маяковського, також містилися троє полонених, але ці були на особливому рахунку. Вони — іноземці. Один серб, а другий, начебто, француз російського походження. Третій — місцевий, але його тримали разом з іноземцями

в більш комфортних умовах. Як з'ясувалося значно пізніше, іноземні полонені найманці вижили під артобстрілами і згодом відвідували будинок донецького СБУ, де опізнавали взятих у полон бійців батальйону «Донбас», даючи проти них свідчення окупаційній владі.

У цей день до школи підтягнули дві зенітні установки ЗУ-2, які змогли вибити, вже не знаю в кого, для своїх бійців командири батальйону «Донбас». Одну з них розмістили на перехресті біля школи для контролю провулка Маяковського від залізниці до школи.

Кожен день ми чекали обіцяного підкріплення і не могли зрозуміти, чому до нас на допомогу не можуть пройти добре озброєні й оснащені бронетехнікою війська».

Виконуючий обов'язки командира батальйону «Донбас» підполковник В'ячеслав Власенко:

«Цього дня, під час спілкування з місцевим населенням в Іловайську, було отримано інформацію про те, що у Харцизьку залізничників змушують ремонтувати паровоз і до нього привезли дуже багато вибухівки. Залізничні рейки навколо Іловайська були цілком придатні для пересування паровоза навіть до Кутейникового. Далі мені було нескладно зрозуміти, що готується якийсь потужний вибух на залізниці, і я переказав цю інформацію в штаб сектору «Б»».

Заступник керівника артилерії сектору «Б» полковник Сергій Мусієнко (Редут):

«Виконуючий обов'язки командира батальйону «Донбас» підполковник Власенко доповів нам про те, що з Харцизька до опорного пункту 39-06 противник планує пустити заміновані тротилом вагони з вугіллям. На той момент залізничний проїзд на Іловайськ до Кутейникового був вільним. Вагони мали вибухнути поблизу штабу сектору «Б». Взагалі-то інформація передбачала два варіанти. Або потяг з вугіллям мав зупинитись біля 39-06 і підірватись, або у вагонах буде диверсійна група, яка мала б здійснити напад на штаб сектору «Б». Зважаючи на цю інформацію, між Іловайськом і Кутейниковим саперами 91-го окремого полку оперативного забезпечення було підірвано залізничні рейки. Керував тоді саперами майор Олег Могилян. Разом з саперами також виказав бажання висунутись і керівник зв'язку полковник Борис Кифоренко. Командувач був проти, але Кифо-

ренко на поліг і йому було дозволено прийняти участь в цій операції. По шість кілограмів вибухівки на кожну рейку — і залізницю було пошкоджено. Підривали залізницю так, щоб не привертати до цього зайвої уваги. Заради цього навмисно було здійснено декілька пострілів з важких мінометів, щоб звуки вибухів приховали вибух від підриву залізничних колій. Після підриву ми за допомогою БПЛА спостерігали заміновані вагони, що зійшли з рейок. Три вагони було перекинуто, а три або чотири стояли на рейках».

■ Опорний пункт 40-03 на залізничних рейках між Іловайськом і Харцизьком

Боец батальйону «Кривбас» Юрій Стасовський:

«Лежу я якось на шпалах і відпочиваю після обіду на нашому опорному пункті 40-03. Аж раптом в мене під головою починає гудіти рейка. Повертаю голову в бік Харцизька і бачу, як на нас по залізничним коліям летять вагони. В той момент бійці стали розбігатися від рейок хто куди. Хто в нору поміж шпалами, хто просто подалі від залізниці. Ніхто не очікував, що по цим коліям може ще щось рухатись. Тим більш з боку окупованої території! Ледве встигли розбігтися від цих вагонів, які стрімко рухались і пролетіли практично над нашими головами на великій швидкості. Згодом ми дізналися, що вони були заміновані і мали вибухнути на нашому опорному пункті, але щось не спрацювало і вагони промчали далі. Десь у «сепарів» згодом читав, що тоді в тих вагонах було чи то одна, чи то дві тонни вибухівки. Якби тоді рвонуло, то ми усі просто випарились би разом з нашим опорником. Після того було прийняте рішення підірвати рейки трохи подалі від опорного пункту, щоб подібних фокусів більше не повторювалося, що і було невдовзі здійснено прибувшими саперами метрах в двохстах від опорного пункту в бік Харцизька».

■ Селище Грабське. Розташування окремої зведеної роти 93-ї механізованої бригади

Боець зведеної роти 93-ї механізованої бригади

Геннадій Єфремов:

«До обіду і деякий час після нього в цей день було відносно затишно, але під час чергового мінометного обстрілу, який розпочався поміж 16:00 і 17:00, міни лягли дуже влучно прямо

поблизу нашої знищеної напередодні бойової машини піхоти. Ігор Ємельяненко не добіг до згорілої напередодні БМП якихось двадцять метрів.

Він намагався дістатися укриття і його вразила міна, яка впала майже в двох метрах від нього. Ігор загинув миттєво, а осколками від вибуху був поранений Микола Скрабунов, який знаходився в декількох метрах на протилежному боці дороги. Євген Клименко і Сергій Котовий знаходились поруч і побачили, що їх товаришу потрібна допомога. Вони обидва вибігли під час обстрілу до Миколи і почали відтягувати його від дороги до безпечного місця поміж двома будівлями. Відстань від стіни однієї будівлі до стіни другої була не більше двох метрів, і будівлі мали захистити бійців від мінометних осколків. Одна з ворожих мін прилетіла саме поміж цих самих стін. Рокове пряме влучання саме в хлопців. Усі троє загинули миттєво. Бойові побратими, які були в той час поруч, досі не можуть зрозуміти, як так влучно могла попасти та рокова міна. Майже одночасно загинуло четверо бійців зведеної роти 93-ї бригади. Офіційна причина загибелі — осколкові поранення від міни.

Семеро бійців під час цього обстрілу отримали поранення різного ступеня важкості. Невдовзі на допомогу прибігли інші

Боєць 93-ї ОМБр Микола Скрабунов

бійці 93-ї бригади, які перебували на позиції на перехресті. Вони замінили на позиції своїх загиблих і поранених побратимів. Ще троє бійців допомогли винести після закінчення обстрілу загиблих і поранених. Поранених відразу відправили в лікарню в Старобешеве, а тіла загиблих героїв відправили в Дніпропетровськ. Лише тіло Ігоря Ємельяненка майже добу пробуло в Старобешевому, тому що не могли розшукати його документів, щоб додати їх до тіла загиблого бійця».

■ Опорний пункт 40-03 поблизу селища Зелене на півночі Іловайська

Боець батальйону «Кривбас» Андрій Новохатько:

«Перші полонені потрапили до нас дуже несподівано. На той час ми вважали, що Амвросіївка контролюється українськими підрозділами, і тоді ще ніхто і гадки не мав про можливість перетину нашого державного кордону російськими регулярними військами і про втрату контролю над цим містом. Перші двоє були водії, родом зі Слов'янська. Коли бойовиків вибили з їх міста, то «сепари» забрали цих двох водіїв з собою. Добровільно-примусово вони стали у них водіями. З їх слів, вони були безкоштовною робочою силою. Їх долучали до підвозу на позиції боекомплекту, а також евакуації загиблих і поранених бойовиків. Як вони згодом пояснили, вони їхали з Донецька в напрямку Амвросіївки. Автівки рухалися по шляху Харцизьк—Іловайськ і вискочили прямо на наш опорний пункт на перехресті за селищем Зелене. В них при собі не було жодних документів, які могли посвідчити їх особи. Ці затримані майже не вважалися нами військовополоненими і тому увесь час перебування в Зеленому їх жодним чином не обмежували в пересуванні і не тримали за ґратами.

Незадовго перед затриманням цих водіїв, на опорному пункті також була сутичка з заблукавшими бойовиками, але тоді їм вдалося відійти через соняшникове поле з одним пораненим. При цьому бойовики залишили на дорозі автомобіль «Газель», в якому була зброя, боекомплект, документи і планшет з позначками місць ведення бойових дій. Майже за годину після цього зіткнення на наш опорний пункт вискочила інша «Газель» з бойовиками, яким, як з'ясувалося пізніше, було поставлене завдання з'ясувати, хто обстріляв їх командирів поблизу Зеленого. Бойовики вважали, що це якесь непорозуміння поміж своїми і не

мали уявлення про те, що дорога Іловайськ—Харцизьк поблизу селища Зелене контролюється українськими підрозділами.

З пояснень затриманих стало відомо, що вони сплутали розташування своїх сил з нашими і натрапили на наш блокпост. Коли автівка бойовиків з'явилася в зоні спостереження наших бійців, то спочатку не було зрозуміло, хто перебуває в машині. Будь-яких позначень на машині не було. Усього в тій «Газелі» було дев'ять озброєних бойовиків. Пасажирам «Газелі» було наказано зупинитися, вийти з авто і крокувати в напрямку блокпоста. «Сепари» саме так і вчинили. Вони рухалися до нас в повному переконанні, що йдуть до своїх і закликали нас не стріляти, бо вони «свої». На зустріч їм вирушило декілька бійців з передового дозору. Коли вони наблизилися настільки близько, що наші бійці побачили георгіївські стрічки, то бойовикам було наказано негайно кинути зброю і лягти на землю обличчям вниз. Лише тоді бойовики роздивилися на наших бійцях жовті стрічки і зрозуміли, що потрапили в пастку. Троє з них з криком «Укропи!» впали на землю і спробували зайняти вогневі позиції, але наш розвідник-кулеметник, який знаходився на позиції і спостерігав за тим, що відбувається на шляху, майже відразу їх знешкодив. Останні бойовики відразу зрозуміли, що чинити опір не варто і, поклавши зброю, здалися.

Під час допиту їм задавали питання: «Як же ж так? Навіщо вас відправили на вірну загибель? Вже більше тижня батальйон «Кривбас» утримує цю позицію, надаючи відсіч неодноразовим спробам терористів вибити їх звідси, а затриманих відрядили сюди, як до своїх? Невже ніхто з бойовиків не знає про те, що ця позиція належить українським підрозділам?» Бойовики самі не знали відповіді на це питання. Їм було наказано висунутися до Зеленого і з'ясувати, чому на підконтрольній бойовикам, як вони тоді вважали, території, обстріляли їх машину. На думку їх командирів, українських підрозділів на цій ділянці взагалі не може бути, оскільки найближчі українські військові позиції знаходяться дуже далеко звідси й окремий загін, на їх думку, не міг довго утримуватися у відриві від загальних сил. Ватажки бойовиків вважали, що, скоріш за все, там знаходиться якесь місцеве «ополчення», яке з переляку стріляє, куди заманеться».

Бійці з опорного пункту 40-03 розповідали, що якогось ранку в двадцятих числах серпня вони побачили озброєних бійців

у камуфляжі і, здається, одного в цивільному. Усього було вісім осіб. Ці бійці знімали розтяжки, які були встановлені поблизу опорного пункту українських бійців. Спочатку бійці «Кривбасу» навіть не зрозуміли, що то «сепари», але під час спілкування зрозуміли, що це бойовики, і взяли їх у полон. Хлопці казали, що після затримання «сепари» були просто приголомшені тим, що потрапили в полон. Вони не вірили в те, що «украї» можуть стояти в цьому місті. Заради безпеки затриманих їх заставили викопати собі укриття на випадок артилерійського обстрілу і дуже речно з ними поводитись.

Останній раз, зі слів бійців, полонених брали числа 24—25 серпня. Трьох бойовиків відносно зрілого віку й одного росіянина років 30—35 з невеличким боєм взяли з боку позиції «Вагони». Ще декілька бойовиків, завдяки своїй винахідливості, без бою заманив у полон один з бійців «Кривбасу», який, побачивши наближаючих на авто до опорного пункту бойовиків, не розгубився, а проявив кмітливість. Боець зупинив машину з озброєними бойовиками і почав їм голосити, щоб бігом мчали до нього, бо зараз «украї» почнуть мінами накривати! Як згадував сам боець, «Повелися, як діти. Поки вони протискувалися в тунелі між стіною і танком, вже встигла підтягнутися наша розвідка. Там вже їх і роззброїли».

22 СЕРПНЯ 2014 РОКУ

■ Прибуття в Іловайськ батальйонів МВС «Херсон», «Івано-Франківськ» і роти «Світязь»

Виконуючий обов'язки командира батальйону «Донбас» підполковник В'ячеслав Власенко:

«З 21 по 24 серпня в Іловайськ прибули невеликі частини підрозділів МВС «Дніпро-1», «Івано-Франківськ», «Світязь» і «Херсон». Вони були розподілені мною на позиції по периметру західного боку Іловайська. В подальшому ці підрозділи по різному себе проявили. В переважній більшості воювали героїчно.

Потягнулися довгі дні і ночі, що супроводжувалися регулярними атаками противника на наші позиції, обстрілами артилерії і мінометів. У свою чергу, ми планували свої бойові операції і успішно їх реалізовували. На превеликий жаль, трагедія виходу з Іловайська, яка принесла сотні загиблих, відштовхнула на другий план той героїзм і стійкість наших бійців, які вони продемонстрували під час оборони міста. Зачистка міста, десятки вуличних бойових зіткнень, десятки артилерійських обстрілів мінометами, гаубицями і реактивними системами залпового вогню за десять діб перебування. Відсутність води і їжі в достатній кількості. Відсутність інформації про пересування наших військ для нашого підкріплення. Пошкодження або абсолютне знищення автотехніки під час обстрілів противника. Окрім того, закінчувалися набої і відчувалася відсутність води. Усе це призвело до важкого психологічного стану в підрозділах. На жаль, у деяких бійців почалася паніка. Доводилося жорстко припиняти її прояви. Саме ця категорія учасників тих подій зараз гучніше усіх волає з усіх трибун про «зраду», «в усьому винуваті генерали», поливають брудом своїх командирів і таке інше. Таким чином вони намагаються виправдати свою малодушність і особистий

страх. Дякувати Богові, що їх були лише окремі одиниці. Ми не могли залишити свої позиції в Іловайську. І на то були три загальні причини. Перша — загинули наші побратими під час штурму Іловайська. Покинути позиції і підти геть було б зрадою по відношенню до тих, хто докладав зусиль зайняти ці позиції ціною власного життя. Друга причина — поруч з нами стояли підрозділи ЗСУ й інші добровольчі батальйони. Кинути їх і втекти було б зрадою, боягузництвом і дезертирством. Про це я говорив особовому складу. І третя причина — ми усвідомлено пішли на війну. Ми усвідомлено готували себе до усього, що може трапитися з нами на війні. В тому ж числі і до смерті. В той момент на мене по мобільному зв'язку виходило багато посадових осіб Національної гвардії і штабу АТО. Тема для розмов була одна: «Тримайтеся! Допомога вже рухається до вас! До вас висунулися частини Збройних сил України». Відчувалося, що вони переймаються. І ми не просто чекали. Ми воювали!»

**Іловайськ. Молодший сержант батальйону «Дніпро-1»
Роман Зіненко:**

«Схема і тактика зачисток у межах міста була стандартною: в нашій групі завжди попереду рухалась варта з декількох бійців. За нею в декількох десятках метрів рухалася бойова машина піхоти, а за нею супровід бойової машини і група бійців, виконуючих огляд будинків і підвір'їв. Замикав процесію я на «Халку».

Також був присутній пікап «Nissan» з автоматичним гранатометом у кузові, який пересувався при потребі з тилу на фронт групи. Подолав деяку відстань, усі зупинялися і займали оборонну позицію, а група зачистки перевіряла будинки і підвір'я. Піхота з БМП спостерігала за вулицею і прилеглою територією. Після завершення роботи, групи зачистки рухалися далі. При цьому тримали зв'язок з підрозділами, які виконували таке ж саме завдання на паралельних вулицях. До перехрест'я намагалися виходити одночасно усіма групами з усіх діляниць і, переконавшись, що у всіх групах усе гаразд, рухалися по наступному кварталу кожна група по своїй вулиці. Ті групи, які виходили до проміжного рубіжу раніше інших, займали оборонну позицію і очікували виходу тих, хто затримувався під час перевірки.

На питання цивільних, до якого часу будуть продовжуватися обстріли і що їм робити в цій ситуації, ми відповідали, що з дня на день в місто повинна прибути міцна групуировка частин

Збройних сил України з Національною гвардією. Після повного звільнення міста лінія зіткнення пересунеться за місто і ворожі обстріли міста припиняться. А поки що ми радили ховатися в підвалах або погрібах при перших ознаках обстрілу артилерією або знаходитись в будинках, якщо буде чутна стрілянина на вулицях або на подвір'ях. Тоді ми усі щиро вірили в те, що наші дії будуть підтримані армією, яка рухається нам на допомогу.

Мені не до кінця було зрозуміло, чому саме місцеві мешканці не евакуювалися при наближенні бойових дій до міста, і я цікавився цим питанням у місцевого населення. Деякі цивільні відповідали мені, що причин багато. Одні не хотіли залишати без нагляду свої будинки і квартири, переймаючись щодо грабіжників і мародерів. Другим не було куди і на чому їхати. Треті просто не встигли, оскільки з початком боїв на околицях міста були перекриті виїзди, і нікому не дозволялося покинути місто. Бойовики усіляко намагалися запобігати виїзду людей на підконтрольні силовикам України території, сподіваючись на те, що присутність великої кількості цивільних не дозволить силовикам увійти в місто і вести активні бойові дії. Розповсюджувались чутки про те, що усі машини, які наближаються до блокпостів силовиків, розстрілюються без попередження. Саме тому немала частина мешканців залишалася в своїх домівках і квартирах, боячись бігти будь-куди. Окрім того розповсюджувались усілякі страхіття про «Правий сектор» і бандерівців, які оточують місто. Багато хто із цивільних перші дні переховувався в підвалах і сховищах, бо боялись потрапити на очі українським бійцям. Поспіхом до інших непідконтрольних українським силовикам міст втекли лише ті, кому дуже не хотілося мати справу з наступаючою українською армією або ті, хто підпали під вплив проросійської пропаганди.

У той день наша група в якийсь момент випередила інші групи зачистки, і ми вирішили зачекати в одному з покинутих будинків у Будівельному провулку. Поки суд та діло, знайшли деякі харчі в будинку і дещо зірвали на огороді. Не пам'ятаю звідки саме з'явився кавун. Хтось з бійців звернув увагу на специфічний звук, який розносився з півночі від міста. Було дуже схоже на звук танкового двигуна, але мені тоді здалося, що це, більш за все, працює дизельний генератор у когось у дворі. На той момент ми ще не дуже добре знали в нюансах різного гарчання двигунів різноманітної військової техніки. Лише згодом я навчився безпомилково відрізнити свистячий турбиною звук танкового двигуна

Командир роти «Світязь» Олександр Фацевич. 22 серпня 2014 року. Автор фото Ігор Дрючан

від двигуна тієї ж БМП або будь-якої іншої техніки. Хвилини за п'ятнадцять почався обстріл, і ми перемістилися в погріб. Хтось намагався пожартувати: «А ось і генератор Седого дає про себе знати».

Можливо, це дійсно був ворожий танк. Судячи з того, що вибухи лягали відносно недалеко, можна припустити, що хтось з місцевих або засланих корегувальників підказував бойовикам, коли саме і де саме знаходяться групи зачистки і куди саме потрібно поцілювати. А можливо, я і помиляюся, і це працював танк з опорного пункту 40-03, який іноді, проходячи скрізь селище Зелене, відпрацьовував підозрілі місця. Власне, це вже не так і важливо. Головне завжди виконувати правило — почався обстріл — шукай укриття, а далі буде видно».

Після закінчення недовготривалого обстрілу до нас прийшли бійці батальйону «Донбас» — сапери. Головними у них були Микола Стародубцев і офіцер 91-го окремого полку оперативного забезпечення Віталій Черних. Черних і його групі було поставлене завдання — підірвати залізничні колії на виїзді з міста. Порадившись з Миколою, Віталій дійшов висновку, що без надійного прикриття сапери не зможуть гарантовано виконати завдання. В супровід саперам було надано дві групи підтримки

по чотири бійця в кожній. Проходячи до запланованого місця операції по Будівельному провулку і зустрівши нашу групу зачистки, хлопці запропонували нам також долучитися до цієї справи. Дві групи прикриття це добре, але додаткова підтримка не завадить. Їм потрібно було посилення супроводу і групи прикриття, тому що шлях до визначеного місця підризу проходив по місцях, які ще не перевіряла розвідка «Донбасу», і не цілком було зрозуміло, що зараз відбувається на тій ділянці міста. Залізниця поєднувала Іловайськ з Харцизьком і Донецьком. Електричного струму не було і залізничний електротранспорт не працював, але якимось чином, згідно з повідомленою нам інформацією, бойовикам вдавалося проганяти вагони з Харцизька в Іловайськ і таким чином підтримувати майже оточених нами бойовиків. Другою причиною підризу полотна була небезпека направлення до наших позицій нашпигованих вибухівкою вантажних вагонів, які бойовики поштовок відправили з боку Харцизька в напрямку Іловайська.

Зважаючи на вищезазначені обставини, залізничні колії складали неабияку небезпеку і тому керівництвом було прийняте рішення підірвати рейки в районі складу паливно-мастильних матеріалів поблизу локомотивного депо. Це завдання було однією з декількох операцій по знешкодженню залізничних рейок на шляху до Іловайська. Усього протягом двох днів саперами було підірвано чотири полотна, які з'єднували Іловайськ з основними містами Донецької області, і одне полотно, що зв'язувало Іловайськ з Росією.

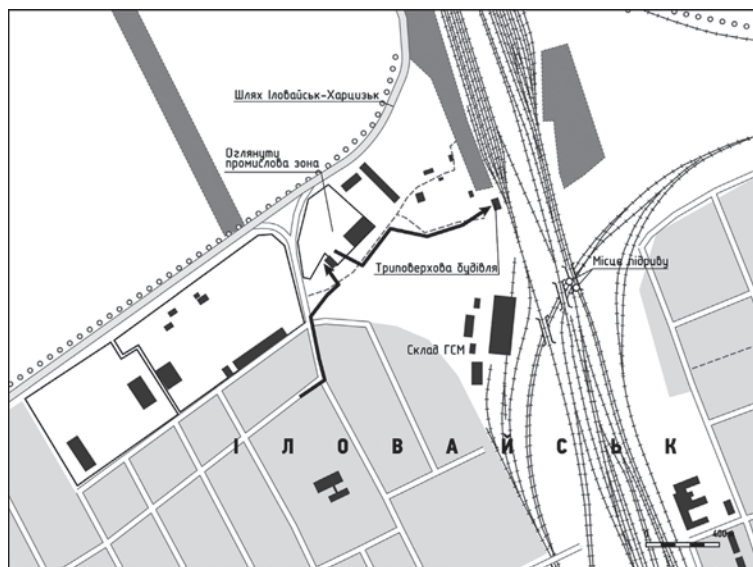
Мене, як водія, завжди дуже обурювала й ображала та обставина, що, знаходячись завжди в групі, я отримував роль стороннього спостерігача і перевізника. Тому, коли повстало питання, кому вирушати разом з саперами, я майже в ультимативній формі заявив Дену, що обрати потрібно саме мене. Він спочатку заперечував, але, врешті-решт, Денис погодився і дозволив мені підти з групою супроводу саперів.

З нами також пішов наш боець Віталій Сова з позивним Філін (прошу не плутати з виконуючим обов'язки командира батальйону «Донбас» підполковником Власенко. — *Авт.*). До нього Денис завжди відносився з особливою довірою, оскільки Віталій, так само, як і Денис, свого часу служив строкову службу в Кіровоградському спецназі і володів бойовими навичками, яких дуже бракувало більшості бійців батальйону «Дніпро-1».

Вихід на місце підриву був схожий на проведення зачистки, з тією лише різницею, що з нами не було бойової машини піхоти та будь-якого іншого транспорту. Спочатку на місце повинна була вийти наша група спостереження, яка виконувала роль розвідки, а потім, переконавшись, що підхід безпечний, мали підтягнутися сапери для виконання своєї частини завдання. На огляд будинків і дворів часу не витрачали. Вишикувавшись у дві невеликі колони, ми висунулися уздовж Будівельного провулка по обидва боки дороги і попрямували в напрямку місця передбачуваного підриву. Трохи озирнулися на вулиці Пролетарській і перевірили територію якоїсь промислової зони, яка знаходилася поблизу залізниці. Намагаючись не шуміти і не привертати до себе зайвої уваги, нарешті вийшли на місце, де планувалося провести підрив.

В авангарді нашої групи йшли Микола Стародубцев з Денисом Томіловичем. По шляху проходження Денис підказував мені, як потрібно правильно крокувати по листю і гілкам, щоб не викликати шуму, а також не потрапити на ворожу розтяжку:

— Дивись, дуже повільно і м'яко стаєш на п'яту, а потім перекочуєшся по ребру стопи, «напливаючі» на гілки і листя. Центр

Ілюстрація виходу до місця підриву залізничних рейок 22 серпня 2014 року

ваги тримаєш постійно ближче до опорної ноги, одночасно з чим «промацуєш» крокуючою ногою наступний крок. Вперед ногу висуваєш дуже повільно, нібито гомілкою намагаєшся відчувати зовнішній спротив. Якщо натрапиш на дріт розтяжки, то маєш це відчувати.

Поруч із запланованим місцем операції розташовувалась якась триповерхова будівля. Двері в споруду були замкнені, і тому на дах будівлі разом з Деном піднявся боець «Донбасу» з позивним Мореман. Увійшовши в будівлю через невеликий балкон, вони обережно відчинили двері зсередини. Приміщення було уважно розглянуто декількома бійцями, які обережно зайшли в будівлю. Варто було дотримуватися максимальної тиші, а підлога в приміщенні була у багатьох місцях засипана битим склом, яке противно і, як тоді здавалося, дуже гучно скреготіло попід ногами. У приміщенні було знайдено кілька радіостанцій «Моторола» і зарядні пристрої до них. Оглянувши прилеглу територію і переконавшись, що супротивника поблизу немає, Стародубцев наказав послати двох людей назустріч «таблетці» («таблеткою» зазвичай називали автівки УАЗ, які виконували функцію військової «швидкої» медичної допомоги. — *Авт.*) з групою саперів. Ден відрядив на це завдання нас з Віталієм Совою. Пройшовши зворотний шлях удвох, ми зустріли на вулиці Пролетарській машину військової медичної допомоги, яка використовувалась в той момент у якості транспорту саперами. Ми не сіли в ту машину з причини того, що в машині не було вільного місця, а на даху або підніжках їхати не хотілося. Та й небезпечним здавалося висіти на підніжці машини, начиненою вибухівкою. Тому ми пояснили водієві, як доїхати до триповерхової будівлі (це було не дуже далеко), і вирушили слідом за ними, щоб прикрити автівку позаду і ще раз проконтролювати маршрут майбутнього відходу групи.

Поки сапери розбиралися зі своїм господарством і готували заряди, ми розосередилися навколо запланованого місця підриву і спостерігали за обстановкою. Під час приготування зарядів я перебував поруч з одним з бійців батальйону «Донбас» Едуардом Шляховим. Ми разом спостерігали за прилеглою територією в п'ятнадцяти метрах від триповерхівки. В цьому місці була невелика будка, схожа на якийсь льох або електрощитову. У самій будівлі розмістилася снайперська пара, яка уважно стежила за залізничним полотном і будівлями, розташованими за ним. У якості вибухового пристрою бійці-сапери використовували чо-

тири протитанкові міни ТМ-62, посилені тротилевими шашками по чотири кілограми на кожну міну. Намагалися все робити максимально тихо, не привертаючи сторонньої уваги, але не завжди виходить так, як хочеться. Олег Мореман, перебуваючи в одного з вікон другого поверху будівлі і спостерігаючи за своїм сектором, був трохи збентежений, коли почув на зворотньому боці будівлі сміх і розмови. Спочатку йому навіть здалося, що до будівлі підійшли бойовики. Як з'ясувалося, це деякі з наших бійців стали занадто голосно себе поводити, чим викликали нарікання з боку Миколи і Дениса. Відновивши повну тишу, усі дружно зосередилися на виявленні найменшого шуму або інших ознак присутності противника. Денис ще кілька разів робив зауваження недосвідченим бійцям, які гучно пересувалися і лякали своїми кроками зграї диких голубів, що могло привернути до нас увагу «сепарських» спостерігачів або розвідників.

З першого разу підірвати колії не вдалося. Незрозуміло звідки взявся той бродячий собака, але він випадково потягнув провід від машинки до заряду, і детонатори з першого разу не спрацювали. Віталію Чёрних довелося знову йти до зарядів і перевіряти ланцюг. Мені дуже хотілося зняти момент вибуху на

Момент підризу залізничних рейок

камеру і я відійшов від електрощитової ближче до будівлі. Звідти був прекрасний вид на місце підриву.

Повторна спроба пройшла успішно. Одночасно два гучних вибухи рознесли на шматки дві стрілки управління залізничною колією, розкидавши на сотню метрів навколо шматки рейок, шпал і великого щебеню. Один з великих уламків рейки пролетів півтори сотні метрів і встряг в землю перед нашим пікапом, який знаходився в одному кварталі від залізниці.

Після перевірки сапери склали своє господарство в «таблетку» і вирушили на базу. Ми також вирушили пішки слідом за саперами і повернулися до наших товаришів, які чекали нас в порожньому будинку в Будівельному провулку. Услід нам гриміли «Гради», які накривали прилеглу до залізничної колії територію, намагаючись дістати тих, хто обрізав шлях з Харцизька в Іловайськ. У будинку ми перечекали черговий обстріл.

Що стосується інформації про те, що відбувається в зовнішньому світі, то ми були в повному нерозумінні. Мобільний зв'язок працював нестабільно, хоч мені іноді навіть вдавалося заходити з мобільного в інтернет і спілкуватися з друзями.

Після повернення в дитячий садочок ми дізналися про те, що нам на допомогу прибули бійці батальйонів «Херсон» і «Іва-

Приватний двір в Іловайську на вулиці Виноградній, де розташовувалися бійці батальйону «Донбас»

но-Франківськ» і роти «Світязь». Назвати батальйонами ті невеличкі групи бійців було важко, але тоді часто міліцейські батальйони по чисельності особового складу виглядали, як не повні роти, а то і менше. Бійці цих двох підрозділів розташувалися в одноповерховому корпусі дитячого садочка. Допомога, що підійшла, додавала впевненості і підіймала загальний настрій, але особовий склад цих підрозділів був нечисленним і озброєним так само, як і ми, лише однією стрілецькою зброєю.

Медичний пункт 1-го РТГр 93-ї ОМБр. Денис Закусілов. Позиції 1-ї РТГр 93-ї окремої механізованої бригади поблизу селища Дзеркальне:

«Старшим у групі, яка залишилась в Дзеркальному, був заступник комбата по технічному забезпеченню Владислав Шиханцов. Рано-вранці наш медичний пункт прокинувся близько 5-ї або 6-ї години ранку і побачили, що більшої частини нашої групи немає. Я спитав у Влада про те, куди усі поділися? На що він відповів, що група вирушила на Саур-Могилу. Мене тоді здивувало, що нас, медиків, з собою не взяли. Вирушило вісім бойових машин піхоти, танк, вантажний «Урал» з боєкомплектom, командирський автомобіль «Хантер» і ще якісь автомобілі. На позиціях біля Дзеркального залишились ми, медики, два ЗІЛа з розрахунками зенітників і ще якась невеличка частина особового складу.

Було прийняте рішення перебазуватись від Дзеркального трохи східніше в дві лісосмуги і там обладнати позиції для контролю шляху від Амвросіївки до Дзеркального.

Наскільки мені відомо, техніка, яка вирушила до висоти Саур-Могила, була атакована 23 серпня в районі селища Петрівське, де було втрачено дві бойові машини піхоти, вантажний «Урал» з боєкомплектom і командирський «Хантер». На щастя, загинув при цьому не було, але чотири бійця отримали поранення різного ступеня важкості».

23 СЕРПНЯ 2014 РОКУ

■ Російське вторгнення. Початок

Напередодні параду в Києві, 23 серпня, від Державної прикордонної служби України надійшла інформація про виявлення на території сектору «Д» колон броньованої техніки, яка висувається з території Російської Федерації в напрямку населених пунктів Амвросіївка і Кутейникове. Доповідь керівника сектору «Д» генерала Литвина П. М. в штаб АТО о 14:30 23 серпня про виявлені колони російської броньованої техніки була розцінена як паніка і залишилась без уваги і прийняття рішень. Реакція керівника штабу АТО генерал-лейтенанта Назарова В. М. на чергову доповідь була лаконічною: «Це все херня. Ми це вже проходили. Тримайтесь!» Пропозиції про відведення військ з метою запобігання блокування та оточення не затвердили.

О 21:15 23 серпня 2014 року генерал Литвин П. М. був викликаний на зв'язок з керівником Генерального штабу, який в цей час перебував у кабінеті міністра оборони. Першим доповідь генерала Литвина П. М. вислухав міністр і без коментарів передав слухавку керівнику Генерального штабу, який у відповідь на доповідь сказав: «При зміні обстановки доповідайте в установленому порядку» і повісив слухавку. Жодних команд не було віддано.

(З проміжного звіту Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України.)

■ Ураження 6-ї реактивної батареї поблизу селища Осикове

Командир саперної роти 51-ї ОМБр Віктор Мироненко:

«У зв'язку з тим, що до лав бригади було мобілізовано близько 4000 «партизан» (резервістів, які мали пройти перепідготовку. — Авт.), стан дисципліни був дуже низьким, з усіма

негативними наслідками, що з цього витікають — алкоголізмом і невиконанням завдань. Довготривале перебування резервістів на позиціях викликало невдоволення, що люди вже тривалий час не поверталися додому і не бачили своїх рідних. З метою розрядження обстановки, командування прийняло рішення відпустити особовий склад у відпустки до десяти діб. Саме з цієї причини, 22 серпня 2014 року, я, з дозволу командування, повів з Кутейникового шістьох бійців до бази бригади в селище Дачне Дніпропетровської області на так звану ротацію — відпустити у короткострокову відпустку одних бійців і привезти тих, хто вже повертався після відпочинку. Ми вирушили нашим транспортним «Уралом» 29-37 Р9, на якому в колір українського прапора був викрашений радіатор. Прибувши на базу, ми там переночували і наступного дня, забравши шість відпочивших бійців і посилки на опорні пункти (бо тоді я бував по всій лінії зіткнення бригади за родом діяльності і мав можливість передавати посилки бійцям від рідних, друзів і волонтерів. Бувало таке, що за добу проїжджав до 600 кілометрів), висунулись в зворотний шлях. Щоб заправити паливом нашу машину, ми заїхали до селища Березове Донецької області. На той час там розташовувалась ракетна бригада і командний пункт 51-ї ОМБр. Після заправки ми попрямували до Старобешевого через населені пункти Докучаєвськ і Стила».

Боець 51-ї ОМБр Віктор Когуц:

«Наша група постійно рухалась. То ми біля Оленівки ночуємо, то в Многопіллі, то в Дзеркальному, потім у Покровці і так по колу. Того дня, 23 серпня 2014 року, ми їхали невеликою колоною з табору, який розташовувався неподалік Докучаєвська в селищі Березове. З бази ми везли бійців з підрозділу ПЗРК (переносний зенітний ракетний комплекс. — *Авт.*) до Дзеркального. Вони прибули до нас у табір з бази бригади в селищі Дачне Дніпропетровської області. Під час руху від міста Старобешевого до селища Дзеркальне, ми побачили як нам назустріч їхав «Ураган», який рухався в бік Старобешевого. (БМ-27 «Ураган» — реактивна система залпового вогню калібру 220-мм, розроблена в СРСР. Комплекс має бойову і транспортну машини, які базуються на доопрацьованому шасі ЗІЛ-135ЛМ. Система несе 16 реактивних снарядів масою по 280 кг кожен, які здатна випустити залпом за 20 секунд. — *Авт.*) Проїхавши по шляху ще трохи далі за селище

«Урал» інженерно-саперної роти 51-ї ОМБр на території зерносховища. Кутейникове.
Автор фото Віктор Мироненко

Новокатеринівка, нашу колону зупинили якісь вояки, які гучно кричали, щоб ми зішли з машин і сховались бо, можливо, буде ще один обстріл. На тому місці праворуч від дороги я побачив, як зеленим полум'ям палав знищений «Ураган».

Керівник бронетанкової служби військово-оперативного командування «Південь» полковник Євгеній Сидоренко:

«Ці «Урагани» були обстріляні росіянами під селищем Осикове. То була 6-та батарея 27 РеАП (1-й дивізіон 3-го батальйону. — *Авт.*) з чотирьох БМ-27. Вони вийшли на позиції і випустили по дві ракети. Їм було наказано не відходити з позиції, тому що буде ще надано ціль. Хвилин сорок вони ще простояли, після чого їм було наказано уходити з позиції. Щойно машини зібралися і відійшли до шляху Кутейникове—Старобешеве, тут їх було накрито вогнем реактивної артилерії. Це сталося близько 21:00 23 серпня 2014 року. Двом машинам з чотирьох вдалося вискочити на дорогу й уникнути ураження, а дві реактивні установки були уражені і спалахнули.

Після закінчення обстрілу поранених бійців завантажили в неушкоджені машини і повезли в Старобешеве. Я прибув майже за десять хвилин після закінчення обстрілу. За тиждень

до цієї події я був у них в розташуванні і вирішував питання з ремонту машини. Тому, побачивши палаючі БМ-27, кинувся бодай чимось допомагати, щоб врятувати можливих поранених. Кабіна одного з «Ураганів» вже сильно палає, але було видно, що вона сильно посічена осколками. Я не відразу дізнався про те, що поранених вже встигли вивезти і тому був дуже здивований, що на місці не було ані загиблих, ані поранених. Спроба гасити палаючі БМ-27 не мала сенсу. В той час з палаючих пускових установок почали стартувати заряджені ракети. Усього самостійно стартували чотири ракети. На шляху з боку Новокатеринівки я побачив колону з військовими бензовозами, які рухались від Старобешового саме в напрямку палаючих «Ураганів». Я зупинив цю колону, пояснюючи небезпечність ситуації і необхідність певний час перерекати».

Заступник керівника артилерії сектору «Б» полковник Сергій Мусієнко (Редут):

«Це була 6-та реактивна батарея Ігоря Остапенко. Ця батарея підпорядковувалась безпосередньо мені. Командир батареї відразу доповів мені про те, що їх уразило і про те, що втрат немає. Я стрибнув на УАЗ і за кілька хвилин вже був на місці. Дві машини палають. Гасити сенсу немає. Що цікаво — не було детонації боекомплекту. На щастя, тоді ніхто не загинув. Навіть не було жодного пораненого. Комбат доповів, що людей і екіпажі збирає в сусідньому селищі Осикове. Єдине — це що не можуть знайти чотирьох бійців з охорони, але невдовзі знайшлися і вони. Звісно, що люди були під враженням від побаченого і відчутого. Варто зазначити, що ці два розрахунки з уражених «Ураганів» на бойові завдання більше ніколи не їздили.

Я прибув на місце другий раз зранку після цієї події. Машини вже не горіли, але ще димилися. Під час огляду місця ураження я знайшов залишки ракети «Урагану», який вразив цю батарею. Було два прямих влучання касети. У машин повністю згоріли пластикові кабіни. На кожній машині було по два потужних бензинових двигуна зі значним запасом палива в баках.

Ракети, які не були відпрацьовані і залишалися в реактивних установках, не здетонували і не стартували самозапуском. Вони були заряджені касетними набоями з протитанковими мінами і не могли самостійно стартувати від полум'я. Якби були заряджені фугасні набой, то вони вибухнули би, але в тих установках

були касетні набой з протитанковими мінами. В кожному «Урагані» по 36 бойових елементів. Усього в пакеті шістнадцять ракет. Тобто, під час ураження пакетом, площа накривається 576 бойовими елементами.

У нас зазвичай використовувалось по дві-чотири ракети на одну ціль. На той момент Іловайськ було заблоковано з чотирьох боків, але залишався вільним шлях Харцизьк — Широке — Федорівка — Іловайськ. На тому напрямку не було виставлено опорного пункту, але ми намагалися замінювати той шлях «Ураганами». Саме ці БМ-27 і виконували того дня завдання по мінуванню шляхів від російського кордону до осередків бойовиків у районі Харцизька і Зутреса. Коли це завдання було виконано, раптово надійшов наказ про нову ціль в секторі «Д». Нові цілі знаходились на відстані приблизно 35 кілометрів від вогневої позиції цієї батареї. В районі Амвросіївки один із наших підрозділів потрапив під жорсткий обстріл з ворожої мінометної батареї і був заблокований. Наші її виявили і надали координати її розташування. Нашим завданням було підтримати їх вогнем і знищити ворожі міномети. Для наведення на ціль необхідно виконати деякі певні дії, і саме це було причиною півгодинної затримки на позиції. Після першого відпрацювання пакети були ще гарячі і виконати налаштування головки розкриття касетного набой було неможливо, оскільки до неї неможливо було доторкнутись від високої температури. Затримка з очікування тривала близько півгодини. Батарея все ж таки спромоглася навестися і відпрацювати, після чого їй було наказано залишити позицію і відійти. На жаль, вони не встигли цього зробити. Бойовий досвід здобувається важко. Замість того, щоб відразу покинути позицію і вже потім приводити установки в похідний стан, реактивщики робили усе, як на полігоні. Спочатку склалися. Потім вишукувались в колону і лише тоді почали рух з позиції. Дві установки встигли виїхати на дорогу, а задні дві машини накрило ворожою реактивною артилерією.

Швидкість відповідного вогню пояснюється тим, що майже уздовж усього українсько-російського кордону на бойовому чергуванні стояли російські «Урагани», які постійно завдавали ударів по території України і достатньо ретельно контролювали усе в зоні своєї досяжності. Так само приблизно в той же час були уражені й «Урагани» 8-го армійського корпусу, які щойно відійшли з силами сектору «Д» до Кутейникового. Установки були пошкоджені, але їх вдалося вивезти з зони бойових дій».

Командир саперної роти 51-ї ОМБр Віктор Мироненко:

«23 серпня 2014 року ми поверталися від бази в селищі Березове до свого підрозділу, розташованого на комбикормовому заводі в Кутейниковому. Наш шлях пролягав через Старобешеве. Звідти була пряма дорога на Амвросіївку, яка проходила поруч зі Старобешівською лікарнею. Це було ще вдень, коли більшменш було видно. Біля самої лікарні ми побачили реактивну установку БМ-27 «Ураган». Мені ще, як кадровому військовому, кинулось в очі, що машина була не фарбована. Під час проходження мною служби в Збройних силах, нас завжди навчали, що техніка має бути пофарбована у відповідний колір. А цей «Ураган» був цілком однотонним. Було помітно, що ця машина була пофарбована ще за часів СРСР. На ній не було ніякого камуфляжа. Лише стара вицвіла фарба. Великі фари базового шасі ЗІЛа ні з чим спутати неможливо. Свого часу «Урагани» стояли біля нас в селищі Дачне і, крім того, я бачив «Урагани» на показовому занятті у 2012 році і тому сплутати їх будь з чим не міг.

Під час подальшого руху, вже за селищем Новокатеринівка, ми побачили, як палають поля. Також в одному місці в полі праворуч від дороги горіла одна реактивна установка БМ-27. Я тоді ще водію наказав швидше проїжджати цю ділянку траси, бо

Уражений БМ-27 6-ї реактивної батареї Ігоря Остапенка

боявся, що почнеться детонація боекомплекту. Той «Ураган», як мені здалося, горів праворуч від дороги не далі ніж 50—70 метрів. Машини горіли вже в сутінках, але ще не в темряві.

Далі, по ходу руху, в селищі Осикове ми зустріли бійців з обстріляної тилової колони нашої бригади. Як нам згодом повідомили ці бійці, їх колона рухалась до розташування 3-ї БТр в селище Дзеркальне і їх обстріляли з мінометів. Так сталося, що загальна колона під час обстрілу рушила далі, а ці двоє військових, які переховувались від обстрілу, залишилися в цьому селі. Саме їх ми підібрали, пообіцявши підвезти до Дзеркального. На східній околиці селища Осикове ми знову зупинилися і ще десь півгодини чекали, поки десь попереду закінчиться обстріл. Коли вже остаточно сутінки змінилися темрявою і гуркіт вибухів припинився, ми вирушили по шляху в бік Кутейникового. Тоді ми думали відразу завезти підібраних бійців до Дзеркального, але в темряві не побачили поворот до цього селища (рухались з вимкненими фарами) і приїхали прямо до нашого розташування на завод у Кутейникове».

■ Висування батальйону «Миротворець» до Іловайська

Всеволод Стеблюк, керівник медичної служби батальйону «Миротворець», в 2014 році — полковник міліції, професор кафедри криміналістики і судової медицини академії МВС:

«Напередодні Дня Незалежності 23 серпня 2014 року наш батальйон «Миротворець» прибув на місце дислокації під Іловайськ. Перед самим відрядженням, до речі, 52 бійця батальйону написали рапорти про звільнення з батальйону. Що ж, позбавилися баласту. Поїхали самі надійні хлопці. Самі кращі. Розташувалися в піонерському таборі десь в сорока кілометрах від Іловайська. В той самий вечір до нас навідалися співробітники Служби безпеки України і попередили: «Маємо достовірну інформацію, що через державний кордон зайшли дві російські батальйонно-тактичні групи. Близько сорока одиниць техніки».

— Що робити будемо? — запитує у комбата Андрія Тетерука.

— Будемо помирати героями, — пожартував Андрій.

Як у воду дивився. На цьому ми трохи заспокоїлися. Приїхав генерал-лейтенант С. А. Яровий — на той час заступник міністра МВС, і довів до нас наказ: «Потрібно буде провести зачистку після штурму Іловайська. Спочатку піде армія, Національна гвардія, а ви потім зачистите. До вечора. Увечері повернетесь. Усе буде добре!»

■ **Висування 1-ї ротно-тактичної групи 92-ї ОМБр на допомогу Іловайському угрупованню**

Водій ЗІЛ-131 ТРМ-А 1-ї РТГр 92-ї ОМБр Андрій Микитенко:

«13.08.2014 року командир вишукував підрозділ і повідомив, що потрібні дванадцять добровольців для поїздки в зону АТО для допомоги нашим підрозділам. З більше ніж сто чоловік вийшло лише п'ятнадцять. З них відібрали дванадцять бійців і дали десять днів на підготовку техніки та екіпіровки. Техніку отримували зі складів. Усю її ретельно оглядали, ремонтували і перевіряли, щоб у відповідальний момент вона не підвела. 23 серпня ми висунулися на залізничну станцію Малинівка для завантаження у військовий ешелон.

Вранці 24 серпня 2014 року ми вирушили залізницею через Харків (де стояли на ПЗВ близько 2-х годин, без бойової охорони), Лозову і Синельникове. В Харкові отримали від командира зведеного взводу матеріального забезпечення, позивний Кеша, наказ зайняти пункт охорони в кінці ешелону. Моя машина була на платформі останньою, і саме тому ми з Дмитром Рябовим сиділи в кабіні авто протягом всього часу пересування ешелону. Під час зупинок, коли виходили патрулювати, мали можливість ближче познайомитись з іншими бійцями нашої групи. Серед

Бійці 1-ї РТГр 92-ї окремої механізованої бригади. Автор фото Андрій Мудрак

них був і Василь Васильович Лепетюха, який пройшов Афганістан, і у важкий час пішов захищати Україну добровольцем в нашу бригаду. Тоді ми і гадки не мали, про те, що Василь Лепетюха за кілька днів (28 серпня) загине поблизу села Новоазар'івка.

Вивантажувалися на станції Чаплине Дніпропетровської області. Перша поломка техніки, яка зупинила колону, сталася в наступному селі Хуторо-Чаплине. Зламався БТР та пара ГАЗ-66. «Шишаріки» відремонтували, а БТР з підрозділом прийшлося залишити у місцевого фермера для ремонту (в подальшому він наздогнав нашу колону). Колона рухалася степовими дорогами та невеликими селами, не заїжджаючи в міста. Під час руху колони часу на відпочинок майже не було. Всі людські потреби здійснювали під час руху колони».

Водій бронетранспортера Євген Володимирович Семеринський:

«Збори почалися з ремонту бронетранспортерів з консервації. Часу на підготовку було мало. Деяких запчастин взагалі не було. Доводилось власним коштом і за допомогою друзів закуповувати запчастини, інструмент і необхідні ремонтні комплекти до техніки. Військовий однострій здобували так само.

Ротно-тактичну групу зібрали з метою прориву Іловайського оточення з добровольцев. Контрактники, які перебували в бригаді, в переважній більшості відмовились від цього завдання. Тоді керувати бронетранспортерами сіли звичайні водії, які доволі опосередковано розумілися на такій техніці, як БТР-70. Увечері перед відправкою з 11 бронетранспортерів заводилися і більш-менш працювали лише сім. До ранку в ешелон завантажили усі 11 бронетранспортерів.

Хлопці увечері вимагали від комбрига офіційного документування і примітки з печатками в військових квитках про те, що ми вирушаємо в зону антитерористичної операції. Я просив дати справні бронетранспортери, або дати час на їх ремонт і підготовку. На що комбриг здивувався і сказав, що колона готова до маршу. Я свого часу вздовж Афганського кордону по сопках багато кілометрів намотав в бойових 1988—1990 роках і знаю, що таке їхати на несправній техніці. Мій бронетранспортер не доїхав навіть до вантажної платформи на залізниці. Після консервації потрібно перетягувати головку блоку циліндрів. Цього не було зроблено, в результаті чого прокладку головки блоку пробило, і вода почала потрапляти в камеру згоряння двигуна.

Я про це доповів, і тоді, щоб остаточно не загробити двигун, БТР повернули в Башкировку, а мені пригнали інший бронетранспортер. В новій бойовій машині один двигун був після капітального ремонту, а другий двигун майже дихав на ладан. Тиск мастила — 0.8 на прогрітому двигуні — це аварійна ситуація. Окрім того, кулемети привезли окремо і вони не ставали в штатні місця. Три доби ми їхали і постійно зупинялися на марші з причини перегріву двигунів. Через течу мастила і води ми були змушені час від часу зупинятися, щоб двигуни охолонули. Потім знову наздоганяли колону. Вночі намагалися встановити на штатні місця кулемети. Спати доводилося на ходу. Неодноразово засипав за кермом, але вчасно просинався. Десант спав прямо зверху на броні.

З самого початку маршу їли лише сухі пайки, від чого дуже швидко ставали шлунки. Усі були дуже змучені і втомлені».

Боєць 1-ї РТГр 92-ї бригади:

«Після формування колони, вона вирушила в напрямку Новопавловки, а потім повернула до Курахового. Особовому складу повідомили, що є наказ забезпечити прикриття місцевої ТЕЦ (теплової електростанції) і водосховища.

Далі почалися незрозумілі тридобові маневри по сільській місцевості. В районі Мар'їнки почалася війна. Колона вийшла до позицій українських артилеристів, які з САУ і ракетних установок «Град» вели перестрілку з противником. Вони стріляли, і по них стріляли... Саме тут ми дізналися, що вирушаємо під Іловайськ...»

Боєць 1-ї РТГр 92-ї бригади Олександр Шишкін:

«У підрозділі служили переважно мобілізовані. Контрактників було троє з 20-ти чоловік підрозділу. Дехто з бойовим досвідом. Разом зі мною служили мужні люди!

Пам'ять постійно повертає в серпень 2014 року. А саме в той час, коли натовп дорослих чоловіків, серед яких був і я, зібрався в «секретному» лісі під Харковом захищати Україну. Я якийсь для себе відзначив, що чоловік, одягнувши форму військового (неважливо, яка у нього освіта, чим він займався в мирний час і скільки він заробляв), перетворюється на такого собі 18-річного підлітка. Вибачте за правду, в армії є просте (не маючи відношення до медичного діагнозу) слово — «дебіл», який всім нама-

гається показати, який він ВОЇН. Як він все вміє і головне ВСЕ знає, незважаючи на гастрит, радикуліт, пивне черевце, аденому і повну відсутність фізпідготовки останні років 20—25.

У серпні 2014 року було ще цікавіше: всі думали, що зараз ми швидко повоюємо, і всі такі герої підемо по домівках, і нас всі будуть любити і поважати так, як нам розповідали в совкових фільмах про Другу світову війну. Та й війна в цьому «секретному лісі», ясна річ, виглядала як у кіно, де «хороші хлопці» завжди перемагають.

І ось настав момент, коли прийшли і сказали, що, мовляв, «Ви виграли захоплюючий Тур на схід» і треба збиратися і йти. Але поки не всім. Зібралися, занурилися і поїхали. Їхали весело з примовками-жартами про те, як ми швидко і якісно «усіх переможемо»! Вивантажилися і поїхали (але не далеко). Перестав їхати БТР — у нього вийшла з ладу система охолодження. Величезна подяка мешканцям містечка Чаплине, які за пару годин відновили і відремонтували наш бронетранспортер, який зміг дожити до свого фіналу і згодом витягнути нас».

Медик 1-ї РТГр 92-ї ОМБр Олександр Кравченко:

«Особисто я вважаю, що дуже важливо зберегти правду саме заради отих хлопців, які тоді назавжди там залишилися. Я нічого не приховую і називаю речі своїми іменами. Я можу відповісти за кожне своє слово. Й усі, хто мене знає, добре це знають і розуміють. Тому що історія з нашою бригадою зовсім сумна, і нічого гарного там взагалі немає.

Почалося все з того, що ми завантажилися під Чугуєвим на залізничній станції Малиновка в селищі Коробочкине 23 серпня 2014 року. Погрузка на рампи. На одну з останніх платформ завантажили дві наших медичних машини. Одна «шишарік» і «таблетка» УАЗік. В нашої медичній групі було дві лікарі — Юрій і Костянтин Даниленки, а також я (фельдшер) і один санінструктор Володя Галушко. За нашими медичними автівками були закріплені два водія. Володя Караблінов керував «таблеткою» УАЗом, а Валерій Яненко вантажним ГАЗ-66.

Коли ми вирушали до Іловайська, усі бійці й офіцери були переписані по конкретним підрозділам. У командирів підрозділів нашої ротно-тактичної групи були усі списки особового складу. По кожному підрозділу ми заповнювали анкети по особливим прикметам — татуювання, шрами, родимки і таке інше. В анкеті

було зазначено, чи є, чи немає родичів на окупованій території і в Російській Федерації. Були зазначені усі контакти родичів і близьких. Тобто там така цікава була анкета. Документи були розподілені окремо по кожному підрозділу і поіменно. Це вже потім, коли ми воювали, то такою херньою вже ніхто не займався, а перед Іловайськом подібні анкети ретельно заповнялися і зберігалися. Коли я почув про офіційні цифри особового складу, який складав нашу колону, а саме про 186 бійців, то це мене дуже обурило. Ці цифри взагалі не відповідають дійсності. Списки особового складу були серед інших документів в нашій медичній роті. В нашому медпункті вони знаходилися у командира нашого медичного пункту Юрія Даниленка. Згідно з документами, які на той час у нас знаходилися, наша ротно-тактична група складалася з 276 бійців і офіцерів. До ешелону було завантажено чотири танки, одна бойова машина піхоти, десять бронетранспортерів, три самоходно-артилерійських установки й одна «Акація». Також було багато і транспортних вантажівок. Піхота, мінометники, ще і ми санітари-медики на ГАЗ-66, і ще машини «швидкої допомоги».

Не можу сказати, яким чином формувався залізничний ешелон, але ми доволі довго каталися залізницею спочатку по Харківській, а потім і Дніпропетровській областях. Запам'яталися станції Селидове, Павлоград і ввечері вивантажувалися в Чаплиному. Щойно насунулися сутінки, над нами почав літати безпілотник. По рації було чутно повідомлення: «Увага, над нами помічений безпілотник».

Ми трохи подрімали і під ранок нам надали команду вирушати. Колона вишукувалася і ми виїхали в напрямку Донецької області. Досить довго, майже цілий день, ми крутилися незрозумілими шляхами по Дніпропетровській області. Рухалися через села, назви яких я вже навіть не згадаю. Люди дуже тепло нас зустрічали і проводжали з радісними вигуками й українськими прапорами. Вздовж дороги нас вітали бабусі, жінки, діти і підлітки. Було дуже приємно від такої підтримки. Потім вже ввечері ми зупинилися на якійсь долині. Мап місцевості у нас тоді не було і тому не можу навіть сказати, де це відбулося. Запам'яталося лише те, що там було дуже багато обгорілої і пошкодженої військової техніки. Це було десь на кордоні Дніпропетровської і Донецької областей. Там ми поповнили запаси води, заправили транспорт і техніку і більш-менш нормально повечеряли. В той

день ми спостерігали, як з боку Донецької області поверталися частини Збройних сил України на роздובаній і пошкодженій техніці. По обличчях бійців було видно, що там, звідки вони вийшли, справжня війна».

■ **Загострення загальної ситуації в місті Іловайськ у зв'язку з повідомленнями про вторгнення військ Російської Федерації на територію України**

Молодший сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Вранці 23 серпня 2014 року наша група приймала участь в повній зачистці західної частини Іловайська усіма наявними силами, які знаходилися на той час у місті. Наша група здійснювала зачистку в супроводі бойової машини піхоти № 136 17-ї танкової бригади, яка мала назву «Наdejда». Командиром бойової машини піхоти був Сергій Черкашин. Треба зазначити, що радіозв'язку між добровольцями і бійцями ЗСУ в бойовій машині піхоти ніякого не було. Заради цього на башту «Надежди» посадили бійця батальйону «Дніпро-1» Віталія Сову, який отримував по рації доповіді від дозорних розвідників попереду і доводив цю інформацію до екіпажу БМП. У такий спосіб відбувалось і корегування вогню БМП по підозрілим ділянкам, які потрапляли нам під час зачистки. Попереджаючи події, хочу зазначити, що цій бойовій машині піхоти не вдалося вийти з оточення, але екіпаж і десант, дякувати Богові, повернулися додому живими. Боець Артем Чирва, який належав до складу десанту цієї БМП, згодом пригадував: «Це була моя бега. Я піхотинець. Моє місце було в десантному відсікові. На ній ми воювали в Іловайську, на ній ми проривалися з оточення по так званому «зеленому коридору» і потрапили у полон, коли нас оточили «іхтамнети». Так вийшло, що частина колони від нас відірвалася, а частина відстала, а наша 136-та БМП опинилась по центру».

Але ж усе це відбувалось потім, а поки що БМП № 136 «Надежда» і її екіпаж виконували спільну справу по зачистці приватного сектору в місті Іловайськ.

Після успішної зачистки усього приватного сектору міста, який знаходився на східному боку від залізничних колій, стало зрозуміло, що тримати під постійним контролем усю територію у нас просто не вистачає людських ресурсів. Занадто велика територія. В міських умовах потрібно було більше людських ресурсів.

17-та танкова бригада. БМП № 136 «Наdejда» під час зачистки міста Іловайськ
23 серпня 2014 року

Незважаючи на те, що 22 серпня 2014 року на допомогу прибула рота «Світязь» і бійці батальйонів «Херсон» і «Івано-Франківськ», повністю контролювати зачищену територію було неможливо. Зачистити зачистили, а залишати на зачищеній території було нікого. Увесь особовий склад був розподілений поміж загальними базами, чергуваннями на постах спостереження і секретах, а також групами зачистки. Усіх час від часу потрібно було міняти на постах, а міняти було ніким. Саме тому після зачистки усі групи поверталися до місць свого постійного перебування, щоб міняти зміни на постах і секретах. Бійці батальйону «Херсон» після ранкової зачистки висунулися ближче до залізничних рейок і зайняли позиції у залізниці в локомотивному депо. Наступного дня їм у підтримку підійшли бійці батальйону «Миротворець» на чолі з Андрієм Тетеруком. До батальйону були також прикомандировані фріланс-продюсери німецького телеканалу ARD Георгій Тихий і Іван Любиш-Кирдей, які зафіксували багато унікальних моментів під час боїв в Іловайську і створили про це репортаж.

Ми чекали обіцяну допомогу і не розуміли, куди подівалася колона, яку ми обганяли на шляху від Старобешового до Многopілля ще дві доби тому, і де обіцяна допомога? Особовий склад усіх добровольчих підрозділів, які приймали участь в Іловайській

операції безпосередньо в самому місті, складав трохи більше чотирьох сотен бійців. Батальйон «Донбас» нараховував 192 бійця, «Дніпро-1» — до п'ятдесяти бійців, «Херсон» — 27 бійців, рота «Світязь» — 30 бійців, «Івано-Франківськ» — 27 бійців, «Миротворець» — 52 бійця. Також було чотири бойових машини піхоти з 17-ї танкової бригади і при них по шість бійців десанту з зведеної роти 93-ї механізованої бригади. Підступи до міста охороняли бійці 40-го батальйону «Кривбас» на ближніх підступах і бійці 39-го БТрО на дальніх. Окрім того, навколо міста несли службу бійці 51-ї механізованої бригади і численні зведені групи різних підрозділів. Окрім того, також були задіяні в деяких операціях бійці 73-го центру спецоперацій і бійці 3-го полку кіровоградського спецназу. В самому місті переважно діяли добровольчі підрозділи, особового складу яких не було достатньо, щоб зайняти і контролювати усе місто. Цифри, приведені вище, лише приблизні. Згодом саме вони згадувалися в деяких офіційних джерелах. Вони приблизно відповідають дійсності, оскільки в деяких підрозділах були ще не оформлені бійці, які не потрапляли до списків відряджених і ніде не фігурували. Таким чином, офіційні дані про особовий склад добровольчих частин в Іловайську трохи занижений.

■ Вихід частини штурмової роти батальйону «Донбас» до Многопілля

Заступник командира 1-го взводу 1-ї штурмової роти батальйону «Донбас» Дмитро Єсаулов:

«Щойно наша штурмова рота втратила Тараса і Шульця в один день, усі подальші виходи почали носити спонтанний характер. Із заступником командира батальйону підполковником Власенком у нас конфлікт був вже давно. Ми вважали його манеру спілкування з підлеглими неприпустимою, оскільки це неодноразово перетворювалось на сутички і жорсткі сперечання із взаємними образами. Бували випадки, коли штурмова рота майже в повному складі відмовлялась виконувати його накази, оскільки бійці роти на той час не мали ані поваги, ані довіри до заступника командира батальйону. Тобто на момент, коли замість пораненого Семена Семенченка керівництво батальйону перейшло до підполковника Власенка, певні непорозуміння між керівництвом і бійцями вже були загострені. Протягом декількох

днів після 19 серпня 2014 року, чітких наказів і розпоряджень для 1-ї штурмової роти не надавалось і усе зводилось до пересування по вулицях на західному боці міста, обстрілі прилеглих лісосмуг і переховування від артилерійських обстрілів після того, як нас накривають на відході. Невдовзі після зникнення командира нашої штурмової роти Тараса Костанчука, йому вдалося, за допомогою небайдужих місцевих мешканців, вийти на зв'язок по телефону і попередити нас, щоб в жодному разі не висувалися до опорного пункту, який знаходився на виїзді з міста в напрямку Кутейникового, оскільки там вже чекають і усе заздалегідь підготовлено для зустрічі і навіть на випадок, якщо його вдасться захопити. У Тараса була інформація, що ворог достатньо інформований о наших силах і готовий до будь-яких наступальних дій».

Командир взводу батальйону «Донбас» Віталій Яцик:

«Я наполягав на тому, що людей потрібно виводити. На офіцерських зборах я оголошував, що потрібно або підкріплення, або виводити людей. Потім же привезли вас (мається на увазі батальйон «Дніпро-1». — *Авт.*), привезли роту «Світязь», які взагалі перший раз опинилися під вогнем і в бойових умовах. З усієї поваги до цих бійців, назвати ці підрозділи значним підсиленням, на яке ми тоді розраховували, дуже важко. Так. Там були великі хлопці, але на той момент вони ще були не обстріляні і не готові до ведення бойових дій. Коли на День Незалежності зачистили блокпост на в'їзді в місто з боку Кутейникового, там залишили для утримання позицій бійців батальйону «Дніпро-1», роти «Світязь» і дві бойові машини піхоти Андрія Кашуби. Після відходу наступного дня звідти «Дніпра» і «Світязя», обидві бойові машини залишилися на одинці і виходили самостійно з боєм без прикриття піхоти. З цього приводу біля школи дуже нервував Андрій Кашуба, і я дуже добре його розумію. Він переймався щодо своїх підлеглих, техніку й особовий склад. Я пропонував висунутись їм на допомогу, але невдовзі по рації доповіли, що техніка з боєм також відійшла».

Виконуючий обов'язки командира батальйону «Донбас» підполковник В'ячеслав Власенко:

«Я вважаю, що варто писати всю правду. Так, як було реально, нічого не прикрашаючи, а інакше це вже буде художня література, а не реальні події того часу. Цивільних людей, які

ніколи не стикалися з бойовими діями, легко ввести в оману і вигадати виключно героїчну історію, але з тих, хто реально воював, ніхто не повірить, якщо ти напишеш, що там все було виключно гладенько і без хмаринки. Спогади мають бути чесними і відвертими. Подобаються вони комусь чи ні, але саме в цьому їх цінність.

Звісно, що про окремі моменти війни ніхто ніколи не згадує і не описує в художніх творах, тому що у читачів може виникнути розчарування в деяких «героях». Але все ж таки це необхідно зробити для того, щоб показати дійсне обличчя війни і ті психологічні і психічні проблеми, які виникають під час справжніх бойових дій в надскрутних і майже безнадійних умовах. Я розумію, що усі люди різні і рівень психічного навантаження у кожного може бути свій, але моє особисте переконання залишається твердим і непохитним — за будь-яких обставин має зберігатися дисципліна і чітке виконання наказів. Особливо в самих скрутних ситуаціях. Втратити контроль над підлеглими — означає поставити під загрозу життя усього підрозділу і саме тому до будь-яких проявів відмови виконання наказу, або випадків непокорі, в мене відношення жорстке і безапеляційне.

Це було в школі. В той час, коли тимчасово виїжджав у Многопілля до штабу сектору, де ми обговорювали з Хомчаком, як будемо виводити людей, деякі з втративших тимчасово здатність тримати себе в руках бійців створили план, за яким хотіли мене усунути фізично, шляхом знищення. Це сталося з причини моєї жорсткої позиції відносно неможливості залишати зайняті позиції і самовільно залишати Іловайськ без наказу командувача сектору генерала Хомчака.

Тоді ніхто не розумів, або не хотів розуміти, що навіть малими групами ніхто не зможе вийти з оточення. Це означало, що усі, хто заважатиме стрімкому і непомітному руху малих груп, а саме поранені і низькоманеврені і частково пошкоджені транспорт, мають залишитись в місті на милість бойовикам, або бути знищеними ворогом. Це означало також підставити під удар й інші підрозділи, які знаходяться за містом і прикривають нас з інших флангів. Це означало звичайну зраду і прояв боягузтва і намагання врятувати особисто себе і тих, хто хотів і був в змозі просто втекти.

Минуло трохи часу й окремим бійцям повернулась здатність адекватно мислити і вони продовжили сумлінно виконувати на-

каз по утриманню своїх позицій. На жаль, дехто так і не зміг взяти себе в руки і досі намагається виправдати своє боягузтво якимись вигаданими причинами, сподіваючись обілитися і забруднюючи тих, хто став свідком їх боягузтва і паніки.

Після мого повернення зі штабу в Іловайськ, деякий час в штабі ще відчувалась напруга й атмосфера безнадії. Заступник командира батальйону «Дніпро-1» полковник В'ячеслав Печененко сів у куті спортзалу і на деякий час втратив контроль над своїми підлеглими. Я зв'язався з Юрієм Березою і наказав йому негайно прибути в Іловайськ і взяти під особисте командування свій підрозділ. Береза відповів, що він не може їм керувати, оскільки він є політичним лідером батальйону «Дніпро-1». Що він зараз переговорює зі своїм полковником по телефону і «все буде добре». Я повідомив Березі, що полковник не може керувати. Що «Дніпро-1» покинув усі свої позиції, які їм було наказано тримати, і відступив до мене на командно-спостережний пункт до школи. Вони навіть залишили блокпост на півдні Іловайська, який напередодні був зачищений спільними зусиллями декількох підрозділів. Незважаючи на усі мої доводи, командир батальйону «Дніпро-1» Юрій Береза не залишив штаб сектору і не прибув в Іловайськ. На щастя, тимчасове помутіння у полковника Печененка минулося і він, взявши себе в руки, зміг керувати своїми підлеглими.

З проблемами психологічного плану тоді стикнулися майже усі. Командира роти «Світазь» Фацевича ми з контррозвідником разом поставили на місце і він нормально воював. У якийсь момент підпав під вплив негативного стану й «обличчя революції» Володимир Парасюк. Довелося на деякий час усунути його з КСП, щоб повернувся до тями і не заражав інших».

Тимчасово виконуючий обов'язки начальника штабу — першого заступника командира батальйону, майор Ніколов (Лермонтов) Михайло Михайлович:

«Цілком погоджуюся з друже Філіном. Саме так все і було. Але усі бажають залишатися героями. Я згадую очі деяких бійців і очі їх командирів. У них був панічний жах. На мене і моїх гранатометників вони дивилися, як на божевільних, що добровільно рухались на смерть. Це зараз вони, обвішані медалями й орденами, намагаються перекрутити історію заради своїх амбіцій і щоб приховати свій колишній жах. Відверті негідники

і боягузи нагороджені орденами лише тому, що вони там опинилися, а численна кількість справжніх скромних героїв, про це навіть не згадують.

На вечірній нараді в школі підполковником Власенком були зібрані усі керівники добровольчих підрозділів, які перебували в той час в Іловайську. Серед них був також я, а також один офіцер Служби безпеки України. До речі, на мою думку, цей офіцер СБУ — старший лейтенант Ігор Вадимович Центілов, являє собою приклад дійсно гідного офіцера.

Командири добровольчих підрозділів, за виключенням заступника командира батальйону «Дніпро-1» полковника Печененка, вказували Філіну невдоволення з приводу того, що Філін вкрай жорстко поводить стосовно них, і про те, що вони приїхали сюди не воювати (так як вони міліціонери і колишні вчителі), а наводити правовий порядок і захищати місто від посібників сепаратистів, а не битися з ворогом. Також ці офіцери збиралися скаржитися у засоби масової інформації на підполковника Філіна і на мене з приводу нашої жорстокості. Офіцери вказали свою недовіру підполковнику Філіну і наполягали на тому, щоб самим окремо вийти з Іловайська, не очікуючи інших. Мені довелося пригрозити командирам добровольчих підрозділів розстрілом у випадку непокори. Філін відповів, що ніхто без наказу місто не залишить, а такого наказу він не віддасть. Якщо звідси хтось і вийде, то лише усі разом і лише після того, як отримаємо відповідний наказ командуючого сектором генерал-лейтенанта Руслана Хомчака».

Заступник командира 1-го взводу 1-ї штурмової роти батальйону «Донбас» Дмитро Єсаулов:

«Жодного більш-менш гідно спланованого штурмового виходу, після 19 серпня 2014 року, не було. Слід зазначити, що до підполковника Власенка перша штурмова рота ставилась дуже погано. Серед особового складу першої штурмової роти почались поширюватись думки про недовіру підполковнику Власенку. В колективі було прийняте рішення про те, що накази Філіна виконувати не будемо. По його завданням виходити не будемо. Серед особового складу почався розбрід і вештання. Деякий час сиділи і спілкувалися між собою і врешті-решт бійці делегували мене, виконуючого за штатним розкладом обов'язки командира взводу, вирушити до штабу і вказати недовіру керівнику ба-

тальйону. Разом з Морозом ми вирушили до КСП батальйону, розташованому в 14-й школі. На невеличкому майданчику стояли командири взводів Віталій Яцик з Артистом. Ми пояснили їм ситуацію, яка склалась в нашому підрозділі. Вони відповіли, що в них виникають також схожі думки. Тоді я виказав бажання особисто пояснити цю ситуацію керівникам інших підрозділів, які на той час перебували в школі. Разом з грузинським добровольцем Іраклієм ми увійшли до штабу, де побачили Славіка Печененка, Тетерука, Фацевича й інших командирів. Були усі, окрім Філіна. В той момент він перебував у генерала Хомчака в Многопіллі. Тоді я звернувся до усіх присутніх: «Панове командири, є така необхідність поговорити з усіма вами. Є дані з протилежної частини міста про те, що заходить на укріплений район на виході з міста не можна в жодному разі. В нас немає достатніх сил для утримання усіх зайнятих позицій і майже відсутня можливість будь-якого маневру. Є пропозиція вийти зараз під Многопілля і там об'єднатися зі Збройними силами під підпорядкуванням генерала Хомчака. Підсилити розрізнені і розкидані опорні пункти, які зараз прикривають нас з тилу. Це дозволить нам отримати оперативний простір і перегрупуватись для подальших дій. Вже є данні про те, що ми знаходимось в першому колі оточення. Подальше перебування в місті не має жодного сенсу і ставить під загрозу усі сили, які тут перебувають. Я сам не військовий, але ви люди досвідчені. Самі знаєте і бачите, що відбувається. Робіть логічні висновки — на протилежний бік залізниці ми не перейдемо. Дорога до Кутейникового контролюється ворогом укріпленим районом. Поки що залишається лише відносно безпечний вихід з міста через селище Грабське. Зв'яжуйтесь з генералом Хомчаком і пояснюйте, що необхідно об'єднувати наші зусилля і діяти спільно, поки нас не оточили і не знищили остаточно. Якщо зараз цього не зробити, то за кілька днів будемо мати повне оточення і будемо виходити пішки дрібними групами з пораненими і загиблими на руках, оскільки, зважаючи на потужні артилерійські обстріли, за кілька днів увесь транспорт буде знищено. Тож, панове командири, приймайте рішення». Після моєї промови усі командири продовжили мовчки сидіти, не виказуючи жодної своєї думки, лише переглядаючись один з одним. Я звернувся до колишнього підполковника грузинської армії Іраклія: «От ти фаховий військовий. Викажи свою думку, бо командири мовчать. Якщо я в чомусь не правий, то виправ мене і скажи, в чому

я помиляюсь?» Іраклій (доброволець, керівник добровольчої розвідувальної групи добровольчого батальйону «Донбас». — *Авт.*) повністю мене підтримав і заявив, що він виходить з міста, оскільки перебування в ньому втратило будь-який сенс. Іраклі дійсно зробив так, як і сказав. 24 серпня 2014 року він виїхав з міста у супроводі полонених, яких ми взяли 19 серпня. Також вже тоді Іраклій виказав своє ставлення і свою думку стосовно того, що виказані мною проблеми будуть відчутні в місті вже за дві-три доби. Він також закликав командирів у штабі приймати вольове рішення. Спочатку командири мовчали, але потім хтось з них сказав, що це потрібно обміркувати, і що їм потрібен час на обговорення. Щоб не заважати їм думати, я вийшов на двір, де побачив двох наших взводних Ящика й Артиста. Невдовзі з Многопілля повернувся і підполковник Власенко. Коли він заходив у школу, то зробив вигляд, нібито мене взагалі не бачить, а взводним командирам наказав зайти на нараду до штабу.

Очікування тривало близько години. На той момент до школи підтягнулись ще деякі бійці нашої штурмової роти. Нарада тривала, а ми чекали, чим вона завершиться. Нарешті з дверей школи вийшли командири і ховають від мене очі. Я спитав у них: «Яке прийняли рішення?» Вони повідомили, що прийняте рішен-

Відчайдушні фотографи і репортери в Іловайській школі: Макс Левін, Георгій Тихий, Маркіян Лейсеко і Іван Любиш-Кірдей. Автори фото Юрій Михальський і Макс Левін

ня штурмувати блокпост на шляху до Кутейникового. На той момент частина нашого підрозділу прийняла остаточне рішення перейти в безпосереднє підпорядкування генерала Хомчака і я, звісно, виказав взводним своє обурення: «Я, значить, виступив делегатом з пропозицією до командирів, яку погодились обговорити, а вийшло, що підставився під трибунал і виявився панікером! Усі красавці, а я, врешті-решт, боягуз! Так? Таке от рішення ви прийняли?» Мої бійці також виказали своє обурення і непогодження з цим рішенням, розвернулись і пішли від школи. Ми вийшли до свого розташування, вантажимося в транспорт і, разом зі мною, п'ятнадцять бійців вирушаємо до Многопілля.

Діставшись до цього села, ми зустрічаємо командира батальйону «Дніпро-1» Юрія Березу. Він спитав: «Ви батальйон “Донбас”?» Я відповів, що так. «Хто старший?» Я доповів, що старший я. Береза тут же сказав, що в них прорив ворожої бронетехніки з десантом на броні і потрібне підкріплення. В мене лише п'ять бійців. Що будемо робити? Я доповів, що будемо приймати бій, друже командир. Береза відповів, що іншої відповіді навіть і не очікував. Він передав мені у підпорядкування своїх бійців і поставив завдання обладнати протитанкову засідку. Трохи згодом підтягнулися ще інші бійці «Дніпра-1», які супроводжували поранених з Іловайська і були залишені Березою в Многопіллі. Підполковник Власенко намагався виказати нас дезертирами і боягузами, але ті, з ким нам згодом довелось провести останні дні перед виходом по «коридору», можуть підтвердити, що більшість розвідувальних заходів навколо Многопілля здійснювали безпосередньо ми, або за нашою участю. Ми відслідковували російські колони, корегували вогонь нашої артилерії по 204-й висоті, з якої велись безперервні обстріли по Іловайську. Це може підтвердити керівник сектору «Б» генерал Хомчак і колишній командир «Дніпра-1» Юрій Береза.

Мушу визнати, що в мене тривалий час було накопичено достатньо багато об'єктивного негативу стосовно підполковника Власенка. Я був злий за події в Іловайську, за його вихід з оточення, за його пихате й упереджене відношення до особового складу, але згодом, зважаючи на подальші його дії і продовження керування підрозділом ЗСУ «Донбас-Україна» до сьогоднішнього дня на передових позиціях, в мене дещо змінилося ставлення до нього і навіть певним чином з'явилося певне відчуття поваги. Тож що було — то було. Усі були під певним емоційним і психологічним тиском і вчилися воювати в дуже важких і небезпечних умовах».

■ Вихід частини добровольців з міста Іловайськ

Цього дня особовий склад батальйону «Дніпро-1» в місті Іловайськ зменшився ще на дванадцять бійців. Групі добровольців під керівництвом Олександра Писаревського (Сігурд) з деяких особистих причин вкрай необхідно було бути в Дніпропетровську, і ця група, яка раніше прибула за запрошенням Юрія Берези на підтримку батальйону «Дніпро-1», залишила місто Іловайськ.

Командир окремого добровольчого загону «Сармат» Олександр Писаревський:

«Один з бійців нашої групи терміново мав бути в суді, і я теж. Дмитро Будим, який на той час перебував на підписці про невиїзд, мав негайно з'явитися в міліцію по місту мешкання. Тому ми вирішили з'їздити в Дніпропетровськ на два дні і повернутися назад. Я, крім того, мав ще привезти близько десяти бійців «Правого сектору» на підкріплення. Але до 23 серпня, перебуваючи в Іловайську, ми все ще вагалися: їхати в Дніпропетровськ чи залишитися в місті? 23 серпня ми прийняли рішення залишити Іловайськ, і після обіду, прийнявши в колону поранених військових і біженців (всього близько сорока осіб), ми виїхали з Іловайська через Грабське до Многопілля. Там відправили деяких біженців на їх приватних машинах вперед. Домовилися з командиром батальйону «Дніпро-1» Юрієм Березою про наше повернення за два дні і розповіли про обстановку в Іловайську. Завезли в Центральну районну лікарню Старобешевго поранену бабцю і поїхали на Дніпро. Підкреслюю, що виїхали з Іловайська ми тільки після того, як отримали дозвіл від Юрія Берези. 23 серпня вночі ми приїхали в Дніпропетровськ. На жаль, повернутися нам вже не вдалося. Кільце замкнулося і дістатися Іловайська вже було неможливо».

(Сам Юрій Береза розповідав про те, що ця група бійців-добровольців діяла цілком автономно і самостійно прийняла рішення про участь в операції і про залишення Іловайська, не питаючи в будь-кого дозволу. Залишається відкритим питання, чи дійсно могли відбуватися судові засідання в ті вихідні і святкові дні 2014 року, на які поспішав командир групи Олександр Писаревський, але саме з того часу почали поширюватись чутки про те, що частина батальйону «Дніпро-1» намагалася втекти з Іловайська. — *Авт.*)

Особового складу в місті Іловайськ ставало менше і менше, а задачі залишалися ті самі. Кількість особового складу також зменшувалася за рахунок поранених, яких до певного часу евакуюювали з Іловайська до Старобешового і далі на Дніпропетровськ. Окрім того, до нас вже тривалий час доходили чутки про те, що з боку Росії готується вторгнення танків на допомогу Донецьку, який на той час перебував майже в повному оточенні. Також говорили про те, що підрозділи, які прикривали наші тили, періодично вступають в бої і піддаються масованим артилерійським обстрілам як з боку незаконних збройних формувань, так і з боку Росії. Російські загарбники й українські зрадники намагалися спільними зусиллями розбити нашу оборону і розблокувати оточених терористів у Донецьку і Луганську. Тоді ми ще не знали, що це вже діяли регулярні частини російської армії. Родичі деяких бійців знімали розголос у засобах масової інформації та влаштовували пікети біля Дніпропетровської ОДА та Міністерства оборони в Києві, з метою привернути увагу до проблеми Іловайська. Головнокомандувач заспокоював мітингувальників, запевняючи, що на призволяще українських військових не залишать. У штабі заявляли, що ситуація в районі Іловайська під контролем. Антон Хорольський і Денис Томілович, спілкуючись по телефону зі своїми дружинами, намагалися їх заспокоїти і просили не здійснювати галас з приводу ситуації в Іловайську. Бійці втішали рідних і говорили, що у нас все під контролем: «Тримаємося. Не хвилюйтесь». Як виявилось згодом, це був саме той випадок, коли ЗМІ доносили нашим рідним і близьким більш точнішу й оперативнішу інформацію, ніж усвідомлювали її ми, перебуваючи безпосередньо в епіцентрі подій.

■ **Загрозлива ситуація з силами, підпорядкованими сектору «Д»**

Відповідаючи на питання військового оглядача Юрія Бутусова, керівник сектору «Д» генерал-лейтенант Петро Литвин зазначав:

«Інформацію про загрозливе скупчення російських бронетанкових і механізованих частин на кордоні з Україною ми отримували і передавали командуванню АТО регулярно. Також щодня повідомлялося про постійні артилерійські обстріли наших позицій з території Росії. Це було з першого дня, коли

я прийняв на себе командування сектором. Про загрозливу обстановку в прикордонному районі, про стан наших військ доповіді йшли щодня».

За словами генерала Петра Литвина, починаючи з середини серпня, російські підрозділи перекидалися на територію України і брали активну участь у бойових діях проти сил АТО: «Інформація про масштабне російське вторгнення в районі Амвросіївки, в результаті якого відбулося оточення наших військ під Іловайськом, була отримана з Державної прикордонної служби та наших джерел інформаційного агентства Цензор.нет 23 серпня 2014 року, напередодні Дня Незалежності. Приблизно о 14:30 ми доповіли про перехід російськими частинами державного кордону та їх просування в напрямку Амвросіївки. Далі протягом дня такі доповіді передавалися неодноразово. Ці дані повністю підтверджувалися інформацією від Державної прикордонної служби. Також інформація надходила і від окремих груп спецпідрозділів, які знаходилися поблизу наших кордонів. На чергову доповідь в штаб АТО про пересування російської техніки керівник штабу АТО генерал-майор Назаров коротко відповів: «Це все херня. Ми це вже проходили. Тримайтеся». Генерал Петро Литвин також зазначав: «Ввечері 23 серпня 2014 року я був викликаний на зв'язок через головний командний центр з керівником Генштабу. Оскільки він в цей момент знаходився в кабінеті міністра оборони України, мене з'єднали з міністром. Міністр заслухав інформацію і передав трубку командуючому АТО, керівнику Генерального штабу Віктору Муженку. Вислухавши мою доповідь про російський наступ і про обстановку в секторі, він відповів: «При зміні обстановки доповідайте встановленим порядком».

На шляху російського вторгнення я розгорнув свій єдиний резерв для спостереження і коригування вогню — кілька розвідгруп 3-го полку спеціального призначення. Позиції наших військ в районі Кутейникового постійно піддавалися артилерійським обстрілам, а 21 серпня 2014 року командний пункт був обстріляний з використанням РСЗВ «Ураган», в результаті чого загинули п'ять і отримали поранення дванадцять бійців, а частина техніки була знищена і виведена з ладу. На момент вторгнення, 23 серпня 2014 року, виконуючи завдання прикриття більш ніж ста п'ятидесяти кілометрів державного кордону, в моєму розпорядженні, згідно паперів, були наступні сили... Якщо судити по кількості, а не за назвою, це були невеликі зведені роти 28-ї, 93-ї і 51-ї ме-

ханізованих бригад, три зведені артилерійські батареї, 5-й батальйон територіальної оборони «Прикарпаття», допоміжна зведена рота 2-го батальйону територіальної оборони Рівненської області, шість неповних розвідгруп 3-го полку спецназу і група управління чисельністю в 60 чоловік. На висоті Саур-Могила діяла група розвідників, підпорядкованих командуванню АТО.

Загальна кількість всіх цих підрозділів не перевищувала 650 військовослужбовців. Згідно з бойовим завданням і розпорядженням командування штабу АТО, підрозділи були розкидані на широкому фронті і не могли надати один одному вогневу підтримку і взаємодію. У мене, як командира сектору, не було тактичної самостійності в діях. Накази командування АТО визначали не тільки координати розташування тих чи інших блокпостів, але навіть кількість підрозділів, які повинні були їх захищати... Після початку вторгнення і загрози охоплення військ з флангів почався відхід українських підрозділів — він відбувався без наказу. Ще 23 серпня 2014 року почали відхід підрозділи 28-ї механізованої бригади та батальйон «Прикарпаття». Рота 93-ї бригади так і не прибула у приписаний район і почала відхід 24 серпня 2014 року. Тоді ж почали несанкціонований відхід підрозділи 51-ї механізованої бригади. Вдень, 24 серпня, повну

Бійці й офіцери 39-го БТРО. Без головного убору Юрій Лисенко. Стоп-кадр відео журналістів «Дорожнього контролю»

керованість в секторі зберегли тільки артилерійські батареї 26-ї артилерійської бригади і мій штаб, які вийшли тільки за наказом, залишившись без будь-якого прикриття наземних частин. А в 20:30 ми отримали директиву зі штабу АТО про ліквідацію сектору «Д» до 24:00 і передачу всіх військ, що залишилися, сектору «Б». Все це було виконано відповідно до директиви.

Головною проблемою у відсічі російського наступу стало те, що ще задовго до російського наступу противник використовував недостатність наших сил у прикордонному районі і направив у наш тил велику кількість диверсійно-розвідувальних груп, які вели активні бойові дії, забезпечували противника точною інформацією про нашу дислокацію, нападали на колони постачання, блокпости і вступали в бій з нашими підрозділами. Найбільша активність противника відзначалася в прикордонних районах сектору «Д» і місці базування передового командного пункту в Кутейниковому. При цьому наші частини тривалий час проводили операції в умовах постійних ударів з двох сторін: як з території Росії, так і з боку населених пунктів, підконтрольних сепаратистам... Я не думаю, що основною причиною трагічних подій, що сталися, був тільки відхід без наказу батальйону «Прикарпаття» та підрозділів 51-ї механізованої бригади. Однак дії кожного командира й офіцера в секторі повинні отримати правову оцінку».

У цей день також відбулися події, які згодом стануть предметом палких суперечок і приводом для судових процесів. Саме в цей день нібито усі 326 бійців 5-го територіального батальйону «Прикарпаття» залишили свої позиції і вирушили в бік постійного місця дислокації — місто Івано-Франківськ.

На думку головного військового прокурора Анатолія Матіоса, командир батальйону Віталій Комар здійснив злочин, який став першопричиною серії подій, які суттєво вплинули на подальше оточення наших сил і викликали трагедію під Іловайськом. За його словами, батальйон покинув місце несення служби, оголив фланг і поїхав через всю Україну додому зі штатною зброєю на шкільних автобусах. При цьому бійці тричі не виконали наказ зупинитися від вищого керівництва.

Натомість, командир 5-го батальйону територіальної оборони «Прикарпаття» Віталій Комар вважає своє рішення вивести бійців із зони АТО правильним. За його словами, батальйон пробув у Донецькій області з початку липня 2014 року. Після

двох місяців масованих обстрілів з «Градів» Віталій Комар, як керівник підрозділу, прийняв рішення виходити з оточення та повертатися до місця дислокації в Івано-Франківській області.

«Ми вийшли з зони АТО тому, що техніка батальйону була розбита. Ми просто були невзможі виконувати бойові завдання без техніки. Єдиний наш БРДМ був розбитий під час обстрілів», — розповів Віталій Комар.

Пізніше з'явилась інформація про те, що військова прокуратура Південного регіону відкрила кримінальне провадження проти батальйону за статтею ухилення від військової служби. Натомість, бійці 5-го батальйону не вважають себе зрадниками чи дезертирами, пояснюючи, що опинилися лише з автоматами проти важкої військової техніки, а також російських «Градів» та «Ураганів».

Командир 5-го батальйону територіальної оборони «Прикарпаття» Віталій Комар:

«Я не жалкую про своє рішення, і ніхто мені не доведе, що я не правий. Що виходить, якби я привіз 200 трупів, то був би героєм? А коли привіз нормальних живих людей — то я дезертир?»

Боєць 5-го БТрО «Прикарпаття» Віталій Гордий:

«Увесь вихід від Новоіванівки Донецької області до Розівки Запорізької області зайняв добу. Пощастило лише з тим, що на шляху зустріли вантажний зерновіз, і завантажившись в цю вантажівку, усі 90 бійців 25 серпня дісталися Розівки. Тоді наш ротний підсів до водія в кабінку і попередив, що якщо водій вивезе до «сепарів», то він тут же в машині і покладе його: «Якщо мої хлопці ляжуть, то і тобі не жити». Під час руху іноді потрапляли під обстріли, але вийшли без втрат і усе було нормально. До самої Розівки нас ніхто не зупиняв. Тільки аж коли ми вже залишили Розівку, то аж тоді нас почали зупиняти. Наскільки ми тоді зрозуміли, нас намагалися повернути на ті самі опорні пункти під Амвросіївкою, які ми щойно залишили, оскільки не було ані можливості, ані засобів, ані сенсу повертатися туди, звідки ми щойно з таким трудом вийшли. Коли ми дісталися до загальної частини батальйону, то керівництво було дуже здивоване тим, що ми взагалі повернулися живі.

У той момент ніхто з нас не відмовлявся залишатися в секторі «Б». Ми лише наполягали надати нам будь-яку техніку. Дайте нам техніку, і ми залишаємося надалі. Нам почали обіцяти, що,

якщо ми зараз повернемося до своїх опорних пунктів, нам за декілька тижнів нададуть техніку і підтримку. Таке відношення і постановка питання викликали лише цілком зрозуміле обурення. Схоже на те, що ті, хто віддавав нам тоді накази, зовсім не усвідомлювали того, що відбувається. Знову повернутися туди, де майже немає зв'язку і засобів для надання відсічі? Це було безглуздо і було схоже на провокування нас до непокори.

Ходили якісь плітки про те, що у нас в батальйоні є одинадцять або дванадцять одиниць техніки, а комбат її кудись подів. Це також була брехня і, скоріш за все, заради того, щоб посіяти розбрат поміж нами і викликати недовіру до комбата. Від комбата вимагали звіту про якісь міфічні бронетранспортери, про які ніхто нічого не чув. Вважаю, це також була спроба спровокувати його на емоції.

З сорока автобусів, які були у нас з самого початку, врешті-решт залишилися лише дванадцять. У нашої роти взагалі жодного не вціліло.

Нас відразу відрядили до рівненського полігона і далі за бажанням, хто хотів далі служити, тих перевели до інших підрозділів, а тих, хто не хотів, відрядили додому. Щоправда, лише одиниці пішли служити далі. Більшість були контужені і деморалізовані. Я не знаю випадків, щоб на бійців чи офіцерів підрозділу заводили карні справи. Не було за що заводити. Прокуратура на рівненському полігоні лише опитування зробила. Лише, здається, на п'яťох відкрили карні справи, а чи мали вони якісь наслідки, я не знаю. Здається, жодна зі справ до суду не потрапила.

Що стосується головного військового прокурора Матіоса, то маю розповісти наступне: він такого репортерам розповів, що ми тоді були в тихому шоці. Я читав отой бред, про те, що направляли «муху» на гелікоптер Матіоса. Це повна брехня. Просто тоді Матіос послали куди подалі, оскільки він почав брехати прямісінько в очі. Зібрав усіх наших бійців і в присутності телебачення (згодом дізналися, що то був канал «1+1») почав заявляти, що приїхало лайф ньюз і ми своєю відмовою повертатися на захоплені опорники створюємо гарну картинку для російського телебачення. Типу того, що зараз російські репортери знімуть картинку про те, що ми тут балаган розвели. Матіос тоді клявся і божився, щоб ми повернулися на свої позиції і за два тижні до нас надійде техніка. Ми погоджувалися висунутись будь-куди, якщо техніку нададуть прямо зараз. Без техніки пішки і на ав-

тобусах знову лізти туди, звідки немає виходу — це божевілля. Потім вже в когось здали нерви і почалися взаємні образи.

Врешті-решт усе вгамувалося. З підрозділу зробили цапа-відбувайла і звинуватили в тому, що саме через нас створився Іловайський «котел». Підрозділ розформували і кінці в воду. Що цікаво, що комбату звинувачень так і не висунули. Він продовжує служити на передку. Дехто з бійців перевелися до інших частин і також продовжують служити.

Вже майже три роки колишні бійці 5-го батальйону спостерігають за тим, як на «Прикарпаття» вішають усіх собак за Іловайський «котел». При чому вішають ті, хто на День Незалежності 2014 року отримував посади і нагороди. А ми в той час чекали на підтримку. Наша смерть не зупинила б і нічим не допомогла б хлопцям в Іловайську і навколо нього. Якби ми залишилися на своїх позиціях в тих умовах, то було б ще на три сотні загиблих і полонених бійців більше, але користі ніякої. Повторюю — Матіос і Генштаб зробили з нас винуватців, щоб виправдати себе. Наша провина лише в тому, що ми тоді не загинули, намагаючись безпорадно чинити спротив механізованим російським колонам».

О 14:20 23 серпня 2014 року під час постановки задачі по телефону командир в/ч В0120 (5-й батальйон територіальної оборони «Прикарпаття») заявив, що зняв усі ввірені йому блокпости і рухається з особовим складом частини в напрямку Тельманового, а далі в напрямку населеного пункту Розівка. Про залишення району виконання бойового завдання особовим складом в/ч В0120 було негайно повідомлено керівнику штабу АТО і вжиті необхідні заходи по поверненню особового складу в район виконання бойового завдання.

О 23:00 23 серпня командир в/ч В0120 в письмовій формі відмовився виконувати бойове розпорядження керівника сектору «Д» і далі на зв'язок не виходив. Таким чином, о 14:20 23 серпня керівництву АТО стало відомо про те, що зі складу угруповання сектору «Д» вибув 5-й батальйон територіальної оборони «Прикарпаття» і, в підсумку, чисельність угруповання склала не більше 700 осіб.

(З проміжного звіту Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України)

Врешті-решт, окремі підрозділи, які мали після ліквідації сектору «Д» перейти в безпосереднє підпорядкування керівни-

кові сектору «Б» генерал-лейтенанту Руслану Хомчаку, не виконали цього наказу і залишили зону бойових дій. Для окремих підрозділів, які того дня вийшли з зони проведення антитерористичної операції, наказ про вихід надійшов лише наступного дня, але на той час вони вже були далеко від Іловайська, оскільки залишили позиції до офіційного наказу.

Відступаючи деморалізовані підрозділи підсилювали панічні настрої і певною мірою підривали боєздатність сил, які перебували навколо міста Іловайськ.

■ **Многопілля. Опорний пункт 39-06. Розташування штабу генерал-лейтенанта Руслана Хомчака**

**Заступник командира взводу 39-го батальйону
Сергій Неселевець:**

«23 серпня 2014 року мені зателефонував капітан Завадський з 28-ї ОМБр, частина якої розташовувалась неподалік від Кутейникового. Капітан повідомив, що з боку Амвросіївки рухається велика колона російської бронетехніки. Близько 130 одиниць. Також він повідомив, що протягом доби, або навіть кількох годин, ми можемо усі опинитися в оточенні. Я відразу доповів про цю розмову своєму командирі роти Юрію Лисенку, після чого ми пішли на доповідь до генерала Руслана Хомчака. Генерал нас вислухав і відповів, що прийняв до уваги наше повідомлення».

**Командир роти 39-го батальйону територіальної оборони
Юрій Лисенко:**

«Коли бійці 5-го батальйону «Прикарпаття» дізналися про те, що російські війська прориваються в бік Кутейникового, вони уночі 23 серпня 2014 року пішли з позицій. Просто розвернулися і пішли. 28-ма бригада дочекалася 23 серпня і повідомила нам про те, що росіяни вже підійшли впритул до Кутейникового».

Боєць-санітар 39-го БТРО Павло:

«Саме тоді стрімко почали поширюватись чутки про те, що 28-ма ОМБр повідомляє про колони російської бронетехніки, й усім радять переодягатися в цивільний одяг, кидати зброю і якнайшвидше тікати. Звісно, що повідомлення про те, що окремі частини 28-ї ОМБр терміново відходять від Кутейникового до Старобешового викликало і підсилювало панічні настрої. Багато хто тоді підпав під цей вплив».

Бійці на опорному пункті 39-06 розгортають гармати. Крайній праворуч — Юрій Лисенко.
Стоп-кадр відео журналістів «Дорожного контролю»

Боєць батальйону «Дніпро-1» Дмитро Булашенко:

«Я після отриманої контузії увесь час до виходу перебував біля штабу Хомчака. Я постійно чув усе, про що тоді йшли розмови. Пам'ятаю ту КШМку (командно-штабну машину на базі БТР. Використовувалась для зв'язку керівника сектору «Б». — *Авт.*) і бесіду Хомчака з Генеральним штабом. Хомчак доповідав, що так і так. У нас така от ситуація. Що нам робити? Подальші наші дії? Відповідь — «Тримати кругову оборону». Хомчак — «Поняв тримати кругову оборону». Кладє трубку і по радії усім переказує — «Усім підрозділам тримати кругову оборону. Повинні підійти на допомогу загальні сили ЗСУ. Тримаємося до підходу допомоги».

Це лише моя особиста думка звичайного рядового бійця, але я вважаю, що це була його помилка. Він же бачив, що генерал Петро Литвин відступив. Розвідка доповідає, що фланги змяті і немає нічого, що заважатиме нас оточити. Кордон пустий. Нічого нема. Я проти Хомчака нічого не маю. Я бачив особисто, як він людей вертав, які втікали, пострілом біля віску: «Суки! Зайняти позицію! Ви ж своїх кидаєте!» До останнього дня я був поруч з Березою і Хомчаком і спостерігав за їх поведінкою і діями. Не знаю щодо їх виходу з оточення, але я бачив, як генерал зупиняв тих, хто тікали ще до оточення. Хіба генерал має вести когось вперед? Хомчак їздив на такому жовтенькому «течку».

Саме ми їхали за генералом Хомчаком розвертати тікаючу коло-ну. В колоні рухалися бойові машини піхоти, вантажні «Урали» з зенітними установками. Збирались з'їб...тися. Хомчак у комбата того над вухом стріляв з пістолета і казав: «Під...р, повернись на позиції! Що ти робиш? Ти взагалі руйнуєш будь-який план для оборони, тварюка!» Я не знаю, хто то був за комбат і що то взагалі був за підрозділ. Ми просто їздили з генералом, як охорона. Хомчак хотів навіть розстріляти того комбата, а той відповідає: «Та пішов ти на х...й!» Хомчак не пристрелив того комбата, чи хто там він був. Не зміг».

■ Надходження підсилення до батальйону «Донбас»

Тимчасово виконуючий обов'язки начальника штабу — першого заступника командира батальйону, майор Ніколов (Лермонтов) Михайло Михайлович:

«Саме цього дня до нас приїхав Дед — Анатолій Анатолійович Крайнов. Він добровільно прибув з невеликою групою бійців батальйону «Донбас» в майже оточений Іловайськ, і я дуже вдячний йому за те, що він взяв тоді під своє керівництво залишки другої штурмової роти і розвідників нашого батальйону.

Заступник командира групи «Купол» Анатолій Крайнов — друже Дед

Загальне керівництво особовим складом на станції здійснював я, але з причини того, що мені особисто доводилося постійно брати безпосередню участь в окремих операціях, Дед брав на себе керування на час моєї відсутності. Ми дуже успішно діяли навколо станції і, на відміну від школи, в нас повністю були відсутні будь-які панікерські настрої або випадки занепаду бойового духу. Навіть під обстрілами і в умовах оточення ми мріяли про штурм східної частини міста і були переконані в тому, що ми переможемо, і ніхто не збирався відступати.

Після того, як наші бійці повернулися зі східної частини міста до школи, взвод Віталія Ячика також повернувся з залізничної машинної станції до школи. Станція знову на деякий час перейшла під контроль бойовиків. Після того було здійснено ще декілька спроб зайняти цю позицію і, врешті-решт, 23 серпня 2014 року бійці батальйону «Донбас» остаточно зайняли станцію і утримували її до самого виходу з оточення».

Боець батальйону «Донбас» Юрій Михальський:

«В Іловайськ ми приїхали останніми з нашого батальйону. Це було 23 серпня 2014 року. На базі нашого батальйону в селищі Курахове командир колони Фелікс наказав мені сідати в кабінку вантажного паливозаправника «Уралу» в якості охоронця автомобіля. Чесно кажучи, було дуже стрьомно знаходитись біля великої бочки з паливом на колесах, але робити нічого — накази не обговорюються. Та й призначення нашої роти охорони саме таке — охороняти і супроводжувати. Водієм «Уралу» був новий боець нашого батальйону. Перед останнім блокпостом в селищі Грабське нових водіїв зняли з машин і повернули назад до бази. Мене призначили водієм вантажного паливозаправника «Урал». Хоча до цього я в своєму житті нічого більшого, ніж УАЗ, не водив.

На броніку в мене висіло дві рації — батальйонна і ротна. Я запросив когось на допомогу і тоді відгукнувся мій, тепер вже брат, Євген Гуділов з позивним Ворон. Під час руху по шляху я пожартував, що раніше ми були екіпажем УАЗа, а тепер у нас цілий «Урал». Ростемо. Таке собі «підвищення» по службі. Хоча, насправді, тоді було цілком не до жартів — поле, по якому ми їхали, накривали з мінометів, але вибухи лунали не дуже близько — метрів за 100—150.

Броньований інкасаторський автомобіль, який використовували в якості швидкої медичної допомоги зі снайперським кульовим влучанням в водійське скло

У дорозі, під час руху, раптово зламалася педаль акселератора. З цієї причини ми відстали від загальної колони і трохи затримались. Для налагодження машини потрібно було зупинитись, і ми заїхали в лісосмугу, щоб не привертати уваги ворога. Ворон вискочив з машини й охороняв, а я лагодив педаль. Полагодив. Пощастило, що хоч згодом, коли наздоганяли своїх, правильно повернули на розвилці. Якби тоді повернули не в той бік і приїхали б, то мабуть зараз я вже нічого не згадував би.

Їдемо далі за ошадбанківським інкасаторським броньованим фордом, зі слідом від кулі на бічному водійському склі. Нарешті дісталися міста. В Іловайську, біля чотирнадцятої школи, нас зустрів один з командирів нашого батальйону. Обматюкав. Сказав, що нам тут паливо нахер не потрібне. Потім, коли я йому пояснив, що я всього лише водій і виконував наказ, він заспокоївся і наказав прибрати машину подалі від школи. Спасибі одному з офіцерів — допоміг. Це був друже Богун.

Під час «паркування» машини, коли ховали її під абрикосою, збили деревом праве дзеркало, але машину сховали. За пару годин розпочався артобстріл, який тривав дві з половиною години. Багато машин біля школи тоді погоріло. Якби повний палива «Урал» був біля школи — біди було б набагато більше. Говорили,

що цистерна була не повна, але того, що там було — вистачило б на дуже потужну пожежу. Того вечора згоріло багато нашої техніки і лише якимось дивом не згорів мій «Урал». З повагою, Мішка. Рота охорони (санітар, водій, стрілець)».

■ Батальйон «Дніпро-1» у місті Іловайськ напередодні Дня Незалежності

Молодший сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«На другий день перебування на території дитячого садка ми знайшли при зачистці будинків генератор і забезпечили заряджання радіостанцій прямо на території дитячого саду, не турбуючи цією проблемою колег з батальйону «Донбас». В одному з невеликих сараїв розмістили пункт заряджання радіостанцій. Від цього ж генератора через квартиру у вікні кухні кинули дроти мережевого подовжувача в будівлю дитячого садка і забезпечили світлом і частину будівлі.

Слід зупинитися на питанні забезпечення. Під час початку операції в самому Іловайську перед підрозділами гостро виникли проблеми, які заздалегідь неможливо було передбачити, але які потрібно було вирішувати. Для забезпечення заряджання тих же радіостанцій і телефонів потрібні були не тільки генератори, а й мережеві подовжувачі. Крім того, була проблема з побутовим газом, лампочками, електричними дротами, інструментом, харчуванням, мастилом для автомобілів і багато інших необхідних потреб, без яких виконання бойових завдань було неможливе. Всі ці питання вирішувалися на місці шляхом огляду і вилучення необхідного з будинків і магазинів, які залишилися без господарів, або були пошкоджені внаслідок обстрілів. Прямо біля школи розташовувався занедбаний автوماгазин, в якому знайшлося мастило для коробки передач «Халка» і сякий-такий інструмент. Через кілька днів магазин був повністю зруйнований під час артобстрілу. Паливо знаходили в льохах, а предмети побутової необхідності — в безгосподарних будинках.

Кожного дня, приїжджаючи в школу, я помічав нові сліди руйнувань і залишки спалених автомобілів у дворі школи. Цілих стекол у вікнах школи ставало все менше, а пробоїн і дірок у дахах господарських розбудов на шкільному подвір'ї все більше. Недалеко від школи поруч з перехрестям вулиці Ломоносова

Знищений український ГАЗ-66 і зенітна установка ЗУ-2 поблизу Іловайської школи на розі вулиці Ломоносова і провулка Маяковського

і провулка Маяковського розташовувався один з постів бійців батальйону «Донбас» з зенитною установкою ЗУ-2. В один з днів, проїжджаючи повз цього перехрестя, я побачив розбиту нашу зенитну установку і згорілий поруч з нею вантажний автомобіль ГАЗ-66.

Спілкуючись з бійцями «Донбасу», ми знали про те, що по периметру зайнятої нами частини Іловайська розставлені сигнальні міни та розтяжки. Сапер 91-го окремого полку оперативного забезпечення Віталій Черних з позивним Фітіль повідав історію про те, що, перевіряючи вранці сигнальні міни, він виявив, що дві з трьох зняті. Видно, що серед тих хто перебував на протилежному боці залізниці, теж були досвідчені бійці, а не тільки маргінали і наркомани, як про це повсюдно сповіщає наша пропаганда. Війна вчить боротися не тільки нас. «Сепари» теж зазнають втрат, але в той же час набувають і досвіду, або на їх боці воюють дуже освічені військові. Фітіль розповідав, що в його практиці був випадок, коли у сапера не було потрібного дроту для розтяжки, і він поставив сигналку на мідному дроті. Перевіряючи вранці свої розтяжки, сапер виявив, що розтяжка знята, а на місці сигнальної ракети висіла табличка «ЛОХ». Такі ось іноді кумедні випадки бувають.

Взагалі-то жарт и гумор дуже важливі на війні. Іноді вдалий жарт здатен підтримати і підняти настрій в таких умовах, коли більше немає ніяких інших засобів підняти бойовий дух. Гумор з боку побратимів надає надію на те, що усе не так вже й погано, і налаштовує на більш рішучі дії. Коли бійці певний час знаходяться під психологічним тиском від обстрілів, почуття гумору і сміх побратимів діє дуже позитивно на усіх оточуючих. Гумор завжди підтримував бійців у самих надважких умовах. Боець зведеної роти 93-ї бригади Геннадій Єфремов пригадував, що навіть під щільними мінометними обстрілами, іноді була нагода посміхнутися. Як приклад, наводиться випадок, коли один з бійців опинився під обстрілом у спальному мішку неподалік шанців у селищі Грабському. Коли усі бійці швидко пострибали в бліндаж, щоб захиститися від обстрілу, цей боець не зміг вибратися зі спального мішку і заповз в бліндаж, як гусінь, що викликало сміх і жарти від товаришів. Звісно, що коли лунає сміх, то для почуття страху вже немає місця».

■ Спроба добровольчих підрозділів здійснити штурм ворожого опорного пункту на шляху Іловайськ — Кутейникове

23 серпня 2014 року була зроблена спроба зайняти укріплення, який ми намагалися штурмувати 18 серпня з боку Многопілля, але тепер вже з боку міста. Ми, спільно з іншими підрозділами, вийшли до залізничної машинної станції на виїзді з Іловайська й очікували команди до наступу. Розвідка батальйону «Донбас» намагалася проглянути підступи до укріпленого району бойовиків, що уявляв собою комплекс оборонних споруд з чотириповерхової будівлі та двох блокпостів, а ми тим часом розташувалися на території залізничної машинної станції. Очікуючи наказу, ми лежали на землі під деревами і жартували. Намагалися таким чином підняти один одному настрій. Хтось хотів дізнатися, як французькою мовою буде «панове, я не мився сім днів». Сміх від жартів перемішувався з гучними кулеметними чергами, які лунали десь зовсім поруч.

Я розважався тим, що знімав все це на відео своїм телефоном. Сам факт зйомки теж викликав жарти з цього приводу. Я вирішив тоді якось прокоментувати зйомку на майбутнє, і почав ставити запитання хлопцям, хто і що скаже своїм ко-

ханим, коли повернеться додому. Сталкер, підвівши голову від землі, відповів:

— У мене дві улюблені — дружина і донька. Перше, що я їм скажу, що дуже їх кохаю.

Я спитав у Дена, що він скаже моїй дружині, коли ми повернемося, і Ден у жартівливій формі відповів, що поскаржиться моїй дружині на те, що я сильно його дістав за весь час відрядження. Сказано було дещо грубувато, але в цілому вірно.

Неподалік від нас були чутні автоматні черги. Їм відповіли з кулеметів бійці «Донбасу». Очікування закінчилося тим, що по нас почав працювати ворожий автоматичний гранатомет АГС-17. На території машинної станції почали вибухати гранати. Надійшла команда прибрати машини та особовий склад з сектору обстрілу. Підбігаючи до «Халка», я помітив невеликий вибух в п'яти метрах ліворуч від себе. Тоді я ще дуже сильно здивувався, що земля зметнулася фонтаном, але звуку розриву не було чутно. Лише потім я зрозумів, що мені дуже пощастило, тому що граната, яка прилетіла, не розірвалася, що відбувається вкрай рідко.

Ракета, що не розірвалася — символ «руки допомоги від братського народу».

Автор фото Роман Зіненко

Ми поспіхом завантажилися в наш мікроавтобус і перемістилися до автозаправної станції. До нас раптово підбігли якісь бійці і пояснили, що їм терміново необхідний транспорт. Бійці хотіли вирахувати і ліквідувати гранатометників, які обстрілювали залізничну машинну станцію з автоматичного станкового гранатомета АГС-17. Бійці батальйону «Донбас» на чолі з командиром штурмового взводу Віталієм Яциком заскочили до мене в «Халк» і ми помчали вздовж залізниці до західних околиць Іловайська, видивляючись в лісосуходах, рясно порослих кукурудзою городах, а також на прилеглий до залізниці території ознаки вогневої позиції гранатометника. На жаль, тоді ми так нікого і не вирахували. Я і думки тоді не мав, хто були ці хлопці, які заскочили до мене в машину і вирушили на пошук ворожого розрахунку АГС, але вони складали враження якихось дуже крутих суперменів. Спочатку мені навіть здалося, що Генштаб нарешті звернув на нас увагу і надіслав своїх кращих бійців зі спецназу ГУРа. Лише наступного дня мій побратим з батальйону «Донбас» Олександр Дейнега просвітив мене і розповів, що Віталій Яцик — ніякий не Джеймс Бонд з Києва, а такий самий боець батальйону «Донбас», як і всі інші. Хіба що займає посаду командира взводу. Після цього я зрозумів, що сміливість і відчайдушна хоробрість — це ті якості, які властиві більшості бійців цього підрозділу.

З групою Віталія Ячика ми виїхали за місто і дісталися по шляху до селища Придорожне. Розпитавши місцевих мешканців, чи не бачили вони будь-кого підозрілого, і переконавшись, що тут бойовиків немає, ми, з почуттям легкого розчарування, повернулися до своїх підрозділів поблизу автозаправної станції.

Перемістившись від залізничної машинної станції до автозаправки, ми очікували подальших команд керівництва. Готувалися до того, що, врешті-решт, розвідка надасть добро, і ми почнемо штурм укріпленого району бойовиків. Очікуючи, як і всі інші, біля «Халка», я побачив поруч від узбіччя нерозірвану «градину», що стирчала з землі, і сфотографував її на згадку про «руський мир», як символ «руки допомоги від братського народу».

Хлопці збиралися поблизу машин і гомоніли про усілякі незначні дрібниці, очікуючи подальшої команди. Повз нас в напрямку школи поїхали дві бойові машини піхоти — № 136 «Наdejда» і № 133 «Вікторія». В цей час ворожий обстріл з автоматичного гранатомета почав переміщуватися від залізничної машинної станції до автозаправної, поблизу якої розташовува-

Бійці батальйону «Дніпро-1» Олександр Полторацький, Тарас Брус, Євгеній Кравченко, Олександр Крюков, Володимир Парасюк, Анатолій Чабаненко, Олександр Лебідь в Іловайській школі

лись тоді і ми. Усім групам було наказано повернутися в місця постійної дислокації.

Після повернення в садочок, я, як завжди, укрит чорною плівкою «Халк» і вирішив трохи приділити увагу своїм ногам. Нехай вибачить мене мій читач за такі інтимні дрібниці, але, розповідаючи про такі моменти, мені хочеться зауважити, що ця проблема стосувалася не лише мене одного, а була типовою майже для кожного бійця, який тоді перебував в Іловайську. За останні декілька днів я не знімав берці, і підошва на ступнях просто палала. Потрібно було з цим щось вдіяти, і я привів себе до ладу, скориставшись вологими серветками і дитячою присипкою, яка знімала подразнення і зменшувала тертя.

Ворожа артилерія працювала по нас з невтомною постійністю в різні часи доби. Винятки становили лише часи сніданку, обіду і вечері. Війна війною, а обід за розкладом. Слухаючи свист снарядів і мін, що пролітали, я згадував фільми про Другу світову війну. Те, що я тоді чув, перебуваючи в Іловайську, було дуже схоже на звук падаючих авіаційних бомб. Тільки в садочку ми розуміли, що, якщо снаряд свистить, то це означає, що пролітає повз нас. Якщо буде летіти до нас, то ми свисту вже не почуємо.

У цей день поблизу школи обірвалося життя ще одного гідного воїна батальйону «Донбас». Під час щільного артилерійсько-мінометного обстрілу, біля паркану одного з будинків на ланцюгу метався і скиглив покинутий собака. Господар забув про нього або його тоді вже не було серед живих... Усі бійці кинулися від обстрілу в укриття, а Котик побіг до тієї собаки, щоб відв'язати, забрати з собою в підвал і врятувати. Однак ворожа міна розірвалася занадто близько... Це сталося увечері 23 серпня, у розпал запеклих боїв за Іловайськ. Побратими занесли Котика — старшину резерву Володимира Пушкарука — у підвал місцевої школи. Поранення в голову (осколок влучив йому за вухом, під край шолома) було важким, але не смертельним. Пушик прожив ще близько години. Як згодом виявилось, поранення було не сумісним з життям, і лікарям не вдалося врятувати життя Володимиру. Того дня зі складу батальйону «Донбас» загинув лише він... 42-річного Володимира Сергійовича Пушкарука земляки-побратими також іменували Пушик.

Як і годиться справжньому богатиру, він був дуже доброю, приязною і широко людиною, набув серед містян неабиякої популярності і мав багато друзів. В особистому житті Володимира Сергійовича, за словами його матері, Валентини Володимирівни,

Згарище після потужного обстрілу школи № 14 у ніч на 24 серпня 2014 року.
Автор фото Макс Левін

не все складалося добре, проте дві його 20-річні доньки-близнючки від першого шлюбу, Вероніка та Юлія, встигли подарувати йому аж чотирьох онуків. Крім того, разом із другою дружиною Тетяною він виховував ще одну доньку — восьмирічну Ольгу. Саме заради щастя своїх дітей та онуків під час Революції Гідності він разом із групою земляків вирушив до Києва і став до лав Самооборони Євромайдану, а згодом — записався до військового резерву Нацгвардії. Оберігаючи матір від хвилювань, він сказав їй, що їде до Києва на заробітки... Хоробрий, ініціативний, добродушний та товариський — таким він запам'ятався бойовим побратимам.

Саме в цей час на опорному пункті 40-04 поблизу селища Покровка старший солдат Микола Кравчук спостерігав цікаву картину. Він входив до складу окремого зенітно-артилерійського взводу 51-ї окремої механізованої бригади, якому було поставлене завдання зайняти одну з висот на териконі і вести спостереження за підходами до міста Іловайськ зі східного боку. Коли почало сутеніти, на вогневу позицію за допомогою «шишиги» витягли зенітну установку ЗУ-23. З висоти терикона відкривався відмінний огляд на декілька кілометрів навколо. Бійці-зенітники спостерігали, як по Іловайську і його околицям летіли «Гради». Через деякий час після закінчення обстрілу Микола заступив на чергування і побачив, як з боку російського кордону в напрямку Іловайська рухається військова колона з десяти вантажних автомобілів у супроводі патруля ДАІ з мигалками. Колона була настільки близько, що, можна було неозброєним оком побачити окремі автівки. Відстань до колони не перевищувала тисячі метрів. Зв'язок у зенітників був лише з керівництвом своєї групи в Покровці і тому про колону негайно сповістили керівництво на опорному пункті 40-04. (У той час керівництво бійцями 51-ї ОМБр на опорному пункті 40-04 здійснював майор Черних. — *Авт.*)

Маршрут колони проходив через зручний сектор стрільби для розрахунку ЗУ-2, і Микола з нетерпінням чекав наказ відкрити вогонь. Яке ж було його розчарування, коли надійшов наказ: «**ВОГОНЬ НЕ ВІДКРИВАТИ. ЛИШЕ СПОСТЕРІГАЙТЕ**». Як же ж так? Ось же ж вони усі, як на долоні? ЗУшка може розтрити усю цю колону вщент! Ментів українських тут давно вже немає. Зрозуміло, що це «сепарська» або російська колона!

Боець батальйону «Донбас» Володимир Пушкарук

Запросили повторний дозвіл на відкриття вогню, але у відповідь отримали той самий наказ: «СПОСТЕРІГАЙТЕ. ВОГОНЬ НЕ ВІДКРИВАТИ». В той момент у старшого солдата 51-ї механізованої бригади виникло відчуття глибокого розчарування. Добровільно мобілізований боець добре пам'ятав зовсім недавні події липня 2014 року, коли їх підрозділ приймав активну участь безпосередньо в бойових діях. Нинішня ситуація здавалась якоюсь незрозумілою і безглуздою. Супротивник достатньо часто турбував Покровку і бійців на позиціях навколо цього селища вогнем снайперів, гранатометників і артилерійськими обстрілами, а коли з'явилася реальна нагода знищити велику групу бойовиків, чи хто там рухається в колоні зі сходу, то надходить незрозумілий усвідомленню наказ не відкривати вогонь. Наказ... Колона, з подразнюючими очі зенітника Кравчука даїшними мигалками, які здавалися почесним кортежем для окупантів, безперешкодно прослідувала в напрямку міста, і це стане важкою психологічною травмою для бійця на декілька наступних років. Супротивник отримав підкріплення, яке надасть можливість

бойовикам активніше вести бої в місті, а старший солдат Кравчук міг цьому зашкодити, але не зашкодив... Наказ... Трясця вашій матері! Як би він тільки міг знати, що доведеться пережити в клятому «зеленому коридорі» через декілька діб, то відкрив би вогонь не вагаючись, всупереч наказу. На жаль, тоді він ще нічого не знав.

На одній з висот поблизу Іловайська в цей день також виконувала розвідку окрема група загону 73-го морського центру спеціального призначення Військово-морських сил України під керівництвом капітана 1-го рангу Едуарда Шевченка. В ході ведення розвідки бійці чітко бачили колони, що рухались в напрямку Іловайська. Боець-спецпризначинець з позивним Палаш згадував: «Без жодного сумніву, це були росіяни. Це підтверджувалося радіоперехопленням перемовин, а також особистими спостереженнями досвідчених розвідників, які були здатні відрізнити воєнізоване скупчення місцевої гопоти або найманців, навіть якщо вони в минулому військові, від регулярних підрозділів. Це видно, як старші ставлять завдання, коли підлеглі вишиковуються, як злагоджено й одноманітно виставляється техніка на позиціях, як діють солдати під час маскування техніки, дотримання субординації у поведінці, інженерне обладнання позицій, ведення переговорів по радіо, одноманітно пофарбована техніка, і ще десятки різноманітних дрібниць, які для досвідченого ока дуже помітні. Також інформацію про росіян розвідникам підтвердили захоплені в полон місцеві бойовики».

Один з них, взятий в полон в районі Гранітного, скаржився, що росіяни не підпускають до місць свого розташування місцевих «бійців». Коли розвідники проходили по місцях, де зупинялись ворожі колони чи підрозділи, то бачили залишки російських сухих пайків і медикаментів.

Молодий сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Ніч на 24 серпня була останньою, яку я провів у дитячому садочку «Ластівка». Зазвичай, поблизу машин на подвір'ї садочка завжди залишали вартового, роль якого виконували по черзі. Не пам'ятаю з якої саме години по яку, але тієї ночі я також був на чергуванні. Як я вже зазначав вище, вночі ворог майже завжди активізував свої дії і неодноразово здійснював вилазки й обстріли наших позицій і місць базування для виявлення скупчення бійців і подальшого відпрацювання виявлених об'єктів

силами мінометних розрахунків і артилерії. В нічних обстрілах також був певний сенс. Ворог намагався виснажити нас постійною тривогою і вибухами, щоб ми не мали можливості відпочити вночі і набратися сил на наступний день. Але, незважаючи ні на що, вільні від несення служби бійці спали, як вбиті, незвертаючи уваги на стрілянину, гуркіт і вибухи.

Зазвичай бойовики в місті використовували поодинокі постріли для провокацій, але в ту ніч зовсім поруч з садочком працював і кулемет. Дену також не спалось, і майже усе чергування ми провели разом на сходинках перед входом на кухню садочка. Чергування вночі має свої нюанси. Ночі взагалі були дуже тривожні. Я навіть не скажу, коли краще і спокійніше себе почував — під час нічних обстрілів чи короточасних періодів тиші. Артобстріли заспокоювали тим, що було зрозуміло — під час обстрілу ніхто на штурм будівлі не піде, щоб не потрапити під свої ж снаряди і ракети. А от нічна тиша напружувала. В будівлі садочка було декілька входів і виходів, і занадто багато місцевих мешканців удень товклися у ньому. Кожен з них міг виявитися бойовиком, розвідником або їх провідником.

Дениса дуже непокоїли лампочки й екрани радіостанцій, які світилися вночі, як світляки, і вказували присутність бійців у секретах. Для цього намагались заклеювати світлодіоди чорною непрозорою ізоляцією, але це не завжди допомагало. Денис навіть пішов далі і знайшов у налаштуваннях радіостанцій функцію, яка вимикала підсвітлення екранів. У мене, як водія, була своя окрема радіостанція, але, з причини того, що для виконання усіх завдань радіостанцій не вистачало, то мою рацію також пустили в несення служби і віддали на пости спостереження. Мені вона, до речі, була і ні до чого. Я майже увесь час знаходився поруч з командиром свого взводу, який був розцінюваний радіостанціями, як новорічна ялинка іграшками. Одну Денис використовував для зв'язку з полковником і Гостіщевим. Другу — для зв'язку з спостерігачами в секретах. Третю — з кимось ще. Після закінчення чергування я пішов відпочивати на своє місце на полу біля дверей однієї з груп на першому поверсі. Саме тоді і розпочався самий довготривалий нічний обстріл. Спочатку було дуже важко заснути під гуркіт вибухів і свист снарядів, але згодом природа брала своє, і я провалювався в глибокий сон.

Ніч з 23 на 24 серпня 2014 року не була винятком і, як завжди, минула під приголомшливу канонаду. Однак того дня відчувалось, що обстріли стали більш потужними. Над будівлею садочка декілька годин літали реактивні снаряди і гриміли залпи чи то САУ, чи то НОНи. На третю ніч перебування в Іловайську це вже стало так звично, що ми вже не шарахалися від свисту пролітаючих снарядів.

Більшість бійців так розслабилися, що навіть не одягали бронезилети, які за декілька останніх діб вже стали відчуватися важким тягарем, якого хотілось позбутися, хоч ненадовго. По школі артилерія ворога працювала достатньо прицільно. Саме тієї ночі по школі був здійснений один із самих потужних обстрілів під час нашого перебування в Іловайську. Навколо школи падали машини, а бійці намагалися загасити пожежу, яка виникла в будівлі школи. На територію дитячого садочка міни прилітали, але це відбувалося вкрай рідко. Того дня ворог бив цілеспрямовано в напрямку школи № 14, але це було доволі далеко від нас — аж за сімсот метрів! Так що причин особливо перейматися не було».

24 СЕРПНЯ 2014 РОКУ. ДЕНЬ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

■ **Вторгнення**

Саме цієї ночі, з 23 на 24 серпня 2014 року, відбулося наймасштабніше вторгнення російських військ на територію України.

З метою введення в оману і подальшого віроломного вбивства українських військовослужбовців майже на всій російській військовій техніці були завчасно зняті чи замасковані тактичні знаки, що заборонено статтею 37 Додаткового протоколу до Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року (Протокол I) від 8 червня 1977 року.

Вранці цього дня, для особистого підтвердження і перевірки інформації про порушення державного кордону України з боку Росії, на трасу в районі Амвросіївка—Кутейникове виїхав керівник штабу сектору «Д» полковник Ромигайло. Полковник перебував у лісосмузі поблизу дороги, коли повз нього, в десяти метрах, углиб нашої території проїхала велика колона однієї з батальйонно-тактичних груп Російської Федерації. Прямо звідти Ромигайло подзвонив керівнику Генерального штабу і доповів, що спостерігає своїми очима наступ великих бронетанкових частин Російської Федерації в тил наших позицій. У відповідь генерал Віктор Муженко сказав: «...Це всього лише демонстративні дії». Приблизно о 10:30 24 серпня, під час параду в Києві, офіцери штабу сектору «Д» на чолі з полковником Ромигайлом П. Д. з передового командного пункту в лісопосадці на трасі Амвросіївка—Кутейникове спостерігали колону бронетехніки російської армії загальною чисельністю понад сто одиниць у складі бойових машин десанту, танків, самохідних артилерійських установок, а також великої кількості тентованих КамАЗів з боєприпасами

Загинувший на День Незалежності України 2014 року український воїн.
Автор фото Павло Нетьосов

та особовим складом, які на великій швидкості рухались вглиб території України.

Інформація про колону російської бронетехніки полковником Ромигайлом П. Д. була негайно доведена до керівника штабу АТО генерала Назарова В. М. Відповідь: «Йдіть на х...! Боягузи! Я вас посаджу!» Приблизно о 12:00 вказана інформація в телефонній розмові була доведена керівнику Генерального штабу Муженку В. М. У відповідь надійшла одна команда «Не сси! Це все херня! Ми все це проходили!» Ніякі рішення по доповідях прийняті не були.

Пізніше у штабі сектору «Б», при особистій доповіді полковником Ромигайлом П. Д. командуючому оперативного командування «Південь» генералу Хомчаку Р. Б. про обстановку в секторі «Д», була отримана традиційна команда: «Не сси!»

У результаті цього, вже до полудня 24 серпня російські війська силами самохідних артилерійських установок ударили по тилах сектору «Б», розташованих у секторі «Д». При цьому слід звернути увагу на той факт, що міністр оборони Гелетей В. В. і керівник Генерального штабу Муженко В. М. намагаються вводити в оману парламентську комісію і громадську думку, стверджуючи, що інформацію про масований перетин державного кордо-

ну регулярними частинами Російської Федерації вони отримали лише 25 серпня 2014 року».

(З проміжного звіту Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України)

Руслан Москіт. Батальйон «Донбас». 2-й пост охорони на вулиці Виноградній міста Іловайська:

«Запам'ятався День Незалежності 24 серпня 2014 року. Зранку прийшов чоловік, який мешкав у будинку неподалік від нашого посту, і розповів, що в нього від обстрілу вбило свиню. Він запропонував нам частину м'яса, що в нашому становищі було дуже своєчасно і приємно надихало на святковий настрій. Український прапор файно майорів над шпалами нашого посту, і я вирішив приготувати шашлик. В умовах відсутності нормальної їжі, аромат смаженого м'яса був такий, що слюнки текли. Але щойно ми сіли обідати, як розпочався обстріл.

Ми сховалися від обстрілу в яму. Той обстріл був такий щільний, що неможливо було виглянути з ями наверх. Міни лягали в десяти-п'ятнадцяти метрах від нас. Після вибухів над нашими головами з неприємним свистом пролітали осколки від мін. У ті хвилини читалися молитви і згадувалися рідні і близькі. Обстріл здавався нескінченно довгим. Міни падали кожні 12 секунд і лягали все ближче і ближче до нас. Гуркіт поступово наближався,

Руслан Москіт біля машини, що врятувала його життя

і здавалося, рухається прямо на нас. Нам здалося, що наближається небезпечний момент влучання міни безпосередньо в наше укриття. Якби це сталося, то нікому не вдалося б вижити. Тому ми вирішили короткими перебіжками спробувати дістатися школи. Під час однієї з перебіжок Монах (боєць батальйону «Донбас» Олександр Бондаренко. — *Авт.*) отримав осколкове поранення в голову. Мені ж пощастило добігти до машини, яка мені в прямому сенсі врятувала життя. Навколо усе горіло... Після обстрілу ми дуже швидко повернулися на свою позицію, оскільки будь-якої миті нас могли атакувати. Шашлик в той святковий день скуштувати так і не довелося, оскільки він вже був не їстівним — увесь в землі і пилуці.

Щоденно з боку лісосмуги я на ніч розташовував розтяжки. З тієї лісосмуги час від часу по нас вели вогонь. З ранку дві сигнальні ракетниці спрацювали, а потім виявилось, що їх зачепили собаки. Тому, щойно починало темніти, ми щоденно ставили сигнальні ракети трохи вище, щоб собаки не могли зачепити. Вранці знову їх знімали. Лісосмуга була дуже небезпечною ділянкою. Періодично там каталися «сепари», але дистанція була занадто великою, і ми не мали змоги їх знешкодити.

Згодом на наш блокпост, якому було призначено назву «пост номер два», прислали ще трьох бійців: Монаха, Пушкіна і Валую. Снайперську пару замінили бійцями Мілею, Контрою, Стафом і Піратом. Тепер на посту склад бійців збільшився до восьми чоловік, що дозволило нам поділитися на дві групи. Також наш блокпост посилювався і в плані захисту. Ми викопали яму в зріст людини, щоб була можливість сховатися там під час обстрілу. Тепер не потрібно було бігти до підвалу у дворі приватного будинку поруч з нами. Окрім того, сапери Микола Стародубцев і Віталій Черних з позивним Фітіль поставили зв'язку мін на небезпечній ділянці на підході до нас з боку ворога. Міни повинні були спрацювати з нашого блокпоста за допомогою підривного пристрою».

■ Іловайськ. Дитячий садочок «Ластівка»

Молодший сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Вранці 24 серпня 2014 року до нас прибуло підкріплення у вигляді продуктів харчування і води. Це був останній конвой, який дістався до нас до повного оточення. Незважаючи на те, що сухпайки нам достатньо приїлися, тоді вони здавалися дуже

смачними. А ті кулінарні шедеври, які нам готували Андрій Савчук і Слава Фокін разом з поварихами дитячого садочка, взагалі були з розряду ресторанних гастрономічних страв.

Андрія Савчука дуже часто пригнічувала думка про те, що інші бійці постійно ходять в дозори і зачистки, а йому, завдяки беззаперечній природній здібності до кулінарії, доводиться залишатися на базі і займатись приготуванням їжі. Він скаржився на це своєму побратиму В'ячеславу Фокіну:

— Якась безглузда і незрозуміла служба. Раніше був, як усі, а зараз хлопці десь воюють, а я тут біля плити.

Славик Фокін намагався підтримати товариша і поясняв:

— Та якби не твоя наполеглива праця, то тим, хто несе службу поза садочком, не вистачило б сил для виконання завдань! Не бери дурного в голову. Ще навоюємось. Не переймайся.

Я цілком згоден зі Славою. Завдяки нашим батальйонним кулінарам, у нас були, окрім сухом'ятки, ще і перші страви, а це дійсно надавало сил і впевненості в тому, що повертаючись в садочок, завжди можна було зайти до Андрія і поласувати чимось смачним. А в той день це було справжнє свято Дня Незалежності України. До обіду ми займались кожен своїми справами.

На регулярні обстріли, які відбувалися в районі локомотивного депо і біля школи, особливої уваги вже ніхто не звертав. Це вважалося звичайним явищем. Щось летить, свистить і вибухає десь в стороні. Це нормально. Коли буде лягати ближче до нас, тоді потрібно буде думати про притулок, а поки займаємось повсякденними справами і готуємось до штурму ворожого укріплення району.

Ще вранці нас попередили, що після обіду запланований штурм укріпленого району, який ми не змогли взяти вчора і при першій спробі зайти в місто, де залишилося лежати тіло нашого бійця Сергія Тафійчука.

Ближче до обіду надійшла інформація від спостерігачів в секретах про те, що з боку залізничних колій помічено рух озброєних людей. Петро Клоков з іншими бійцями поспіхом переніс з чорного пікапа у двір свій автоматичний гранатомет АГС-17 і відправив за переданими спостерігачами орієнтирами «равлика» з ВОґами. На жаль, наскільки я пам'ятаю, дистанція до противника була недостатньо точно відомою, і результативної стрілянини не вийшло. Спостерігачі не в змозі підтвердити або спростувати влучання.

Перед початком штурму ми вирішили зробити колективну фотографію у внутрішньому дворі садочка на пам'ять. Денис дуже рідко фотографувався і не любив потрапляти в об'єктив. Тому той пам'ятний знімок зробив саме він. Дружною юрбою ми обліпили наш пікап і зафіксували цей момент для історії. Тоді було зроблено декілька кадрів, але залишився саме цей. На жаль, на ньому немає Сергія Алещенка, Вадима Куприкова, Славіка Фокіна, Анатолія Супруна й Андрія Савчука».

■ **Захоплення укріпленого району на шляху Іловайськ — Кутейникове силами добровольчих батальйонів і роти капітана Андрія Кошуби (Апіс)**

Молодший сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Після обіду надійшла команда готуватися до наступу. В школі командири склали план штурму укріпрайону і довели окремі завдання для кожного підрозділу. Для охорони дитячого садка була залишена частина особового складу нашого батальйону під керівництвом Дениса Томіловича. У складі цієї групи були Андрій Савчук, Толік Супрун, Віталій Саприкін, Славік Фокін, Артем Кобзев, Дмитро Бойко, Олександр Лебідь і ще кілька бійців. Крім того, залишалася велика частина бійців батальйону «Івано-Франківськ» та частини роти «Світазь».

Штурмові групи, як правило, рухалися під прикриттям броне бойових машин піхоти. В той день бійців прикривали БМП № 136 «Наdejда» і БМП № 162 під керівництвом капітана Андрія Кашуби. В броньовані мікроавтобуси «Халк» і «бежевий» традиційно навантажили боєкомплект і залишили замикати і прикривати основну групу.

Мені і Толіку Супруну було доручено замикати колону. Після початку атаки ми повинні були залишатися на АЗС поблизу залізничного переїзду і прикривати тил групи від ймовірного нападу ззаду. Томілович заради такої справи повернув мені мою радіостанцію, і я був на постійному зв'язку з загальною групою нашого батальйону.

Будучи в той день особливо сміливим, Толік проскочив своїм броньованим мікроавтобусом блоки і рвонув вперед. Перед ним вискочив бойовик і випустив у лобове скло ВОГ з підствольного гранатомета ГП. Броньоване скло «бежевого» було декілька сантиметрів завтовшки і тому витримало вибух гранати, але

Київ. День Незалежності України 24 серпня 2014 року. Крайній ліворуч генерал Валерій Гелетей

стійку трохи повело. Тоді не став чекати повторного пострілу і, утримуючи кермо правою рукою, через відчинені двері вистрілював чергою в бойовика. З огляду на те, що Толян лівша, йому було зручно і звично стріляти з лівої руки. Коли бойовик впав, основна штурмова група піднялася в атаку і впритул підійшла до чотириповерхівки. Група Мангуста з Володимиром Тугаєм, Дмитром Пелипенком та Миколою Криворотьком майже обійшли по «зеленці» праворуч будівлю чотириповерхівки, і Криворотько зробив постріл з РПГ по вікнах третього поверху, звідки вівся вогонь по штурмуючим групам.

Я спочатку теж доїхав до переїзду за Тодіком, але потім зрозумів, що тил штурмової групи залишиться без прикриття. Я запросив дозволу по рації у полковника Печененка залишити позицію і приєднатися до загальної групи, на що отримав категоричну відмову і знову зайняв позицію на АЗС.

Спочатку було дещо незатишно залишатися одному на відкритому місці в машині, повної боекомплекту, але через деякий час до мене під'їхала машина хлопців з «Донбасу», яким було поставлено аналогічне завдання — прикривати тил і по можливості лівий фланг штурмових груп. В їх екіпажі було чотири людини. Це було відділення Олександра Дейнеги — Сивий і Саланг. З компанією стало веселіше. Хлопці були добре озброєні. Навіть

Початок атаки на укріплений район бойовиків у місті Іловайськ на День Незалежності України. БМП № 133 «Вікторія» 17-ї танкової бригади, пікап «Дніпра-1» і позашляховик батальйону «Донбас». Автор фото Роман Зіненко

кулемет ПКМ був. Нашим спільним завданням стало контролювати проїжджаючий транспорт і бійців, а також стежити за найближчими будинками і спорудами на предмет бойовиків, які переховуються в них. Так як «Халк» був заповнений боекомплексом, я зарядив і приготував на всяк випадок заряджений ручний гранатомет РПГ-7. Наші бійці і техніка ЗСУ мали певні розпізнавальні знаки на одязі і транспорті. Вони заздалегідь попереджали по радіо про свою появу.

Десь в районі «сепарських» блокпостів біля укріпрайону лунали постріли і вибухи. Штурмові групи під прикриттям БМП йшли в атаку. З боку бойовиків відкрили вогонь зі стрілецької зброї, і почали лягати міни і ВОГи в поле праворуч від наступаючої групи. Опір «сепарів» було швидко зламано. Захоплені два блокпости і чотириповерховий будинок якогось училища чи транспортного підприємства.

При штурмі з наших бійців постраждали лише Лунев Максим і Володимир Громовий, якого посікло осколками від АГС. Максим входив до групи Сергія Алещенка, яка однією з перших прорвалася до чотириповерхівки. Потрібно було зачистити будівлю, і Прапор визначив порядок руху і зачистки всередині

будівлі. Мабуть, Максим щось пропустив і, замість того, щоб одночасно з усіма зайти в перший під'їзд, забіг у другий. В результаті отримав поранення в ногу. Це були єдині поранені в цей день. Наступного дня виявилось, що ще один борець отримав легке поранення в ногу, але спочатку не звернув на це уваги. Лише вночі Олександр Полторацький відчув, що з ступні тече в берці кров.

Виконавши своє завдання, дві БМП, проїхавши повз нас, повернулися до школи. Нас заздалегідь попередили по радіо-

Знищений бійцями батальйону «Дніпро-1» терорист біля воріт ворожого укріпленого району

станції про їх повернення. Через кілька хвилин повз нас промчав наш сірий пікап «Nissan». В ньому знаходився поранений Лунев Максим і тіло нашого побратима Тафійчука Сергія, якого ми нарешті змогли забрати для відправки додому. Також чорним пікапом «Nissan» бійці батальйону «Дніпро-1» Іван Науменко і Роман Смуk евакуювали пораненого Володимира Громова, доставивши його до школи.

У захопленні укріпрайону брали участь багато підрозділів. Перераховувати не буду, щоб не помилитися, але після захоплення двох блокпостів і чотириповерхової будівлі майже всі підрозділи, крім «Дніпра-1» і роти «Світязь», повернулися в місця своєї дислокації.

Маленька локальна перемога заряджала оптимізмом і надавала впевненості в остаточній перемозі. Тоді ми ще не знали, що перше щільне коло оточення щойно охопило усе угруповання під Іловайськом в «котел». Саме на День Незалежності росіяни зайняли Новокатеринівку, Кленівку, Осикове, Ленінське і Будівельник. І тим самим відрізали Кутейникове і Іловайськ від Старобешевих. Тим самим наше угруповання в районі Іловайська було позбавлене постачання. Згодом бійці, які повернулися додому після полону, розповідали, що російські солдати, з якими їм довелося спілкуватися, стверджували, що основні висоти між Старобешевим і Іловайськом були зайняті ними ще задовго до вторгнення основних російських військ. Вони скаржилися, що їм довелося більше тижня вести приховане спостереження без достатнього забезпечення за переміщенням українських силовиків у напрямку Іловайська і чекати підходу загальних своїх сил.

Ми ще не знали, що в цей самий час на тому самому опорному пункті, який ми кілька разів проїжджали поблизу Кутейникового, вже немає наших бійців, і він був зайнятий російськими військами. Саме в цей момент неподалік від нього був розстріляний боєць батальйону «Кривбас» Геннадій Григорович Карпенко, який повертався на вантажному автомобілі в базовий табір після доставки на опорні пункти бійців батальйону «Кривбас» продуктів харчування і боеприпасів.

Тоді ми ще раділи маленькій перемозі і дивилися, як повз нас із зайнятого укріпрайону з веселим настроєм промчали бійці «Донбасу» на віджатому невеликому червоному тракторі.

На відбитих у бойовиків блокпостах наші бійці освоювалися для оборони. Там же виявилися два генератора і багато покину-

Санітари батальйону «Донбас» надають першу медичну допомогу пораненому бійцю батальйону «Дніпро-1» Максиму Луневу. Автор фото Маркіян Лисейко

того боєкомплекту. Мені надійшла команда від командира роти висунутися до укріпрайону для вивантаження боєкомплекту з «Халка» і навантаження в нього трофеїв з зайнятих позицій. Після цього ми з «бежевим» повернулися в садок, де вивантажили все господарство з машин і дочекалися, поки куховарки спільно з Андрієм Савчуком і Славіком Фокіним приготують обід. Поки готувалася їжа для бійців, я вантажив у «Халк» необхідний боєкомплект. Бійці роти «Світязь» були озброєні автоматами калібру 5,45 і добре витратилися під час штурму. Для заповнення їх запасів я зайшов до них в розташування. Бійці «Світязя», які залишилися на охороні в садочку, допомогли завантажити ящики з патронами для своїх побратимів, які залишилися утримувати й обороняти один з двох блокпостів.

Завантаживши машини, ми повернулися на зайняті позиції і розвантажилися. Після цього Толік з полковником Печененком на «бежевому» повернувся в школу, а я залишився біля чотириповерхової будівлі. Під'їхавши до першого від дороги під'їзду, я допоміг вивантажити на перший поверх будівлі передану з садочка воду і боєприпаси. Поки хлопці заносили п'ятилітрові баклаги з водою в будівлю, я вирішив трохи озирнутися у двір, міркуючи, куди б найкраще поставити на ніч «Халка». Біля

шлагбаума на КПП я побачив розпухле тіло бойовика, якого наші хлопці ліквідували ще під час першого штурму 18 серпня. Дивно, що «сепари» не забрали і не поховали свого друга. Так само дивувався і Тарас Брус, який бачив у лісосмузі біля одного з захоплених блокпостів кілька тіл з розпізнавальними знаками «Новоросії», які розкладалися від серпневої спеки.

Старшим на захопленій позиції залишився командир першої роти батальйону «Дніпро-1» Олександр Гостіщев. Він розподілив особовий склад по всьому зайнятому укріпайону, який складався з двох блокпостів і чотириповерхівки. Перший блокпост на дорозі залишилися тримати десять бійців роти «Світязь» — В'ячеслав Хоміцький, Михайло Білецький, Дмитро Білецький, Дмитро Бубало, Святослав Романюк, Віталій Вітковський, Олег Булатов, Сергій Яковлев, Володимир Іщук і Роман Коротицький.

Док залишався на другому блокпосту, розташованому ліворуч від дороги, а старшим по чотириповерхівці був призначений Хорольський Антон, який, в свою чергу, розподілив бійців по всіх поверхах будівлі. До чотириповерхівки тимчасово була відряджена і снайперська пара зі складу роти «Світязь».

На четвертому поверсі будівлі Антон Хорольський доручив організувати оборону Владиславу Безпальку. Я, Паша Рудич і Влад витягали з шаф книги й укладали ними підвіконня, щоб закрити вікна від снайперів. Захист з книг був звичайно ж малоефективним, але, у будь-якому випадку, кращого захисту, який міг обмежити зовні огляд і приховувати наші переміщення всередині будівлі, в той момент не було. Володимир Парасюк намагався через мобільний роутер під'єднатися до інтернету і дізнатися про останні новини з «великої землі». Мобільний зв'язок на четвертому поверсі більш-менш працював, і Володя намагався докричатися до когось, хто повинен був бити ногами когось в Генштабі для відправки до нас підкріплення або витягувати нас звідси. Але Київ тоді було не до нас.

Там приймали парад і отримували звання і посади. Коля Курносенко десь відшукав манекен і посадив його перед відчиненим вікном для приманки снайпера, а сам відійшов у протилежний бік цього крила будівлі для ведення вогню зі своєї СВД без оптичного приладу. Мені необхідно було підготувати боекомплект, і я спустився до «Халка» за двома ящиками з набоями.

Пізніше, коли ми з дружиною знімали квартиру на четвертому поверсі в під'їзді з непрацюючим ліфтом, я часто згадував

ці ящики. Коли мені починало здаватися, що піднімати коляску з дитиною важко, я згадував, як тягнув ці чотири цинки з автоматом за плечима в бронежилеті, переповненій розгрузці і касці... Сходовий прохід був у декількох місцях відкритий для огляду через пробойни в стінах будівлі і доводилося ворухитися, щоб не отримати випадкову кулю. Тоді дитяча коляска переставала здаватися мені важкою, і від цього відразу ставало легше».

Ігор Калініченко разом з Миколою Курносенком розташувались в кабінеті в протилежному кінці коридору і вели спостереження у одного з вікон четвертого поверху. Поки ще було світло, була можливість вивчити й оглянути внутрішню побудову будівлі. Коля Спілберг знайшов десь значок артилериста і подарував мені його на згадку. Незважаючи на те, що будівля була під повним контролем наших бійців, у вікна і по стелях будівлі продовжували прилітати кулі і продовжувався мінометний обстріл з боку бойовиків.

Снайперська пара з роти «Світязь» вирішила ліквідувати ворожого корегувальника вогню. Довго вичікуючи з позицій вглибині одного з кабінетів, бійцям вдалося відслідкувати спостерігача бойовиків, але снайпер «Світязя» Мирослав Столярчук довго не зважувався натиснути на гачок. По віддаленій напівзруйнованій будівлі, яка розташовувалась на ворожому боці, маскуючись і обережно пересуваючись рухалась, як йому здалося, жіноча фігура. Займаючи іноді зручну позицію, фігура блищала оптичним приладом. Було цілком схоже, що це або стрілець, або корегувальник бойовиків. Мирослав, доповідаючи бійцям, які знаходяться поруч, про те, що бачить ціль, вагався здійснити постріл.

Поруч знаходилися Антон Хорольський і Костянтин Кравченко, які в декількох міцних висловах (їх автор не буде переказувати дослівно) пояснили «Світязю», що у нас тут війна, якщо той не помітив. І з боку ворога летять кулі і міни, які можуть в будь-який момент вбити когось з бійців. Будь-які вагання, або сумніння тут недоречні. Хорольський був категоричним:

— Або ти її валиш, або, як снайпер, ти нам не потрібен.

Дехто з бійців також підбурював Мирослава до рішучих дій:

— Та вали ти вже ту суку, бо інакше рано чи пізно через неї когось чи підстрелять, чи накриє міною.

Боець, якому ще ніколи в житті не доводилося нікого знищувати, вагався і в глибині його душі відбувалася справжня

боротьба з самим собою. Незважаючи на богатирську статуру, по життю він був достатньо м'якою людиною і взагалі раніше не уявляв, що колись йому доведеться фізично знищувати ворога. Зараз ще внутрішня боротьба ускладнювалася тим, що ворог був жінкою:

— Не можу. Баба. Хай би їй грець.

— Та яка баба? То гадюка і чиясь смерть з наших хлопців. Вали її нах...!

Приклавшись до оптичного прицілу, Мирослав затримав дихання і, після недовготривалої паузи, натиснув на гачок. Пролуннав постріл і фігура з оптичним приладом за декілька сот метрів ворухнулася і завмерла. Постріли по будівлі і мінометний обстріл на деякий час припинилися. Після пострілу Мирослав довго не міг прийти до тями. Знадобився певний час і трохи коньяку, знайденого в одному з кабінетів захопленої будівлі, щоб привести його до ладу.

Бійці намагалися заспокоїти побратима:

— Мірик, не хвилюйся ти так через ту тварину! Бачиш — і вогонь припинився.

Мирослав потроху приходив до тями, але все ж деякий час ще перебував під впливом внутрішньої боротьби:

— Я розумію, що війна, але ніколи не думав що моєю першою живою мішенню виявиться баба. Був би мужик, то не вагався б, а так...

Хлопці намагались підтримати бійця:

— Не бери дурного в голову. Немає тут баб чи мужиків. Є ворог і ти щойно його знищив. Баби з дітьми вдома сидять, а не допомагають ворогу. Не переймайся. Ти виконав те, що мав зробити. Ворог знищений, а ми живі. І це найголовніше.

Коли бойовики знайшли тіло знищеної коригувальниці, то бійці почули їх воплі. Після того бойовики випустили в бік зайнятої українськими бійцями позиції декілька черг з автоматів, а добровольці сиділи і раділи тому вою і пострілам, як діти.

Згодом Мирослав Столярчук заспокоївся і продовжив уважно спостерігати за своїм сектором відповідальності. Рахунок відкрито. Тепер тільки вперед. Ніяких сумнівів, або вагань. Є ворог і є побратими. Побратими поруч, а усе, що рухається з боку ворога і здійснює обстріли, або веде спостереження, є ворожим. Хтось має перемогти, а хтось має бути знищеним. Сподіваюсь, перемога буде за нами.

Це були останні дні життя Мирослава. За п'ять діб він загине під час виходу по «кривавому коридорі», але тоді ще ніхто про це не знав.

Так само, як не знали ми і про те, що не ми одні отримали сьогодні невеличку перемогу. Поміж селищами Дзеркальне і Кутейникове, практично на тому ж самому місці, де невдовзі мав загинути борець батальйону «Кривбас» Геннадій Карпенко, бійці-артилеристи 51-ї механізованої бригади вступили в бій і знищили дві російські БМД, а також взяли в полон дев'ять російських десантників.

■ **Кутейникове. Знищення російських БМД і полон десяти російських військовослужбовців**

Командир саперної роти 51-ї ОБр Віктор Мироненко:

«24 серпня 2014 року, десь о 09.00 я завіз людей, підібраних увечері на дорозі, до Дзеркального. Саме там у штабі вперше почув про можливість нападу з боку росіян. Після того поїхав за водою до селища Осикове і звідти побачив колони військової техніки, що рухались вздовж лісосмуги. Тоді мені здалося, що то переміщується 28-ма окрема механізована бригада, оскільки про те, що це може бути ворожа техніка, навіть не міг собі уявити. Ми набрали води і стали повертатись. Раптом ми побачили на нашому шляху на перехресті між селищами Осикове і Дзеркальне важку техніку. Там стояв російський Т-72, та дві БМД. Ми вільно проїхали повз росіян, які нас пропустили, навіть не зупинивши. Згодом я чув про те, що полонені російські десантники розповідали на допиті, що на той момент їм ще не дали наказу стріляти. Коли ми проїжджали танк на дорозі, то колона російської техніки вже наполовину розділилась. Обидві частини рухались по обидва боки від дороги, вздовж лісосмуги.

Діставшись до штабу 3-ї БТГр в Дзеркальному, я доповів про те, що ми бачили багато російської важкої техніки, і штаб почав виходити на зв'язок з Хомчаком. Пам'ятаю, що в той момент з ним не було зв'язку, і тому доповісти в штаб сектору не вдалося. Після того я отримав наказ повернутися до свого розташування на комбикормовому заводі і там чекати подальших вказівок. Я відразу вирушив «Уралом» з Дзеркального до зерносховища в Кутейникове.

Коли я зайшов у Кутейникове, окремі підрозділи 28-ї бригади, бійці батальйону «Прикарпаття» та частина офіцерів штабу

сектору, які знаходились в Кутейниковому (наголошую, частина, бо передовий командний пункт був у Многопіллі), вже поїхали з Кутейникового в невідомому напрямку. Я застав лише останні виїжджаючі рештки одного з цих підрозділів. Саме хтось з цих останніх виїжджаючих і повідомив нам про те, що росіяни висунули ультиматум і дали чотири години для того, щоб залишити цей населений пункт. Останні залишки 28-ї бригади і, мабуть, «іванофранківці» сказали, що росіяни дали чотири години на те, щоб втекти, а потім починають стріляти. Тож вони зникли і виїхали по шляху в напрямку Старобешового, а саме в тому напрямку, де ми нещодавно зіткнулися з російською технікою. Схоже, росіяни їх випустили так саме, як пропустили з Осикового до Дзеркального нас, оскільки це єдиний прямий шлях до Старобешового. Хочу зазначити, що 28-ю бригадою, як і нами, в той час затикали усі діри. Дуже часто підрозділи були перемішані між собою. Наскільки я чув, частина 28-ї бригади пішла відразу після ультиматуму росіян, а якась частина потрапила в оточення. З особового складу 28-ї ОМБр в Кутейниковому з нами була усього лише зведена підсилена ротно-тактична група, а це не дуже багато. (У звіті, оприлюдненому на офіційному сайті Міністерства оборони України зазначалося, що 24 серпня 2014 року «О 13:15, після мінометного обстрілу району сел. Кутейникове, де розташовувався базовий табір, особовий склад 1-ї БТГр

Вид з заводу в Кутейниковому в напрямку селища Дзеркального. Автор фото Віктор Мироненко

28-ї ОМБр у кількості 223 осіб (крім 18 військовослужбовців. — *Авт.*) самовільно залишив позиції та відійшов у напрямку Старобешового». — *Авт.*)

Далі я заїхав до своїх хлопців біля зерносховища і віддав вказівки на збори. Минув деякий час, і на територію комбикормового заводу заїхав автомобіль УАЗ з офіцером у званні полковника. Офіцер був вже достатньо похилого віку. Він представився як офіцер штабу сектору. Я йому розповів про виявлену нами в нашому тилу колону бронетехніки Російської Федерації. Він тоді ще вилаявся і сказав, що в нього нема мапи, а так би він з елеватора надав координати нашій артилерії на враження цієї колони. Я побіг за своєю картою, але в мене теж не було того листа мапи, де були виявлені російські підрозділи. До речі, саме тоді цей полковник, оцінивши загальну ситуацію, сказав, якщо я не зв'яжуся зі своїми, то нам буде краще їхати в Многопілля.

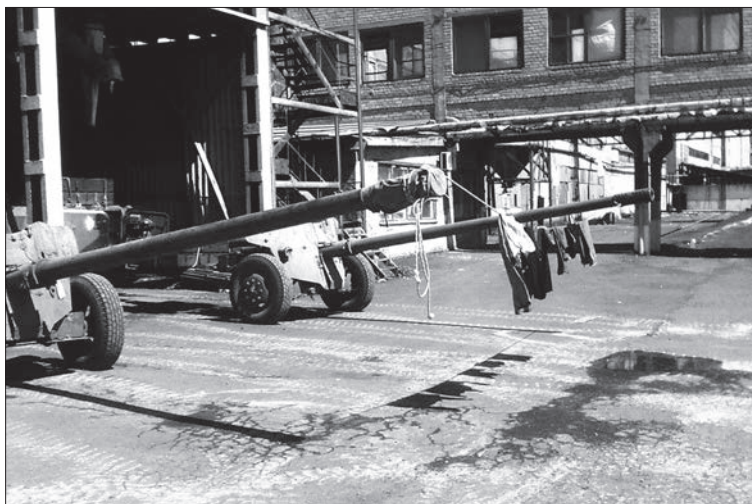
Також я пішов до командира протитанкового дивізіону і розповів йому про російські колони з технікою і особовим складом, які ми зустріли під Осиковим і про те, що з Дзеркального не вдалося повідомити про це Хомчаку. У керівника дивізіону була радіостанція прямого каналу зі штабом сектору, і наша доповідь була доведена до керівника сектору «Б». У Кутейниковому дуже погано працював мобільний зв'язок. Лише на верхніх поверхах зерносховища був стабільний мобільний сигнал мобільного оператора «Київстар». Саме тому я піднявся на сьомий поверх заводського зерносховища, щоб скористатись можливістю зв'язатися бодай з кимось і з'ясувати, що саме відбувається? Я намагався вийти на своє керівництво в Дзеркальному, але ані по радіостанції, ані по мобільному телефону з ними зв'язку не було. Вікна з сьомого поверху цієї будівлі виходили в бік Дзеркального. Візуально з цього кута огляду ворожих сил ми не спостерігали, тому що вони пересувалися вздовж лісосмуг трохи північно-західніше в напрямку Старобешового. В цій будівлі двома поверхами нижче наші протитанкісти виходили по радіо на зв'язок з Хомчаком. Саме тоді з сьомого поверху зерносховища я побачив, як позиції нашої бригади в Дзеркальному накрыли мінометами. Окупанти відстрілялись дуже якісно і влучно — накрыли як раз по чотирьом кутам табору, після чого накрыли і центр. Це був перший обстріл бази нашої 3-ї РТГр у Дзеркальному.

Щойно розпочався цей обстріл, як я зрозумів, що зв'язатися будь з ким з Дзеркального мені не вдасться і тоді я побіг до арти-

леристів порадитись, що робити далі? На той момент у Кутейниковому залишалися лише ми — інженерний підрозділ і ці наші протитанкісти. Однак протитанкістами керував не тільки капітан Костянтин Коваль, а і командир дивізіону. Саме він по рації був у загальній системі на зв'язку зі штабом сектору. Тоді від командира протитанкістів я почув, що генерал Хомчак віддав наказ дивізіону зайняти позицію і перекрити шлях з Осикового на Кутейникове».

Офіцер 51-ї ОМБр капітан Костянтин Коваль:

«Вранці 24 серпня 2014 року батарея у повному складі — п'ять гармат, базувалася на комбикормовому комбінаті в Кутейниковому. Це був святковий день. До нас вже не перший день доносився гуркіт вибухів артилерії. Майже кожного вечора комбінат і прилегла до нього територія накривали «Гради». Але на території комбінату ми були достатньо надійно захищені. А до вибухів звикаєш швидко. Приблизно о восьмій ранку я отримав наказ командира дивізіону вирушити на бойове завдання в повному складі. Комдив повідомив нам про загальну ситуацію — російські танкові і механізовані підрозділи перетнули український кордон і нам належало розгорнутися для відсічі ймовірної атаки росіян на Кутейникове. Детальної інформації про напрямок удару противника не було. Злагодженої взаємодії з іншими підрозділами також не було. Ми самостійно мали обрати зручний рубіж для прикриття району Кутейникового. Чи налякало мене російське вторгнення? Гарного в цій новині нічого не було. Стало остаточно зрозуміло, що це справжня війна. Я отримав наказ і мав його виконати, оскільки це і є моя робота. Ми вирушили приблизно о 11:30 і доїхали не далеко. Поруч було скошене поле, яке було дня нас самою зручною позицією, оскільки це дозволяло контролювати дорогу в наш тил на село Дзеркальне. Поруч у лісосмузі стояла розвідка 28-ї механізованої бригади, яка повідомила нам про те, що з півдня на Кутейникове рухається колона російської бронетехніки. Щойно ми розгорнулися, то побачили страшну картину — уся техніка 28-ї механізованої бригади по тривозі завелася і... вся ця частина вийшла з лісосмуги і поїхала на Кутейникове. На той час поруч з нами не залишалося жодного військового підрозділу. Піхота пішла і нас вже нікому було прикривати. Це було дуже дивно спостерігати. Складалося дуже погане передчуття.

Комбікормовий комбінат у Кутейниковому. Саме з цих «Папір» пообіді 24 серпня 2014 року влучили БМД РФ, десть днів за п'ять-сім вони ж виїжджали на підтримку штурму Іловайська, разом з ІМР, тоді ж попало ком. дивізіону в бронеік у районі правої почки.
Автор фото Віктор Мироненко

Невдовзі повз нас промчався на великій швидкості джип батальйону «Донбас». Боець з машини повідомив, що спостерігав в наш бік рух колони з бронетехнікою без розпізнавальних знаків, але з російськими прапорами: «Вони йдуть прямо на вас!» Багато хто з моїх бійців нервували — це ж був наш перший бій. Відхід підрозділів 28-ї бригади залишав нас одних. Наші гармати не маневрені. Якщо ворог зайде з флангу, ми нічим, окрім автоматів, відбиватися не зможемо. Але я вирішив, що паніки ми не допустимо. Без бою Кутейникове не здамо. Було приблизно 12:15, коли з лісосмуги до перехрестя поміж Кутейниковим і Дзеркальним на дистанції 1100—1200 метрів виїхали три бойові машини без білих розпізнавальних полос, які означали належність до українських збройних сил. Більше нікого з наших в цьому районі не було. Це міг бути лише ворог. На полі поблизу перехрестя 28-ма бригада залишила свою БМП під українським прапором. Російські бронемашини під'їхали до перехрестя і зупинилися для оцінки обстановки. Дистанція була приблизно 1100—1200 метрів. Навідники внесли поправку і розподілили цілі. Щойно бронемашини противника зупинилися, я негайно

надав команду: «Вогонь!» Перший залп — переліт. Я вніс поправку: «Дистанція 1200!» Другий залп — «Вогонь!» Прямі влучання по двом бронемашинам. Третя машина противника розвернулася і зникла в лісосмузі. Від розбитих машин екіпажі побігли також в лісосмугу. Одна з бронемашин запалала і вибухнула. Я наказав зарядити осколочними набоями і ми накрили лісосмугу.

Бій скінчився. Минуло приблизно півгодини. Схоже, ворог доповів керівництву про обстановку, і по нашому району відкрила вогонь ворожа артилерія. Вони били не зовсім прицільно, але вибухи лягали доволі близько. Стало зрозуміло, що противник на знає наших точних координат і просто прочісує квадрат артилерійським вогнем. Зрозуміло, що через деякий час ворог підтягне додаткові сили, проведе дорозвідку і скоригує вогонь. Це було лише питанням часу. Ми стояли просто в полі і заковуватись у нас просто не вистачало часу. Окрім того, нас ніхто не прикривав. Фланги були відкриті. Ситуація була критично небезпечною, і тому я прийняв рішення згорнутися і відійти до загальних сил нашої батальйонно-тактичної групи в район Іловайська. Не маючи будь-якої інформації про противника і не маючи прикриття, я прийняв рішення відходити по залізничним коліям з Кутейникового, там, де противник нас явно не очікував. На жаль, під час відходу ми були змушені залишити дві гармати. Їх можна було б евакуювати лише за умови спокійного стану. В умовах, які склалися на той час, я не міг ризикувати усім особовим складом і технікою, що залишилися. Російські підрозділи могли з'явитися будь-якої миті, а батареї на марші нічим було їх зустріти, окрім ручної стрілецької зброї».

Командир саперної роти 51-ї ОБр Віктор Мироненко:

«Після того, як протитанкісти відстрілялись, вони повернулись на завод. Командир сказав, що прийшлося кинути одну гармату, бо відірвався важіль кріплення до МТ-ЛБ. Гармата важка і її ні за що було чіпляти. Також він повідомив, що вони атакували і спалили росіян. Доповів і про те, що Хомчак наказав відступати до Многопілля. В цей час по тій позиції, звідки вони стріляли, міцно прилетіло з мінометів.

Для безпечного виходу з території заводу, ми вирішили виламати дальні ворота і проїхати через рейки, бо виїзд із заводу був як раз у бік палаючої російської техніки. Першу плиту повалили, але за плитою була земля вища. Її висота була близько до півме-

тра. Наш шосейний помаранчевий КамАЗ Євро-4, завантажений протитанковими мінами, через той пролом і колії не пройшов би. Тоді довелося виламати ще одну плиту в паркані в напрямку залізничного вокзалу. Скрізь пролом ми поїхали вздовж колій до вокзалу і перетнули колії лише тільки на стрілці. Там вже розвернулися і пішли на Многопілья загальною колоною з нашими протитанкістами.

Повернувшись з протитанкістами Костянтина Коваля від Кутейникового в Многопілья, ми виявили, що залишили на заводі деякі важливі речі, і було прийняте рішення знову туди повернутися на інженерній машині розгородження. Звісно, що вже було небезпечно повертатися без прикриття і підтримки, але, коли ми все ж таки знову дісталися свого покинутого розташування, то побачили, що російських військових там ще немає. Лише на шляху в напрямку Дзеркального стояла і догорала російська БМД. Також, як ні в чому не бувало, стояла покинута 28-ю ОМБр бойова машина піхоти під українським прапорцем. Забравши необхідні речі, ми з механіком ІМР вирішили пройтись по покинутим позиціям батальйону «Прикарпаття» на перехресті шляхів біля зерносховища. Було помітно, що бійці залишали позиції поспіхом, залишивши багато речей і боєприпасів. Там ми підібрали залишений ящик з кавою, чаєм, цукром і печивом. Окрім того, знайшли і погрузили на броню два ящики з пострілами до РПГ. Один ящик був з великими кумулятивними зарядами, а другий, що мене тоді здивувало, бо ніколи ще таких не бачив, з термобаричними».

Також залишилися свідчення солдата російської армії молодшого сержанта Володимира Савостеева, який описав ті ж самі події, але, як то кажуть, з протилежного боку. Розповідь російського солдата була перекладена з російського оригіналу. Савостеев — командир відділення 331-го парашютно-десантного полку 98-ї повітряно-десантної дивізії Російської Федерації, який командував БМД-2 з номером 334 — тією самою, яка вибухнула в результаті вогню батареї капітана Коваля:

«Ми доїхали до перехрестя... З чого взагалі усе почалося — колона зупинилась і командир роти наказав повернутися за машиною, що відстала. Я виконав його наказ. З командиром взводу розгорнули дві бойові машини і вернулися к залізнично-

Російські десантники, полонені 24 серпня 2014 року під селищем Дзеркальне Донецької області

му переїзду, де нам потрібно було забрати машину — таку саму, з особовим складом. Ми забрали і повернулися на вказану точку, де раніше стояла колона. Але на момент нашого прибуття колони вже не було. Колона пішла. Проїхавши приблизно близько п'ятсот метрів, ми піднялися на пагорб. Командир постійно виходив на зв'язок, але зв'язку ні з ким не було. Спробували самостійно візуально знайти колону, але це не вдалося. По-перше, був сильний вітер, і по-друге, кругом горіли поля — побачити будь-що було неможливо. Ми повернули спочатку ліворуч і проїхали деяку відстань, розвернулися. Командир увесь час був на зв'язку, але ніхто не відповідав. Ми розвернулись в зворотньому напрямку, повернулися до цього перехрестя і завернули праворуч, тобто в зворотньому напрямку, звідки ми приїхали. Думали, можливо, колона сама розвернулася і кудись поїхала? Але і там колони видно не було. Тоді командир наказав розвернути машини і, діставшись до перехрестя, повернути праворуч. Там ми проїхали ще 200—300 метрів. Командир все намагався безуспішно вийти на зв'язок.

Усі три наші машини зупинилися і заглушили двигуни, оскільки командир думав, що з-за гулу двигунів йому не чути радіоефір. І саме в цей момент пролунав перший вибух. Снаряд просто вибухнув поруч, але нікого не заціпив. Ми усі постри-

бали з машин і зайняли кругову оборону. Половина особового складу — такі ж самі, як і я — зайняли позиції у бойових машин. І відразу ж за першим пролунав другий вибух. Снаряд влучив прямо в нашу бойову машину десанту (БМД). Куди саме — я не можу сказати, не визначив. Від вибуху нас усіх від цієї бойової машини розкидало по різні боки, складно сказати на яку відстань. Пролежав, я не знаю скільки часу, і, отямившись, просто повз. Куди повз? Самому було незрозуміло, але перше, що спало на думку — це подалі відповзти від палаючої бойової машини, оскільки в неї почав вибухати боєкомплект. Проповз я метрів 100—200 і побачив, що поруч зі мною ще декілька чоловік.

Ми почали вибиратися разом. По нас відразу ж почав працювати кулемет. Ми повзли по полю з соняшниками і, щойно ми підіймали голови, це відразу було видно. Кулеметні черги косили соняшники у нас над головами. В цей час працювала артилерія, але чия і з якого боку вона була, ми тоді не розуміли. Зрозумійте, в той момент не дивишся, з якого боку в тебе летять снаряди. Ти розумієш, що тобі потрібно вижити, і ти просто повзеш. Там було напівскошене поле і була лісосмуга. Ми почали перебігати через цю лісосмугу і побачили, що по узбіччю дороги біжать теж наші військовослужбовці. Ми почали рухатися усі до того перехрестя. Коли ми туди прибігли, ми побачили, що там були окопи і зроблено щось на кшталт бліндажа. Мені відразу повідомили, що механік-водій бойової машини, яка вибухнула, живий. Навідник ось тут сидить. Але механік дуже обгорів. Підбігши до нього, я побачив, що навідник встиг надати йому першу медичну допомогу. В нього був шоківий стан — обличчя обгоріле, а на руки було страшно дивитись. Ми усі були перелякані і дезорієнтовані. Що робити? Куди далі? Які дії і що відбувається? Ніхто не міг нічого зрозуміти. У нас повинні були бути навчання, але такого раніше на жодних навчаннях не було.

Я побачив, що офіцерів немає і прийняв командування на себе. Наказав відійти на двісті метрів вглиб лісосмуги, зайняти кругову оборону і продовжувати надавати медичну допомогу пораненому. А сам з сержантом Генераловим (заступник командира взводу, старший сержант Олексій Генералов також був взятий в полон 24 серпня 2014 року) залишилися на перехресті очікувати особовий склад, який ще, можливо, залишався там. Можливо, хтось ще залишився в живих, ми думали, щоб повернутися і забрати їх. Повз нас проїхало дві бойові машини в бік згорілої БМД.

Вони надавали загальний сигнал збору і декілька разів зупинялися. Ми зрозуміли, що вони забирали тих, хто залишився на місці знищення бойової машини десанту. Бойові машини ще деякий час покрутилися, повернулися на перехрестя і проїхали повз нас. Можливо, вони нас не побачили? Але ж в певний момент один механік-водій точно нас бачив. Ми йому махнули, що потрібно проїхати трохи далі, щоб забрати пораненого, і що в глибині лісосути є ще особовий склад. Можливо, він не зрозумів мене, а скоріш за все, також був наляканий. Тому що з нас раніше ніхто не приймав участь ні в яких бойових діях. Ми повернулися до особового складу і прийняли рішення: оскільки механіку ставало усе гірше і гірше, потрібно було його рятувати. Ми почали забиратись звідти. Стало зрозуміло, що відбувається щось не те. Не за законами навчань. На жодних навчаннях такого не було. Коли ми дійшли до мосту, то побачили декілька військових, які були у військовому однострої і зі зброєю. Побачивши пораненого, вони відразу ж підійшли до нас і запропонували надати допомогу пораненому. Ми погодилися, оскільки він вже почав втрачати свідомість, і шок почав проходити. А біль в нього був, скоріш за все, неможливий.

У нас запитали, хто з нас старший. Я відповів, що старший я. Мене супроводили в їхній штаб. То був щось на кшталт сарая чи ферми. Там були військові з нашивками і з усіма знаками відмінності. Я відразу помітив, що нашивки не наші. Там же мені пояснили, що ми знаходимось на українській території і перебуваємо в полоні».

Безпосередній учасник полонення російських солдат, які розбіглися після знищення їх бронетехніки, сержант Володимир Козак згадував:

«О 17:00 я вивів бійців у секрет в лісосузі у дороги близ селища Дзеркальне, з якого ми здійснювали спостереження за дорогою. Невдовзі ми побачили, як по шляху з боку Кутейникового на нас рухаються десять солдатів. Вони йшли, як «телятко на пасовищі». У нас на формі тоді не було жодних розпізнавальних знаків. Я ледь чутно сказав хлопцям, що потрібно росіян брати в полон. Але так як вони теж були озброєні, треба постаратися захопити їх зненацька.

Рухались не в бойовому порядку і не були готові до бою. Я вийшов з лісопосадки. Слідом за мною — мої хлопці. Ми ото-

чили десантників. Було видно, що вони здивовані, але ще не розуміють, хто перед ними. Я навмисно почав говорити російською мовою — бачу, непрохані гості трохи заспокоїлися. Навіть хтось посміхнувся.

Я спитав:

— Кто старший у вас?

— Я, сержант Генералов, — відповідає молодий хлопець. — Ми с Псковской дивизии. Где-то в районе Кутейникового нас разбили украинцы. У нас трое убитых и один раненый. Три машины БМП подбито. Вот пытаемся до наших выйти. Товарищ раненый. Уже и сознание терял. Боюсь, что не донесем.

Виходить, що росіяни нас тоді за своїх прийняли. «Що ж, тим краще, — подумав я. — Вони й отямитися не встигнуть, як виявляться в полоні». А вголос сказав:

— Не бойся, Генералов, спасем мы вашего бойца. У нас тут база неподалеку. Медицину вызовем, и все нормально будет.

Разом з пораненням їх було одинадцять чоловік. Про всяк випадок, я дав своїм сигнал, щоб тримали зброю наготові. Мало що... Раптом десантники здогадаються, що ми не на їхньому боці? А від місця, де ми їх зустріли, до штабу йти треба було пару кілометрів. Мої хлопці розташувалися так, що непрохані гості весь час перебували в оточенні. По дорозі Генералов почав мені скаржитися. Мовляв, сказали їм, що на навчання відправляють, а тут справжнісінька війна. Вони відразу розповіли, що являються російськими військовослужбовцями з 98-ї повітряно-десантної дивізії і що їх направили на маневри в Ростовську область. В ніч з 23 на 24 серпня 2014 року вони перетнули державний кордон України. Зранку їх підрозділ в лісосмузі в трьох кілометрах від Кутейникового потрапив під обстріл. Була знищена їх бойова машина десанту. При цьому один з них отримав легке поранення. Двоє з їх товаришів були вбиті. Втративши техніку і зв'язок, десантники пішли кудись на пошук медичної допомоги і, врешті-решт, вийшли прямо на нас. Російський сержант кілька разів з подивом повторив цю фразу: «Тут же настоящая война! Разве на учениях убивают?»

Вже коли ми привели росіян в штаб, тоді тільки роззброїли. Так вони і самі віддали свої автомати без жодного опору, коли побачили, що назустріч вийшли військові з жовто-синіми петличками на формі. Хтось із полонених здивовано вимовив: «Так ви... українці?»

Вони були шоковані тим, що опинилися в Україні, і що тут відбувається справжня війна.

Росіяни виглядали пригніченими і переляканими. Почали говорити, що прийшли до нас не по своїй волі. Мовляв, їх відправили в Україну. Про мету і завдання нічого не сказали. Коли наварилися на підрозділ українських військових, які розбили їх колону, взагалі не знали, що робити. Ні мапи місцевості у них з собою не було, ні зв'язку. Ось і заблукали».

Так потрапили в полон російські десантники 98-ї дивізії Сергій Архіпов, Олексій Генералов, Андрій Горяшин, Артем Кузьмин (механік-водій БМД-2 № 334, поранений в результаті прямого влучання снаряду), Іван Мельчаков, Артем Митрофанов, Єгор Почтоєв, Іван Романцев, Володимир Савостеев, Сергій Селезньов і Сергій Смирнов.

У звіті Генерального штабу Збройних сил України про події серпня 2014 року в Донецькій області зазначається, що «У ніч на 25 серпня 2014 року Росія ввела на територію України вісім батальйонних тактичних груп Збройних сил РФ загальною кількістю понад 4 тисячі осіб». Російська влада офіційно заперечує участь своєї армії або кадрових силовиків у конфлікті в Україні, а наведені міжнародними організаціями докази відкидає. Водночас Москва визнає присутність російських добровольців у збройних формуваннях самопроголошених ДНР/ЛНР».

**Командир відділення зенітників 1-ї РТГр 93-ї ОМБр
Сергій Крамаренко:**

«Ми розташовувалися в двох лісосмугах між селищами Дзеркальне і Свободне. Дозорні групи контролювали шлях до Дзеркального і Кутейникового. Раптово з дозору, який розташовувався з боку наших зв'язківців, прибігли наші хлопці і говорять, що по шляху рухається якась колона техніки. Тоді ніхто не зрозумів, що то за військові. Ми вирушили до краю лісосмуги і почали спостерігати за тією колоною. Вона складалась з танка, декількох БМД і вантажного КамАЗу. На техніці і транспорті було незрозуміле позначення з білих кругів і мотузок на антенах. На той момент ми ще не знали, що це були розпізнавальні знаки росіян, хоч ми вже й отримували повідомлення про те, що з території Російської Федерації увійшли російські війська. Несподівано колона зупинилась. Придивившись більш уважно,

я зрозумів, що це не українські військові, і тоді вигукнув: «Кацапи!» Миттєво я кинувся до наших позицій, а там, як ні в чому не було, бійці сидять і п'ють чай. Ворог, схоже, нас не бачив, тому що лісосмуги були достатньо рясні, а позиції замасковані. Я накинув бронезилет, підняв бійців і повернувся до спостережного дозору, передбачаючи, що зараз щось розпочнеться, але колона зрушила з місця і попрямували далі.

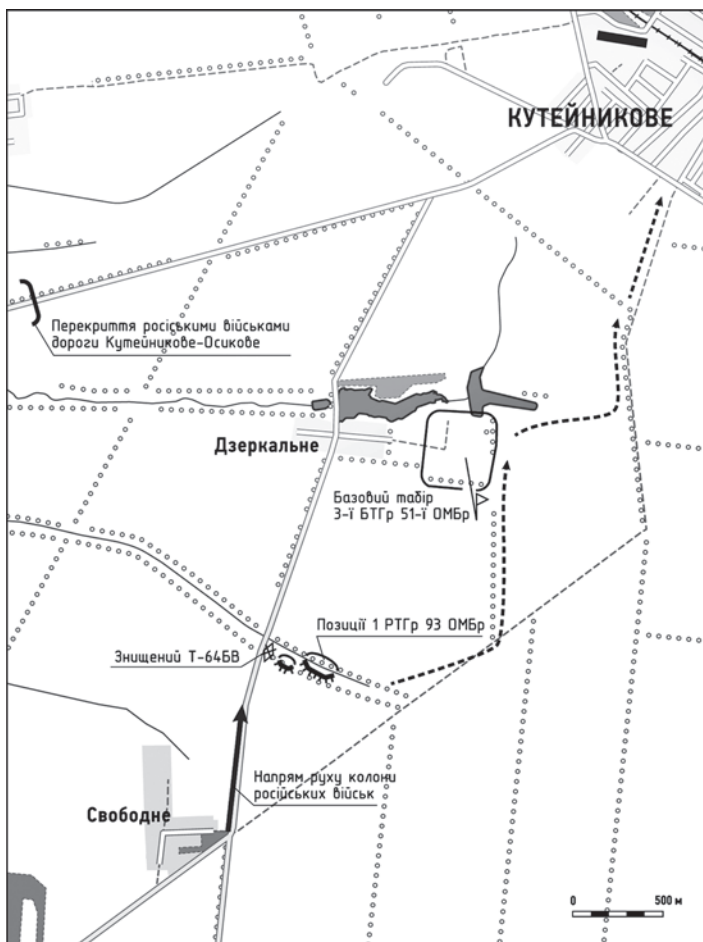

Схема руху колони 1-ї БТГр 93-ї ОМБр від Дзеркального в напрямку Многопілля 25 серпня 2014 року

В одного з наших бійців, Кирила, був легковий автомобіль, на якому він іноді їздив до сусідніх населених пунктів у магазин. Ще за день до нашої першої зустрічі з російською колоною Кирил говорив, що вони зі старшим лейтенантом Олександром Івановичем Графою стояли на шляху і спілкувались з кимось по мобільному телефону. Аж раптом прямо повз них пройшла російська військова колона, з якої йому навіть росіяни помахали рукою. Наші військові були в цивільному одязі і на цивільному авто, і тому росіяни не звернули на них уваги. Схоже, вважали їх місцевими мешканцями».

Медичний пункт 1-ї РТГр 93-ї ОМБр, Денис Закусілов:

«У 15 кілометрах південніше Іловайська знаходиться селище Дзеркальне. Саме там на фермі базувався командний пункт 51-ї ОМБр. Там же знаходився і склад з боекомплектом. Один з підрозділів 93-ї ОМБр займав позиції в двох кілометрах південніше. В цей час окупаційна колона вийшла в напрямку Кутейникового. Ми особисто бачили рух цієї колони, але тоді ще не зрозуміли, що то саме росіяни. Техніка і транспорт в колоні була позначена якимось білими колами і на антенах були білі стрічки. Ця колона пішла шляхом між Кутейниковим і Дзеркальним, і тому ми вирішили, що то якийсь український підрозділ, який прямував до складів у Дзеркальному, щоб поповнити боекомплект і запаси палива. Тоді ми навіть і гадки не мали, що ті БМД, танки і КамАЗи можуть бути російськими.

Близько 12:00 на День Незалежності росіяни почали обстрілювати Дзеркальне з мінометів. Ми особисто бачили і чули, як через нашу лісосмугу летіли міни по позиціям в Дзеркальному. Одна з мін влучила в склад з боекомплектом. Ми тоді почули потужну детонацію від вибуху. Склад горів і вибухав протягом цілої години. Снаряди зі складу розліталися на усі боки. Тоді прийшов з розвідки наш старшина Валерій Савченко і доповів про те, що зовсім неподалік стоять російські військові підрозділи, які прикривають мінометні розрахунки, які ведуть вогонь по Дзеркальному.

Після того, як склад припинив вибухати, ми зібрали групу і пішли вздовж лісосмуг до цих ферм у селищі в пошуках можливих поранених для надання медичної допомоги. Діставшись до ферми, де розташовувався штаб 51-ї бригади, ми побачили двох російських полонених, яких ледве не розідрали на шматки. За

декілька хвилин на автівці ГАЗ-66 привезли ще п'ятьох і їх разом увезли. Потім вони випили на телебаченні.

Оглянувши усе навколо Дзеркального, ми переконалися, що загиблих і тяжкопоранених з особового складу немає, але багато бійців і офіцерів отримали контузії».

■ **Засідка на бійців 40-го БТрО на місці знищеної російської БМД**

За кілька годин після знищення ворожих БМД, на тому самому місці поміж населеними пунктами Кутейникове і Дзеркальне відбулися маловідомі трагічні події, пов'язані з атакою окупаційних військ Російської Федерації на бійців батальйону «Кривбас», які поверталися з опорних пунктів до базового табору під Старобешевим.

Боець батальйону «Кривбас» Ігор Павлов:

«Це сталося 24 серпня 2014 року, коли ми на автомобілі ГАЗ-66 поверталися з наших опорних пунктів. У нашому напів-тентованому «шишаріку» перебувало вісім осіб — п'ять бійців фінансової служби — я, Василь Стуженко, Геннадій Карпенко, Володимир Свірський і керівник нашої фінслужби Максим Куц. Також з нами в кузові перебував і капітан з військвиконкому Андрій Миколайович. Керівник РАО Віталій Іванович Кругляк знаходився в кабіні поруч з водієм Валерієм Гимбицьким. За населеним пунктом Кутейникове ми виїхали на перехрестя, на якому нас розстріляли російські БМД з 30-мм гармати й автоматичного гранатомета АГС. Попереду нас рухалась наша вантажна машина ЗІЛ-131 з номерним знаком «Победа». В машині разом з водієм їхало ще четверо поранених бійців з опорних пунктів, які утримували бійці нашого батальйону. Не можу вже пригадати усіх, хто був у тому ЗІЛі, але за кермом був водій Олександр Рябовол, а серед поранених був наш боець Олександр Дейнега. Вони рухалися в тому ж напрямку, що і ми, до бази нашого батальйону поблизу міста Старобешеве, але вирушили на десять хвилин раніше за нас. На тому самому перехресті їх і взяли в полон російські військові».

Боець батальйону «Кривбас» Валерій Гимбицький:

«Вони ж як потрапили в полон... Сашко Рябовол розповідав, що вони зупинилися біля лісосмуги і вирішили роздивитись,

що відбувається навколо знищеної російської техніки. Спочатку здалося, що нібито нікого поруч немає. Заїхали в лісосмугу, щоб також подивитися, що там відбувається. Потім Рябовол виїхав з лісосмуги і зупинився поруч з нею. Усі, хто вийшов оглядати місцевість, після огляду почали повертатися до ЗІЛа, і щойно вони зібралися сідати в машину, росіяни відкрили вогонь і взяли бійців у полон. Старший лейтенант Громовий довше усіх затримався під час огляду лісосмуги і повертався до машини останнім. Ще не дійшовши до машини, він почув стрілянину і встиг забігти і сховатися в лісосмузі».

Боєць батальйону «Кривбас» Ігор Павлов:

«Коли наш водій побачив, що на перехресті з «Победой» відбувається щось незрозуміле, він зупинився поблизу двох знищених російських БМД і почав здавати назад. Здається, підозру викликали спочатку сама знищена і ще догораюча техніка, а по-друге, «Победа» підозріло стояла з відчиненими дверима і без будь-кого поруч з нею. (Варто додати, стосовно пораненого Олександра Дейнегі. Вище вже було згадано про те, як він отримав поранення 20 серпня 2014 року під селищем Зелене і на поліг на своєму поверненні на передову. Бійцю стало знову зле, і було прийняте рішення про його евакуацію. Під час атаки росіян поблизу Кутейникового Олександр отримав ще одне поранення і потрапив у полон, де його прооперували, і за три з половиною місяця його було звільнено. — *Авт.*)

Наш водій намагався здати «шишаріком» трохи назад у соняшники, але саме в цей момент раптово з лісосмуги вискочила російська БМД, і по нас відкрили вогонь. Це по факту була звичайна засідка і розстріл. Ворог вів вогонь з відстані приблизно семидесяти метрів. Кут обстрілу не дозволяв БМД схилити гармату нижче, і тому під перший вогонь потрапила верхня частина нашого «шишаріка». Разом з гарматою БМД почався обстріл з автоматичного гранатомета з лісосмуги. Ми, звичайно, намагалися чинити спротив і відповідали з автоматів, але це тривало хвилини дві-три. Сенсу вести бій з автоматами проти БМД ніякого не було. Я дав усього пару черг з кузова нашої вантажівки, після чого мене накрило з АГС і я впав. Підвівшись на ноги, я дав ще пару черг і в цей момент мене зачепило осколками з тридцяти-міліметрової гармати. На деякий час я втратив свідомість, а коли прийшов до тями (це було, за свідченнями хлопців, хвилин за

Борець батальйону «Кривбас» Геннадій Карпенко

десять) вже ніхто не стріляв. Я намагався знайти свою зброю, але раптом побачив, що моя ліва рука висить на жилочках. Тобто вона була відірвана і трималась на трьох жилочках. У той момент я все ще перебував у кузові «шишаріка».

Поруч зі мною лежав полонений «сепар», якого ми мали відвезти від опорного пункту 40-03 в штаб батальйону. Лежачі зі зв'язаними руками поруч зі мною, він стогнав і просив його добити. В той час під ним горів паливний бак нашого автомобіля. Я був у шоковому стані, тому не став шукати свій автомат. Метрах в 50 від мене біля лісосмуги я побачив нашого начфіна Максима Куща. Він шкандибав подалі від машини до лісосмуги, і я його окликнув. Він крикнув, щоб я його доганяв. Я зліз з кузова і побачив ще одного нашого хлопця. Він був перебитий навпіл — верхня частина тіла лежала без ніг і таза. Коли я біг до Максима, за мною з-під машини вибіг водій Валера Гимбицький. Також метрах в десяти від машини лежав Вася Стуженко. Я тоді не відразу помітив, що в нього вже не було ані правої руки, ані ноги. Перебуваючи в шоковому стані

і не звернувши уваги на його скалічення, я крикнув йому, щоб він ішов за мною.

Василь відповів, що зараз підтягнеться, і лівою рукою перемикнув затвор автомата. Я побіг і почув позаду автоматну чергу, після якої щось дуже гучно вибухнуло. Тоді мені здалося, що по Васі чимось стрільнули, і лише згодом з'ясувалось, що то вибухнув паливний бак нашого «шишаріка». Згодом стало відомо, що Василю вдалося відповзти і сховатися під знищеною російською БМД. За кілька годин після того розстрілу, його знайшли розвідники нашого батальйону, які супроводжували полонених російських десантників до штабу батальйону поблизу Старобешового. Розвідники лише оглянули місце нашого розстрілу, але не змогли забрати з собою тіла загиблих бійців, оскільки машина ще горіла і у розвідників був наказ доставити важливих полонених. На будь-що інше відволікатися у них не було ані часу, ані дозволу. Вони лише знайшли пораненого Василя і вивезли його разом з полоненими російськими десантниками до Старобешового.

Майже усі, кому пощастило врятуватися, зібралися в лісосузі, в якій, якщо не помиляюсь, раніше був табір розвідки 28-ї бригади, але він на той час вже був порожній. Там ще стояв покинутий автоматичний гранатомет АГС-17, але набоїв до нього я ніде навколо не побачив. Всі, хто прибіг в лісосузгу, були поранені. Водій Валера Гимбицький отримав осколкові поранення спини, від чого йому було дуже важко пересуватися. Максу — керівнику нашої фінансової частини, перебило обидва лікті. Капітан, який був з нами (він з криворізького сільського військкомату), отримав поранення обличчя — щока та ніс були майже відірвані. Керівник ракетно-артилерійського озброєння, який також потрапив разом з нами в ту засідку, отримав поранення в коліно. Потрібно зазначити, що ніякого артилерійського озброєння в батальйоні «Кривбас» не було, але була така посада.

Мене перев'язали і вкололи два знеболюючих уколи. Після того вирішили рухатись в напрямку Старобешового. На той час я вже зрозумів і відчув, що в мене з лівої сторони голови роздроблений череп. В мене в голову заходив палець на всю глибину. Я сказав хлопцям, що залишусь тут, тому що усвідомлював, що вони, перебуваючи в такому стані, мене не дотягнуть. Тим більше, що ми не розуміли, яка кількість росіян увійшла в Україну, де саме вони перебувають і яка в них подальша мета. Хлопці ска-

зали, що доберуться до бази і надішлють когось за мною. Я залишився на одинці в лісосузі, в якій пролежав до самого ранку. Вночі неподалік від мене був бій. З моєї сторони був чутний чітко російський говір».

Боєць батальйону «Кривбас» Валерій Гимбицький:

«Ми під час розстрілу нашого «шишаріка» спочатку відходили соняшниками, а потім вийшли до лісосути. Від місця нападу нам вдалося відійти доволі далеко — метрів на п'ятсот. Там ми і зустрілися зі старшим лейтенантом Громовим. Він разом з нами вийшов до Володарського. Після того, як ми перев'язали Ігоря, ми вирушили в бік селища Осикове. Під час руху трималися осторонь від дороги і рухалися соняшниковими полями. Таким чином ми дісталися до хутора Володарське. Там зустріли місцевих мешканців. Попили води і пригостилися цигарками. Наш керівник РАО Віталій Іванович Кругляк почав шукати когось з місцевих і домовлятися, щоб нас поранених відвезли автівкою до лікарні в Старобешеве. Врешті-решт, вмовили одного дідуса, але в машину могли сісти лише троє. Тоді Іванович і старший лейтенант Громовий розмістив у машині мене, Максима Куца і капітана з військкомату, і завдяки цьому ми о 21:00 вже були в нашому базовому таборі, а звідти поїхали до лікарні в Старобешеве. Самі Кругляк і Громовий удвох залишилися в цьому селищі. З подальших їх розповідей стало відомо, що Іванович вирішив вибиратися самостійно пішки. Заради цього він переодягнувся в цивільний одяг і за тиждень вийшов до Волновахи. А старлей вийшов разом з однією групою відступаючих бійців. Він побачив машини, які рухалися в напрямку Старобешеве, і разом з цією колоною вийшов. Здається, то були залишки від 51-ї ОМБр».

Боєць батальйону «Кривбас» Ігор Павлов:

«Вранці на сході сонця, я вирішив не чекати допомоги, а самостійно рухатися до своїх. Тоді я не знав, де саме знаходилися українські підрозділи і що змінилося останнім часом. Шлях до Старобешеве був явно перекритий, і тому я пішов у напрямку опорного пункту 39-06, розташованому в Многопіллі. Я ще сподівався на те, що побачу наших військових на перехресті Кутейникового і Металіста. До того дня там був опорний пункт, який утримували бійці 39-го батальйону, і я пішов в його напрямку. До самого опорника я так і не дійшов. Тоді відбулось

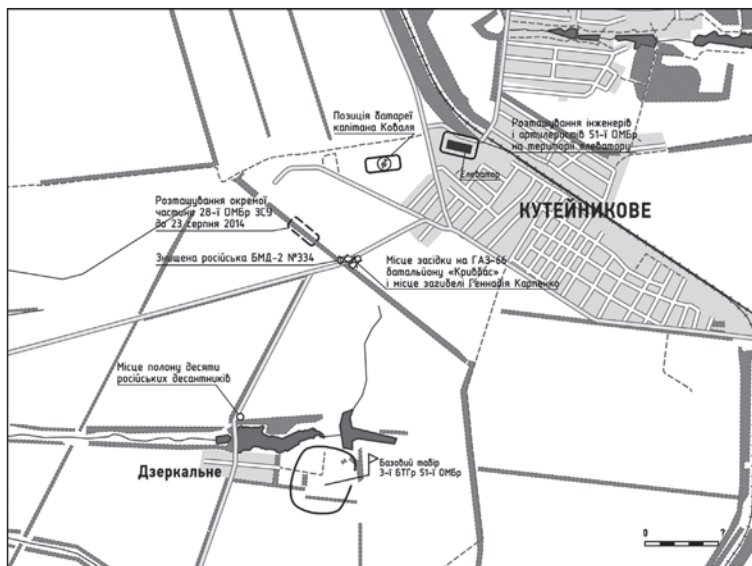

Схема подій між населеними пунктами Кутейникове і Дзеркальне на День Незалежності України 2014 року

дещо дивне і досі не зрозуміле для мене. Я не дійшов до опорного пункту майже сто метрів і пішов від нього геть, оскільки побачив там людей у військовому однострої, який не був схожим на український. Ті військові також мене бачили, тому що я крокував по відкритій ділянці і навіть не намагався переховуватись. Мене до цього часу бентежить питання — чому вони мене не зупинили, або не стрільнули?..

Я пройшов приблизно кілометра півтора-два від Кутейникового до Многопілля і прямо в лісосмузі поблизу дороги втратив свідомість і впав у траву. Не знаю, як довго я перебував без свідомості, але завдяки тому, що то був ранок і на траві була рясна роса, я прокинувся. Роса мене трохи освіжила і привела до тями. Коли я підвівся на ноги і спробував піднятися з лісосмуги до дороги, то на узбіччі я побачив тіло якогось солдата. Він лежав в трьох метрах від мене і лише слабким стоном надавав ознаки життя. Це був ще живий хлопець з вивернутими кишками. На ньому був російський однострій і на рукаві в нього був російський триколор (я це запам'ятав дуже чітко і мені байдуже, що дехто розповідає про те, що росіяни зривали шеврони перед пе-

ретином кордону. Я на власні очі бачив той триколон). Зі зброї в мене був лише штик-ніж і граната. Мені хотілось хоч якось допомогти тому пораненому, незважаючи на те, що він був ворог, але я цілком усвідомлював, що нічим йому допомогти вже не зможу. Все, що йому залишалося — лише відчувати нестерпний біль і пару годин мріяти про смерть. На той час, дивлячись на того бійця, мені здавалось саме так. Та і зараз я стовідсотково вважаю, що він би в тих умовах не вижив. Я просто допоміг йому позбавитись нестерпних мук.

Я вийшов до дороги і покрокував у напрямку Многопілля. Минуло зовсім трохи часу, і я побачив машину, яка рухалась з боку Кутейникового в напрямку Іловайська. Це були білі жигулі «копійка», за кермом якої був чоловік і поруч з ним жінка. Я зупинив машину і спитав, чи вірно я рухаюсь до українського блокпоста? Вони відповіли, що так. Я просив їх, щоб вони підвезли мене до своїх, але вони відмовились. Дали тільки пляшку з водою і поїхали. Через деякий час я знову побачив ту саму машину, яка рухалась вже мені на зустріч. Водій зупинився і сказав, що мені залишилося подолати близько кілометра. Коли я нарешті дістався опорного пункту 39-06, мене посадили в бронетранспортер і вивезли до лікарні в Волноваху.

Наскільки нам стало згодом відомо, ми потрапили в засідку російській групі, яка розшукувала своїх зниклих і полонених десантників, яких розбили на тому місці за дві години до нашого розстрілу».

Боець 5-го БТрО «Прикарпаття» Віталій Гордий:

«На 504-му блокпосту поблизу Амвросіївки несла службу повноцінна перша рота охорони 5-го БТрО «Прикарпаття» — 90 бійців і офіцерів. На момент виходу з позицій під Амвросіївкою, ми вже перебували в щільному колі оточення, з якого виходили з боєм. Позиції роти були розкидані від Новоіванівки до Амвросіївки в декількох місцях. 23 серпня 2014 року о 7:45 відбувся перший важкий обстріл наших позицій під Амвросіївкою. На той момент ми не мали зв'язку з батальйоном і ще не знали про те, що батальйон вже вирушив до пункту постійної дислокації.

Не знаю щодо усього батальйону, але моя перша рота охорони, якою командував лейтенант Процький, виходила з боями

з оточення. Серед бійців нашої роти був один поранений боець. Розповсюджується інформація, що увесь батальйон залишив позиції 23 серпня 2014 року, але ця інформація не відповідає дійсності. Наша рота виходила самостійно й окремо від загальної частини батальйону значно пізніше.

Правда в тому, що тоді наша рота залишилася під шаленими обстрілами в оточенні з одніми автоматами проти бронетехніки противника, що підступала. Починаючи з ранку 23 серпня і впродовж 24 серпня продовжувалися артилерійські обстріли, під час яких спочатку були контужені бійці на 501-му опорному пункті, біля пам'ятника «Оленю» за Амвросіївкою поблизу шляху Ростов—Донецьк, який розташовувався на Ростовській трасі. З техніки були лише два цивільних автобуси, і ті були спалені під обстрілами.

Після потужних ударів російської артилерії, бійці з цього опорника відійшли в село, яке знаходилось неподалік від «Оленя». Там був облаштований ще один опорний пункт, де тримався другий взвод нашої роти. За кілька годин був знищений і цей опорник. Врешті-решт, усі відійшли до опорного

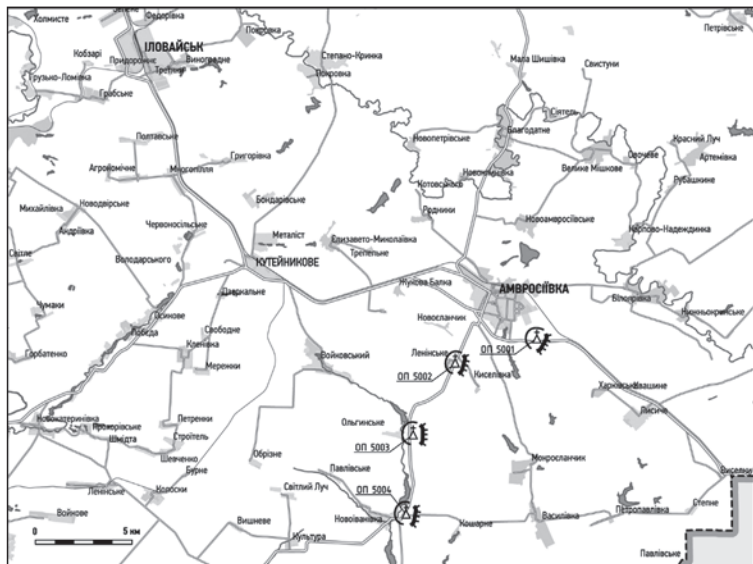

Схема розташування опорних пунктів 1-ї роти охорони 5-го БТР «Прикарпаття» на момент вторгнення російських окупаційних військ у серпні 2014 року

пункта в Новоіванівку, де саме я і перебував. Що в тих умовах ми могли протидіяти потужним обстрілам? Ворога видно не було, а потужні обстріли додавали приголомшених і контужених бійців. В умовах відсутності зв'язку з керівництвом і чітких команд і інструкцій, це сприяло деморалізації і нерозумінню сенсу подальшого утримання майже зруйнованих позицій.

Такий от у нас був День Незалежності. В тих умовах, коли більшість бійців була приголомшена і контужена, без будь-якого зв'язку з командуванням і при повному нерозумінні, що відбувається і чому ми залишилися тут наодинці, було прийняте рішення відходити до позицій інших рот нашого батальйону.

Незадовго до цього через наш опорний пункт вийшли 30-а, 79-а і 72-га бригади. Коли відходили останні підрозділи, а саме 30-та бригада, то останні хлопці нам казали, що якого біса ви тут залишаєтесь? Усіх відводять подалі від кордону. Уходьте звідси. Але ж ми на той час не могли самостійно без наказу покинути позиції. Тоді у нас і думки не було про відхід. По-перше, ніхто з нас не міг повірити в те, що росіяни перетнуть наш кордон і нападуть на Україну. Після того, як нас залишили усі сусідні підрозділи ЗСУ, ми ще майже цілий тиждень стояли наодинці, охороняючи свої опорні пункти. До нас дісталася одна з диверсійних груп чи то 3-го, чи то 8-го полку спецназу (вони там прикривали нас), вони виконали одне завдання і відходили з одним пораненим. А також пояснили, що у них на мапах тут з українських військових вже нікого не має бути. Усі відведені на нові позиції. Їх командування навіть не вірило і думки не мало про те, що ми там стоїмо.

Далі сталося так, що до 20:00 24 серпня нашу роту безперервно бомбили з різного виду артилерії. Буквально неможливо було голови підняти. Коли поблизу нашого бліндажа щось прилетіло, то тоді взагалі вважав, що тут нам і настане кінець. Снаряди прилітали дуже швидко. До трьох секунд були прильоти між пострілами і вибухами. Деякий час навіть звикли і, чуючи залпи, починаємо групуватися і переховуватись. До восьмої вечора навалювали дуже щільно. Найогидніше те, що не маєш нікому давати відсіч. Тупо рівняють з землею артою без будь-якої можливості якось вплинути і знищити ворожий вогонь. Це дуже пригнічувало. Відчувалося, що ми тут майже безпорадні, і незрозуміло, чому сидимо і на що очікуємо.

Саме тут, в Новоіванівці, складом нашої роти ми деякий час тримали оборону. Постійно намагалися зв'язатися з керівництвом і доповісти про обстріли усіх трьох опорних пунктів і необхідності підтримки. Усі ці спроби виявилися безрезультатними. Ми вже і так певний час були без зв'язку з керівництвом батальйону, але поки не було активних бойових дій, то за це не дуже переймалися. Не можу згадати, хто саме і яким чином достукався до керівництва, але ми змогли доповісти про те, що нами було залишено два опорних пункти і ми тримаємось на третьому. Нам повідомили, що ми маємо негайно відійти до загального складу батальйону. Також повідомили про те, що на старих позиціях батальйону вже немає і він у повному складі рухається в напрямку пункту постійної дислокації поза зоною бойових дій. С того моменту ми намагалися самотужки вийти з зони АТО в напрямку Запорізької області.

На той момент моя рота взагалі залишилася без будь-якої техніки. Мається на увазі не бронетехніка, а взагалі будь-який транспорт. Усе вщент згоріло під обстрілами. Ми вирушили з Амвросіївки ввечері 24 серпня 2014 року. Наскільки нам тоді пояснювали, до нас, з причини відсутності зв'язку, хтось їхав з наказом на відхід, але не доїхали, тому що ми вже були в плотному колі. Нібито ті, хто мав нас попередити про відхід, потрапили тоді на перший російській блокпост і відійшли назад. Серед тих, хто був тоді в супроводі машини, перебував один наш борець, який мав чітко російський говір і саме завдяки цьому він якось зміг поговорити з московитами і залишити те місце без бойового зіткнення. Але до нас вони вже так і не дісталися.

Залишившись в оточенні без будь-якого зв'язку і транспорту, наш командир роти прийняв рішення виходити з оточення. Єдиний вид транспорту, який нам пощастило згодом знайти, — якийсь мужик на зерновозі, але це вже було значно пізніше, а спочатку виходили пішки. На той момент у нас був лише один поранений, але майже усі інші бійці були контужені після довготривалих і міцних обстрілів. Люди йшли, і дехто майже постійно блював від струсу мозку. Дехто з бійців навіть не міг розмовляти. Більш-менш неушкоджені допомагали підтягуватися тим, кому було важко самотійно рухатися. Зранку майже в слід нам били якісь міномети, і почалася зачистка села».

■ Перше коло оточення. Захоплення опорних пунктів і базових таборів 39-го БТрО

Тим часом в десяти кілометрах від Іловайська відбувались події, які стали початком створення трагічно відомого оточення усього угруповання. 39-й батальйон територіальної оборони виконував завдання з недопущення прориву незаконних

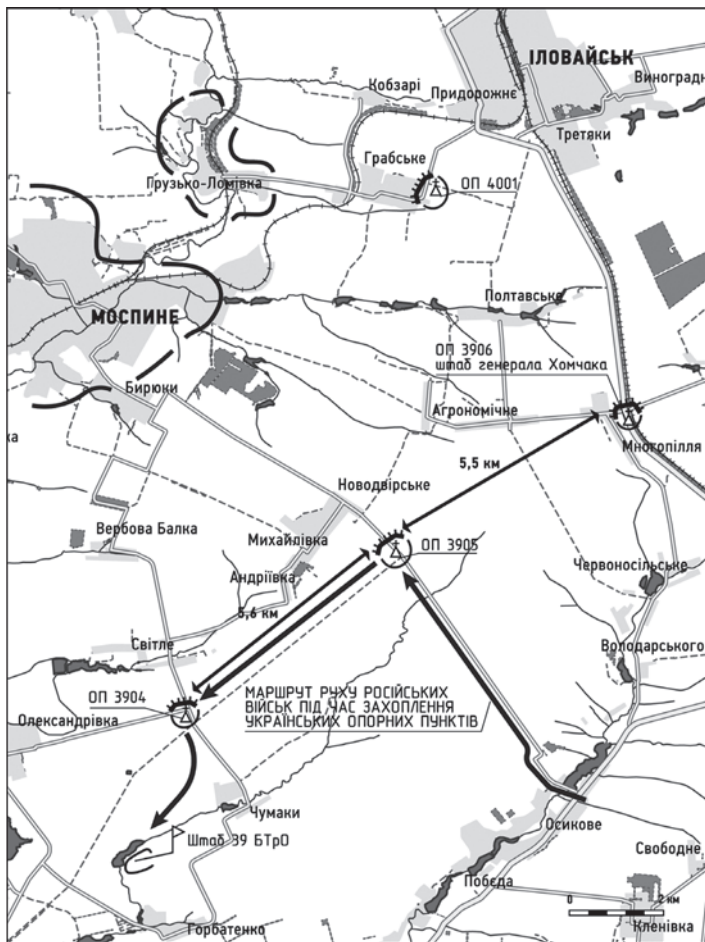
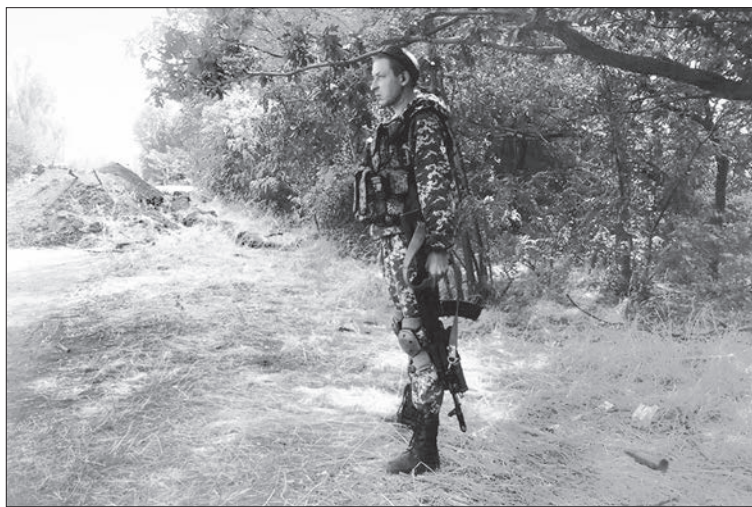

Схема розташування опорних пунктів 39-04, 39-05 і 39-06 з визначенням відстані один від одного

збройних формувань на шести блокпостах в районі населених пунктів Обільне, Олександрівка, Новий Світ, Світле, Новодвірське, Многопілля Донецької області. Базовий табір 39-го БТрО було розгорнуто в районі селища Чумаки Старобешівського району. Також в районі Чумаків була зосереджена реактивна батарея 93-ї окремої механізованої бригади.

■ **Захоплення опорного пункту 39-05**

Можливо, колись в подальшому з'ясуються більш детальні обставини захоплення російськими військами деяких опорних пунктів і тилових баз Збройних сил України, які прикривали тили Іловайського угруповання, а поки що автору вдалося дізнатися лише про те, що вранці 24 серпня 2014 року замполіт 39-го БТрО старший лейтенант Віталій Коровяківський виявив, що за якихось незрозумілих обставин відсутній будь-який зв'язок з опорним пунктом 39-05, який розташовувався поблизу селищ Новодвірське і Михайлівка. Він доповів про це керівництву, на що йому було наказано вирушити на місто і на місці з'ясувати, з яких причин опорний пункт не виходить на зв'язок ані по рації, ані по телефону. Приблизно о другій годині пообіді старший лейтенант Віталій Коровяківський, взявши

Боєць 39-го БТрО на опорному пункті 39-04

з собою декількох бійців, вирушив на автомобілі УАЗ з опорного пункту 39-04 до опорного пункту 39-05. Коли машина наблизилася до опорного пункту, над яким майорів український прапор, машина була зупинена й оточена російськими військовими. Стало зрозуміло, чому саме не було зв'язку з опорником. Він вже був захоплений ворогом.

Капітан 55-ї ОАБр Ігор Венжега:

«У нас було чотири ЗІЛи. Комплекс складається з чотирьох ЗІЛів, але дві вантажівки разом з шістьма членами екіпажів потрапили в полон відразу, коли було захоплено опорний пункт 39-05 на День Незалежності. Не знаю, хто першим доповів генералу Хомчаку про захоплення того опорного пункту, але мої хлопці встигли до полону, приблизно на 11:00, повідомити мені про те, що важка техніка у вигляді БМД без розпізнавальних знаків оточила опорний пункт. Питали, що їм робити? А що я міг відповісти? Відразу побіг і доповів про цю ситуацію на 39-05 керівнику артилерії ОК «Південь» полковнику Якубі».

Боєць 39-го БТРО Віталій Мусієнко:

«Коли росіяни зайшли з селища Осикове в тил опорному пункту 39-05, ніхто не знав, що то ворог. Коли про невідомих військових з технікою повідомили в штаб, звідти відповіли: «Чого бздете? Це свої десантники». Після цього повідомлення зі штабу, наші бійці познімали бронезилети і зі словами «Слава Україні!» вийшли назустріч колоні, звідти відповіли: «Слава!», а потім положили усіх мордами в асфальт. Я і п'ять розвідників з 55-ї артилерійської бригади намагалися уйти, але нас взяли на краю лісосмуги після того, як вивели Романа зі стволом біля голови. (Серед розвідників були два лейтенанти розвідники 55-ї ОАБр Юрій Смирнов і Андрій Сидоренко. — Авт.) Кацапи кричали, що будуть розстрілювати усіх по черзі, якщо ми не вийдемо. Саме тому і не було опору, що штаб ввів нас в оману. Цілу ніч перед цим з 23 на 24 серпня наш опорник 39-05 крили артилерією. Ще дуже важливий момент... Коли нас захопили і Костю Замка везли в російській колоні до опорного пункту 39-04, він спромігся з прихованого мобільного телефона попередити когось в штабі про те, що ми захоплені росіянами, і про те, що вони рухаються далі вглиб України.

Коли колона росіян разом з полоненими, в якій я зумів нарахувати 60—70 одиниць бронетехніки, підійшла до штабу 39-го батальйону, крім прапора України там більше нікого вже не було. Росіяни розстріляли пустий опорник бронебійно-запальними зарядами, від чого почали детонувати «градівські» ракети. Потім окупанти винесли зі штабу всю документацію з нашими особистими справами і передали все в так званий «особовий відділ МГБ ДНР». На горі біля покинутого штабу 39-го батальйону стояли непідпалені «Газель», джип і автомобіль “Татра”».

■ Бій біля опорного пункту 39-04

Після захоплення опорного пункту під Новодвірським, росіяни захопили опорні пункти 39-01, 39-02, 39-03 39-го батальйону територіальної оборони. Майже без будь-якого спротиву.

Лише під час спроби зайняти опорний пункт 39-04 під селищем Світле, відбувся бій з окупантами. О 17:30 з північного боку прямо з поля на опорний пункт 39-04 висунулася ворожа колона з технікою. Будь-який зв'язок раптово зник. Ні попередити про напад, ні запросити допомогу не було жодної можливості.

Російська колона бронетехніки раптово вийшла з лісосутиги прямо в поле навпроти опорного пункту 39-04. Наблизившись на відстань 400—500 метрів, окупанти запустили в небо дві зелені сигнальні ракети і дуже швидко здійснили маневр двома одиницями техніки. Головуюча МТ-ЛБ стрімко вирушила праворуч від колони, звільняючи сектор для стрільби бойовій машині піхоти (за іншою інформацією, це була БМД. — *Авт.*), яка знаходилася позаду. Російська бойова машина відкрила вогонь по україн-

Бійці 39-го БТрО Сергій Рязенцев, Олександр Жабінець і Валерій Шмалій

ським бійцям з тридцятиміліметрової автоматичної гармати і кулемета 7,62-мм. Росіяни відразу обрали своєю метою єдину на опорному пункті гармату «Рапіра» і вантажний автомобіль МАЗ, який був тягачем гармати. При цьому, від влучання крупного калібру в голову, миттєво загинув стрілець 39-го батальйону Валерій Шмалій. Майже відразу також загинув і кулеметник Олександр Жабінець. Було важко поранено молодшого сержанта Сергія Ряженцева.

Бійці відкрили вогонь у відповідь. В результаті чого борець Олександр Пасечник з ручного протитанкового гранатомета підбив і знищив бойову машину піхоти, яка рухалась другою в російській колоні. Також не розгубився і борець Олександр Мерзленко (Міхаліч), який влучив з гранатомета в ворожу бойову машину піхоти, з якої від вибуху злетіли траки. Оборона опорного пункту тривала близько трьох годин. О дев'ятій годині росіяни остаточно захопили опорний пункт і доби́ли тяжкопораненого бійця Сергія Ряженцева. Окремим бійцям вдалося деякий час переховуватися і спостерігати за діями окупантів. Принаймні, бійці стверджують, що особисто бачили, як ворог складав своїх загиблих, яких виявилось близько п'ятнадцяти солдат. Потім бійцям Дмитру Колотію і пораненому Олександру Пасечнику вдалося відійти до населеного пункту Новий Світ, де вони переховувалися у місцевих мешканців, які надали воїнам першу медичну допомогу і допомогли дістатися Волновахи. Бійці Юрій Сагайдак, Володимир Яровий і Володимир Шевченко з боєм відходили в напрямку фермерського господарства, але там їх захопили в полон російські військові. Дехто залишився на опорному пункті і був полонений росіянами. Згодом бійці 39-го БТрО Сагайдак, Яровий і Шевченко, за свідченням побратимів, загинули в полоні. Тіла бійців були знайдені й опізнані лише в 2015 році. (Тіло Володимира Шевченка було остаточно ідентифіковано і перепоховане лише в травні 2018 року. — Авт.)

■ Батальйон «Миротворець» увійшов в Іловайськ

Офіцер батальйону «Миротворець» Ігор Беркут:

«Минуло вже багато часу, як мені пощастило вийти звідти. А досі не відпускають спогади... Заплющуєш очі, і винурюють реальні картини тих днів.

Деякі речі будуть описані не тільки з моїх слів. Буду вставляти спогади хлопців, які були поруч в ті дні, для повної картини. За деякі помилки прошу мене заздалегідь вибачити. Я бачив і сприймав це так, скрізь призму свого сприйняття. Також прошу вибачення за те, що, можливо, некоректно про когось згадаю або когось взагалі забуду згадати. Усіх дрібниць пригадати не вийде. Усього не пригадаєш, а дещо і не хочеться згадувати.

Згадуєш, аналізуєш, відчуваєш раз за разом ті моменти і ті часи. Розглядаючи свої спогади з висоти минулого часу, розмірковуєш, що і як можна було б зробити інакше. Але з часом дрібниці втрачуть яскравість і багато чого, особливо погане, забудеться. Саме тому, напевно, і варто залишити свої спогади в такому форматі.

Спочатку дісталися в Курахове, де і залишилися на нічний відпочинок. Зранку повісили на флагшток прапор і висунулися далі. Пункт призначення був досягнутий вже ближче до обіду 23 серпня 2014 року. Поки керівництво було на нараді, ми почали облаштовуватися в піонерському таборі. Бійці відразу охрестили його «півники», з причини характерного малюнка на вході. А взагалі-то табір називався «Авангард». На той час там вже розташовувалось декілька батальйонів. Я запам'ятав лише «Херсон» і «Івано-Франківськ». І то лише тому, що наступні декілька днів ми були поруч. Загальна частина особового складу цих підрозділів вже знаходилися в Іловайську. На базі в таборі залишалось по сім-десять бійців від кожного підрозділу для охорони табору і особистих речей. До речі, коли ми вже знаходилися в Іловайську 24 серпня 2014 року, по табору ворог відпрацював мінометами й реактивною артилерією. Хлопці відійшли звідти, залишивши усі речі. Потім місцеві мешканці і бойовики розтягли усе. Шкода. Там залишилося багато корисних і коштовних речей.

Увечері 23 серпня 2014 року командир батальйону Андрій Тетерук зібрав на нараду офіцерський склад батальйону. Нам роздали мапи Іловайська. Хочеться підкреслити, що мапи були, на диво, якісні. На них були позначені детальні назви вулиць з нумерацією будинків. Комбат сказав, щоб ми вивчили усі назви вулиць для кращої орієнтації на місцевості і взаємодії. Після цього оголосив наказ — по-перше, увійти в місто. По-друге, дістатися до позицій батальйону «Донбас» і після атаки армійців зачистити місто. Нам пообіцяли надати в прикриття три бойові машини піхоти і необмежену підтримку.

Сіли, поміркували і розподілили попередні направлення руху, пункт збору (оперативну базу), там же місце бойового забезпечення і мобільний шпиталь. От взагалі й усе. Розійшлися вже затемно.

Я зібрав залишки своєї роти, яка насправді вже складала лише неповний взвод, і повідомив усім обстановку. Також надав попередні завдання, і наша рота, з урахуванням людей, розподілилась на окремі штурмові групи. Після чого ми розійшлися відпочивати. Мені тоді навіть пощастило помитися в умивальнику на вулиці холодною водичкою. Хто знає що це таке, мене зрозуміє.

А в цей час, наші невгамовні снайпери вже провели розвідку поблизу маршруту руху і визначили шляхи, найбільш небезпечні для підходу противника, ну і замінували дещо... Кордон з Росією був усього в 25 кілометрах від нас, але тоді не вірилось, що можливе вторгнення регулярних військ росіян.

Увечері, перед відпочинком, вийшли покурити і поспілкуватися. Скажу вам так — дивитися як працюють «Гради» — красиво. Але тільки якщо вони працюють не по вас. Небосхил палав. Це було і захопливо й одночасно дуже тривожно. Навіть незважаючи на те, що в Дзержинську ми за місяць вже звикли к обстрілам. Принаймні, я тоді так думав. Іловайськ показав, що по-справжньому звикли до обстрілів ми саме в ньому.

Ранок. Підвелися задовго до світанку. Швидко поспідали гарною кашею, обпалюючи язика. Зібралися. Взяли з собою лише по три боекомплекти і ротний запас набоїв... Ну, нам же обіцяли підкидувати при нагоді, тому особливо і не переймалися. А дарма. Потрібно було брати, скільки могли увезти, тоді хоч про набої не думали б. А думати доводилося завжди. Річ у тім, що у нас на озброєнні були АКМ і АКМС калібру 7,62-мм, а загальновійськовий стандарт — 5,45-мм. От і виходило, що розжитися патронами в армійців було неможливо. Усе тягали з собою. Але не в той раз. Вирушали ж до Іловайська ненадовго.

Висунулися колоною в бік Іловайська. Рухались ще по темно-му без світла фар. І як ви думаєте, на чому їхали? Правильно — на автобусах «Богдан», УАЗі і парі легкових автовок. Ось така війна. Під час руху нам на шляху зустрілася спалена установка «Град». Я так і не зрозумів чия. Наша чи ворожа? Але ця подія пройшла по краю свідомості і бентежні думки були відігнані геть. Свято ж, як ніяк! День Незалежності...

На перший блокпост прибули на світанку. Навколишня обстановка обнадіявала. Багато важкого озброєння, танки, гармати, бойові машини піхоти, заправщики метушаться туди-сюди. Красота. Один танк стояв з пошкодженнями. Снаряд влучив в ліву частину башти в динамічний захист. Танк на ходу. Екіпаж спокійно спить в шанці під своєю технікою. Поруч купа снарядів для танка. Благодать.

Невдовзі приїхав супроводжуючий від батальйону «Донбас». Було вирішено нас завести через поля в два етапи. Я рухався в другій групі, яка залишилася на опорному пункті. Поки находилися в очікуванні команди на рух, вдалося навіть трохи подрімати. Бійці першої групи вишукувались в колону. Чекали загороджувального вогню артилерії. Виявляється, що вже тоді увійти в місто просто так було проблематично, а ми безпечно відчували себе на опорнику. За дві години за нами приїхали, і ми також вирушили до Іловайська. Рухалися через напівзруйновані селища, поля і лісосмуги. Усі на сторожі. Ще б пак! Кругом наводила на роздуми купа спаленої техніки. Шкода, світлин не залишилося. Усе потім згоріло. Перед самим підходом до міста ми пробиваємо заднє ліве колесо на нашому «Подарунку». Так ми називали позашляховик, який нам подарували волонтери. Дотягнули на пустому колесі до лісосмуги, а там стали. Часу на огляд не було. А, можливо, ми не пробili колесо, а нам його прострелили... взагалі то не має значення. Перевантажуюмо ротний боєкомплект в автобус і вирушаємо далі, покинувши «Подарунок» у лісосмузі».

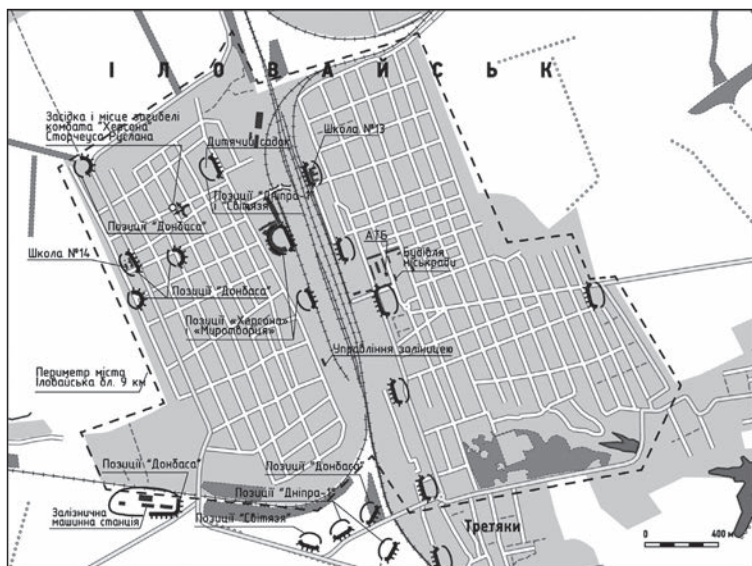
Всеволод Стеблюк, керівник медичної служби батальйону «Миротворець». У 2014 році — полковник міліції, професор кафедри криміналістики і судової медицини академії МВС:

«Разом з провідниками — бійцями батальйону «Донбас» Ігорем Гевко (Брокером), під прикриттям нашої артилерії, ми увійшли в Іловайськ. Зупинилися на деякий час у розташуванні «Донбасу». Тут ще виявилось, що завдання нам підкоригували. Тепер наша мета ще і залізничне депо, яке знаходиться фактично на лінії розмежування. Залізниця поділяє Іловайськ на дві частини. Депо — саме той форпост, який стримував прохід «сепарів» на нашу територію. В депо на той час вже було чоловік двадцять п'ять батальйону «Херсон». Ми увійшли в депо і розмістилися саме на День Незалежності України. Перший

день був більш-менш спокійним, а потім почалося. Для мене першою цитаделлю на цій війні стало це саме локомотивне депо. Було нас там до сотні бійців. Обстрілювали постійно. Часто бойовики підходили безпосередньо до бетонного паркану, яким було огорожено депо, і здійснювали обстріл наших позицій. П'ять діб, з обмеженим боєкомплектom і практично без їжі. Вода — з гідроакумулятора. Було дуже страшно. Лупили так, що... Відбомбляться — сунеться піхота. Починаємо давати відсіч — починають бомбити. Але і наші рвали «сепарів» гідно. У нас, на щастя, були лише легкопоранені. Медичний пункт розташовувався під тепловозом в ремонтній ямі. Спали також там. Надійна така яма. Пару разів усвідомлював, що ось вже ворог підкрався зовсім близько і доведеться стріляти. В мене з собою було тільки два автоматних магазина з набоями. Багато боєприпасів не брав, тому що розумів, що при моїх навичках, більше ніж на два магазини мене не вистачить».

Офіцер батальйону «Миротворець» Ігор Беркут:

«Заїхали в місто і проїхали повз позиції «Донбасу». Вони базувалися в школі і будинках, розташованих поруч зі школою. Там жили і там же воювали. Кидалася в очі велика кількість згорілої техніки і зруйнованих будинків. Та й сама будівля школи була не в кращому стані. А ми, на моє здивування, проїхали усе це і висунулися далі вглиб міста. Тоді-то мені і стало зовсім цікаво. Нарешті ми дісталися залізничного депо. Там і передбачалася наша оперативна база, а вийшло так, що це депо стало нашим рідним домом на найближчі чотири доби. В принципі, позиція не погана. Єдине, що напружувало — наявність приватного сектору в безпосередній близькості, а саме через дорогу з лівого флангу і тилу. Бійці з першої групи, яка вирушила до міста раніше нас, вже нудьгували в затінку, а деякі бійці відпочивали і дрімали. Це був звичайний спекотний день на сході. В будівлях депо вже були бійці батальйону «Херсон», які зайшли в депо за добу до нас, але їх було дуже мало і вони були невзможі контролювати усієї території залізничного депо. З заступником командира батальйону ми пішли по території. Подивилися місця для розташування вартових і секретів, а також для перекриття можливих шляхів проникнення ворога на територію депо. Парканчик навкруги депо був все ж таки низькуватий. Ніхто тоді і не передбачав, що нам доведеться оборонятися на цьому об'єкті наступні декілька днів.

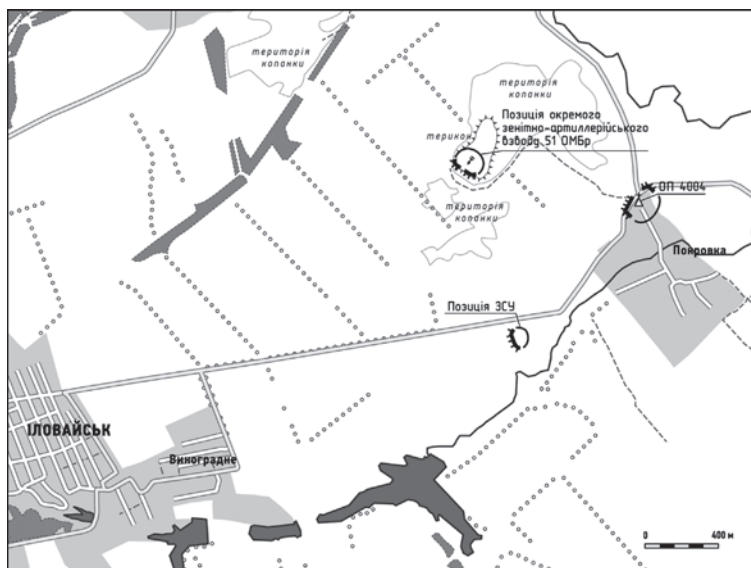
Загальна схема подій і розташування добровольчих підрозділів в Іловайську на 25 серпня 2014 року

Так... Проїшлися, оглянулися і визначилися. Порахували кількість необхідного особового складу і поділили зміни несення варті. Охорона дісталася другій роті, тому що в них вистачало для цього бійців. Третю роту, після чергової наради «в верхах», відрядили в приватний сектор на правий фланг вздовж залізниці, де вони і несли службу. Дякуючи третій роті, нас з того напрямку майже ніколи не турбували. На правий фланг по секретам відрядили бійців батальйону «Херсон». Ну а я з своїми «недобитками» взявся за оборону фронту і правої частини депо. Я пробігся по приміщеннях і визначив місця для спостереження і секторів вогню. Завів туди бійців і призначив старших. На всяк випадок, ще раз нагадав, що і як потрібно робити в тій чи іншій ситуації.

Хочеться повернутися до подій півторамісячної давнини, під Київ на нашу базу. Під час тактичної підготовки почали виявлятися деякі нюанси. А саме — нерозуміння бійців, що і як потрібно робити. В «холосту» усе виглядало не погано. На полігоні зі стрільниною — також. Але!!! Ні там, ні там по них не вели вогонь. І я бачив помилки, а бійці не розуміли, що саме вони

чинять не так і чого саме я від них вимагаю. І тоді я звернувся до свого товариша.

Річ у тім, що останні сім років я практикував відпрацювання тактичних елементів із застосуванням пейнтбольного обладнання. Потрібно підкреслити, що результати такої роботи дуже швидко проявляються на тактичній обізнаності бійців. Так, є окремі нюанси. Так, є певні умовності, але надати розуміння загальних навичок тактичної роботи в різних умовах можливо тільки так. Деякі використовують для цього страйкбол, але це не принципово. І тоді я запросив, повторююсь, свого друга, який є одним з організаторів і початківцем пейнтболу в нашому місті. Нам за три доби вдалося провести бійцям тактику з застосуванням пейнтболу на обороні і штурмі будівель. Як відчував, що знадобляться саме ці навички. При чому, вимагав бійців тримати оборону в меншості і в незручних умовах. Ми прогнали таким чином майже сто відсотків особового складу. І в ці дні хлопці на власні очі побачили свої недоліки і помилки. Згодом підготовка пішла на «ура». Ще раз хочу висловити подяку своєму другу Командору. Бійці потім йому дуже дякували за надбаний

Позиція бійців 51-ї бригади на териконі східніше Іловайська поблизу опорного пункту 40-04

досвід. Дякуючи йому й іншим бійцям, я зараз маю можливість згадувати усе це.

Але повернемося назад в Іловайськ. Позиції визначили і приготувалися до оборони, але все ж таки не особливо переймалися обороною. На той момент ми усі були налаштовані на атаку і подальшу зачистку міста. Довго триматися в обороні ніхто не збирався. Але вже ближче до вечора наш командир батальйону Андрій Тетерук повідомив, що усе буде завтра, а сьогодні будемо тут ночувати.

До речі, зарядні пристрої до радіостанцій ми також з собою не брали, як і їжу. Станції посідали на другий день. Щоправда, були ще декілька запасних акумуляторів, але їх вистачило лише на один день, а потім зв'язок підтримувався дідівськими методами пішки або через посильних. До речі, посильними були бійці з пораненнями. Стріляти вони не могли, але бігали відмінно. От і приносили користь таким чином. Велика їм подяка за те, що в ті важкі моменти не скаржилися на поранення і не відсиджувалися, а допомагали, чим могли. Також, разом з функціями посильних, вони виконували функції «диспетчерів» — підносили набої, воду і, якщо кому пощастить, то і поїсти.

Вечеря виявилася дуже веселою. Я відрядив взводного і пару бійців пошерстити поблизу в городах, чим багата рідна земля. В результаті повечеряли помідорами і яблуками. Так би мовити, після шостої години вечора нічого важкого не вживаємо — бережемо фігури.

А в цей час почали розгортатися активні події. Пам'ятаю їх чітко, тому що це було самим «початком», який дуже викарбувався в пам'яті. «Донбас» пішов в атаку по нашому боці залізниці в бік якоїсь нафтобази або складів, я точно не запам'ятав. Ми чули бій. Із застосуванням БМП, АГС-17 і стрілянини. Це дає надію. До вечора частину міста відбили і пробili ще один «коридор» в місто.

А в цей час на інший бік залізниці вирушила наша група розвідників, щоб подивитися, що і як відбувається навколо наших позицій. Склад тієї розвідгрупи писати не буду, що б когось не образити своєю забудькуватістю. Я якраз перебував на позиції навпроти школи № 13, тільки в нашому будинку. Бійці потім охрестили цю позицію «П'ятизірковий готель». Згодом там було «все включено». Це була одна з найбільш гарячих і ключових точок оборони по фронту.

Зайшов у «готель», щоб подивитися як тут влаштувалися хлопці. Переговорили. Влаштувалися більш-менш нормально. Кожен грамотно тримає свій сектор. Не метушаться і настрій у хлопців бойовий. І тут пішли доповіді від розвідки. В будівлі школи № 13 переховувалися близько двадцяти — двадцяти п'яти цивільних осіб. Хлопці не встигли до кінця з ними переговорити і перевірити документи (ну ми ж міліція як ніяк), як їх прикриття повідомило, про появу озброєних людей в безпосередній близькості від школи. Кількість і склад противника визначити було неможливо, і я дав команду в бій не вплутуватися і потихеньку відійти. Відійти не встигли. Зачепилися. Почалася стрілянина. Хлопці грамотно зайняли оборону і ще коректували наш вогонь. Ми не особливо бачили, що саме відбувається. Дистанція була близько ста п'ятдесяти — двохсот метрів. Плюс «зеленка» й умови міста. Відійти вони вже не могли. Тоді я відрядив до них на допомогу групу прикриття — чоловік десять. А ми залишилися прикривати їх правий фланг, що б їх не обійшли і не відрізали від нас. І так весь час, поки вони звідти не пішли. З нашого боку залізниці ми ворога віч-на-віч не бачили, але відпрацьовували за наводкою розвідників. До нашої розвідки підійшла допомога, і розвідники доповідають, що вони, спільно з підмогою, готові атакувати. Але я розумію, що сил мало. Їх зараз пропустять середину міста і відріжуть з флангу, а ми їх з нашої позиції прикрити не зможемо. А на якісь більш-менш розумні атакуючі дії у нас просто не вистачає ні людей, ні патронів. Ми навіть не могли толком ту школу утримати, не оголивши при цьому тили, що через годину і з'ясувалося.

Задоволені і розпалені боєм, хлопці благополучно відійшли. Вийшов на зв'язок комбат. До нього теж дійшла допомога. Запитав, як обстановка. Я відповів, що тримаємося, і побажав йому удачі. Ну і понеслося...

Пішла атака в лоб. Розпочав роботу «п'ятизірковий готель». Пішла робота і у снайперів. Ну і ми почали. Не буду розкривати всієї суті побудови оборони, але якщо коротко, то працювали по кутах, секторах і з рівнів. Хто в темі, той мене зрозуміє. Хто не розуміє, то й не треба. Загалом, почали воювати, як вміємо. Виявилось, непогано вміємо, але треба було ще багато чому навчитися. І добре, що з особистого досвіду не став робити ставку тільки на одну вогневу позицію. Працювали мобільно.

До речі, з усього озброєння у нас були тільки АКМ і РПК. Також було трохи підствольних гранатометів; ручних протитанкових гранатометів РПГ-7, але з будівлі з них не особливо-то і постріляєш, та й місцевість не дозволяла. Рятували одноразові ручні гранатомети РПГ-18 і РПГ-22. Ось, власне, і все. Навіть банального КК 7,62 не було. Але не будемо про сумне. Відбивалися, чим було, і досить успішно.

На момент виходу з Іловайська у нас було три легких поранених, усі осколкові. Я вважаю це чудовим результатом. І нас добре підтримував наш калібр... 7,62 є 7,62, хто б що там не говорив. Навіть звичайним патроном вагони пробивали на виліт. Так — гірше за купчастості. Так — не постріляєш прицільно чергами, але — моща... Якщо прилітає, то прилітає. І рикошету майже на дає. І кущі, і дерева стриже відмінно. Загалом, виручив нас калібр.

Тільки на наступний день я зрозумів тактику противника. А все банально просто. Підходять дрібними групами, без нічого, а найчастіше за все один-два бійця з парою магазинів. І, не висуваючись з укриття, ведуть неприцільний хаотичний вогонь. Так званий турбуючий або провокуючий вогонь. Ну, наші бійці, звісно — відповідають. При цьому видають свою позицію, характер озброєння і витрачають боєкомплект. А його якось не особливо і додається. А по виявленим нашим позиціям вже працює з відстані щось важче. Ось і вся тактика. Я потім пацанам пояснив, що до чого, і ми просто припинили реагувати на цю провокуючу стрілянину. Тільки коли вже дуже набридало, відпрацьовували ВОГами і одноразовими ручними гранатометами. Це діяло. Ну і снайпери свою роботу робили.

Здається, саме в цей день я був свідком майстерного снайперського пострілу на півтора кілометра. Хороша імпортна гвинтівка, відмінна оптика і хороша снайперська пара. Саме цим пострілом наші снайпери зняли з даху дев'ятиповерхівки корегувальника вогню мінометів. Тоді як раз міномет за допомогою того корегувальника працював по позиціям батальйону «Донбас».

Вихідні дані: дистанція півтора кілометра, прицільна дальність стрільби гвинтівки тисяча двісті метрів, мета на даху дев'ятиповерхівки (кут піднесення теж треба враховувати, хто в темі, зрозуміє). Мета — поясна фігура. Не завжди стоїть на місці. Підсумок: не з першого, не буду брехати. Пострілу з шістнадцятого

Фокс (це снайпер), корегувальника зняв. Я в бінокль бачив. Так падає тільки мертва людина (хто в темі, зрозуміє). І буквально за десять хвилин обстріл припинився. Майже на добу припинився. Ось так.

А потім нас ще намагалися атакувати і з фронту, і з тилу. І так кожного дня. Особливо не буду зупинятися на моментах бою, не всі бачив, був теж зайнятий. Доводилося ще крім того, щоб стріляти, координувати хлопців. Лівий фланг тримали «херсонці». Після загибелі їх комбата вони були підпорядковані нашому командирі батальйону Андрію Тетеруку. Позиція у них була непогана, і воювали вони гідно. Але потім по них пристрілявся снайпер, і вони її майже залишили. Я туди не ліз, не до того було. Хоча можна було і спробувати «викурити» снайпера з його позиції. У мене були на той момент пару варіантів, але я туди не ліз і повністю ситуацією на той момент по лівому флангу не володів.

Коли вже почало сутеніти, ми почали влаштовуватися на ніч. Для цього відчинили пару електричок прямо біля своїх позицій, щоб далеко не бігати при нагоді. Мені дісталось купе в модному однованному електровозі VIP-класу. Ну, хоч на війні в такому поспав.

Снайпери обладнали свої позиції окремо і влаштувалися теж окремо. Вони у нас були завжди окремо і це правильно. З нами ще була знімальна група якихось журналістів. Як згодом з'ясувалось, це були кореспонденти німецького телеканалу. Вони з нами від самого Дзержинська їхали. На другий день ми їх до батальйону «Донбас» відрядили, тому що у нас зовсім «спекотно» стало. З «Донбасом» вони потім і вийшли. Згодом вони зробили доволі непоганий репортаж, але, на жаль, не все показали, що знімали.

Та ніч пройшла відносно тихо. Це єдина ніч, яка запам'яталася чітко. Наступні чотири були як одна. І події злилися в один довгий день».

Андрій Тетерук — командир батальйону МВС «Миротворець». Базова освіта — військовий. Закінчив Московське вище загальновійськове командне училище в 1994 році. Після цього служив в Російській Федерації за контрактом, тому що був зобов'язаний служити п'ять років. Після завершення контракту перевівся в Україну. Служив у внутрішніх військах, в підрозділі «Ягуар». Приймав участь миротворчих місіях у Косові в 2004—2005-му

і 2006—2007 роках. Виконував обов'язки заступника командира миротворчого підрозділу і згодом перебував на посаді керівника штабу:

«І ось, коли ми зайшли, я познайомився з Філіном. Він знаходився в школі. Мені сказали саме з ним координувати усі дії в Іловайську. Після входу нашої першої групи зайшла і друга колона батальйону «Миротворець». Підполковник Власенко поставив мені завдання стати в локомотивному депо й організувати там оборону. Мені надали в посилення двадцять п'ять бійців з батальйону МВС «Херсон». Переказали, що бійці цього батальйону ще вчора зачистили територію депо, і щоб я забирав їх собі в підпорядкування.

Вздовж залізничних колій я поставив секрети, щоб бойовики до нас не шастали. Ми зайняли вказані нам позиції і почали працювати. Так ми і трималися п'ять діб. Продуктів харчування у нас було на одну добу. Доїли ми сухпай і почали думати, що далі робити. Ми ж туди взагалі-то на добу висувалися. Місто вже тоді було знеструмлене, і ані води, ані електричного струму не було. Мої бійці лише через добу знайшли чотири кілограми каші, і ми зварили з неї якусь лабуду. І це була смачніша каша у світі».

Керівник бронетанкової служби військово-оперативного командування «Південь» полковник Євгеній Сидоренко:

«Многопілля. Опорний пункт 39-06. Ми були в змозі повністю звільнити Іловайськ і повністю оточити Донецьк, але для цього нам було необхідне підкріплення. Окрім того, необхідне було підкріплення нашого тилового району. Нам нічим було прикривати район Старобешеве—Кутейникове. Перед усім була нестача техніки. І хоча до нас перебросили мотивованих добровольців резервних підрозділів зі складу добровольчих батальйонів МВС, їх кількість була невеликою і вони могли лише підсилити нашу оборону безпосередньо в місті Іловайськ. Без техніки виконувати наступальні дії було неможливо.

24 серпня 2014 року ми отримали інформацію про вторгнення російських військ. Генерал Хомчак запросив дозволу на відхід від Іловайська, але отримав наказ «Триматися». Відхід було заборонено. Тому командуєчий підготував наші війська до кругової оборони. На жаль, в результаті неорганізованого відходу наших військ із сектору «Д», а саме відходу від Кутейникового 5-го і 9-го

батальйонів територіальної оборони, наші тили залишилися зовсім нічим не прикритими.

Приблизно о 16:00 наша розвідувальна група під керівництвом керівника розвідки оперативного командування «Південь» висунулась в район Кутейникового. Там ми підібрали залишену нашими бійцями БРМ-1К зі складу або 28-ї або 30-ї механізованої бригади».

Командир батальйону «Дніпро-1» Юрій Береза в інтерв'ю каналу «BBC Україна» від 15 серпня 2015 року зазначав:

«В День Незалежності до мене в Многопілля приїхала група німецьких журналістів з Маріуполя. Тоді вперше за кілька днів я не чув, щоб над нами літали безпілотники. Мене це дуже занепокоїло. Я сказав, щоб журналістів забирали і везли назад якнайшвидше. Довелося запихати їх у машину мало не силою. Їх довели до Кутейникового. Вони були останніми, хто прорвався без боїв. А через дві години, близько 11:00, почався обстріл, який тривав до 1:00 25 серпня. Ні на секунду не припинявся».

■ **Ніч на захопленому укріпленому районі. Група батальйону «Дніпро-1» і роти «Світязь»**

Молодший сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Місто Іловайськ. Деякі бійці нашого батальйону, після штурму і зачистки зайнятої позиції і прилеглої території, отримали завдання висунутися до залізниці й організувати спостереження в секреті, недалеко від локомотивного депо. Група спостереження налічувала близько п'яти осіб на чолі з командиром другої роти Мангустом.

Локомотивне депо з 23 серпня займали бійці батальйонів «Херсон». Саме цього дня в Іловайськ прибули бійці батальйону «Миротворець», які також розташувалися в локомотивному депо.

А поблизу чотириповерхової будівлі переді мною виникло питання: куди укрити «Халка» на ніч? Ми вже знали, що залишати машину біля будівель дуже небезпечно. Під час артилерійського обстрілу всі автомобілі, які знаходились поблизу зайнятих будівель, горіли, як свічки. Хлопці сказали, що у внутрішньому дворі будівлі є бокси для транспорту. Самі бокси являли собою ізольовану частину цієї будівлі і впритул примикали тильною

стороною до чотириповерхівки. Вони були достатньо міцними, щоб забезпечити зберігання в них транспорту. Туди і вирішено було поставити нашого залізного коня. У боксів був один недолік — не було входу з внутрішніх приміщень боксів у саму будівлю. Незважаючи на те, що приміщення автомобільних боксів були побудовані впритул до будинку, сполучення поміж цими частинами будівлі не було. Для в'їзду в бокс — подвійні ворота. В одних з них були двері. Щоб потрапити в бокси, потрібно було з центральної частини будівлі обійти її навколо і подолати деяку відстань по відкритій місцевості на очах у противника. Обраний нами бокс був досить просторним. Це був навіть не один, а два бокси, об'єднаних в один. З одного боку розташовувалася яма для ремонту, а решта приміщення була майже порожньою. Перед «Халком» вглибині боксу стояв ще один невеликий вантажний автомобіль з ключами в замку запалювання. Я намагався його завести, але нічого не вийшло. Мабуть, чи акумулятор був розряджений, або його взагалі не було. Перед ямою розташовувалися півтора десятка звичайних металевих шаф для робочого одягу.

Гостіщев поставив завдання організувати зарядку акумуляторів до радіостанцій. Генератор нам дістався в якості трофея. Залишалася справа за малим: знайти подовжувачі і запустити генератор. На допомогу мені виділили Тараса Бруса. Освітлення в нашому боксі до того, як ми з Тарасом підключили генератор, ніякого не було. У Бруса з собою, на щастя, був хороший ліхтар. На одній з металевих тумбочок знайшли настільну лампу, яку увімкнули до подовжувача від генератора і забезпечили освітлення в приміщенні. Ми помістили генератор у ремонтну яму і все відмінно організували.

На жаль, тієї ночі не усім в Іловайську було так затишно, як нам. По території навколо школи № 14 було завдано артилерійського удару з «Градів». Під час обстрілу достатньо міцно накрило бійців на четвертому посту охорони батальйону «Донбас», який розташовувався на перехресті вулиці Калініна і провулку Маяковського. При цьому було тяжко поранено бійця батальйону «Донбас» Євгена Гуділова (друже Ворон). Перший же пакет реактивних зарядів влучив безпосередньо поруч з укріпленнями бійців «Донбасу». Осколки вразили Євгена в ліву частину голови і тіла. Бійцю вибило ліве око. Обгоріли руки, шия, обличчя, а також знесло частину черепа. Також була вражена ліва частина шиї і роздроблена ліва рука. Один з осколків, вибивши ліве око, про-

бив перенісся і застряг в правому оці, дуже його пошкодивши. Майже відразу, внаслідок важких поранень, Євген впав в кому, з якої вийшов лише за три тижні в лікарні Дніпропетровська. Бійці, які перебували в той час на посту разом з Євгеном, прибігли на допомогу і майже відкопали свого пораненого побратима. Віктор Добрий, Юрій Михальський, Ігор Сапог і Руслан Рябов винесли Євгена з посту до санітарів у школу. На щастя, Ворона евакуювали, встигли проїхати скрізь оточення, яке все щільніше стискалося навколо нас».

Боєць батальйону «Миротворець» Олександр Ковальчук:

«Нас, бійців «Миротворця» в Іловайську розподілили для тримання оборони вздовж залізниці. Дехто знаходився в локомотивному депо, а інші розосередились в секретах вздовж залізничних колій. Бійці спостерігали за переходами через колії і протилежним боком міста, який контролювався бойовиками. Я спілкувався з місцевим, який мешкав у будинку поруч з нашим секретом. Він розповідав, що про нас вже знають давним-давно. З його слів, на протилежному боці усе точно так, як і у нас. Майже, як в дзеркалі. Такі самі секрети, позиції і спостережні пункти. Дивно, але місцеві іноді вільно пересувалися між нами і ворогом. Навіть під час бою деякі місцеві лазили по залізниці і було видно, що вони при цьому спілкуються телефоном. Було дуже схоже на використання їх бойовиками в якості корегувальників. Одного разу ми хотіли затримати одного з таких «телефоністів», але дозволу на це не отримали. Місцеві також ходили на протилежний бік шукати воду і їжу. Звісно, що на протилежному боці їх допитували і вони розповідали про розташування наших позицій і про усе, що бачили».

■ Нічний обстріл опорного пункту 39-06 і загибель мінометників 51-ї ОМБр

Молодший сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зіненко:

«Ми тоді не зовсім розуміли, що таке оточення, і гадки не мали про масштаби вторгнення батальйонно-тактичних груп Російської Федерації. У той час, як міністр оборони Валерій Гелетей заявив на параді на честь Дня Незалежності, що «антитерористична операція розвивається за планом», а командувач АТО Віктор Муженко отримав звання генерал-полковника, бойовики

за підтримки РДГ російської армії перейшли в наступ, ударивши між Амвросіївкою і Саур-Могилою в напрямку на Кутейникове— Старобешеве, і до 18:00 24 серпня 2014 року перерізали трасу між цими населеними пунктами. Це означало, що постачання сектору «Б» на основному шляху було перекрито і контролювалося проросійськими терористами. Не пам'ятаю, в який момент, але ми дізналися, що опорний пункт 39-го батальйону поблизу Кутейникового, через який ми кожен раз проїжджали по дорозі зі Старобешевого в Іловайськ, а також розташоване біля нього зернохосвище, зайняті російськими десантниками. Тоді в Іловайську серед бійців почали ходити чутки про те, що Старобешеве теж вже зайнято військами РФ і що наших там вже немає. Хтось розповідав, що нам на допомогу намагалися прорватися кілька бригад ЗСУ, але у них нічого не вийшло, і вони були майже повністю знищені і змушені відступити. Дивно, але здається, такі чутки ходили ще до того, як нам на допомогу вирушали і були знищені зведені роти у складі 42-го мотопіхотного батальйону і 1-ї ротно-тактичної групи 92-ї механізованої бригади».

Вечір Дня Незалежності 2014 року став роковим і для бійців-мінометників 51-ї окремої механізованої бригади, які розташовувалися поблизу опорного пункту 39-06 в Многопіллі. В той день обстріли з різними інтервалами тривали майже протягом усього дня. Під час цих обстрілів було знищено декілька автовок, серед яких був і автомобіль «Деу Ланос», на якому до Многопілля приїхали журналісти «Дорожнього контролю» Єгор Воробйов, Ростислав Шапошніков і відеооператор Тарас Чкан. Але це була не значна втрата в той день. Коли вже майже насунулася нічна темрява, по позиціях українських мінометників було завдано потужного удару, в результаті якого було влучання у вантажний автомобіль ГАЗ-66, в якому знаходилися артилерійські боеприпаси.

Боець розрахунок ЗУ-23 93-ї ОМБр Олег Борисов:

«Наш розрахунок був прикомандирований до 39-го БТрО і ми в той час разом були на позиціях, прикриваючи шлях з Кутейникового до Іловайська. Загибель мінометників відбулася на наших очах. Коли під час того обстрілу міна влучила в кабінку «шишаріка», то саме кабінка перша зайнялася полум'ям. Майже відразу після влучання обстріл на деякий час припинився. Ми тоді кинулися відганяти техніку від цієї вантажівки, бо в ній був

Микола Анатолійович Павляшик, Анатолій Вікторович Шилік, Роман Миколайович Данилевич

складений боекомплект. Було надано команду відігнати увесь транспорт від ураженої машини і спробувати її розвантажити. Кунг і кузов на цій машині ще не горів, і капітан Шилік зі своїми хлопцями почав розвантажувати ящики з боєприпасами, поки вогонь з кабіни не перекинувся до кузова. Інші машини, які стояли поруч з тим ГАЗ-66, також почали відводити від нього. Там було ще два ГАЗ-66 і ЗІЛ-131. В цих машинах також був складений боекомплект. Транспорт, який був на ходу, виїжджав самостійно, а ті машини, що були виведені з ладу (побиті колеса, баки і т. і.), відтягали на швидко накинутими тросами. Щойно ми встигли відтягнути останню машину і наближалися до того «шишаріка», щоб допомогти хлопцям його розвантажити, знезацька прилетіла міна в центр кузова палаючої машини. Саме в цей момент я зі своїм бійцем нашого розрахунку був біля смітєвої ями перед самою палаючою кабіною. Коли пролунав вибух у кузові вантажівки і знову розпочався потужний обстріл, ми кинулися до тієї ями, а потім вже переповзли до укриття».

Разом з командиром загинув командир взводу старший лейтенант Ігор Миколайович Беца і семеро бійців 51-ї ОМБр — молодший сержант Дмитро Юрійович Брик, солдат Микола Анатолійович Павляшик, солдат Сергій Анатолійович Бугайчук, солдат Роман Миколайович Данилевич, солдат Андрій В'ячеславович Мостика, солдат Дмитро Володимирович Момотюк.

«Я, прапорщик Збройних сил України Григорій Соляник, водій білого броньованого мікроавтобуса «фольксваген», де старшим машини був генерал-лейтенант Руслан Хомчак, хочу

розповісти про те, як відбувався вихід з так званого Іловайського «котла». Приводом написання даного матеріалу є бажання розповісти про хронологію розвитку подій і спростувати неправдиві публікації в деяких ЗМІ відносно тих страшних подій, учасником яких мені довелося стати.

День Незалежності України блокпост 39-06, на якому я знаходився, зустрів під неспинними мінометними обстрілами, які переросли в масовані ракетно-артилерійські удари, що і змусило нас 25 серпня 2014 року переміститися до населеного пункту Многопілля, де ми і розгорнули штаб.

У той день мені довелося багаторазово повертатися на опорний пункт 39-06 і перевозити офіцерів оперативного командування «Південь», які здійснювали керування діями військ в районі Іловайська. Там знаходились командуючий військ оперативного командування «Південь» генерал-лейтенант Руслан Хомчак, керівник артилерії полковник Якуба, керівник зв'язку полковник Романов, керівник озброєння полковник Мельник і багато інших солдатів і офіцерів, з якими згодом довелося проливатися з оточення».

Лейтенант Сергій Гізатуллін, командир взводу зв'язку:

«Після обстрілу наших позицій поблизу штабу сектору «Б» в ніч з 24 на 25 серпня 2014 року на нашому опорному пункті 39-06 було багато загиблих. В той день обстріли відбувалися і припинялися декілька разів. Під час найпотужнішого в той вечір обстрілу ми, зв'язківці, перебували в бліндажі в лісосмузі, де на той час розташовувався штаб генерала Хомчака, поруч з місцем, де загинули бійці-мінометники 51-ї бригади. Як зараз пам'ятаю, що на День Незалежності я о 21:02 вийшов з бліндажа після чергового недовготривалого обстрілу, щоб зателефонувати своєму другу, і щойно встиг привітатись, як поруч прилетіла перша міна того самого потужного і довготривалого обстрілу. Я знову застрибнув до бліндажа. Під час коротких перерв в обстрілі ми іноді встигали вийти з бліндажа і намагалися визначити, чи є загиблі і поранені, щоб надати допомогу. Заради цього оглядали лісосмугу і територію поблизу дороги. В той час генерал Яровий і з ним ще декілька осіб, які належали до МВС, перебували на опорному пункті 39-06. Під час однієї з недовгих пауз між обстрілами штаб сектору «Б» разом з керівництвом від МВС перемістився з лісосмуги в більш надійне укриття в селищі Многопілля.

Офіцери завантажились в броньований мікроавтобус генерала Хомчака і перемістились з лісосмуги до селища. Двоє офіцерів від МВС, які майже постійно перебували разом з генералом Яровим, залишилися разом з нами в бліндажі. Вони тоді ще говорили про те, що Хомчак пропонував Яровому залишити Многопілля, оскільки складається дуже небезпечна ситуація, і останній нічим не може бути корисним. Хомчак переконував Ярового поїхати, але той відмовлявся, виказуючи бажання залишитись.

Після недовгих перерв обстріл поновлювався, і ми знову ховалися в укритті. Тоді обстріл був схожим на роботу автоматичного гранатомета «Васильок», оскільки майже одночасно поруч вибухало по чотири міни. Коли запалав ГАЗ-66 з боекомплектom мінометників, то полум'я в темряві було гарним орієнтиром для ворожих навідників.

Остаточно обстріл припинився близько опівночі. Ми ще перебували в бліндажу до початку світанку. Це було близько четвертої ранку 25 серпня. Оглянувши усе навколо, ми почали збирати поранених і тіла загиблих. Під час обстрілу було потрошено осколками «фольксваген» і було пошкоджено колесо в автомобілі «шкода октавія», яка належала генералу Яровому і супроводжувачим його людям. Офіцери-міліціонери замінили пошкоджене колесо «шкоди», знявши ціле колесо з розтрощеного «фольксвагена». Трохи згодом, «шкода» з двома офіцерами, що супроводжували генерала Ярового, приєдналася до нашої колони. З нами тоді під час того довготривалого обстрілу, перебував ще полковник Макаренко від територіальної оборони. Він доповів генералу Хомчаку про наслідки обстрілу і про те, що у нас залишився лише один вцілілий КамАЗ. Тоді Хомчак переказав, що ми маємо завантажити тіла загиблих у наш вцілілий КамАЗ. Також він повідомив, що до нас має висунутись підрозділ розвідників з бронетранспортером, і ми маємо разом з ними вивезти КамАЗом загиблих з Многопілля.

Я був старшим нашого КамАЗу зв'язку. На цій вантажівці було встановлено критий кунг, куди і було завантажено одинадцять загиблих бійців. Серед них були і загиблі бійці-мінометники, які намагалися гасити палаючу вантажівку з боеприпасами, і один загиблий, якого знайшли і привезли безпосередньо з Іловайська».

Пізно увечорі того самого Дня Незалежності, від селища Петрівське під Саур-Могилою повернулася вціліла частина 1-го

БТР 93-ї окремої механізованої бригади. Втративши декілька одиниць техніки і транспорту, група не спромоглася взяти під контроль важливу висоту і повернулася до Дзеркального.

(З проміжного звіту Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України):

«..За заявою генерала Хомчака Р. Б., 24 серпня він з неофіційних джерел (можливо від керівника штабу сектору «Д» полковника Ромигайла П. Д. — джерело уточнюється) отримав інформацію про перетин державного кордону декількома колонами російської бронетехніки чисельністю по 80—100 одиниць.

Штаб АТО цю інформацію не підтвердив, повідомивши, що є неперевірені відомості про окремі групи російських БМП або танків чисельністю по три-п'ять одиниць.

Така інформація зі штабу АТО була доведена керівнику сектору «Б» генерал-лейтенанту Хомчаку Р. Б. після того, як 23 серпня Прикордонна служба України і генерал Литвин П. М. проінформували керівництво АТО про виявлення в секторі «Д» колон російської броньованої техніки, а 24 серпня керівник штабу сектору «Д» полковник Ромигайло П. Д. доповів керівнику штабу АТО генералу Назарову В. М. про перетин о 10:30 колоною російської бронетехніки чисельністю більше 100 одиниць державного кордону України. Та ж інформація о 12:00 була доведена до відомого міністра оборони і керівника Генерального штабу.

До опівдня 24 серпня російські війська силами самохідних артилерійських установок вдарили по тилах сектору «Б», розташованих в секторі «Д», а до вечора 24 серпня підрозділи 51-ї механізованої бригади вже взяли в полон перших десять російських десантників з 331-го полку повітряно-десантних військ Росії, переданих потім в штаб АТО.

Після цього і до початку прориву з «котла» 29 серпня обстріли Іловайського угруповання не припинялися. Із зони Іловайська протягом 24 і 25 серпня через Старобешеве і 27 серпня в напрямку Волновахи вдавалося вивозити поранених. Така ситуація нещільного оточення, яке дозволяло вивести угруповання з «котла», зберігалась, як мінімум, до ранку 27 серпня. В період з 25 по 27 серпня генерал Хомчак Р. Б. неодноразово запитував у штабу АТО рішення. Необхідно було або істотно посилювати угруповання, розривати кільце оточення і остаточно брати Іловайськ, або терміново виходити з «котла». Всі ці дні керівництво Іловай-

ського угруповання отримувало тільки один наказ — «Триматися і чекати підмоги!» Так було втрачено час...»

Згодом генерал Муженко, згадуючи цей День Незалежності 2014 року у документальному фільмі «Тіні Іловайська», розповідав: «Якби було відомо, що в ніч з 23 на 24 пройшло російське вторгнення, я думаю, що ніякого параду не було б і всі сили і засоби були б задіяні, це по-перше. По-друге, в параді брали участь ті підрозділи, які не залучалися до АТО, це були вищі військово-навчальні заклади, курсанти цих закладів брали участь в параді». Також під час виступу на телеканалі «112 Україна» Віктор Муженко спростував інформацію, що розвідка заявляла про плани вторгнення за 10—12 днів: «У мене немає таких даних і такої інформації немає, і до того часу ми такою інформацією не володіли, це однозначно. Якщо хтось знає, кому ця інформація надавалася, виникає питання, чому вона не надійшла до керівництва АТО».

Опублікований пост на власній сторінці фейсбук за 22 серпня 2016 року:

«Напад російських регулярних військ був для нас несподіваним, неочікуваним, малопрогнозованим. Все ж таки ми сподівалися на те, що існує міжнародне гуманітарне право, право війни, недоторканність кордонів, позицій. І що це буде тим стримуючим чинником, який зупинить російську агресію. Хоча ми бачили таку загрозу, особливо після того, як були нанесені потужні вогневі удари по наших підрозділах у прикордонні з боку Росії. Тобто у нас фактично не існувало фактора стримування агресора: відкриття вогню вони маскували і брехливо стверджували, що це вогонь саме незаконних збройних формувань, що Російська Федерація на своїй території не допускає таких порушень тощо. Ніхто про це відкрито не говорив.

Вважаю, що перетинання державного кордону військами супротивника як раз і є, за всіма міжнародними нормами, грубим порушенням, про що потрібно негайно робити відповідну заяву — ультиматум, або ноту, або, можливо, ще якийсь там документ, який повинен був нам довести це. Розвідувальної інформації такої у нас не було. Ми нею не володіли. Це однозначно. Хто б що не говорив, яка б експертиза не підтверджувала, я не знаю, звідки такі дані і такі висновки цієї експертизи, якщо вони дійсно мають місце. Я з цими матеріалами не ознайомлений.

Якби нам було відомо, що в ніч з 23 на 24 серпня 2014 року відбудеться російське вторгнення, то я думаю, що ніякого параду б не було, і, по-перше, були б задіяні всі силові засоби. По-друге, в параді брали участь ті підрозділи, які не залучалися до антитерористичної операції. Головним чином це були вищі військові навчальні заклади, курсанти і так далі. Техніка відразу після параду була направлена для доукомплектування підрозділів, які виконували завдання в зоні проведення АТО.

По-перше, нам стало відомо нібито про російське вторгнення днем 24 серпня. Реально підтвердилася інформація про вторгнення, що це дійсно росіяни, 26 серпня, коли взяли в полон перших 10 військовослужбовців російських збройних сил. 25-го числа також була розбита ворожа колона, двоє російських військовослужбовців потрапили в полон. Тоді відзначилися протитанкова батарея під керівництвом майора Сергія Фураєва 51-ї бригади, яка завдала вогневе ураження противнику.

Першу інформацію про вторгнення я отримав десь в районі 16:00 24 серпня 2014 року від полковника Петра Ромигайла такого змісту: виявлено підрозділи, можливо росіяни, спостерігаємо — йдуть без знаків розпізнавання, під прапорами ДНР.. Є журнал ведення бойових дій, в якому фіксуються всі переговори, які йдуть по радіо, по інших каналах, по телефону, по будь-яким видам зв'язку, і де фіксуються всі вказівки і розпорядження, які віддаються, документовані або які віддаються усно. Всі доповіді, які надходять. З цього журналу ми маємо реальні підтвердження інформації. Оригінали цих документів знаходяться в архіві, такі копії є, відповідно, в Генеральній прокуратурі, яка займається розслідуванням цієї справи.

І тут чітко зрозуміло: коли, хто, кому доповідав, як доповідав і яка була реакція. Тоді так: бачимо колону, можливо росіяни, не знаємо, себе не позиціонує, без знаків розрізнення, але за складом на зразок схожа на колону регулярних збройних сил, — і ми відкриваємо вогонь! Так, реагували відповідно. Так, здійснювали посилення...»

З інтерв'ю начальника Генерального штабу Віктора Муженка, наданого телеканалу «112 Україна»:

«... До речі, ні «Донбас», ні інші спеціалізовані батальйони міліції до складу сил і засобів АТО не входили, це були окремі угруповання. Батальйон «Донбас» був офіційно введений до складу сил і засобів АТО в жовтні 2014 року. Решта підрозділів — значно

пізніше, а деякі з них так і не були введені до складу сил і засобів антитерористичної операції... Іловайськ був спробою реваншу МВС після того, як вони не втримали Ясинувату. 19 серпня підрозділ 95-ї окремої аеромобільної бригади у взаємодії з 93-ю бригадою взяв цей населений пункт під контроль. Потім підрозділи МВС, які зайшли для заміни 95-ї бригади, самовільно залишили Ясинувату. Тому було прийняте рішення повторно Ясинувату не штурмувати, а довести до кінця питання по зачищенню Іловайська. Залучення цих підрозділів — це було їхньою ініціативою, керівників МВС. Здавши Ясинувату, вони мали взяти Іловайськ».

Відповіді генерала виглядають досить впевненими і переконливими, але будь-який військовий, а тим більш офіцер вищої ланки, розуміє, що вторгнення не відбувається миттєво. Подібні дії супроводжуються певними заходами, які заздалегідь надають ознаки підготовки до наступу — розміщення і накопичення вздовж кордону механізованих частин, частин тилового забезпечення, інженерної техніки і транспорту з особовим складом. Накопичення відбувається не одну добу. Це не могло пройти повз увагу української розвідки і Служби безпеки України. За певними ознаками можна майже стовідсотково прогнозувати не лише намір нападу, а і його час. Можливо, автор цієї книжки усього лише малоосвічений у військовій справі рядовий, але я вкотре задаюся питаннями: невже такі освічені професіонали, як офіцери Служби зовнішньої розвідки, численні офіцери Головного управління розвідки, цілі відділи штабу ЗСУ й усі інші військові спеціалісти не бачили очевидного — Збройні сили Російської Федерації готують масований наступ невідомо куди вздовж українського кордону? Невже численні випадки фіксації ворожої техніки не летіли блискавичними повідомленнями по різних штабах і кабінетах? Невже з тих кабінетів інформація не доходила на самий верх? Невже не залишилося жодного запису або архівного документа з доповідями до керівництва СБУ і АТО про майже невідворотній наступ російських військ? Чому досі ніхто не замислиться і не запитає керівника СБУ того часу Валентина Наливайченка, яким чином було прогавлено стільки часу, стільки ознак майбутнього вторгнення і було залишено без уваги стільки попереджень? Адже, саме керівник СБУ на той час був тією посадовою особою, яка виконувала одну з ключових ролей в штабі Антитерористичної операції і мав також надавати

інформацію керівнику АТО про підготовку вторгнення. Чому ж генерал Муженко її не отримував?

Нагадаю, що артилерійські обстріли тривали протягом двох місяців. Це не викликало жодних підозр і думок про те, що здійснюється військова агресія і наступним кроком може бути вторгнення. Генеральний штаб не мав інформації про накопичення важкої техніки й особового складу російської армії на кордоні з Україною. В день, коли Генеральний штаб отримував доповіді про вторгнення важкої техніки без розпізнавальних знаків з боку Російської Федерації, керівництво Генштабу і гадки не мало про те, що це саме російська техніка. Генштаб дві доби з'ясовував, чиї ж то можуть бути сотні одиниць техніки і транспортних засобів, які перетинають український кордон з боку Росії і рухаються вглиб нашої території, знищуючі на своєму шляху опорні пункти українських бійців і захоплюючи українські населені пункти. Дві доби знадобилось військово-політичному керівництву, щоб визначитись з тим, що в Україні почалося російське вторгнення і за фактом це означало початок нової активної фази гібридної російсько-української війни. Хочеться трохи виправити Віктора Муженка: десять полонених росіян-десантників потрапили в полон не 26, а 24 серпня 2014 року. Здавалося б незначна деталь — усього дві доби, але тоді рахунок між життям і смертю йшов на години.

Ані знищена техніка, ані свідчення полонених російських військовослужбовців дві доби не могли переконати вище військово-політичне керівництво в тому, що ситуація вкрай критична й Іловайську потрібна не ілюзорна, а реальна допомога, що святкування і парадна ейфорія не вчасні. Особисто я, як молодший сержант і учасник тих подій, вважаю дії вищого військово-політичного керівництва нашої Держави в той момент як мінімум службовою бездіяльністю і недбалістю. Пояснення генерала Муженка про те, що російський наступ був повною несподіванкою, взагалі не вважаю потрібним коментувати. Існує Служба безпеки України. Існують документи Державної прикордонної служби. Існують численні розвідувальні підрозділи в Україні і Служба зовнішньої розвідки. Існують документи і доповіді усіх цих підрозділів, включаючи доповіді керівників секторів «Б» і «Д» за той час, які колись будуть оприлюднені, і тоді буде цілком зрозуміло, хто про що доповідав і які рішення приймав на підставі отриманої інформації.

На момент написання книжки, усі розслідування, які проводилися навколо подій в Іловайську, заходять або в глухий кут «військової таємниці», або здійснюються спроби відволікти суспільство від дій і рішень українського керівництва, перекладаючи загальну провину на окупантів. На щастя, як зауважив генерал Віктор Муженко, хоч і під грифом «секретно», але все ж таки залишаються документальні свідчення і записи радіо-телефонних розмов і наказів, які надходили від Прикордонної служби України, керівників прикордонних частин і різноманітних спецслужб. Також задокументовані і відповіді, які надавалися в той час з Генерального штабу до керівництва секторів «Б» і «Д».

Цілком можливо, що керівництво ГШ і АТО мало певні причини реагувати саме подібним чином, але ці причини не розголошуються, а офіційні заяви виглядають не дуже переконливо.

Питань, які досі залишаються без відповідей, дуже багато, але рано чи пізно комусь все ж таки доведеться на них відповідати.

ЗМІСТ

Вони зупинили російський наступ. Ю. Бутусов.	5
Передмова.	11

ХРОНІКА ІЛОВАЙСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ

7–24 серпня 2014 року.	17
7 серпня 2014 року	23
8 серпня 2014 року	40
9 серпня 2014 року	49
10 серпня 2014 року	52
11 серпня 2014 року	99
12 серпня 2014 року	126
13 серпня 2014 року	129
14 серпня 2014 року	136
15 серпня 2014 року	138
16 серпня 2014 року	142
17 серпня 2014 року	147
18 серпня 2014 року	154
19 серпня 2014 року	188
20 серпня 2014 року	252
21 серпня 2014 року	294
22 серпня 2014 року	322
23 серпня 2014 року	332
24 серпня 2014 року.	
День Незалежності України	379

Громадсько-політичне видання

Серія «Хроніка»

ЗІНЕНКО Роман Анатолійович

ВІЙНА, ЯКОЇ НЕ БУЛО
Хроніка Іловайської трагедії

Частина 1

7—24 серпня 2014 року

Головний редактор *О. В. Красовицький*
Відповідальна за випуск *Л. І. Вакуленко*
Художній редактор *О. А. Гугалова-Мешкова*
Технічний редактор *Г. С. Таран*
Комп'ютерна верстка *О. В. Підлісна*
Коректор *Р. Є. Панченко*

Підписано до друку 05.11.18. Формат 84×108 ¹/₃₂.
Умов. друк. арк. 23,52. Облік.-вид. арк. 26,03.
Тираж 2500 прим. Замовлення № .

ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5244 від 09.11.2016

Сайт та інтернет-магазин видавництва:
www.folio.com.ua
Електронна адреса:
market@folio.com.ua

Надруковано з готових позитивів
у ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5244 від 09.11.2016

- Зіненко Р. А.
3-63 Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. — Ч. 1.
7—24 серпня 2014 року / Роман Зіненко; за ред. Ю. Є. Буту-
сова; вступ. ст. Ю. Є. Бутусова; худож.-оформлювач Е. О. Ба-
лула. — Харків: Фоліо, 2019. — 446 с.: іл. — (Хроніка).
ISBN 978-966-03-8215-2 (Хроніка).
ISBN 978-966-03-8462-0.
ISBN 978-966-03-8463-7 (ч. 1).

Роман Зіненко (нар. 1974 р.), колишній морський піхотинець, доброволець батальйону «Дніпро-1», був серед тих, хто в серпні 2014-го опинився в пеклі Іловайська. Він не тільки вижив, але й написав одну з перших книжок про війну на Сході України — «Іловайський щоденник», що вийшла у видавництві «Фоліо» українською та російською мовами. Ця чесна і відверта розповідь очевидця, який нічого не вигадує, а намагається бути максимально точним у своїх спогадах, отримала широкий відгук у читачів, насамперед у тих, хто виходив з-під Іловайська кривавим «зеленим коридором».

Нова книга Романа Зіненка є результатом ретельного дослідження, яке ґрунтується на спогадах близько сотні бійців і офіцерів, від добровольця до вищого керівництва сектора «Б», учасників Іловайської трагедії. Окрім того, автору довелося переглянути, перевірити й хронологічно розібрати сотні публікацій, відео- і фотоматеріалів, що стосуються боїв під Іловайськом. Результати окремих журналістських досліджень, а також звіт тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України вміщені на сторінках цієї книжки. Переважна більшість зібраних фактів до сьогодні не була відома українському суспільству. І хоча автор подає найбільш повну і реальну картину бойових дій під Іловайськом, залишається ще дуже багато питань, на які свого часу обов'язково будуть отримані відповіді.

Перша частина книжки висвітлює хронологію подій, що відбувалися 7—24 серпня 2014 року.